

[illegible] [illegible]



Te Amsteldam, by ANDRIES van DAMME. 1712.



HISTORISCHE GEDENK-PENNINGEN VAN LODEWYK DEN XIV.

Vertonende al het voorgevallene onder de Regering van dien

KONING

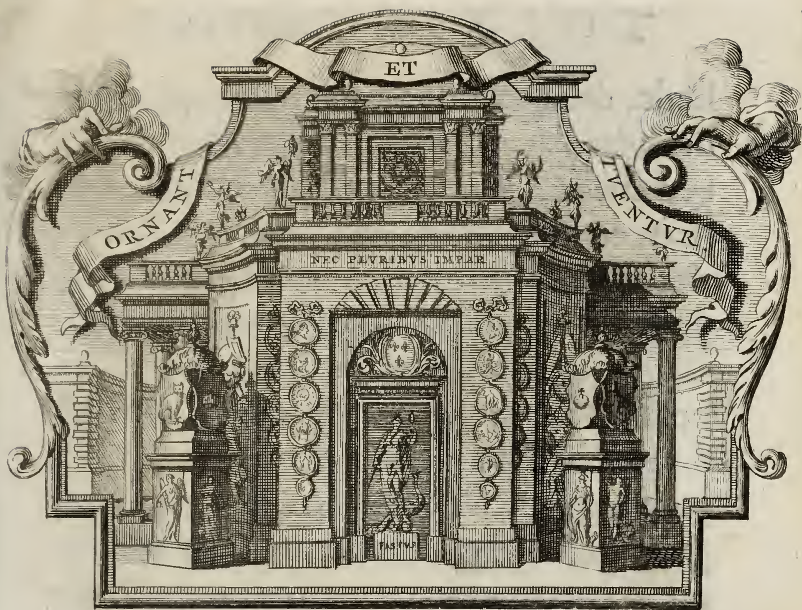
Zedert zyne geboorte, tot op deze tegenwoordige Eeuwe: naar de Oorſpronkelyke Medalien in 't groot, en de korte Hiſtoriſche beſchryving, beneffens de verklaring van yder Penning en Opſchrift, uit het Franſch in 't Nederduits overgebragt,

Door J. GOEREE.



T' AMSTELDAM.

By ANDRIES VAN DAMME, Boekverkoper op 't Rokkin, bezyden de Beurs 1712.



TOE-EIGENING

aan de HEEREN

GERARD MUYZER,

EN

PIETER VLAMING.

MYN HEEREN,

En 't zy my geoorlooft UEd. te mogen noemen myne toegenegene Vrienden ; Wanneer ik by my zelven besloten

hadt, de uren die ik van myne gestadige bezigheden, ter verpozing kon afknypen, mede tot eenige nutheidt aan te leggen, en de handen aan 't een of 't ander werkje te slaan, quam, onder veele andren, dit tegenwoordige my niet onsmakelyk voor: zoo door de stoffe, alsde fraaiheidt der Penningen. Ik ondernam het dan, en heb het, zedert den tydt van twee groote jaren, zoo ver, en in dien standt gebragt, gelyk het de weetgierige wereldt hier wordt aangeboden. Onder den arbeidt, die my in den aanvang, door de graagte tot het zelve, zoo zwaar niet toescheen, als die zich in 't vervolg wel opdeedt (zoo door de nette opvolging die my in 't vertalen te houden stondt, als het naëtzen van zoo groten getal Penningen, en de moeylykheidt van die in eenen ruimeren omtrek te brengen) voorzag ik reeds de verscheidene oordelen die my hier over te wachten stonden; en het spreekwoordt quam my licht te binnen, *dat hy aanstoot te wachten heeft die aan den weg wil timmeren.* Om dan dit myn gering gebouw zoo veel als doenelyk

was voor alle ruwe aanſtoten, en nydige of onbezuiſde aanvallen te beſchutten, was het nodig, dat ik den voorgevel daar van, ten minſten met twee goede hoek-ſtenen voorzag, welke niet alleen niet toe zouden laten om zoo plotzeling op mynen arbeidt los te gaan, maar het daar en boven vry wat luiſter mogten byzetten, en alzoo de Sinſpreuk bewaarheden, DAT ZY TE GELYK BESCHERMEN EN VERSIEREN. My dan eens in den kleinen kring myner goede Vrienden omgewendt hebbende, kon het niet miſſen, of gy, MYNE HEEREN, wierdt daar toe by my voor andren verkoren; als zynde niet alleen Edelmoedige voorſtanders van alle nutte Studien, Konſten en, Wetenſchappen, maar zulke, door onderlinge, en zelfs voorbeeldelyke teerhartige genegentheidt, verbondene vrienden, dat het niet oirbaar zou geweeſt, zyn U Ed. in deze myn verkiezinge van een te ſcheiden, of den eenen zonder den anderen tot Schutsheere voor dit myn werk te plaatzen: en hoe zou myne keur anders hebben konnen

vallen, daar ik, als met Diogenes lantaarn, menſchen zocht? menſchen zeg ik, die, mynen aardt en inborſt kennende, wiſten, dat hier twee gewoonelyke en by na onafſcheidelyke eygenſchappen van een opdracht moeſten ontbreken: te weten Vlyery en Baatzugt: beide ben ik onbequaam immer te oeffenen; in beide zyt gy, MYN HEEREN, onbequaam vermaak te ſcheppen. Op dezen voet dan ſtoutmoedelyk voortſtappende, heb ik my durven diets maken dat U. Ed. het zich niet belgen zouden, hunne Namen tot een opſchrift te verleenen van deze voortreffelyke Munt-kas, die door de bedryven van geen geringe Perſonagie op dit Wereld-Tonneel vervuldt is, en overvloeidt van de Titelen van eenen MONARCH; en onder de Monarchen geenen der geringſten; 't is LODEWYK DE GROOTE, zoon van LODEWYK DEN RECHTVEERDIGEN, kleyn-zoon van dien loffelyken Prince, die door zyne roemruchtige daden met algemeene toejuichingen, en, zonder dat hem de zelve

van

van iemandt benydt is geweeſt, de naam van HENDRIK DEN GROTEN, is toegeſtaan: zoo heerelyke afkomſt beloofdt immers, ten ware de Spreuk van Horatius, *Dat dapperen van dapperen en goeden van goeden voortkomen*, logenagtig bevonden wierdt, niets gerings: en waarlyk, waren zyne bedryven alle zoo pryſſelyk, als ze wel veel geruchts gemaakt hebben, hy mocht dien naam, zonder tegenſpraak, tot opſchrift onder zyne trotze Pronkbeelden voeren: doch wat hier van zy, laat ik aan 't oordeel van ganſch Europa, welkers Mogentheden, en, onder die, onze loffelyke Staat in 't byzonder, meer dan eenmaal, onder den loop zyner Regering, in langdurigheidt zonder voorbeeldt, beproeft hebben, welk een hart deze Vorſt onder den gordel draagt, en of hy den Titel, dien hem zyne ſlaafſche onderdanen, zwoegende onder het juk zyner ſtrenge Heerſchappy, toe-eigenen, waardig is; wanneer zy zich voor hem, als voor eenen afgodt, buigende, terwyl de vleyery het wierook

rook-vat zwaaidt, hem de trotze en logenachtige namen toejuichen van

DEN ONVERWINNELYKEN. DEN WYZEN.
DEN OVERWINNENDEN.
HET WONDER ZYNER EEUWE.
DEN SCHRIK ZYNER VYANDEN.
DE LIEFDE ZYNS VOLKS.
DEN GEVER VAN VREDE EN OORLOG.
DE VERWONDERING VAN 'T HEEL AL,
EN WAARDIG OM DAAR OVER HET GEBIEDT
TE VOEREN.

Voor dit laatſte wil de Opper-regeerder, die boven hem en alles heerſcht, de wereldt behoeden. Of hy ONVERWINNELYK is, en van de Vrede en Oorlog ſchikt gelyk het hem gevalt, daar laat ik zynen vlei-zuchtigen landt aardt in deze geſteldtheidt des tyds, zelven het vonnis over ſtrykken. Gy zult, MYN HEEREN, indien het U. Ed. luſten zal, dit Munt-kabinet eens met uwe oogen te doorwandelen, het zelve al om met overkonſtige en fraai bedachte Penningen ver-

vervuld zien, welkers verwatene opſchriften, niet minder dan de boven genoemde opgeblazene titelen, het gevoelen der Franſchen omtrent hunnen Koning te kennen geven. Het is gevolgt en toegeſteldt naar het prachtige voorbeeldt 't geen Vrankryk, dat queekſchool van zoo veel doorluchtige verſtanden, en konſtenaren, voor weinige jaaren, niet, dan met Koninglyke koſten, heeft te voorſchyn gebragt; en dat zoo overheerelyk, dat het oorſpronkelyke grote niet dan Hoge-ſtands-perzonen binnen laat: immers het heeft ons, wat vlyt wy daar toe hebben aangewendt, nimmer mogen gebeuren, onze ogen daar in te verluſtigen: ja zelfs tot noch toe niemandt konnen aantreffen, die ons met waarheidt heeft konnen verzeekeren, het immer in zyne volſlagenheidt te hebben gezien; alleen is ons 't geluk ontmoet, daar by geval eenige brokjes van te beſchouwen, welke ons zoo voortreffelyk te vooren quamen, dat wy daar uit lichtelyk konden beſluiten, dat een volſlage werk, uit zulke ſchone de-

delen beſtaande, niet minder dan Vorſtelyk moet zyn.

Dewyl het dan U Ed. onze verdere landsgenoten en my ontzegt is, ons in dat trotze geſticht te vermeyen, zoo zullen en gy, MYN HEEREN, noch myne waarde Vaderlanders, het niet voor ganſch onaangenaam konnen houden, dat zy ten minſten, daar het gebouw zelfs voor hen geſloten is, zich in dit nagebootſte model mogen vermaken: waar in ik alle, zo Lezers als Beſchouwers, en in 'tbyzonder U Ed. veel vreugde en welgevallen toewenſchende, met zeer veel achtinge verblyve

MYN HEEREN.

U. Ed. dienſtſchuldige dienaar,

J. GOEREE.

VOORBERICHT.

P dat onze goedtgunſtige Lezer, en aandachtige beſchouwer, des te beter van dit werk, 't geen wy hen hier aanbieden, mogen oordelen, en het zelve ten nutte gebruiken, hebben wy het niet ondienſtig geoordeeldt, hen voor af te berichten, hoe wy tot het zelve gekomen zyn; waar in, hoe het beſtaat, en van wat gebruik en vrucht het zelve kan wezen. Den beſcheiden Lezer, en opmerkenden Beſchouwer zy dan kennelyk; dat ons het hoogmoedige Vrankryk, in zyne eige taal, in den jaare 1702. dit tegenwoordige werk heeft te voorſchyn gebragt, onder den Titel van

MEDAILLES
SUR
LES PRINCIPAUX EVENEMENTS.
DU REGNE
DE
LOUIS LE GRAND,
AVEC
DES EXPLICATIONS HISTORIQUES.
Par l'Acadèmie Royale des Médailles & des Inſcriptions.

't Geen verduytſt luydt: *Gedenk-Penningen op de voornaamſte voorvallen der Regering van* Lo-

LODEWYK DEN GROTEN, *met Hiſtoriſche verklaringen door de Koninglyke Hooge-ſchole der Penningen en Opſchriften.* Zynde dit als een afgietzel van het overheerlyke werk, 't geen die trotze Mayeſteyt, met koninglyke koſten, 't zyner glorie heeft doen toe ſtellen, om met het zelve Prinçen, Vorſten, en Afgezanten te begiftigen; zynde een al ten koſtelyken ſtuk werks, om het op prys te ſtellen, en in yders Boekkery plaats te doen hebben. Om welke redenen het uyt de koninglyke Drukkery, in een kleynder omtrek (op dat de glorie des Konings niet mogt belet werden op deze papiere vleugelen de waereldt door te vliegen) de beminnaers van Penning- en Geſchicht-kunde, in het gemelde Jaar is mede gedeeldt, als uyt het Franſche Voor-bericht, 't geen van den volgenden inhoudt is, kan afgenomen werden:

Aangezien de druk in Folio, welke men doende is van dit Werk te voltoyen, in geenen ſtaat is, om de gemene nieuwsgierigheydt te vergenoegen, heeft men de zelve trachten te voldoen met haar zoo ſpoedig als doenelyk is geweeſt, eenen in Quarto mede te delen. Dezelve is niet zo prachtig, als de eerſte, doch laat daar om niet na, ook hare bevalligheden te bezitten. Men heeft het onnodig geoordeeldt om by yder tegenzyde, (Revers) *het Tronie-beeldt te herhalen, en zich vergenoegdt, met het zelve te ſtellen voor de eerſte Penning van elken ouderdom, welke men in acht verdeeldt heeft. Het byzondre 't geen dezen druk heeft*

heeft, is, dat alle de Penningen op die groote zyn gesneden als de zelve nieuwelinks geslagen zyn.

De Fransche titel, hier voren gemeldt, scheen ons in onze taale niet alte wel te luyden, om welke reden wy den zelven dan veranderdt hebben in dien van HISTORISCHE GEDENK-PENNINGEN VAN LODEWYK DEN XIV. enz. Welk algemeen opschrift ons genoeg dacht, om den aerdt en gesteldtheydt van het werk uyt te drukken.

Het Boek was ons naaulyx ter handt gekomen, en wy hadden het zelve slechts eens terloops door-bladerdt, als ons terstond een lust beving, om het zelve onze Vaderlanders mede te delen; dewyl wy het van veelerhande gebruik en nuttigheyt bevonden, gelyk verder en ter zyner plaatze getoondt zal werden: doch onze bezigheden noch krachten lieten het ten dien tydt niet toe, om daar aan de handt te slaan, des zagen wy daar van af, en dachten te gelyk dat zich wel d'een of d'andere zoude op doen, die zulx beter dan wy, en durfde, en konde ondernemen. Doch wanneer wy onderwyl ons in deze onze meyninge bedrogen vonden, en het wankelbaar geval den GROTEN LODEWYK de nek begon te wenden, en de ongestadige oorlogswinden zoo gunstig niet meer in zyne zeilen woeyen; toen hy begon gewaar te worden dat hem zyne loftuyters misleydt hadden, in hem diets te maken dat hy ONVERWINNELYK was! toen hy door meer dan eene ongehoorde Nederlaag,

en

en het verliezen van zoo veele voor onwinbaare gehoudene Steden, in het aanzien zyner talryke legers, zich op zynen Troon niet meerder veylig begon te achten; toen het blaadje van *Hollandt aende voeten des Konings*, als omgeslagen ſcheen, en hy, om verdere onheylen voor te komen, ons door liſtige lagen en loze vonden, in welk zyne Hof zoo vruchtbaar en uitgeleerdt is, poogde in ſlaap te zuſſen, en met ſchone beloften, daer de Franſchen mildt in zyn, te payen; toen, zeggen wy, dacht het ons tydt, en het zou niet ontydig geweeſt zyn, deze Gedenk-Penningen de Nederlanderen deelagtig gemaakt te hebben: des ondernamen wy het aan twee onzer bekende Heeren en Vrienden, voorname Boek-handelaars in Hollandt, voor te dragen, en opening van onze meyning te geven. Beyden prezen zy de zaak, en vonden onze gedachten daar omtrent goedt; doch als uyt eenen mondt, deden zy beiden een en de zelve verſchoning, met te zeggen, (daar veele hunner medegenoten van het tegendeel klagen) dat zy de handen te vol hadden: dus zagen wy ten dien tydt, en van dien kant ons goede voornemen, gelyk tans Vrankryk zyne heerlyke overwinningen en ingebeelde grootheydt, in rook verdwynen. Deze miſlukte aanſlag was echter niet bequaam, om ons het goede gevoelen, 't geen wy voor dit werk bleven behouden, te benemen. Des beſtonden wy op het eynde van den Jaare 1709, daar een derde proef op te maken, en onder-

dernamen eens vyf of zes der beſte *Medalien* op de groote van het hier voor gemelde oorſpronkelyke werk te vertekenen, en vervolgens, onder ons toezigt, in 't koper te doen brengen. Wy vertoonden de zelve aan Monſr. *And. van Damme*, en gaven zyn Ed. ons gevoelen en de manier hoe het werk te behandelen ſtondt, te kennen; wy maakten hem het zelve niet alleen ſmakelyk, maar ſtaken hem te gelyk zoo veel hart onder den riem, dat hy beſluyt nam, het werk ter handt te nemen en het in dien ſtaat in het licht te brengen, gelyk het hier bevonden werdt.

De Medalien zyn, als gezegt is, naar de kleyne, welke op koſten van *Monsr. d'Aniſſon*, beſtierder der Koninglyke Drukkery te Parys, zyn uyt gegeven, met zoo veel zorg en vlyt, als wy daar aan hebben konnen beſteden, gebragt op die groote, als de geene, welke zyn Allerchriſtelykſte Mayeſteyt tot Vorſtelyke geſchenken gebruykt; de Tronie beelden alleen hebben wy, om de gelykeniſſen des te beter te bewaren, in dezelve groote gevolgt, als zy ons in den druk in *Quarto* voorquamen. De aandachtige en kundige beſchouwers zullen lichtelyk kunnen beſpeuren, dat zy in hunne ſchikkinge, tekeninge en uytvindingen iets uytmuntender bezitten, dan wy tot noch toe Gedenk-Penningen van dezen tydt hebben zien te voorſchyn komen, en dat zy hunnen afkomſt dubbel-waardig zyn: zynde het meeſte gedeelte voornamentlyk ontworpen door de grootſte

Gee-

Geeſten, die het konſtqueekende Vrankryk heeft voort gebragt; onder welke de Heren *Perrault*, *Charpentier*, en *la Chapelle* geene der geringſten zyn. De Tekeningen zyn naar deze hunne voorſchriften voor het grootſte gedeelte gemaekt door de beruchte konſtenaers, *Karel le Brun*, *Mignard* en andre brave meeſters, welker uytmuntende werken alles, wat luyſter in die Edle konſt heeft, ſchynen te boven te ſtreven. Eenige der eerſte zyn vanden beroemden Mr. *Varin*, aan welken Vrankryk, volgens eyge getuygenis, de volſlagenheydt int maken van Gedenkpenningen en fraye munten, zo onder deze, als de vorige Regering, genoegzaem verſchuldigt is. Hier uyt hebben wy dan vaſt geſteldt dat wy aen alle kunſtlievenden, zo Schilders, Tekenaers, Beeldhouwers als wel voornamelyk Stempel-ſnyders, geen ondienſt zouden doen met hen dezelve in dit beſtek mede te delen: zynde dit werk genoegzaem een Cabinet van fraye vrouwe-en mans-beeldjens geeſtige ſtandtjes, rykelyke toeſtellingen, allerhande ſchilderachtige by-cieraden, aerdige ſtroom goodjes, ryke gedachten in zamen ſtelling van beelden, en voorts alles, wat een verſtandig Konſt-oeffenaer in dit zoort van zaken nodig heeft; en dit menen wy dat by onpartydigen weynig tegenſpraak zal vinden, dewyl het te over bekent is, hoe Vrankryk in deze en diergelyke konſten zedert eenen geruimen tydt herwaardts boven alle ryken en Mogentheden heeft uit geblonken: 't is

waar

waar, en wy willen het gaarne bekennen, dat wy, in deze onze navolging, moogelyk hier en daar wel iets van de fransche aardigheydt zullen gemist hebben; en dat deze niet te vergelyken zyn by de groote *Originelen.* Doch hier tegen zyn wy wegens het eerste gerust, en maken ons sterk, des noods zynde te bewyzen, dat wy in onze groote wel weder iets gebragt hebben, 't geen in onze kleyne voorbeelden ontbrak, zo in teekening als waarheydt, want het is ons meer dan eens voorgekomen, dat wy op de Penning eenen Veldtstaf, en inde beschryving een Spiets, een Winkelhaak voor een Waterpas, Lauwerkroonen voor muurkronen enz: gevonden hebben. Wat het tweede belangt dat beantwoordt zich zelven, dewyl niemandt zo onredelyk zal konnen wezen, dat hy voor eenen dukaat zo veel begere, als voor hondert of meer.

Wonderlyk zullen deze Gedenk-Penningen den Dichteren te stade komen, welken het gelusten zal, hunne geesten, by het steken van den krygs-klaroen, inde lof onzer Helden te vermaken, om daar onder, den ondraagelyken trots van Vrankryk hunne tanden te bieden, en, niet met ydle en wildt-weyige woorden, maar met wel beslagene spietzen, naar 't hart te steken, om dus dien hoogmoedigen landtaardt met hun eyge geweer te keer te gaan: want ziende, dat onze loffelyke Staatsdienaren by uytheemse Mogentheden, hun nut uyt deze Koninglyke Muntbeelden weten te trekken, en dezelve zo wel

 ten

ten voordeele der gemene zaak by te brengen, en in hunne vertoogſchriften aan Hooge Ryksvergaderingen aan te halen, zo konnen wy niet vermoeden, dat het de Dichteren tot oneer zal gedyen hun nut en voordeel uyt dezen vollen bloemhof van heerelyke vercieringen te trekken, en in hunne gezangen te weven.

Niet minder nut, en te gelyk vermakelyk zal dit werk degeene voorkomen, welke toeleggen, zich inde geſchiedeniſſen onzes tyds, (in welken LODEWYK DE XIV. wel als hoofdt perſonagie, op de rey mag geſteldt werden) te willen oeffenen; dewyl de Gedenk-penningen, die het bevat, niet alleen een aan-een ſchakeling zyner bedryven, van zyne wieg tot aan den oever van zyn graf, zyn; maar in 't byzonder, ons alle byzonderheden van dat koninglyke huyshouden te kennen geven, en een openbare bekenteniſſe verſtrekken, niet alleen van dat dwaze en opgeblaze denkbeeldt, 't geen de Franſche natie van haren Koning heeft, maar welk een gevoelen die Koning van zich zelven voedt. Gy zult, beminde Lezers, al in den aanvang, en genoegzaam noch op den drempel van dit Munt-cabinet ſtaande, konnen oordeelen wat gy verder te verwachten hebt, en hoe de Franſchen ſchynen toegelegt te hebben om al van kintsgebeente hunnen Vorſt in te boezemen dat hy iets meer dan menſchelyks bezat, en niet alleen gebooren ſcheen, om alle aardſche Mogentheden wetten voor te ſchryven,

ven, maar zelfs het gebiedt over den gantſchen aardtbodem te voeren, 't geen zyne Zinſpreuk Nec pluribus impar, (tot welkers rechtveerdiging men ganſche boeken heeft weten toe te ſtellen) onbewimpeldt te kennen geeft; en ik weet niet of'er wel redenen zyn, die ons konnen doen twyffelen, dat hy het gelooft heeft; wat zeg ik geloofdt heeft! Zy ſtellen zich in dezen toeſtandt des tyds aan, als of hy het noch geloofde; ja als een punt van zaligheydt geloven moeſt; want wie hoorde ooyt van trotzer, zotter, hatelyker, en aanſtootelyker zinnebeelden, als men, het bewys is niet oudt, noch dit jaar gezien heeft, dat die beruchte Oeffenſchole der Opſchriften en Medaliën, op bevel van 't Hof tot toeſtelling van Penningen verkoren heeft, waar by de Franſchen, op dat haar de wereldt doch recht zoude bevatten, hunne eyge verklaringen gevoegt hebben, als, *Daphne in eenen Laurierboom veranderdt, met het omſchrift* Mortalem eripuit formam. Zy heeft niets meer dat ſterffelyk is. *Ziende dit op de Koninginne van Groot Brittannien welkers verzoening met de Franſſen haar een onſterffelyke glorie byzet. Op de tweede ziet men de onbeſchofte Cyclopen aan eenen ſchildt arbeyden, waar om tot omſchrift ſtaat,* Arte atque metallo. *Dat is,* Met kunſt en met metaal, of geldt. *Willende dit te kennen geven dat de voorzigtige ſtaatkunde, en de behendige milddadigheydt des Konings, voor hem het ſchildt der vrede ſmeden. De derde vertoondt Meduza, zittende aan den oever, der zee in haar hol*

verborgen, waar omſtaat, ETIAM TRANQUILLA VIDETUR. Zy ſchyndt ook geruſt te zyn. *Meduza is hier het zinnebeeldt der genen, die den Oorlog pogen voort te zetten; doch Vrankryk thans haare konſtenaryen verachtende, ziet deze Meduza, wel eer de ſchrik zyner Legers, en die het hart der ſoldaten verbaaſde, in ſtilte en zonder gevaar aan. Op een vierde ziet men de Knods van Hercules, en tot omſchrift* EADEM POST MILLE LABORES. Zy is deſelve na duyzendt werken. *Waar mede men de oneyndige middelen van Vrankryk, die niet uyt te putten zyn, wil te kennen geven. Op de vyfde ſtaat Neptunus in zynen Zeewagen, hebbende tot omſchrift*, BELLO PACIQUE. Zo gereedt tot de Vrede als tot den Oorlog. *Een zeſde draagt tot Zinnebeeldt Hercules met zynen Leeuwenhuydt om het lyf, en zyne knodſe op de ſchouder marcherende met groote ſchreden. Hier om heen leeſt men* ORBEM PACARE LABORAT. *'t Geen te zeggen is*, zyn Edle werken gaan de Vrede aan 't heel al geven.

Wat dunkt u, waarde Lezers, hebt gy deze Opſchriften en hunne bedieniſſen konnen bepeynſen, zonder ſchaamroodt van Vrankryks wegen te werden? Echter durft die trotze Landaardt deze, en diergelyke dingen, zonder te blozen of te verbleken, de wereldt in de handt ſtoppen.

Men vereeuwigdt op de eerſte Penning, (alwaar Daphne, op de vervolging van Apollo, dat is de Zon, gevolglyk Vrankryk, in eenen Laurierboom veranderdt) de Koningin van Engelandt, om de verzoening met de Franſ-

Franſſchen; daar ganſch Europa noch niets, als ſlechts ſchemerachtig, en door een dik vloers van beſchouwdt: en ſchoon zy was het, gelyk Vrankryk hier genoegzaam in den vollen dag ſchyndt te ſtellen, zou die Majeſteyt daar door eene loffelyke onſterflykheydt verwerven? De rechtzinnige wereldt oordeeldt daar ganſch anders van.

Schaamtelozer is de tweede, alwaar men opentlyk belydt, dat men de Vrede met konſt, daar men ook liſt uyt verſtaan mag, of door geldt zoekt te verkrygen, waar toe het woordt van *Behendige milddadigheidt*, niet onaardig bedacht is.

Lozer en quaad-aardiger is de derde, in opzicht van Meduza met haar ſlange-pruyk in een hol aan de zee, waar mee zy taſtelyk, Hollandt, zo in zyne gelegenheydt, als veel hoofdige regering, by haar voor ſlangen aangezien, willen te kennen geven. Die het geluſten zal, met oplettenheydt, den oorſprong van het verdichtzel van Meduza eens na te gaan, en Vrankryk voor Perzeus aan te zien, zal daar zo veel aardige overeenkomingen met ons Landt in vinden, dat hy het inzigt der Franſſchen met dezen penning licht ontdekken, en zich die moeyte niet beklagen zal. Deze Meduza dan, in een *hol*, 't moeſt juyſt een hol zyn, want woning of woonſtede gezegt te hebben, zou Hollandt te veel eer aangedaan zyn, *ſchyndt ook geruſt te zyn.* N. B. Zy *ſchyndt*, waar uyt het ſchyndt dat men ten hove twyffeldt of zy het waarlyk wel is. Wy

ſtellen vaſt van neen, en dat zy als voren de ſchrik en verbaaſtheydt in de legers harer vyanden zal weten te houden, en dezelve endelyk roereloos doen werden.

Quaſtiger is de vierde, want hier vertoondt zich enkelyk en alleen de knods van Hercules, zynde een tronk van eenen boom. Deze moet men, zeggen zy, voor de *onuytputtelyke Geldtmiddelen van Vrankryk* aanzien. Dit willen wy gaarne; 't zy dat men eenvoudig by het Zinne-beeldt blyve van een ſappeloos ſtuk-hout: 't zy dat men het op 't woordt onuytputtelyk, dat is dat'er niet uyt te haalen is, wil nemen. Maar neen! Deze Knods, deze Fondſen, *deze oneyndige Reſourſes zyn dezelve na duyzendt werken:* uytgezeydt dat'er eenige, die in klinkenden gelde plachten te beſtaan, nu in papier, of parkement, 't geen voor 't vuur krimpt, veranderdt zyn.

Op de vyfde vertoondt zich Vrankryk, of de Koning, in de gedaante van Neptunus; en waarom juyſt Neptunus, en geen Mars of Jupiter, 't geen gemeen op zyn Medalien is? Als hy hier zegt; *zo gereedt tot de Vrede als tot den Oorlog:* dan ſpreekt hy tot de Zee-mogentheden; dan meendt hy Engelandt en Hollandt, om quanswys te kennen te geven, dat deze, de twee aſpunten zyn op welke de ſpil des Oorlogs draaydt; dan herſchept hy zich, om ontzaglyk te zyn, in den opper Zee-voogdt, en zegt, dat het hem om 't even is, of zy tot Vrede of Oorlog genegen zyn.

Op

Op de zesde, om 't dit fraye zes-tal vol te maken, ziet men Lodewyk, als een tweede Proteus, uyt Neptunus in *Herkules*, en alzo van eenen heelen in eenen halven Godt herschapen; stappende met wyde schreden op zyn spaans: buyten twyffel naar Utrecht: en tot welk een eynde? *Om*, zeggen zy, *door zyn* N.B. *Edele werken, aan het geheel al de Vrede te geven.*

Durft Vrankryk, gelyk het die stoudtheydt heeft, zich dus aanstellen in eenen tydt als wy thans beleven: in dien staat als het de wereldt tegenwoordig kendt? Wat zult gy, gunstige Lezers, verwachten konnen, van Penningen en Opschriften, te voorschyn gebragt in dien tydt, wanneer die Zon zo trots ter kimme uytrees, zo steylen opgang maakte, en, op zyn middag-punt staande, gansch Europa zo deerlyk in den brandt zette? Wy hebben deze uytweyding nut geoordeeldt, en deze voorbeschreve Penningen hier wat breder aangehaaldt, alleen om den Lezer eenigermaten een denkbeeldt te geven van 't geene hy in deze Munt-Historie vinden zal, en dus te vermyden ons in te laten, om oordeel en aanmerkingen by te brengen op de munt-beelden en hoogmoedige Titlen daar in vervat, dewyl die, ik zwyge noch van het aantonen der valsheden, op yder Penning zo overvloedig zouden zyn, dat zy genoegzaam tot een gansch Boek zouden uytdyen 't geen geenzins onze meeninge is, willende yder Lezer de zyne daar omtrent veel liever vry laten. Die echter nieuwsgierig wezen mogt, beknopt te weten

ten wat deze Hiſtoriſche Gedenk-Penningen wel voornamelyk behelzen, dien kunnen wy daar geen netter ſchetſe van geven, als dezelve te ontlenen uyt het bondige opſchrift, 't geen onder 's Konings beeltenis op de Plaats der Overwinninge te Parys uytgehouwen ſtaat, en te zeggen, dat deze Medalien zyn toegewydt

AAN LODEWYK DEN GROOTEN,
VADER EN LEIDER DER HEIREN,
ALTYT GELUKKIG,

Om 't overwinnen zyner vyanden, 't beſchermen zyner Bondgenooten, 't voegen van zeer magtige volken aan zyn gebiedt, 't verzekeren zyner Grenzen door onverwinnelyke plaatzen, 't leiden van den Oceaan in de Middellandſche zee, 't verjaagen der Roveren uyt alle Zeën, 't verbeteren der Wetten, 't uytrooyen der Ketterye, 't beweegen, door 't geruchte van zynen naame, der barbaarſte Volken, om hem van de einden der aarde te koomen eeren, en het net ſchikken van alle zaaken, zoo binnen als buyten, door de grootheit zyner Kloekmoedigheyt en Verſtant.

De Hr. *Francois Halma*, in zyn *Voorzang van Hollandt aan de voeten des Konings*, zingt eenen anderen toon, en zegt van deze *Munt-hiſtorie*,

Hier ziet men d'eereloofte ſtukken
Van eedbreuk, moort, en rovery,
En al de wereldt onderdrukken
Door zyn verwoede heerſchappy.

Dit

Dit zyn een deel der heldendaden,
Van koning LODEWYK *verricht,*
Waar door hy prykt met laurebladen,
En 't al aan zynen dienst verplicht, &c.

Wat nu het naast dezer beyden aan de waarheydt komt, daar laten wy yder in 't byzonder, en die de moeyte zal nemen van alles eens aandachtig te overwegen, van oordelen: wat 'er de Franschen van gevoelen, hoe zy tot het toestellen dezer Muntbeelden gekomen zyn, en wat wigtig werk het geweest is, om het tot aan deze lopende Eeuw te brengen, kan by den LXXIII Penning gezien worden, alwaar de leden van dat hooge Genoodschap der Medalien en Opschriften zeggen, *dat de geduurige achtereenvolging van de doorlugtige daden des Konings, hen geene rust liet. Doch hoe ruym weydige stoffe zyne Mayesteyt hen ook verschafte, hebben zy zich echter bevlytigdt, het werk te voltoyen tot het eynde der zeventiende Eeuwe, zoo gedenkwaardig door de komste van den Hertoge van Anjou tot de Spaansche kroon.* Warelyk eene rechte bequaame tydt ter bepaling van dit groote werk, om het in 't licht te geven, en hunnen Vorst, ten zynen kosten, ten minste dat vermaak aan te doen, van zich by zyn leven met dezen krans van verçierde bloemen, bestaande meest in zulke, die uyt bloedt voort quamen, den trotzen kruyn te verçieren: want hoe weynig gemeenschap deze Mayesteyt met den Israëlitischen koning Davidt, *die een man*

 naar

naar Gods herte was, heeft, zoo ſchyndt die nochtans hier in eenigermate met den zelven gelyk te ſtaan, dewyl die koninglyken Herder den hemel tergde en Godt verſtoorde met het tellen zyner benden: en even zoo ſchyndt de Franſchen Koning de Goddelyke wrake op zynen hals gehaaldt te hebben, wanneer die vermetele, met het benaderen der Spaanſche kroon, zyn hoogmoedt ten hoogſten top geſtegen waanende, zich insgelyks tot het optellen zyner Overwinningen liet vervoeren. Van dien tydt heeft hem de *Victorie*, wel eer, volgens eyge belydenis, zyne trouwe gezellinne, de rug toe gekeerdt; en de wiſſelvallige oorlogs kanſſen, gelyk wereldkundig is, zyn hem dermaten tegen gelopen, dat men by na niet kan twyffelen, of hy zegt in zyn herte, zoo wel als Davidt, *Ik hebbe zeer zottelyk gedaan.* Het grimmeldt hier ook zoodanig van overwinningen, en bevogte zegens, dat zeker Gasconjer niet verre van den weg ſcheen, als hy, hoorende dat 'er duyzendt guldens uyt gelooft wierden, aan den geenen, die zich het beſte queet in het toeſtellen van een Lofgedigt, ter eere zyner Mayeſteyt, hier op in zyne taal een puntig vaarsje uyt ſchoot, 't geen in de onze van dezen zin is.

Om van een Heldt, vol deugdt, de glorie op te zingen,
Niet meer als duyzendt! duyzendt guldens te bedingen?
Dat komt waarachtig ſchräal,
En op een ſtuyver pas voor yder Zegepraal.

Doch

Doch om de nieuwsgierige Lezers en Beschouwers, die bereydts verlangen zullen binnen te treden, niet langer voor de deure van dit Koninglyke-Munt-Cabinet op te houden, zullen wy, niet tegenstaande noch veel te zeggen was, dezen bekortende, hen alleen berigten, dat wy, in opzigte der vertalinge niets meer behartigdt hebben, als om getrouw en verstanelyk te zyn: hebbende ons weynig opgehouden met lettervittingen, of al te gedwongen Duyts te spreken, dewyl de stoffe zulx hier niet scheen te vereysschen, en voornamelyk loopt op zaken van Oorlogen, Veldtslagen, Belegeringen, enz. waar van de eygentlyke bewoordingen in onze taal overgebragt, of dien zin niet uytdrukken, of niet al te wel klinken. Inde overzetting der Om en Opschriften gelieven de gunstige Lezers insgelyx te weten, dat wy de Fransschen gevolgdt hebben, zoo lang als dezelve eenigermate by den Latynschen zin bleven; om welke te weten wy ons altydt onbeschroomdt by onze goede vrienden, zich des verstaande, hebben aangegeven, en met hen deswegen geraadpleegt: en deze wyze van opvolging quam ons het best voor, op dat de wereldt des te meer, den vleyzugtigen aardt der Fransschen mogt ontdekken; want, of schoon de Latynsche-opschriften doorgaans hoogdravendt genoeg zyn, hebben zy echter niet konnen nalaten, dezelve in hunne tale, en zomtyds met geweldt ten hunnen voordeele, en den roem des konings te buy-

buygen. Verders hebben wy onnodig gevonden, het Latynſche opſchrift van yder Medalie, 't elkens by de vertaling te herhalen, gelyk de Fransman gedaan heeft , dewyl dezelve, en dicht genoeg by der handt en groot genoeg op de Penning zelve te zien is. Dit nu was het weynige 't geen wy te berichten hadden; waar mede wy den ingang openſtellen, en alle Liefhebbers verzoeken hen hier of daar aan geen ſtrootje te willen ſtoten, maar daar luchthartig over heen ſtappende, te denken, dat het dwalen menſchelyk is,

En, hoor ik eenen Nydigaardt,
Myn werk met ſchampre woorden laken?
'k Stoor my des niet; 'k denk 't is den aardt,
Van die geen, die niets beters maken.

Hiermede dan de heuſſche Lezers welvaardt gewenſt hebbende, blyven wy hunne

Ten dienſt bereyde

J. GOEREE.

Amſterdam den 20 van
Sprokkelmaandt 1712.


LUDOVICUS · XIII · REX · CHRISTIANISSIMUS ·
TRONIE BEELD
DER
II. VOLGENDE PENNINGEN

I. PENNING.

Onder de Regeering van Lodewyk den XIII. zag Vrankryk zich alom Zeegepralende; de Ketters gedempt, het huis van Oostenryk verneedert, en het Koninglyk gezach hersteld zynde, maakte het Koningryk zoo Gelukkig als Welvaarende: den Koning ontbrak alleen een Zoon die hem in 't Ryxbestier kon volgen: en drientwintig jaaren getrouwt zynde geweest zonder kinderen, had hem byna de hoop benomen van die immer te zullen krygen: doch Godt, eindelyk geraakt door de vierige begeerte van eenen vroomen Koning en eene deugtzaame Koningin, vernoegde hun verlangen. Deeze onverwachte geboorte vervulde de gantsche Natie met een ongemeene vreugde: zulk een zigtbaar Teeken of Gaaf, was een waarachtig onderpandt der Goddelyke bescherminge, en scheen van dat oogenblik, aan de Franssen die Glorie te verzeekren tot welk zy zedert zyn gekomen, en dat geluk 't geen zy thans genieten.





GEBOORTE DES KONINGS.

De Medalie, verbeeld Vrankryk op de kniën, ſtrekkende d'armen naar een kind, 't geen haar van eenen Engel uit den Hemel gedaald, aangeboden wordt. 't Omſchrift is

GESCHENK DES HEMELS.

Onder aan ſtaat,

LOUIS DAUPHIN, GEBOOREN DEN V. SEPTEMBER. 1638.

II. PENNING.

Gelykerwys de Romeinen, zorg hebben gedragen om Penningen te ſlaan, met welke zy, door alle Eeuwen, de hemelſche geſteltenis, of zamenſterring deeden geheugen, waar onder hunne Keizer Auguſtus gebooren is; even zoo, heeft men (zonder acht op de ydle harſſenſchimmen der Sterrekykery te geeven) de Nakomelingen willen doen gedenken, de geſteldheid in welk zig de hemel bevond, op dat oogenblik als Godt aan Vrankryk dien Prins ſchonk, welke haar de Bloeijenſte Monarchie der ganſche waereldhee ft doen erlangen.





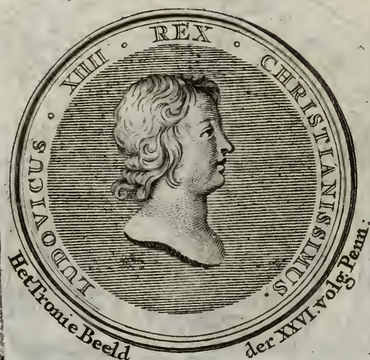
ANDERE MEDALJE OP DE GEBOORTE DES KONINGS.

Rondom deeze Penning, zyn geplaatſt de Twaalf Teekenen benevens de 7 Planeeten, in die zelve geſteltheidt in welke zy waaren, in 't oogenblik van deze gelukkige Geboorte, en volgende de beeltenis van 's Konings devys, van welk de Zon het lichaam is, heeft men in het midden zyn Geboorte door de Ryzende Zon afgebeeldt. De Koning het kind, zit op een Zonne-kar in de wolken verheven van vier paarden getrokken; de wagen werd door de Overwinning geleidt; zy toond hem met de eene hand een Lauwerkroon, als 't zinteeken van de Zeegepraalen, die zy hem zal doen verkrygen op zyne Vyanden; met d' andre houd zy den Teugel om te verzeekren dat zy hem door alle zyne Onderneemingen zal geleiden. 't Omſchrift is,

OPGANG DER FRANSCHE ZON.

Onder ſtaat,

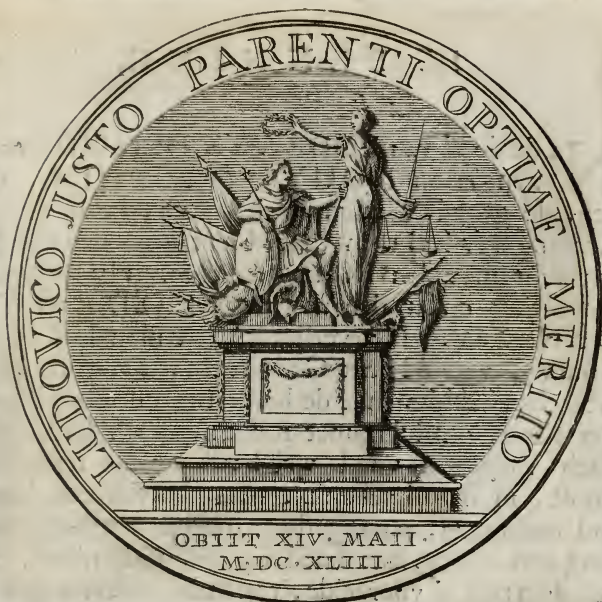
DE KONING GEBOOREN DEN V. SEPT. XXXVIII. MINUTEN VOORDEN MIDDAG. 1638.



III. PENNING.

In de maand February, viel Koning LODEWYK de XIII. in het ziekbedde aan een ſleepende koorts, welke hem allenxkens deed af neemen; zoo dat men omtrent het einde van April t'eenemaal van zyn herſtelling wanhoopte. Hy vond by zich zelven wel dat'er geen lange levens tyd meer voor hem overig zou zyn, en was bedacht om alle onordentlykheden, die zyn dood zou kunnen veroorzaaken, voor te komen: zyn Majeſteit voorzag in alle noodzaaklykheden van zyn Legers, benoemde al de bedieningen, vervulde de opene plaatzen, en door een uitdrukkelyke verklaaring, die hy in tegenwoordigheid van al de Grooten van 't Ryk, (op ordre in zyn kamer vergaderd) deed leezen, ſtelde hy de Koninginne zyn Gemaalin tot Regente na zyn dood. Vervolgens dacht hy niet als om wel te ſterven. Hy was geduurende zyne ziekte geſtaadig beezig in Godvruchtige oeffeningen; en verdubbelde dezelve noch in de laatſte dagen zynes levens; toonende een volkomen overgeving aan Gods wil: ontving de Sacramenten met een ongemeene vierigheid; en gaf den 14 Mey, 1643. tot St. Germain en Laye den Geeſt, beklaagd door alle zyne Onderdaanen, van welke hy teeder bemind was. Hy heeft een onnoemelyk getal Roemwaardige daaden bedreeven: Ja, men mag zeggen, dat hy het geweeſt is, die de eerſte grondſlagen gelegt heeft van die Grootsheid, in welk men Vrankryk heden ziet, onder de loffelyke Regeering van den Koning zynen Zoon. Hy was een Vorſt vol moed

en



en dapperheid, zachtmoedig, deugdzaam, en zoodanige vriend der Geregtigheidt, dat men hem by uitsteekentheid, de bynaam gaf van den RECHTVAARDIGEN.

DE DOOD VAN LODEWYK DEN XIII.

Men ziet op de Penning, de Gerechtigheid, staande op een pedestal, kroonende den jongen Koning; het Omschrift wil beteekenen, dat de Koning de zelve heeft laaten slaan

TER EERE LODEWYK DEN
RECHTVAARDIGEN,
DOOR EEN DANKBAARE ERKENTENIS
VOOR ZOO GOEDEN VADER.

Onder staat

GESTORVEN DEN XIV MEY,
1643.

IV. PENNING,

Na de dood van LODEWYK DEN XIII. nam, zyn Zoon LOUYS DAUPHIN, volgens de grond Wetten van het Ryk, bezit van de Kroon. Hy had toen ter tyd niet meer dan vier jaaren acht maanden en negen dagen. Hy begon de Regeering onder den naam van LODEWYK DEN XIV. Het verlies 't geen men leed in een Koning, vervuld met Godsvrucht, Dapperheyd en Gerechtigheid, laatende de bestiering in de handen van een Kind, ontstelde met recht zyne Onderdaanen; doch Vrankryk vond wel haast groote reden van troost, in het Geschenk 't geen het van den hemel had ontfangen, en zag door gansch den Jonge Koning een ongemeene hoedanigheid uitblinken, die van dien tydt al voorzeide, 't geen hy zedert is geworden, bevattende niets dan over groote verwachtingen van zyn Geluk.



HET



HET BEGIN VAN 'S KONINGS REGEERING.

De Penning verbeeldt den Koning verheven op een Schildt, volgens 't gebruik der oude Franſſen, die insgelyks gewoon waaren, hunnen nieuwen Koning dus aan 't Leger te vertoonen; dit Schildt wordt van d'eene zyde onderſteundt door Vrankryk, en van de andere door de voorzienigheidt, verbeeldt volgens de gewoonte der Ouden, door een Vrouw, voerende een Scheeps-roer, hebbende aan haar voeten een Waereldkloot en Overvloeds-hoorn leggen. Het om en opſchrift beteekent

DER FRANSSEN HOOP,

OP 'T BEGIN DER NIEUWE REGEERING,

1643.

V. PENNING.

LODEWYK DE XIII, hadt ſtervende de Koninginne zyn Gemaalinne tot Regente verklaard; en eenen Raad benoemd, van den welke den Hertog van Orleans, Oom des Konings, het hoofd zoude zyn, en zonder welken de zelve niets zou kunnen beſluiten. Vier dagen daar na nam de Jonge Koning voor de eerſtemaal zitting in de Raadsvergaadering, werdende daar geleid door zynen Eerſten Kamerling benevens eenen Kapitein zyner Lyfwacht, en gezet op een Troon die voor hem was bereid. De Koningin, zyne Moeder, was gezeten ter rechterzyde onder het gehemelte. De Koning zeide, dat hy was gekomen, om zyn goede wille te betuigen aan de vergadering, en dat zyn Cancelier het verdere zoude verklaren; vervolgens vermaande de Koningin het Parlement, den Koning, haaren Zoon, zoodanigen raadt te geven, als ten gemeene nutte, en welvoeglyk zou zyn. De Hertog van Orleans zeide, dat hy zich niet wilde bevoorrechten met de uiterſte wille van wylen den Koning; en dat hy geen ander deel in de Ryxbeſtiering begeerde, dan die 't de Koningin zou behaagen hem te geven, welke waardig was, de zelve zonder eenige deelgenoot te bekleeden. De Prins van Condé voegde daar by, dat een gedeeldt gezach niet als een verongelyking aan den Staat kon geeven. De Cancelier verlof van den Koning gevraagt hebbende om te ſpreeken, onderſteunde dit gevoelen, en de Advokaat generaal Talon, gaf een gelykvormig oordeel; na het welk de Cancelier, (op nieuw de order des Konings ontvangen, en de Koninginne betuigd hebbende, dat haar meyninge was zich te gedragen aan het beſluyt der Vergadering) ging tot de gevoelens, de zelve bevonden zich alle eenpaarig; des las hy het Arreſt, by het welk de Koning, zyn Gemaalinne, alleen tot Regente had verklaard, met volle macht zich zoodanige Staatsdienaars te verkiezen als haar zouden behaagen.

DE



DE REGEERING VAN DE KONINGINNE MOEDER.

Hier ziet men de Koning op zyn Troon, de Koningin zyn Moeder aan zyn zyde gezeten, onderſteund de hand in welke hy zyn Scepter voerd. De woorden van 't omſchrift beteekenen.

DE ZORG VOOR DEN KONING, EN HET KONINGRYK AAN ANNA VAN OOSTENRYK, OPGEDRAAGEN.

1643.



VI. PENNING.

Vrankryk vond zich in verlegentheid; LODEWYK DE XIII. was komen te ſterven, en de Koning zyn Zoon telde noch geen vyf jaaren: de Spanjaarden waaren machtig; zy dreigden verſcheide plaatzen, en benaauwden Rocroy geweldig, dewyl haar die plaats ingang kon geven tot in het hart van 't Ryk. De Hertog van Enguien, het Franſche leger gebiedende, bedacht zich niet lang, en trok op den Vyand aan; het welweezen van den Staat hing voor een groot gedeelte aan de uitſlag van dit gevecht. Deeze Prins aan 't hoofd zyner rechter vleugel, brak, en bracht de linker van den vyand in wanorder; wierp het Duitſche en Waalſche Voetvolk overhoop; en paſſeerende achter de Battaljons der Spaanſche Infantery, die het Corps de Batalje uitmaakten, ging zyn linker vleugel, die gevaar liep van in route te raaken, onderſteunen: hy hield de Ruitery die hem volgde ſtaan, en na de zelve op de vlucht gebragt hebbende, wende hy zig naar het Spaanſche Voetvolk, 't welk in een hoop dicht by haar Kanon geſloten, na de neederlaag der twee vleugels en 't verſtrooien der Ruitery, onverſchrokke, en met een byna ongehoorde ſtandtvaſtigheid, drie aanvallen van een Victorieus leger verduurde: ja de Franſſen zouden zelvs buiten 't aankomen van het Corps de Réſerve hun oogmerk niet bereikt hebben. Doch deeze Infantery die als onverwinnelyk wierd gehouden, zich van alle kanten omringt ziende, wierd eindelyk genoodzaakt voor zyn meerder te buigen; men maakte onder de zelve zoodaanigen ſlagting datze by na ten eenemaal vernield was. Deeze Overwinning zoo Glorieus en voordeelig aan Vrankryk, in de geſteltheid in welk het zich toenmaals bevond, was als een voorteeken van het aanſtaande geluk der nieuwe Regeering.



DE BATALJE VAN ROCROY.

De Penning vertoond een Victorie beeld, zittende op de wolken boven een ſtapel krygstuigen, het heeft in de eene hand een Palmtak, en in de andere een kroon. Het om en opſchrift is

EERSTE VICTORY DES KONINGS BY ROCROY, DEN V. DAG ZYNER REGEERING.

1643.



VII.

VII. PENNING.

De Hertog van Enguien, die zich door het winnen der Batalje van Rocroy in ſtaat bevond om alles te ondernemen, zonder dat zich de Spanjaarden daar tegen konden ſtellen, beſloot, om de gemeenſchap van Duitsland met de Nederlanden af te ſnyden, de beleegering van Thionville, en zich daar door een weg te baanen tot grooter ondernemingen: maar uit zorge dat de Generaal Bek, die in 't Luxenburgſche was, geen troupen in de plaats zou werpen, deed hy een marſch in 't hart van Vlaanderen, oordeelende dat d'allarm die hy maakte aan de voornaamſte Steden, den Vyand van dien kant zoude trekken: In paſſant, nam hy Barlemont, Maubeuge, Emery, en Binch, daar hy eenige dagen halte hield, en van waar hy partyen uit zond tot voor de poorten van Bruſſel. De Spanjaarden lieten niet na om alles aan te wenden tot afweering van 't geen zy voorzagen; zy trokken haar Ruitery in hunne vaſte Plaatzen, en verſpreiden het Voetvolk in zulke quartieren daar zy gemakkelyxt konden huis houden. Terdiertyd keerde de Hertog weder te rug, marcheerende met groote dagreizen. Hy quam den zevenden dag voor Thionville, daar zich toen niet meer dan achthondert man in bevond; maar den volgenden dag, eer noch de quartieren gereguleerd waaren, hadden de Vyanden middel gevonden om 2000 man in de Stadt te werpen. De Prins zyn Verovering door zulk een magtigen onderſtand verachterd ziende, wierd niet als des te meerder aangepord; hy zette de beleegering zoo vigoreus voort, dat de Vyand na een maand tegenweer, genoodzaakt wierd te Capituleeren.



HET



HET VEROVEREN VAN THIONVILLE.

Men ziet de Hoop, verbeeld volgens de manier der Ouden, zy draagt in haar Regterhand een klein Victorie beeldje, en leund tegen een Pedeſtal, alwaar het Plan van Thionville hangt. Het op en omſchrift wil te kennen geeven, dat

THIONVILLE DE EERSTE VEROVERING IS, DIE DE GRENSEN VAN VRANKRYK UITBREIDE.

1643.



VIII.

VIII. PENNING.

Zedert de Spaanſchen Trin en Pont de- Sture, in 't Monferrat, bemachtigt hadden, vonden zy zich genoegzaam meeſter van de Po. De Prins Thomas, Oom van den Hertog van Savoyen, en Generaal van 't Leger des Konings in Italien, ondernam hen van die poſten te verdryven, en beſloot aanſtonds de beleegering van Trin. Deeze ſtadt in moeraſſen gelegen, en van nieuws meer dan gemeen verſterkt, had een Garnizoen van duizent Voetknegten, driehondert Ruiters, en tweehonderd Kuraſſiers. De Beleegering viel lang; de Spanjaarden ondernamen meer dan eens, de Plaats t'ontzetten; doch eindelyk vond zich de zelve verplicht haar over te geven. De Prins Thomas, viel korts daar aan in een ziekte, laatende het gebied van 't Leeger aan den Graaf du Pleſſis-Praſlin, die Pont de-Sture beleegerde, en in 13 dagen na 't openen der Loopgraven, in nam. Het veroveren dezer twee Plaatzen, ſtelde Caſal niet alleen in veiligheid; maar opende de Franſſen ook wederom de vrye vaart op de Po.





HET INNEMEN VAN TRIN EN PONT-DE-STURE.

Op deezen Penning vertoond zig de Revier de Po, leunende op zyn kruik; digt by den zelven legt de Sture, verbeeld als een jonge Nimph, en met rozen gehuld, leunende insgelyks op een watervat; deeze twee beelteniſſen beteekenen de gelegentheidt der twee veroverde Veſtingen wyl de eene aan de Po en d'andere aan de Stura legt. 't omſchrift is

TRIN EN PONT-DE-STURE

INGENOMEN.

1643.



IX. PENNING.

De Spaanschen waaren eenigermaaten meester van de Middellandze Zee. De Scheepsmacht des Konings bestond slechts uit 20 Scheepen van Oorlog, 2 Fregatten en zoo veel Branders; de Vyanden hadden daar tegen behalven de Scheepen dieze in hunne Havens hielden, op de Reede van Gibralter 5 Gallioenen, 6 Scheepen van Ostende, en 14 van Duinkerke; den Hertog de Brezé, Admiraal van Vrankryk, besloot hen echter langs haar kusten op te zoeken. Hy maakte zig aanstonds niet ver van Barcelone meester van 6 Scheepen; doch de wind, tegen loopende, noodzaakte hem zeil naar Kaap de Gate te maken, en daar te ankeren. Weinig dagen daar na ter dier plaatze noch leggende, zag hy de Spaansche Vloot opkomen, hy taste, onaangezien hun grooter getal, dezelve aan, en verjoeg haar na een hardnekkig gevecht; de Vice-admiraal wierd ge-entert, en genomen, een Spaansch Gallioen, en de admiraal van Napels verbrand; men veroverde eenige andere, en de rest salveerde zich in wanordere onder 't faveur van den nacht, in de haven van Cartagena, alwaar 4 a 5 Duinkerkers, in 't gevegt deerlyk gehavent, te grond gingen.



DE

9.



DE ZEESLAG VAN CARTAGENA.

Op de Penning ziet men in 't midden van een Scheepskroon een Drietant, een Palm en een Lauwertak, te zaamen gebonden, Cartagena en de Viktorieuze Vloot des Konings, vertoonen zich in 't verſchiet; het omſchrift beduid

VOORTEEKEN VAN 'T GEBIED DER ZEE.

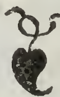
Onder ſtaat

DE SPANJAARDEN BY CARTAGENA UIT ZEE GEJAAGT.

1643.

X. PENNING.

De Oorlog, ontsteeken tusschen Urbanus den VIII. en den Hertog van Parma, wegens het Hertogdom van Castro, ('t geen de Paus had doen innemen) gaf aan de Italiaansche Prinsen oorsaak om tot hun eigen verseekering de waapenen op te neemen. De Venetianen, de Groothertog van Toskane en Modena maakten onder den anderen eene Verbintenisse, ten voordeele van den Hertog van Parma, men begon wederzyds verscheide vyandlykheden te plegen, en nam van beide kanten plaatzen in. De Hertog van Parma had reeds de schrik in Rome gebracht, voor welkers poorten hy gekomen was: en deeze Oorlog had voor gansch Italien droevig konnen werden, zo de Koning zich niet als Middelaar had aangebooden. De Kardinaal Bichi door zyn Majesteit tot Gevolmachtigde benoemd, deed verscheide reizen naar Rome, Florence, Venetie, en by de Hertogen van Parma en Modena, hy bekleede deeze plaats met zoo goeden uitslag, dat hy zeer gelukkig de Vrede trof tusschen zyn Heiligheit, en de zaamgevoegde Prinsen, met volkomen genoegen van wederzydze belang hebbende Partyen. De Paus gaf aan de Hertog van Parma, Castro en Montalto wederom, en de Groot Hertog restitueerde verscheide ingenomene plaatzen van den Kerkelyken staat, al het welke aan Italie wederom een volkome rust deed genieten.



DE

10.



DE VREDE VAN ITALIE, DOOR TUSSCHENSPRAAK DES KONINGS BEVORDERT.

De Penning vertoont Italie, met haar gewoone byvoegingen of Eigenſchappen, ruſtende: het omſchrift is

DE KONING BEMIDDELAAR DER VREDE.

Onder ſtaat,

ITALIE BEVREDIGT.

1644.

XI. PENNING.

Grevelingen is geveſtigd dicht aan de zee; de Spanjaarden de aangelegentheid dezer plaats kennende, hadden noodig geoordeelt by haar ongenaakbaare gelegentheid, noch verſcheide werken te voegen welke die Stadt een der ſterkſten van ganſch Nederland maakten. Het Garniſoen beſtond uit 3500 man van hunne beſte troupen; de Hertog van Orleans ontzag zich echter niet, de beleegering te doen. Na dat de linien van Circumvallatie voltooid waaren, liet hy het Fort Philippe, (zonder welk het onmooglyk was de ſtadt te bemagtigen,) aantaſten. De Vyanden na verloop van 4 dagen zich daar niet langer konnende verweeren, begaven hen in de ſtadt. Men opende voor dezelve 's nagts tuſſchen den 16 en 17 Juny de Loopgraven. De beleegerden deeden een dappre en lange tegenweer; de Contreſcarpen en 2 Halvemaanen wierden hardnekkig betwiſt, doch eindelyk veroverd; na twee bloedige ſtormen logeerden wy ons vervolgens op twee Baſtions van 't Corps der plaatze. De Gouverneur verſwakt door verſcheide verliezen, en ziende dat Don Franciſco de Mello en de Prins Picolomini; Generaals der Spaanſche Armee, ver van eenige beweging tot zyn ontzet te maaken, zich in hunne Retrenchementen omtrent Bourbourg en Bergues, ſchuil hielden; aanvaarde eindelyk het verdrag 't geen men hem aanbood, en gaf zich den 28 Juli over.





DE VEROVERING VAN GREVELINGEN.

De Penning verbeeld de Stadt Grevelingen, in de gedaante van een Vrouw, met een Toorenkroon op 't hooft, aan Vrankryk haare Sleutels opdraagende. Het om en opschrift is

GREVELINGEN INGENOMEN.

1644.



XII. PENNING.

De Beierſchen hadden Fryburg ingenomen, Mercy, hunne Generaal, was daar omtrent op twee zoo wel verſterkte hoogtens gelegert, dat hy 't onmooglyk achte daar aangetaſt te kunnen werden, de Marſchalk de Turenne, geleegert tuſſen Fryburg en Briſak, wachte den Hertog van Enguien, die zich met groote dagreizen ſpoede om met hem te conjungeeren, deze Prins ging op zyn aankomſt terſtond het Camp der Vyanden Recognoſceeren, en beſloot, hoe wel zeer ſwak zynde, hun aan te taſten. Het gevecht wierd op drie verſcheide dagen hervat. De Prins bracht met veel vigeur van zyn zyde zoo veel te weeg, dat hy de Vyanden uit al haar geoccupeerde poſten joeg, en de hoogte van den berg won, zoo dat, indien de Marſchalk de Turenne, die langs de valleien attaqueerde, dat zelve ſucces had gehad, de Vyand ten eenemael zouw geſlagen geweeſt zyn; zy zouden 't zelfs 's anderdaags niet ontkomen hebben, zoo zich Mercy des nagts niet op een andren Berg nader aan Fryburg, had geretireerd, op welke hy zich nog beter verſchanſte dan op die welke hy had verlaaten. De Hertog van Enguien ondernam den 15de hen van daar te verdryven. In dien tweeden aanval ruim zoo gelukkig dan de voorige zou men door de Infantery gebroken hebben zoo de Ruitery niet afgeſtegen was om hen t'onderſteunen, doch de nacht eindigde het gevecht. De Prins bedacht zynde om Mercy de levens middelen af te ſnyden, marcheerde den 10 om zich op de weg van Villingen te poſteeren. De Beierſchen dezen toeleg merkende decampeerden, houdende geſtadig de hoogte van den Berg, en quamen de avantgarde der Franſſen voor. Roſe, met 800 Paarden afgezonden, viel op de agterhoede van den Vyand, en weerſtond al hun effort tot d'aankomſt van de Hertog van Enguien. Mercy de Franſſen op den

Berg



Berg ziende verliet zyn Kanon en Bagagie, retireerende zich inder yl langs byna ontoegankelyke wegen, ſalveerende alzoo het overſchot van zyn Leger.

BATALJE VAN FRYBURG.

De Penning verbeeld drie Tropheen op drie bergen opgericht : het om en opſchrift zegt

DE DRIEDUBBELDE OVERWINNING,

BEVOCHTEN BY FRYBURG IN 'T

BRISGAUWSCHE.

1644.



XIII. PENNING.

Na het wyken van Mercy, oordeelden 't de Hertog van Enguien, (willende meerder voordeel van zyn Overwinning trekken) ongeraaden 't hernemen van Fryburg uit te ſtellen. Hy dan langs de Rhyn kant trekkende, veroverde in 't Marquiſaat van Baden verſcheide Steden en Kaſteelen, komende vervolgens voor Phlipsburg, 't geen de Marſchalk de Turenne hadt doen inſluiten. Eer hy de attaque begon, occupeerde hy al de poſten die hem van den Boven-Rhyn verzekerden. De Loopgraaven wierden den 1 September geopend, en den 11 der zelve maand wierd deeze ſterke Veſting, verweerd door 100 ſtukken Kanon, gedwongen zich over te geven. Deeze Verovering gaf zodanigen ontzag aan de wapenen des Konings, dat verſcheide Steden afgezondene aan de Hertog van Enguien ſchikten. Spiers zond zyn Sleutels al voor 't einde der Belegering. De Marſchalk de Turenne taſte Worms aan, 't geen aanſtonds de Poorten opende; en na Roſe gedetacheerd te hebben, die Oppenheim innam, naderde hy Mentz; deeze plaats, weigerende het onderſtand, 't geen haar door Mercy aangeboden wierd, gaf zich inſgelyx onder de gehoorzaamheid van den Koning. Creutsnach wierd ſtormenderhand ingenomen; en de Marſchalk de Turenne maakte hem in 5 dagen Meeſter van Landau. Neuſtadt; Manheim en Maagdenburg deeden weinig tegenſtand. De Hertog van Orleans had met het openen van de Veldtogt in Vlaanderen, Grevelingen, en de Marſchalk de Gaſſion het Fort Watte en noch 2 andere ingenomen. In Piemont maakte zich de Prins Thomas, meeſter van Saint Ya, en van de Citadelle van Aſt. Zo dat zich de Koning in de aanvang zyner Regeering al om zag Zeegepraalen.



DE VEROVERING VAN XXX. STEDEN.

De Penning verbeeld den Koning, zittende op een Veld, of Krygstroon, terwyl hem door een Krygsknegt verſcheide Schilden en Wapenen worden aangeboden. Het omſchrift is,

DE JONGE KONING ZEEGEVIERENDE.

onder aan leeſt men,

DERTIG STEDEN EN VESTINGEN INGENOMEN.

1644.

XIV. PENNING.

In Catalonien konden de Franſſen niets Glorieuzer noch nuttelyker ondernemen als Rozes te bemagtigen, wyl deeze plaats het Rouſſiljon dekte, en doortogt in het Vyandelyke land baande. Deeze plaats van zich zelven ſterk genoeg, had een talryk Garnizoen, konnende van de zeekant geſecondeerd worden. Doch 't geen deeze onderneeming het moeilyxte maakte, was, dat de Armee onder de Graaf du Pleſſis-Praſlin, tot deeze beleegering gecommandeert, niet meer dan 8000 man te Voet, en 8 a 900 te Paard uitmaakte: hebbende daarenboven niet de minſte onderſtand van den Graave de Harcourt te hoopen, die met een klein gedeelte Troupen werks genoeg vond, om zich tegens het Spaanſche Leger te ſtellen 't geen gereed was om de Zegra te paſſeeren. In weerwil nochtans van al deeze moeilykheden wierden de Loopgraaven den 7 April geopend; terwyl de Franſche Vloot zee hield om het Secours te beletten. d'Ongemeene reegen die 3 dagen duurde, overſtroomde het ganſche Veld, en had de Franſſen genoodzaakt hunnen arbeid te ſtaaken, 't geen de Attaques geweldig verachterde. Deeze ongelegenheid, noch de wakkere tegenſtand der Spanjaarden, die alle dagen groote uitvallen deeden, waaren bequaam, om de Troupen des Konings den moed te benemen; zy verdubbelden in tegendeel zodanig hun Effort, dat de belegerden, zich buiten ſtaat ziende, om een tweede ſtorm op het Baſtion van St. George te kunnnen afwachten, na een belegering van 51 dagen, den 28 Mey Kapituleerden.



HET

14.

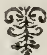


HET INNEEMEN VAN ROZES.

Op de Penning ſtaat, in de voorſteeven van een Schip, een Roos, zynde het Zinnebeeld der Rhodiërs, van welke Rozes een oude Volkplanting is. Het omſchrift beteekend

ROZES IN CATALONIE INGENOMEN.

1645.



XV. PENNING.

De Hertog van Enguien te Spiers den Rhyn gepasseert zynde, was te Ladenburg op den Neckar met de Marschalk de Turenne geconjungeerd; hy vertrok met alle spoedt, om voor de Vyanden te Heylbron te zyn, en post voor die plaats te vatten; want het nemen derzelve verzeekerde hem voor zyne troupen de Winterquartieren in de weeldrigste gewesten van gansch Duitsland: Mercy, Generaal der Beyerschen, dien toeleg merkende, deed van zyn zyde geen minder vlyt om den Hertog voor te komen. De beide Leegers quamen byna op een tyd daar. Mercy stelde zich boven Heylbron op twee hoogtens, hebbende den Neckar voor hem. De Hertog van Enguien ziende dat het onmoogelyk was, de Revier te passeeren, en een belegering t' onderneemen, in 't gezigt van een zoo wel geposteerden Vyand, besloot naar Frankenland te trekken, met oogmerk van den zelven tot een gevecht te lokken, of hem van de andere zyde des Donaus te doen wyken, en vervolgens weer voor Heylbron te rukken: hy liet dan Vimphen door de Marschalk de Grammont innemen, passeerde Neckar en trok naar Rotenburg, 't geen hy insgelyx veroverde, niet tegenstaande de Vyanden hem gestadig op zyde bleven: eindelyk, en na eenige dagen voorttrekkens gekomen zynde aan de passagie om hem af te snyden, en Heylbron te herwinnen, vertoonden zy zich, aan dees zyde van de Werren boven Nordlingen, genoegzaam digte by hem. Hy trok aanstonds naar de zelve toe, en taste haar in hun legerplaats aan. 't Gevecht was schrikkelyk, en de Overwinning lang in de waagschaal, tot zich ten laasten de Victorie voor de Franssen verklaarde: Gleen, die de Keyzerschen gebood, wierd gevangen; Mercy, en de voornaamste Officieren van zyn Leger bleven op de plaats.

15.

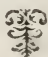


DE BATALJE VAN NORDLINGEN.

De Penning verbeeld Bellona, zittende op een ſtapel Krygstuigen, zy voert in de eene hand haar ſpeer, en in de andere een ſchild, voorzien met drie Lelie bloemen, het om en opſchrift beteekent.

'T LEGER DER BEYERSCHEN, BY NORDLINGEN GESLAGEN, EN HUN GEBIEDER NEERGEMAAKT.

1645.



XVI. PENNING,

Wladeslaus, Koning van Poolen, had van den Koning, Maria Gonzagues, dochter van Karel, Hertog van Mantua en Catharina van Lottharingen tot Gemalinne laaten verzoeken, en mits hem de zelve wierd toegestaan, liet hy, dit zyn aanstaande Huwelyk in zyn Raad verklaaren. Zy wierd aanstonds door den groot Cancelier van 't Ryk als Koninginne van Poolen geproclameerd. Deeze Koning zond hier op zyn buiten gewoonen Afgesant, den Graave van Denhof, Palatyn van Pomeren naar Vrankryk, welke het Contract den 26 September te Fontainebleau teekende. Deeze Maria Gonzagues, wierd by een van de artikelen, die onzen Koning aan die van Poolen ten huwelyk gaf, uitgezet als of zy een Dochter van Vrankryk was geweest. De eerst afgezondene Ambassadeur wierd noch gevolgt van twee andere, te weeten den Bisschop van Warmien, en den Palatyn van Posnanien zy deeden hunne publique intrede plegtelyk binnen Parys, op den 26 October, vergezelschapt van de eerste Edelen van Poolen, alle deftig gekleed naar de wyze van hun Land. Weinige dagen daar na volbracht de Bisschop van Warmien de plegtelykheden van 't huwelyk, in de Kapel van 't Koninglyk Paleis, alwaar de Palatyn van Posnanien, de Prinsesse in de naam van den Koning, zyn Meester, Trouwde: na de Huwelyx Zeegen zette men de nieuwe Koninginne een geslotene Kroone, rykelyk van Peerelen en Diamanten voorzien, op het hoofd. Kort hier na vertrok dezelve Prinses, om den Koning haar Gemaal te gaan vinden: zy wierd vergezelschapt van de Marschalkinne de Guébriant, aan de welke de Koning den Tytel gaf van Extraordinaire Afgezante van Vrankryk.



HET



HET HUWELYK VAN DE PRINSESSE LOUYZA MARIA, MET DEN KONING VAN POOLEN.

Op de Penning ziet men Hymen, geleidende een der Afgezanten op de Poolsche wyze gekleed; het omschrift zegt:

POOLEN EEN KONINGINNE GEGEVEN.

Onder staat.

LOUYZA MARIA DE GONZAGUA GEHUWD AAN WLADESLAUS, KONING VAN POOLEN.

1645.

XVII. PENNING.

De Graaf de Harcourt, hebbende de Spaansche het passeeren der Zegra, en het secoureren van Rozes belet; besloot op hen aan te trekken: de onderneeming was moeijelyk, hun leger strekte zich langs de Zegra en Noguera, door de gesmolte sneeu zeer geswollen, en alom met goede retrenchementen voorzien; men kon de Zegra wel langs Pont d'Alos, een weinig boven de zaamenloop der twee revieren passeeren, maar het zelve ongemak deed zich op in 't overkomen der Noguera; men koos echter deeze gelegentheid, op bericht, dat'er naar boven langs deeze revier, een plaats, zeer slegt, of byna niet voorzien was, alwaar men een overhaal of schouw kon maaken, met welk men een voor een overtrok. Inder yl detacheerde de Graaf d'Harcourt 1200 Paarden en 2500 man te voet. De Infantery ging den 15 Juny met de gezeide brug, of ponte over, openende voor de ruitery de doortogt van de Massana: s' anderen daags zakten deeze troupen op de vyanden af en joegen de zelve uit de redouten, die zy langs den oever van de Zegra hadden opgeworpen. Den 21 passeerde de gansche armee over een schipbrug, en wonnen de hoogtens omtrent de Noguera, en het plein van Liorenza, alwaar haar de Vyanden in goede ordre waaren afwachtende; de volgenden dag taste men de zelve, met zodanigen succes aan, dat men hen sloeg; 3000 bleeven op de plaats, en men kreeg over de 2000 gevangene, de rest burg zig onder het kanon van Balaguer, alwaar zy belegerd, en den 20 October vermeesterd wierden.





DE BATALJE VAN LIORENSA EN HET INNEMEN VAN BALAGUER.

Op de Penning ziet men de Overwinning, zettende den eene voet op de waterkruik van de Zegra, een vrouw met een Tooren of Muurkroon gehuld, presenteerd aan de zelve een sleutel : het opschrift is.

DE SPANJAARDEN AAN DE ZEGRA, BY DE PYRENEEN GESLAGEN.

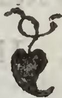
Onder leest men.

BALAGUERA INGENOMEN.

1645.

XVIII. PENNING.

Philippus Christoffels van Soeteren, Keurvorst van Trier en Bisschop van Spiers, had in den jaare 1632 met Vrankryk een Tractaat aangegaan, by het welke Lodewyk de XIII. zich verbond hem te helpen tegens die geene welke hem zouden zoeken t'onderdrukken, of op de Sweeden trachten 't erlangen dat hy zich uit zyne Staaten zou begeven: deeze Verbintenis maakte den Keurvorst by het Huis van Oostenryk verdacht. De Spanjaards, hebbende langs den Moezel de Troupen uit het Luxemburgerland ingescheept, overvielen Trier, en verzeekerden zich van zyn Doorluchtigheid, laatende hem gevangen naar Brussel brengen, van waar hy naar Gent wierd gevoerd. Vervolgens stelden zy hem in handen van den Keizer; die, zonder acht te geven op de waardigheid of karakter van deezen Prins, hem op het Kasteel van Praag liet zetten, alwaar hy by na 10 jaaren zyn verblyf hield; doch terwyl men aan de Preliminairia van de Westphaalse Vrede begon te arbeiden, liet de Koning door zyn Afgezant verklaaren, dat hy naar geene voorstellen zoude luisteren, alvoorens den Keurvorst van Trier, wederom in vryheid en 't volkomen bezit van zyne Staaten was gesteld. De Keizer stond dit toe, en ontsloeg zyne Doorluchtigheid den 7 April van zyne gevangenis: Maar de Spaanschen, hebbende Garnizoen in Trier, weigerden daar uit te trekken, des gaf den Koning order aan de Marschalk de Turenne, die Stadt aan te tasten, en de Keurvorst te herstellen, 't geen ook wierd volbragt.





DE HERSTELLING DES KEURVORST VAN TRIER.

De Penning verbeeld, Vrankryk, wedergevende in handen van den Keurvorst een degen en een Bisschops staf, zynde de teekenen van zyne waardigheid, benevens een schild op 't welk zyn wapen staat: het omschrift is.

VRANKRYK GETROUW IN 'T VOORSTAAN HAARER BONDGENOTEN.

Onder staat.

DE KEURVORST VAN TRIER IN DE BEZITTINGE ZYNER STAATEN HERSTELD.

1645.

XIX. PENNING.

Het Jaar 1645. was by uitnementheid roemruchtig door de voordeelen die de waapenen des Konings alom behaalden. De Graaf du Plessis-Praslin nam Rozes en 't Fort de la Trinite, in Catalonien. De Graaf de Harcourt, na de Spanjaards in 't Gebergte en aan de Zegra geslagen te hebben, veroverde Agramont, Camaras en Balaguer; lá Motte, een vesting in Lottheringen gaf zich na 57 dagen verweerens aan den Marquis de Villeroy over. In April bemagtigde de Gouverneur van Brisak 5 plaatzen aan den Rhyn omtrent Straatsburg en Spiers, en de Marschalk de Turenne overrompelde in passant Weinheim, de Marschal de Grammont Wimpfen, 't geen aan het Leger des Konings, het passeeren van den Neckar gemakkelyk maakte. De Hertog van Enguien nam Wiseloch, vervolgens Rotenburg; en na de slag by Nordlingen, dwong hy die plaatz zich op discretie over te geven, hy belegerde Dunkelspiel, 't geen zich maar 4 daagen verweerde. In 't Milanees nam de Prins Thomas, Vigevano, een voornaame plaatz omtrent Pavie en Milanen, benevens het Kasteel genoemt, *La Rocca de Vigevano*, 't welk zich 19 dagen, defendeerde. Terwyl men al deeze Conquesten in Duitsland, Lottheringen, Catalonien en in 't Milanees maakte, nam de Hertog van Orleans, na 3 Forten stormenderhand veroverd te hebben, Mardyk, 't Kasteel Link, Montcassel, Eterren, Merville en Bethune in. Van daar zond hy de Marschalk de Rantzau voor de belegering van Lilers, en de Marschalk de Gassion voor die van S^t^. Venant; het inneemen van deeze 2 plaatzen, en die van Armentiers, Meenen en verscheide Kasteelen in Artois, maakte den Koning Meester van de Leye. Vervolgens wierd deeze glorieuze veldtogt met het inneemen van Trier beslooten.



HET INNEEMEN VAN VERSCHEIDE STEDEN.

Vrankryk, zit op den Penning, onder de ſchaduwe van een lauwer boom op een ſtapel oorlogs tuigen, voerende in haar rechterhand een Victorie beeldje: het omſchrift is.

VRANKRYK ALOM OVERWINNENDE.

Onder leeſt men

XXXV. STEDEN EN VESTINGEN INGENOMEN.

1645.

XX. PENNING.

De Hertog van Orleans, na verſcheide plaatzen gedreigt te hebben, belegerde Kortryk, en liet de Trencheen den 29 Juny openen; 's andrendaags naderde het Vyandelyke leeger, onder het beleid van den Hertog Karel van Lottheringen, Picolomini, Beck en Lamboy, ſterk zynde 25000 Man. In der yl trok de Hertog van Orleans met een gedeelte van zyne Troupen hen tegen; doch zy, durvende het gevecht niet waagen, deeden niets als hen begraaven. De Marquis de Caracéna, hem gevoegt hebbende by 2000 Paarden en 4000 Man te voet, ondernam aan zeekren oort, onze linien te forceeren, doch wierd met verlies afgeweezen. De Stadt, zich ongemeen benaauwd vindende, gaf haar den 28 over, in 't gezigt van zulk een talryken Leeger, 't geen zich in de vlakte van Brugge ging ſtellen, om ten minſten aan den Hertog van Orleans te beletten, de Hollanders, toen ter tyd Bondgenooten van de Franſſen, dat onderſtand toe te ſchikken, 't geen hen was beloofd. Maar deeze Prins, zich geſtaadig in order van Batalje vertoonende, zoo weeken de vyanden onder de bolwerken van Brugge, laatende de paſſagie voor de Franſſen vry; welke 6000 man onder de Prins van Oranje gelaaten hebbende, Wynoxberge gingen aantaſten, 't geen zy in 4 dagen magtig wierden; de Spanjaarden hadden onderwyl Mardyk hernomen, de Hertog van Orleans ging het zelve op nieuw belegeren: het Garnizoen, 't geen door het Leeger van Caracéna, voor de poorten van Duinkerke gekampeerd, telkens langs de vaart even zoo gemakkelyk vernieuwd wierd, als wy onze poſten afloſten, verweerde zich dapper; maar eindelyk eenige Hollandſche Scheepen en Franſche Fregats het Kanaal geſloten, en de gemeenſchap met Duinkerke afgeſneeden hebbende, Kapituleerde de Gouverneur den 25 Auguſtus na 17 dagen belegert geweeſt te zyn.

HET



HET INNEMEN VAN KORTRYK, MARDYK EN WYNOXBERGEN.

Dit is de zin van den Penning, men ziet de Overwinning met groote ſchreeden zich voortſpoeden, draagende drie Muurkroonen.

't Omſchrift is.

DE GELUKKIGE VOORTGANG DER WAPENEN DES KONINGS.

Onder ſtaat.

KORTRYK, WINOXBERGEN, EN MARDYK INGENOMEN.

1646.

XXI. PENNING.

Het sayzoen, na het innemen van Mardyk verre verloopen zynde, zoo geloofde men de veldtogt in Vlaandren geeindigt te zyn. Maar de Hertog van Enguien, aan wien die van Orleans het gebied van 't Leeger over gelaaten had, kon tot het betrekken der winterquartieren niet besluiten, alvoorens zich met een onderneeming gesignaleerd te hebben, die zyne achting waardig was: hy vond daar toe niets Roemruchtiger, dan het inneemen van Duinkerken. Deeze plaats passeerde doorgaans voor een der beste van Nederland, en is voornamentlyk ontzachchelyk door haar haven, van waar de Kaapers de Commercy der Franssen en Hollanders, onophoudelyk troubleerden: zý had, behalven de Burgery, het gewoon en gepreste krygs volk, 3000 Man oude Troupen tot Garnizoen, 't welk gekommandeerd wierd door de Marquis de Leiden, geschat voor een der bequaamste officieren onder de Spaanschen, en inzonderheid volleerd in de konst van plaatzen te verweeren. De Prins zond het voorstel dezer belegering aan de Koninginne regente, en hebbende op de zelve haare toestemming bekomen, besloot de plaatz aanstonds te land, terwyl de Hollanders het zelve van de zeekant deeden. Den 20 September begon men aan de linién van circumvallatie te arbeiden, en opende den 24 de loopgraven. De belegerden lieten naauwlyx een ogenblik passeeren zonder vechten, betwistende ons het terrein voet voor voet, en hernamen door hun menigvuldige uitvallen, dikwyls de posten die wy veroverd hadden. Doch de Hertog van Enguien de winter te gemoet ziende, pousseerde zyn attaques zoodanig, dat de Marquis de Leiden, (niet tegenstaande dat de vyandelyke armee tot aan Nieuwpoort om het ontzet te onderneemen genadert was,) zich den 7 October by verdrag over gaf.

HET



HET INNEMEN VAN DUINKERKE.

Op den Penning ziet men Vrankryk zittende, terwyl een Matroos op zyn knien leggende, haar een ſcheepsroer aanbied. Het opſchrift beteekend.

HET VYANDELYK VERMOGEN TER ZEE ONTZEENUWD.

Onder ſtaat.

DUYNKERKEN INGENOMEN.

1646.



XXII. PENNING.

De Veldtogt, zoo Glorieus in de Nederlanden en Catalonien, had in Italien dien zelven uitſlag niet, alwaar het opbreken der belegering van Orbitello, de Geallieerden van Vrankryk reeds had doen wankelen. Dit geringe ongeval wierd inder yl en aanſtonds herſteld door het innemen van Piombino en Porto Longone; het eerſte gelegen naar den kant van Toſcane en het andere niet verre van daar in het Eyland Elba. De Marſchalk de la Meilleraye en du Pleſſis, waaren aldaar op het einde van September met een aanzienelyke Vloot gekomen, welke weinige dagen daar na door 5 Galleien wierd gevolgd; de Troupen dan ontſcheept zynde, zoo belegerden men vervolgens deeze beide plaatzen te water en te land, zonder dat de Spanjaarden, die zeer veel aan de behoudenis derzelve gelegen was, durfden ondernemen ſecours derwaarts te zenden. Piombino wierd in twee dagen weggenomen; doch Porto Longone, langer tegenſtand biedende, gaf zich niet voor den 18 dag na 't openen der loopgraven, en 't uit ſtaan van twee ſwaare ſtormen, over. Het winnen dezer 2 Veſtingen, deed de Bondgenooten des Konings weder moed grypen, en in zyn verbintenis blyven.





DE VEROVERING VAN PIOMBINO EN PORTO LONGONE.

Op de Penning zit Italie, verbeeld naar de wyze der ouden, aan welke, door de overwinning, twee muurkroonen worden vertoond. Het omſchrift beteekend.

DE GETROUWHEID DER VERBONDENE BEVESTIGT.

Onder leeſt men.

PIOMBINO EN PORTO LONGONE INGENOMEN.

1646.

XXIII. PENNING,

In Vlaandren veroverde de Hertog van Orleans Kortryk en St. Winoxbergen, en hernam het Fort Mardyk, hier na liet hy het gebied van 't Leger aan den Hertog van Enguien. Deeze jonge Prins maakte zich meester van Veurne en nam Duinkerke in 13 dagen weg: Vervolgens overweldigde de Marquis de la Ferté in Lottheringen, de Stadt en 't Kasteel van Longwy, de Marschalk de Turenne maakte zich in Duitsland meester van Schorndorf in 't Wirtenbergsche, Schelingstadt en Asschaffenburg aan den Main, van Landsperg aan de Lech, en Laugingen aan den Donauw. De Marschalk de Meilleraye en du Plessis, namen in Italien, Piombino en Porto Longone.



HET



HET BEMACHTIGEN VAN XIII. STEDEN.

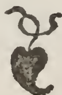
De Penning vertoond Mars, dragende een ſpeer met verſcheide Muurkroonen behangen: en het opſchrift

MARS DE STEDEN WINNAAR.

Onder, leeſtmen.

XIII. STEDEN OF KASTEELEN INGENOMEN.

1646.



XXIV.

XXIV. PENNING.

Terwyl de Sweeden, Geallieerden van Vrankryk, onder den Generaal Wrangel, verſcheide voordeelen op de Keizerſche en Beyerſche behaalden, vervolgde de Marſchalk de Turenne, van zyn zyde dezelve omtrent Maintz en in 't Wirtenberger land. Hy nam Bicklingen, en de Stadt en 't Kaſteel van Tubingen, Steinheim, Germersheim, Hochſtet, Darmſtad, en noch twee andere. In Vlaandren nam de Marſchalk de Rantzau, Dixmuiden op diskretie in, en de Marſchalk de Gaſſion, na zich meeſter van la Baſſée gemaakt, en de Aards Hertog Leopoldus met 8000 man, om die plaats te herwinnen, weerſtaan te hebben, ging in de Maand September de ſtadt Lens belegeren, welke zich niet meer dan 8 dagen verweerde.



HET



HET INNEMEN VAN XI. STEDEN,

Op de Penning vertoond zich een zeegekar met eenige wapentuigen beladen, werdende door de Overwinning bekroond; rondom leest men.

DE FRANSSEN, OVER VERSCHEYDE VYANDEN ZEEGEPRAALENDE.

Onder.

XI. STEDEN EN VESTINGEN INGENOMEN.

1647.

*

XXV. PENNING.

De Keyzer had Maximiliaan, Hertog van Beyeren in 't bezit van 't Keurvorstendom gesteld, uit welke hy Frederik, Keurvorst van de Paltz, en Koning van Bohëmen had gestooten. Deeze Hertog na het voorige jaar met de Sweeden een treves ingegaan hebbende, brak de zelve aanstonds, hoopende dat het onderstand 't geen hy van den Keyzer wachte, hem in staat zou stellen, om zich van de revolte der Wymersche troupen, die den Franschen dienst verlaaten hadden, te bedienen: en inderdaad deed hy eenige progressen, want de Sweedze Generaal, Wrangel, wierd genoodzaakt Bohëmen te verlaten, en de Landgraaf van Hessen, zag zyne landen door den Keyzerlyken Generaal Melander verwoesten. De Koning, de rust in Duitsland poogende te bevorderen, doch zich door het violeren van dat verdrag daar van versteeken ziende, gaf order aan de Marschalk de Turenne, om zich by den Generaal Wrangel en den Graave van Koningsmark te voegen. De Sweeden door zulk een krachtigen onderstand gesteven, toogen naar het land van Hessen, verjoegen en verstrooiden de Keizerschen en Beyerschen op den 17 Mey, niet ver van Sommershousen. Melander, salveerde zich met veel moeite in Augsburg, alwaar hy aan zyn bekome wonde stierf. De Marschalk de Turrenne, de Lech overgetrokken zynde, vervolgde de vyanden. De Hertog van Beyeren wierd genoodzaakt zyn Hooft en Hofstadt Munchen, benevens gansch Neerbeyeren te verlaaten, en de Franssen en Sweeden maakten zich meester van al de plaatzen langs den Inn en Izer.





DE HERTOG VAN BEYEREN GESLAGEN EN UIT ZYN STAATEN GEJAAGT.

De Penning, vertoond de Victorie, houdende in d'eene hand een lauwerkroon, en in d'andere een wapenrusting op de punt van een spiets. Het opschrift is,

DE OVERWINNING, WREEKSTER VAN GESCHONDENE TROUW.

Onder aan leest men,

DE HERTOG VAN BEYEREN VAN DE REVIER DE INN VERDREEVEN.

1648.

XXVI. PENNING.

De Marſchalk de Schomberg, Viceroy van Catelonien, belegerde Tortoza, zynde een plaats welke de Conqueſten des Konings in die Provintie kon verzeekeren, en aan de waapenen van zyn Majeſteit, de koningryken van Valencien en Arragon openen. Deeze ſtad, gelegen op 't hangen van een berg, die haar van de kant van Katalonien by naar onnaakbaar maakte, en op de oever van den Ebro die haar van de zyde van Valencien ſluit, was van goede werken en een talryk garnizoen voorzien; de loopgraaven wierden den 5 July geopend, en de Marſchalk de Schomberg, den 12 bericht zynde dat Don Franciſco de Mello, Generaal der Spaanſche troupen, een corps van 12000 man tot ontzet der plaatze had verzameld, liet dien zelven dag een generaalen ſtorm doen. De belegerde verweerden zich met veel dapperheid: doch de Franſſen den aanval met meerder furie hervattende en alles neder maakende wat hen weêrſtond, namen niet alleen de buiten werken in, maar drongen zelfs binnen de ſtadt: de Gouverneur, na zich lange tyd verweerd en van ſtraat tot ſtraat verſchanſt te hebben; retireerde op het kaſteel, 't welk hy s'andrendaags overgaf.



HET



HET INNEMEN VAN TORTOZA.

De Penning verbeeld een vrouw, zittende bedrukt by een water vat, om welkers hals EBRO ſtaat, zy leund op een anker, hebbende aan haar zyde een ſcheepsſteven, de bergen in 't verſchiet, willen de gelegenheid van Tortoza te kennen geven.

Het omſchrift is.

TORTOZA INGENOMEN.

1648.



XXVII. PENNING.

De Aartshertog Leopoldus, Veurne en Etren ingenomen hebbende, was Lens genaderd. De Prins van Condé trok den 14 Augustus naar de vyanden, hoopende de zelve op die post te vinden daar hy hen des avonds had ontdekt: maar de Spanjaarden die zich des nagts meester van Lens gemaakt hadden verscheenen in order van battalje, en dat in zoodanigen voordeeligen campement, dat men 't ongeraden vond hen aan te tasten; de dag passeerde alleen in schermutzelingen; de Prins, om de vyand van dien post te lokken en in gevecht te wikkelen, brak in hun gezigt op, de ruitery des Aarts Hertog, viel ter zelver tyd op die van den Prins, haar pousseerende tot op de eerste linie van 't corps de batalje, welk in wanorder wierd gebragt, de generaal Beck, de victorie van dien kant zeeker waanende, quam met zyn gansche infantery in de vlakte. Op deeze beweeging voorspelde de Prins van Condé hunne nederlaag, chargeerende zoo net van pas op hunne ruitery, in dat oogenblik als zy zich opende om het voetvolk in 't midden haar'er linie aan te grypen, dat hy ze in route bragt: zy herstelden zich inder yl, ondersteund door hun corps de reserve, en hervatten het gevecht; doch eindelyk wierdenze verstrooit: het corps de batalje, bestaande uit het overschot van die beruchte Spaansche infantery welke in de nederlaag van Rocroy was geweest, wierd ter needer gehouwen, en die het konden ontkomen, burgen zich in Lens, daar de Franssen 's anderendaags introkken.



DE

27.

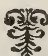


DE SLAG BY LENS.

De Penning, verbeeld Vrankryk, ſteunende op haar ſchild, voerende een lange ſpeer, en vertreedende een verſlagen Spanjaard, agter haar vertoond zich een groote hoop oorlogstuigen, benevens de ſtandaard van Kaſtilien. Het op en omſchrift beteekend,

HET OVERSCHOT VAN 'T SPAANSCHE VOETVOLK VERDELGT, BY LENS.

1648.



XXVIII. PENNING.

Het Huis van Oostenryk wende zyn uiterste vlyt aan, om den voet op de nek der Duitsche Prinsen te krygen; en zederd de neederlaag des Keurvorst van de Paltz, Koning van Bohëmen, scheen zich alles daar naar te schikken. Deeze Prins was niet alleen in den Keizerlyken ban, maar te gelyk uit al zyn landen en staaten gezet. De Keurvorst van Trier was te Weenen gevangen, en de Spanjaarde meester van zyn Land en Hoofdstad; ja daar vond zich in gansch Duitsland niet een Moogentheid, die niet onder de Oostenrykze slaverny zuchte: Vrankryk alleen, (gelyk het daar meermalen blyken van heeft gegeven,) was in staat om de Duitze vryheidt te handhaven. Koning Lodewyk de XIII. had door de reductie van Rochelle, den Burgerlyken Oorlog zoo dra niet ten einde gebragt, of hy nam de twee onderdrukte Keurvorsten in zyne bescherming. Na het verklaaren van den Oorlog tegens den Keizer en Koning van Spanjen, vernieuwde hy de alliantie met de Hollanders en Sweeden. Zyn legers, en die van zyne Bondgenooten bevochten considerable Victorien: deeze oorlog bleef met nog glorieuzer succes, staande de minderjaarigheid des jongen Konings duuren. De Hertog van Beyeren wierd geslagen, en tevens uit het grootste gedeelte zyner staaten gejaagt; des vond zich den Keizer, om grooter gevaaren te myden, eindelyk genoodzaakt de beruchte Munstersche Vreede in te gaan, door welke al de Ryxvorsten wederom in d'oude bezitting hunner landen wierden hersteld.



28.



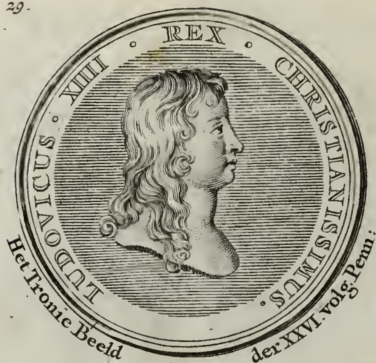
DE MUNSTERSCHE VREDE

Op de Penning, ſtaat Vrankryk by een Altaar, op welk de Vrede ſtaf met twee overvloeds hoorens verbeeld zyn; zy voerd in de eene hand een Olyftak, en in d'andere een ſchaal, in welk de Keizerlyke kroon tegens die der Keur en andere Ryxvorſten gelykwigtig gezien werd. Het juk, het welk Vrankryk onder haar voeten heeft, beteekent de ſlaverny uit welk zy Duitsland gerukt heeft. Het om en opſchrift zegt,

DUITSLAND, DOOR DE MUNSTERSCHE VREDE, ZYN VRYHEID WEERGEGEVEN.

1648.





XXIX. PENNING,

De Graaf de Harcourt, Generaal van 's Konings leger in Vlaandren, had order om de Spanjaards, die Ypren hadden ingenomen, het verder doordringen en het verwoeſten der frontieren te beletten. De troupen, gekommandeerd door den Aarts Hertog Leopoldus, waaren ongelyk meerder dan die van den Graave. Hy geloofde echter dat het zeekerſte middel om hun voorneemen te breeken, was, in hun land te trekken, en haar te noodzaken het zelve te verweeren. Hy trok derhalven over de Schelde in 't gezigt der vyanden, die langs den oever dier revier geretrencheert leiden, dryvende de zelve tot onder het kanon van Valencien. De Aarts Hertog, om het gevecht te myden, deed zyn leger weder over de Schelde trekken; in der yl viel de Graaf de Harcourt op de agterhoede, en maakte 1200 muſquettaires benevens 600 ruiters ter neêr. Vervolgens trok hy in het Eiland van St. Amand, en ſloeg noch 800 paarden welke uit Douay getoogen waaren, hier na legerde hy zich omtrent die ſtad en Bouchain, brengende de ſchrik door 't ganſche land, 't geen hy tot voor de poorten van Cambray afvourageerde. Eindelyk trok hy naar Condé, en de voorſtad van de Schelde ingenomen hebbende, liet hy logementen op

29.



de Contrefcarpen maaken, zoo dat de Gouverneur dien zelven dag, zynde den 25 Auguftus zich op de tweede fommatie overgaf, de Graaf onthield zich daar omtrent tot de maand September; zynde deeze entreprife alleen gedaan om de Spanjaarden op te houden, of in een gevecht te wikkelen; hy verliet voor 't eindigen der veldtogt Condé, en nam in zyn te rug komft Maubeuge.

HET INNEMEN VAN CONDÉ EN MAUBEUGE.

De Penning, vertoond Pallas, voerende een fpeer, met welk zy vaardig ftaat om toe te ftooten, de Schelde zit verbaaft, leunende op zyn watervat. Het omfchrift beteekent,

DE SPANJAARDS GESLAGEN, EN VAN DEN OEVER DER SCHELDE GEDREVEN.

Onder ftaat.

CONDE EN MAUBEUGE INGENOMEN.

1649. XXX.

XXX. PENNING.

De Spanjaarden, om zich te bedienen van de inlandſche troublen, die Vrankryk drukten, naderden met een leger van 30000 Man tot in Pikardien; en zich meeſter van Catelet gemaakt hebbende, ondernamen den 16 Juni de belegering van Guize: de Stadt weerſtond 10 dagen achter den anderen de geſtaadige aanvallen der vyanden, geevende aan de Marſchalk du Pleſſis, tyd, om zyne troupen te verzamelen, en de linien te naderen: hier op verdubbelden de Belegeraars hun effort, en deeden dien zelve tyd des nachts tuſſchen den 26 en 27 twee attaquen, komende in zulk een grooten getal, en met zulken ongemeenen furie ten ſtorm, datze door twee poorten in de plaats drongen, vervolgende de belegerde al vechtende tot in het kaſteel, van welk dien nacht zelfs noch de contreſcarpen ingenomen wierden; doch 600 Spanjaarden daar meenende poſt te houden, wierden met het aanbreeken van den dag verjaagt of neêrgehouwen. De Marſchalk, du Pleſſis, onderwyl bericht zynde, dat het de belegeraars aan levens middelen ontbrak, oordeelden 't ganſch onnoodig, de troupen des Konings te wagen, tot ontzet eener plaats, dien hy wel haaſt zonder dat gevaar ſtond te verloſſen, des vergenoegde hy zich met alleen de toegangen wel te bewaaren. Den 29 zag hy in de vlakte van la Capelle, een groot convoy met allerhande levens behoeften naderen, werdende geleid door 300 Muſquettiers en 10 Eſquadrons: aanſtonds ging hy het zelve aantaſten, en nam het: de vyanden, hier door tot het uiterſte gebragt, waren niet bedacht als om de belegering op te breken.



HET



HET OPBREEKEN DER BELEGERING VAN GUISE.

Op den Penning vertoond zich de ſtadt Guiſe, in de gedaante van een Vrouw, verſierd met een muurkroon, houdende in de hand een kroon van bloemen en groen kruid, 't geen de ouden *Graminea* noemen, met welk zy het verloſſen van een belegerde ſtad beteekende; zy leund tegen een trophé, en beneden haar leggen allerlei krygs en mondbehoeften; de zin van 't omſchrift is.

HET GELEI DER LEVENSBEHOEFTEN VAN DE SPANJAARDS OPGELICHT.

Onder ſtaat.

GUISE ONTZET.

XXXI. PENNING.

De Marſchalk du Pleſſis, was, met het klein getal troupen 't geen hy by zich had, in geen ſtaat om de Spaanſche het hoofd te bieden, en zoo goed als in Reims opgeſloten: doch hy kreeg in 't begin van December een groot detachement van 't leger, 't welk de Koning in Guyenne, (alwaar de beroertens eindelyk geſtild waaren,) geleid had, by zich. Met dit onderſtand onaangezien de winter, legerde hy zich voor Retel, waar van de vyanden hen meeſter hadden gemaakt, en van waar zy tot aan Parys, konden ſtroopen. Hy zette de belegering met zodanigen geweld voort, dat de Marſchalk de Turenne, dies tyds in 't belang der vyanden, en welke zy met een leger van 30 a 40000 man in Champange gelaten hadden, te vergeefs naderde om de plaatz te ontzetten; want hy, de zelve veroverd vindende, week vervolgens met zeer groote haaſt; doch de Marſchalk du Pleſſis willende beletten, dat hy in die Provincie overwinterde, volgde hem aanſtonds, voorgenomen hebbende, (ſchoon de helft ſwakker in ruitery,) het koſte wat het wilde hem aan te taſten. De twee legers marcheerden eenige tyd in elkanders gezigt op twee hoogtens tegen den andren, en alleen door een vallei geſcheiden. De Marſchalk du Pleſſis, om hem de vyanden niet te laten ontgaan, maakte zich gereed om af te komen, wyl hy bemerkte dat zy insgelyx afzakten om hem te naderen. Hy ſtelde zyn leger in ſlagorder op den heuvel dien hy beſloeg, en zich bedienende van het voordeel 't geen hem die hoogte gaf, viel met zulk een ſucces op de vyanden, dat hy de zelve na een hartnekkig gevecht in route bracht, doodende 2000 man, neemende al haar kanon en bagagie benevens 3000 gevangene.



DE BATALJE VAN RETEL.

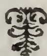
De Penning verbeeld, de Overwinning voerende een ſpeer en ſchild, treedende de Tweedragt met de voet. Het omſchrift is.

DE OVERWINNING VAN RETEL.

Op het Schild ſtaat.

OP DE SPANJAARDS BEVOCHTEN.

1650.



XXXII.

XXXII. PENNING.

Wanneer de Koning in zyn 14 Jaar was getreden, (zynde de ouderdom in welken de Wet de Koningen meerderjaarig ſteldt,) was de Koninginne van gevoelen, gehouden te zyn, den Koning haaren Zoon daar aanſtonds voor te verklaaren. De Koning begaf zich, zittende te paard 's morgens om 9 uuren uit het koninglyk paleis; voorgetrokken zynde van al de troupen en officieren van zyn huis, vergezelſchapt van al de heeren van zyn hof, welke meede te paard gezeten op het aller koſtelykſt waaren uitgedoſt. Een ongeloffelyke meenigte menſchen vonden zich langs de ſtraaten, in de venſters, en op de daaken. Zyn Majeſteyt ging in 't Parlement, en op zyn Troon gezeten zynde, zeide in weinig woorden, (welke door den Kancelier verder verklaard wierden,) de reden van zyn komſt; de Koninginne Moeder een weinig lager aan zyn zyde gezeten, zeide dat de wetten van 't koningryk hem riepen tot het beſtieren van den ſtaat, en dat zy met veel vreugde hem nu het gezach overgaf, van welk zy, ſtaande zyn minderjaarigheid, bewaardſter had geweeſt: hier op rees de Koning overeinde, omhelſde zyn Moeder, die hy, weder op zyn plaats gezeten zynde, met uitdrukkingen vol majeſteit en tederheid bedankte. Hier op wierd hy aanſtonds door zyn broeder de Hertog van Anjou, zyn Oom de Hertog van Orleans, en de Prins van Conti, benevens al de heeren van zyn hof, met een neederige eerbiedigheid begroet. De eerſte Preſident en andre voorzittende heeren deeden het zelve, doch met de eene knie ter aarden geboogen: de eerſte verzeekerde zyn Majeſteit van den yver en getrouwheid der vergaadering. Hier op wierden de deuren geopend, en de Koning, na een Edict tegens de Duellen, en een Plakkaat tegens de Godslaſteraars te hebben laten enregiſtreeren, keerde midden door de toejuichingen des Volx, weder naar zyn Paleis.

MEER-



MEERDERJAARIGHEID DES KONINGS.

Op de Penning, ziet men de Koninginne Moeder, den Koning een Roer met lelien vercierd aanbieden; en het omſchrift,

DE KONING TOT ZYN MONDIGE JAAREN GEKOMEN, DEN VI. SEPTEMBER 1651.



XXXIII. PENNING.

De Burgerlyke oorlog, die Vrankryk drukte, had den Koning genoodzaakt zyn hoofdſtad te verlaten; doch eyndelyk het grootſte en gezondtſte gedeelte der ingezetene, het overſchot der oproerige overtreffende, zond Afgezanten om zyn Majeſteit te ſmeeken gunſtelyk tot haar weder te keeren. De Hoofdluiden der wyken, en de voornaamſten der ſtadt vergezelſchapten in meenigte de afgezondenen. De Koning gaf dezelve den 18 October te St. Germain gehoor, hen met zeer veel genegenheid ontfangende, en, na zy deftig waaren onthaald, zond hy hen te rug, met toezegging, van den 21 tot Parys te zullen wederkeeren. Deze goede boodſchap baarde een algemeene vreugde. De zoo lang gewenſte dag gekomen zynde begaf, zich het grootſte gedeelte der inwoonders uit de ſtadt; de ganſche weg, tot aan St. Germain, was opgepropt van een onnoemelyk getal volx 't geen zich voor hun Koning ging vertoonen. Deze Prins, geraakt door de liefde van zyne getrouwe Onderdanen, trok weder in Parys door 't midden der toejuichingen en zeegeningen des volx: helpende het voorbeeld dezer Hoofdſtad niet weynig tot het weder gehoorzamen van alle de andre ſteden des Koningryks.



33.



WEDERKOMST DES KONINGS IN PARYS.

Op de Penning ziet men den Koning te paard, de ſtadt Parys, onder de gedaante van een vrou, bied op de knie gebogen, zyne Majeſteit haar ſleutels aan. Het op en omſchrift is,

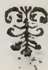
ALGEMEENE BLYDSCHAP, OVER DE WEDERKOMST VAN ZOO GOEDEN KONING IN ZYNE HOOFDSTADT.

1652.

*

XXXIV. PENNING.

De Spanjaarden, vereenigd met de misnoegden van het Ryk, hadden verscheide steden met hunne troupen bezet, inzonderheidt in Guyénne, Bourgonjen en Champanje, vermeesterende de voornaamsten dier Provintien. Den Koning, hebbende een algemeene vergiffenis aan alle zyne onderdanen die zich weder tot hunne pligt begaven, toegestaan, bediende zich daar en boven van de magt zyner wapenen om de hardnekkigen tot reden te brengen. Voor het eindigen van 't voorige jaar had hy Barleduc, het kasteel van Liguy en eenige andre plaatzen doen inneemen, doende den hertog van Lottheringen uit de gansche bezitting zyner landen jaagen. In 't zelve jaar herwon de Hertog de Espernon Bellegarde op Saone, brengende aldus gansch Borgonje; in rust: Bordeaux zelfs, verzocht de goedertierenheid des Konings, en de overige steden van Guyénne, volgden het voorbeeld dezer hoofdstadt. Het leger van zyn Majesteit liet onderwyl niet na conquesten in Catalonien te maaken, in welk koningryk, de Marquies du Plessis-Belliére zich meester van Castillon, en verscheyde andre voornaame posten maakte. Retel en Mouzon onderwierpen hen dien zelven tyd; begevende zich den Koning op het einde van October na Chalon op de Marne, en van daar te veld voor Menchoult, 't geen hy door de Marschal du Plessis-Praslin had doen aantasten. De komst des Konings, verhaaste de verovering dier plaatze zelfs in weerwil van het strenge zayzoen, brengende deeze gelukkige uytslag de bevredeging van 't gansche Ryk te weeg.



34.



VERSCHEIDE STEDEN WEDER ONDER 'S KONINGS GEHOORZAAMHEID GEBRAGT.

Op de Penning is de Zon, in zyn koets verbeeld, breekende door de wolken, hebbende tot omſchrift

DE HELDERHEID WEER DOORGEBROKEN.

Onder ſtaat.

VERSCHEIDE STEDEN ONDER 'S KONINGS GEHOORZAAMHEID HERSTELD.

1653.



XXXV. PENNING.

Befort, is een voornaame plaatze, gelegen omtrent het Franſche Comté, der Elzas en Lotheringen: de Graaf de la Suze, hier, voor de Miſnoegden het gebied voerende, en een talryke bezetting hebbende, ontruſte de twee laaſt genoemde Provintie ongemeen, trekkende uit de zelve groote contributien. De Koning, in 't einde van 't jaar 1652 meeſter van Bar, en een gedeelte van Lotheringen geworden zynde, en 't volgende jaar in November St. Menehoud ingenomen hebbende, had door de Marſchalk de la Ferté, Befort doen belegeren. De ſtrengheid van 't ſaizoen en de kloekmoedigheid der verweerders maakten het beleg lang en moeijelyk. De Gouverneur zich eindelyk zeer benaauwt ziende, capituleerde, beloovende de plaatze over te geven, indien hy in 15 dagen geen ſecours ontving: doch al de toegangen langs welk hy het zelve te wachten had, wierden zo wel bewaard, dat'er voor de vyanden niet de minſte doortogt open was; zoo dat zich Befort den 23 Februari overgaf, waar door Lotheringen en der Elzas in volkomen zeekerheid wierden geſteld.



HET

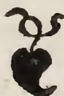


HET INNEMEN VAN BEFORT.

Op de Penning, zyn de twee Provintien, door twee zittende vroutjes, verbeeld, leunende yder op een ſchild, waar op hunne wapens gezien werden. Het op en omſchrift zegt,

DE RUST VAN LOTHERINGEN EN DER ELZAS, DOOR HET INNEEMEN VAN BEFORT VERZEEKERD.

1654.



XXXVI. PENNING.

De ruſt in het ryk byna volkomen herſteld zynde, zo wilde de Koning, om meer en meer de zeegen des hemels tot zich te trekken, de dag zyner Zalving niet langer uit ſtellen; hy begaf zich derhalven in 't begin van Juny naar Reims, en den 7 derzelve maand, by afwezentheid van den Aardsbiſſchop van Reims, heiligde hem den Biſſchop van Soiſſons met de gewoonelyke plegtigheden; zalvende hem met heilige zalve, en met de olie uit de heilige Fleſſche, welke de overleveringe verzekerd, tot de doop van Clovis, uit den Hemel gedaald te zyn. De twaalf eerſte Edelen van 't Ryk, of die de zelve repreſenteerden, waaren tegenwoordig. Zyne Majeſteyt betoonde in deeze hooge plechtigheid alle godvruchtigheid die men van eenen Allerchriſtelykſten Koning en eerſten zoone der Kerke kon verwachten.



ZAL-



ZALVING DES KONINGS.

De Penning, vertoond den Koning op zyn kniën, den Bisschop geeft hem de oplegging der handen, zynde dit een byzonder voorrecht der Koningen van Vrankryk. Aan de eene kant ziet men de weereldlyke, en aan de andere, de kerkelyke Heeren en Ryxgenooten. Het omschrift is.

DE KONING MET DE OLIE DER HEILIGE FLESSCHE GEZALFT.

Onder staat

TOT REIMS DEN VII. JUNY, 1654.

*

XXXVII. PENNING.

Staande de verdeeltheden in Vrankryk, hadden zich de Spanjaards meester van Stenay gemaakt, zynde een genoegzaame sterke vesting, van waar zy langs de Maaze en in Champanje, 't geen zy onder brandschatting gesteld hadden, liepen stroopen. De Koning noch te Reyms zynde, alwaar hy zich had laten zalven, deed Stenay insluiten. De Marquis Faber was het beleid dezer belegering aanbetrouwd; begevende zyne Majesteit zich naar Sedan, 't geen niet meer dan 5 a 6 mylen van daar is gelegen. De loopgraven wierden den 3 July geopent; daar passeerde naauwelyx een dag of den Koning quam de werken bezigtigen, en deeze zyne teegenwoordigheid moedigde de troupen zoo geweldig, dat de Stad en Citadel, zich zoo spoedig overgaf, dat men tyd vond, om Arras, 't geen de vyanden belegerd hadden, te konnen secoureeren.





HET INNEMEN VAN STENAY,

De Penning, verbeeld de ſtad Stenay, of Aſtenay, zich aan de knien van Vrankryk nederbuigende, die met de regterhand op haar ſchild ſteund; hebbende tot omſchrift.

DE FRANSCHE STEDEN AAN DE MAAZE IN VEILIGHEID GESTELD.

Onder aan,

STENAY INGENOMEN

1654.



XXXVIII. PENNING.

De moeilykheid die de Spanjaards vonden om Stenay, 't geen door de Koning belegerd was, 't ontzetten, deed hen Arras belegeren, hoopende, door deeze diverſie het innemen van Stenay te verachteren of wel het beleg te doen opbreeken; men voer niet te min met dezelve dapperheid voort, zonder nochtans de zorg voor het behoud van Arras te laaten vaaren. De Marſchalk de Turenne en de la Ferté, om de vyanden de levensmiddelen af te ſnyden, waaren onder het bereik van 't kanon hunner linien gelegerd. Stenay gaf zich den 6 Auguſtus over. De troupen, die deeze belegering gedaan hadden, voegden zich onder het beleid van den Marſchalk de Hocquincourt by de twee gemelde Generaals. Eenige dagen hier na wierdmen gewaar dat een groot Convoy, 't geen verwacht wierd, de vyanden in de uiterſte verlegentheid gebragt had, en dat zy door het achterblyven van 't zelve, zich gereed maakten om af te trekken. Deeze tyding deed de Generaals van Vrankryk beſluiten, de vyanden in hunne werken aan te taſten. Het leger des Konings, des nachts tuſſchen den 24 en 25 Auguſtus langs drie kanten aanvallende, forceerde de retrenchementen, verſtrooide het voetvolk 't geen zich in order van batalje vond, ſloeg de ruitery in de vlugt, en noodzaakte vervolgens den Aartshertog Leopoldus, en den Graave de Fuenſaldagne, zich in wanordre in Cambray te ſalveeren. De Prins van Condé alleen aan 't hooft van eenige eſquadrons die hy herzameld had, deed een roemwaardige aftogt, niet ophoudende van vechten voor dat hy ze alle beſchermt had die in ſtaat waaren om te vlugten. De vyanden verlooren echter hun kanon en bagagie, en men maakte meer dan 3000 gevangene.

HET



HET ONTZET VAN ARRAS.

Op de Penning ziet men twee Overwinningen, ſtellende boven op een Trophé, een *Corona vallaris*, of Wal kroon, welke de Romeinen gewoon waren te geven, aan die de werken der vyanden beklommen. Het omſchrift is.

DE LINIEN DER SPANJAARDEN INGENOMEN EN HUNNE LEGERPLAATZE GEPLONDERD.

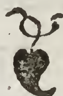
Onder

ARRAS ONTZET.

1654.

XXXIX. PENNING.

Terwyl de mondigheid, en de huldiging des Konings, het gansche Ryk met blydschap vervulder, behaalden zyne legers groote overwinningen; de Graaf van Grandpré nam met beklimming Virton, alwaar hy 4 compagnien Gensd'armes en een compagnie voet volk, van de Spaansche tot krygsgevangene maakte: Villafranca, de hoofdstadt van Conflans, opende na 6 dagen belegerens de poorten voor de Prins van Conti; het neemen deezer plaatz wierd gevolgt door die van Puycerda, Urgel, Belver Moncaillard, Ripouil, Campredon, Berga en verscheide steden van Cerdaigne en 't Roussillon. De Vicomte de Charost maakte zich meester van 't Fort Philippe. Stenay, meer dan een maand de aanvallen van den Marquis de Faber weerstaan hebbende, omhelsde eindelyk de goedertierenheid des Konings. De Marschalk de Turenne met die van la Ferté en de Hocquincourt, na datze de vyanden meer dan 6 weeken hun magt voor Arras hadden laten spillen, tasten de zelve in hunne linien aan, die zy overweldigden, zy bragten de vyanden op de vlugt en bleven meester van al hun kanon en bagagie. Quesnoy gaf zich vervolgens met het eerste op eischen aan de Marschalk de Turenne over: werdende deeze veldtogt, zo roemruchtig in den aanvang van Februari begonnen, met de verovering van Befort, op het einde van November gesloten met het innemen van Clermont in Argonne.



HET



HET INNEMEN VAN XIV. STEDEN.

Den Penning verbeeld de Overwinning, houdende in de reghter hand eenige muurkroonen, ſtellende met de andere, eene op het hoofd van Vrankryk, welke zit en leund op haar ſchild, het omſchrift is.

VRANKRYK, OVERVLOEDIG IN OVERWINNINGEN.

Onder ſtaat,

VEERTIEN STEDEN OF STERKTENS INGENOMEN.

1654.

XL. PENNING.

De Spanjaarden, voorgenomen hebbende Rozes te herwinnen, hadden te Cadaques en te Caſtillon, gebuurige ſteden van gemelde plaats, groote magezynen opgerecht: de Koning om de vyanden voor te komen, zond de Prins van Conti om zyn leger in Catalonien te gebieden, en liet 6 oorlogſchepen, en zoo veel galleien toeruſten, over welke hy den Hertog de Mercœr het gebied gaf. Zoo dra de Prins de Conti de aankomſt deezer zeemagt had vernoomen, belegerde hy Cadaques, zynde een zeeſtadt en met goede veſtingen voorzien. De galleien des Konings boegſeerden de ſcheepen in de haven, die aanſtonds de plaatz met hun kanon begroeten, terwyl het leger het zelve van de landkant deed, makende in weinig dagen een genoegzaame groote bres. De Gouverneur zich buiten ſtaat ziende om een ſtorm afte wachten, gaf den 28 Mey de plaatz over. De Prins van Conti geen tyd willende verliezen, belegerde inder yl Caſtillon, alwaar de vyanden het grootſte gedeelte van hunne oorlogs en mondbehoeften hadden verzameld: men opende 's nachts tuſſchen den 11 en 12 Juni de loopgraven: het garnizoen 't geen talryk was, verweerde zich een langen tyd. Don Jan van Ooſtenryk, trekkende al de bezettingen uit de Spaanſche plaatzen, geliet zich met een groot getal troepen de plaats te willen ontzetten, doch in verſcheide ſchermutzelingen afgewezen zynde, vond eindelyk geraden af te wyken, waar op zich de ſtadt den 1 Juli overgaf.



HET

40.



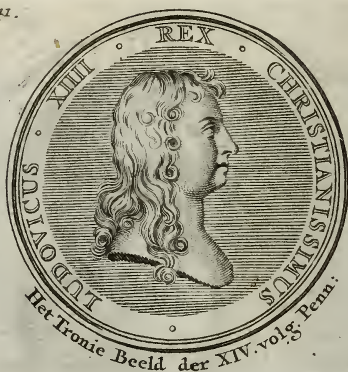
HET INNEMEN VAN CADAQUES EN CASTILLON.

Op de Penning, ziet men een Trophé, aan den oever der zee, en op de zelve twee muurkroonen. Het om en opſchrift is.

CADAQUES EN CASTILLON, OP DE GRENZEN VAN CATALONIEN, INGENOMEN.

1655.

41.



XLI. PENNING.

De Marschalken de Turenne en dela Ferté order bekomen hebbende om Landrecy te belegeren, berenden 't den 18 Juni. Deze plaats was toen ter tyd, gelykze noch is, een der voornaamste sterktens van Nederland, en de Spanjaarden hadden een swaare bezetting daar in. De Francen echter maakte zich 18 dagen na 't openen der loopgraven, in 't gezigt van 't vyands leger, ('t geen het ontzet niet durfde ondernemen) meester van de vesting: Onderwyl naderde de Koning Quesnoy, en deed Condé aantasten. 't welk zich maar drie dagen verweerde; de Marschalk dela Ferté greep ter zelver tyd St, Guislain aan, 't welk 's anderdaags, na zich de Koning in 't veld begeven had, capituleerde.





HET INNEMEN VAN LANDRECY, CONDE EN S^t. GUISLAIN.

Op den Penning ziet men drie muurkroonen in Lauwertakken gehegt; het omſchrift is.

LANDRECY, CONDE EN S^t. GUISLAIN INGENOMEN.

1655.



XLII. PENNING.

De leedigheid en ongebondenheid hadden in Parys een oneyndig getal bedelaars veroorzaakt, welke zich van quade manieren, om de menſchen tot mededogen te bewegen bedienden, en echter ongeſtraft een buitenſpoorig leven leiden. De Koning, welke van zyn eerſte jeugd, alle gevoelens van Godsvrucht en liefde had, die men in een prins zou konnen begeeren, ſtigte in de ſtadt, onder de naam van Algemeen Gaſthuis, drie verſcheide gebouwen, voor armen van allerlei ouderdom en geſlacht: Hy deed groote giften en ſtond verſcheide voorregten daar aan toe; de arme wierden daar met zorg onderhouden, de gebrekkelyke en oude genooten alle behoeften, en die tot eenigen arbeid bekwaam waaren, wierden na hunne bequaamheid gebruikt, werdende alle met veel naarſtigheid in de gronden der Godsdienſt en Chriſtelyke pligten onderwezen.





STIGTINGE, VAN 'T ALGEMEENE GASTHUYS.

Op de Penning, ziet men een vrou, met een kind op den arm, en twee rondom haar, zynde het afbeeldzel der Christelyke liefde; in het verschiet vertoond zich een gedeelte van het Gasthuis, het om en opschrift is.

HUIZEN, TOT VOEDING EN ONDERWYZINGE DER ARMEN, GESTIGT.

1656.

*

XLIII. PENNING.

Wanneer de Koninginne van Sweeden in Vrankryk quam, gebood de Koning dat zy over al met zodanige eerteekenen zou ontvangen werden, als haar rang verdiende. Zy deed den 8 September haar intrede binnen Parys. Meer dan 20000 burgers ſtelden zich in de wapenen, om haar Maijeſteit buiten de voorſtadt van S^t. Antonie te gaan ontvangen; zy zat te paard, 100 Switzers van des Konings lyfwacht, en een groot getal zeer net gekleede ruitery trokken voor haar; de Hertog van Guize, die zyn Majeſteit deeze Princeſſe toegezonden had, reed dicht op de zyde achter haar, de Marſchalk de l'Hospitaal, Gouverneur der ſtadt, en de Provooſt der Kooplieden, vergezelſchapt van de Scheepenen, begroeten haar aan de ſtads poort, en booden de zelve een verhemelte aan, 't welk geweigerd zynde te ontfangen, door vier Scheepenen en vervolgens door de voornaamſte Kooplieden voor haar gedragen wierd. Zy trok de ganſche ſtadt door, in 't midden van een onnoemelyk getal zaamgevloeide menſchen, en begaf zich in de kerk van onze Lievevrouw, alwaar zy van het Kapittel wierd ontvangen, en door de mond van den Domdeken met een aanſpraak begroet, welke haar in het Choor bragt daar het *Te Deum* gezongen wierd, geleydende haar vervolgens weer tot aan de deure der Kerke: hier na begaf zich haar Maijeſteit in een prachtige overdekte kales, daar zy op de Louvre af klom; alwaar men haar logement, in 't eige vertrek des Konings, voorzien met de beſte huiscieraden der kroon, vervaardigt hadt.



IN-



INTREDE DER KONINGINNE VAN SWEEDEN.

Op de Penning ziet men de Koninginne te paard en de Hertog van Guize benevens haar; draagende de vier Scheepenen het verhemelte vooruit. Het opschrift is.

DE KONINGINNE VAN SWEEDEN MET KONINGLYKE PRACHT IN PARYS ONTVANGEN.

1656.

XLIV. PENNING.

Valenza, gelegen aan de Po, en een der beſte plaatzen van het Milanees, wierd op het einde van Juni berend door de Hertogen van Modena en Mercœr, Generaals van het leger des Konings in Italie. De Spanjaarden naderden tot het ontzet met een talryker leger dan dat der belegeraars, en ſtelden zich op de naaſtgelegene hoogtens. Het zien van dit leger, (aan de belegerde niets dan een ſpoedige verloſſinge beloovende) verſterkten hunne moed zoo geweldig dat zy zich met de uiterſte verwoedheid verweerden: de vyanden trachte verſcheide maalen de linien te forceeren, doch wierden telkens afgewezen. De langduurigheid echter van het beleg, en de moeijelykheid van 't bekomen der Convoyen, bragt de belegeraars in zodanigen uiterſte, dat het opbreeken onvermydelyk was, ten waare zy de doortogt beſtonden te openen voor het geleide dat van Caſal quam. Dit deed de Hertogen van Modena en Mercœr beſluiten uit haar werken te trekken en de vyanden te bevechten: na zy de lienien verzeekert hadden, trokken zy na de Spanjaarden en ſtelden zich op een musquet ſchoot van de ſelve in ſlagorden; deeze ſtoutheid verbaaſde de Graaf de Fuenſaldagne, Gouverneur van 't Milanees, dermaten, dat hy in zyn retrenchementen week en het Convoy in de linien liet trekken; repaſſeerende 's anderdaags de Po. De Franſſen, na het wyken der vyanden, volharden zoodanig in hunne aanvallen, dat de Gouverneur, ziende dat men op een van zyn geruineerde baſtions een battery opgeregt had die de ſtadt beſchoot, en de myn vaardig was, den 13 September capituleerde.



HET INNEMEN VAN VALENZA, IN ITALIE.

Op de Penning, ziet men Vrankryk, plantende een ſtandaard op een bolwerk, houdende Spanjen onder de voet ter aarde gewurpen, het opſchrift is.

VALENZA, AAN DE PO, INGENOMEN.

1656.

LXV. PENNING.

Het geluk 't geen de Spanjaards te beurt was gevallen om onderſtand in Valencyn te brengen, en het Franſſe leger genoodzaakt hebbende te wyken, deed hun volkomen vertrouwen datze meeſter van 't veld waaren: maar de Marſchalk de Turenne bleef met het overſchot der troupen doorgaans voor haar onbeſweeken, ja bood hen zelvs meer dan eens een veldſlag aan, en na een enkle marſch, welkers beleid de vyanden zeer verlegen maakten, rukte hy ylings voor Capelle: de lienien van circumvallatie waaren zoo haaſt niet voltooid of de belegeraars opende de loopgraven, en vermeeſterden die zelve nacht noch een contreſcharp, twee halve maanen met al de verdere buiten werken, en hegten de mineur aan het bolwerk. De vyanden, op de eerſte tyding van deeze beleegering, braken van voor St. Guilain, 't geen zy belegerd hadden, op, en naderden de linien tot op een myl, durvende niet digter komen. De myn deed onderwyl zyn effect, en de Gouverneur voorquam door een prompt verdrag de ſtorm. Deeze uitſlag, door de Vyanden niet voorzien, verydelde 't eenemaal hunne hoop; en het geluk, 't geen de Franſſen ſcheen verlaten te hebben, vertoefde niet lang om weder hunne zyde te kiezen.



HET



HET INNEMEN VAN CAPELLE.

Op de Penning, ſtaat de Fortuin, houdende in de eene hand een overvloeds hooren, en in d'andere een roer, op welkers bovenſte een muurkroon ſtaat: het omſchrift is,

HET GELUK WEDER GEKEERD.

Onder,

CAPELLE INGENOMEN.

1656.

LXVI. PENNING.

Montmedy, een der ſterkſte plaatzen van Luxenburg, is gelegen op een rotz, tot welke de naderingen ongemeen moeijelyk zyn, door dien op verſcheide plaatzen geen grond of aarde is om zich te dekken; echter ondernam de Marſchalk de la Ferté het te belegeren; het had een talryke bezetting en te gelyk een ervaren Gouverneur. Hoe vigoreus men het zelve aantaſte, verweerde het zich twee maanden, en de uitſlag der belegering begon twyffelagtig te werden, zoo dat zich de Koning zelv derwaards begaf. Zyn Maijeſteit ging aanſtonds de werken bezigtigen, en zyn tegenwoordigheid verdubbelde den moed der zoldaaten zoodanig, dat zy met de degen in de vuiſt, de buiten werken innamen. Weinige dagen hier na ſneuvelde den Gouverneur; en de belegerden, de Koning in de loopgraven de orders tot den ſtorm ziende ſtellen, gaven den 7 Auguſtus de plaatz in handen van zyn Maijeſteit over.





HET INNEMEN VAN MONTMEDY.

De Penning, vertoond een Trophé op een berg, en boven aan in een ſchild het wapen der Stadt. Het omſchrift is,

MONTMEDY INGENOMEN.

1657.



XLVII. PENNING.

Zoo haaſt de Koning Montmedy had ingenomen, liet hy het gebied van zyn leger aan de Marſchalk de Turenne. De zelve trok aanſtonds naar Vlaandren en belegerde St. Venant. De vyanden van hunne kant belegerden ter zelver tyd Ardres in Pikardien; zy taſten het zelve met zoo veel kracht aan, dat deeze ſtadt, genoegzaam ſlegt van werken voorzien, en door een ſober garnizoen verweerd, op het punt ſtond van ingenomen te werden. De Marſchalk de Turenne St. Venant veroverd hebbende, naderde in aller yl de vyanden, en quam zich vlak voor de zelve nederſlaan, waar op de Spanjaards aanſtonds de belegering opbraken, te rug weeken, en de Franſſen volkomen meeſter van het veld lieten: de Marſchalk, na eenige tyd zyn troupen hebbende laten ruſten, taſte Mardyk aan; en deeze ſterkte, zoo berucht door de lange tegenweer gedaan in 't jaar 1646. hield het niet meer dan vier dagen.





HET INNEMEN VAN S^t. VENANT EN MARDYK, MET HET OPBREEKEN DER BELEGERING VAN ARDRES.

De Penning, verbeeld Vrankryk, houdende in d' eene hand een ontbloote kling, en in de andre een ſchild, te kennen gevende, dat het zich zoo dapper draagt in het aangrypen als in 't verweeren. Het omſchrift is.

DE GRENZEN VERWEERD EN UITGEBREID.

Onder ſtaat,

MARDYK EN S^t. VENANT INGENOMEN EN ARDRES ONTSET.

1657. XLVIII.

XLVIII. PENNING.

Het Fransche leger, geboden door de Marschalk de Turenne, en versterkt door het onderstandt der Engelsche, belegerde Duinkerke, het was daar voor reeds tien dagen geweest eer de loopgraven geopend wierden; doordien Don Jan van Oostenryk, Gouverneur der Spaansche Nederlanden, met de Prins van Condé aan 't hooft van 20000 man naderde, om de plaats t'ontzetten: zy legerden zich aanstonds op de duinen die zich om en by die stadt bevinden, en op andre plaatzen langs de zee. Hun voornemen was de belegeraars in hunne linien aan te tasten. De Marschalk de Turenne na alvoorens de posten der belegering wel voorzien te hebben, deed zyn troupen vroegmorgens uittrekken, en toog in slagorden na den vyand: hy gaf de selve geen tyd om hun kanon af te wachten en hun door zyn gegeven zein in verbaastheid gebragt hebbende, chargeerde by de zelve in alleryl en zoo net van pas dat hy hen deed wyken. De linkervleugel, geboden door den Prins van Condé, herstelde zich meenigmaal, doende, aangemoedigt door de naam en dapperheid van dien Generaal, verscheide charges; doch eindelyk nam alles de vlugt, en de Prins was in genoegzaame verlegentheid, om zig met eenige overgeschoote ruitery te salveeren; werdende al het voetvolk gevangen of neêrgemaakt. Deeze nederlaag was zoo algemeen, dat zy de Spaansche de hoop deed verliezen van zich immer weer te konnen herstellen, gevende alzoo gelegentheid tot de vrede die zy het volgende jaar slooten.





DE SLAG IN DUIN.

De Penning vertoond d'Overwinning, met een vreede staf in de hand, marcheerende over te ondergebragte en verslagene vyanden: het omschrift is

VREEDEGEVENDE OVERWINNING.

Onder staat,

DE SPAANSCHEN BY DUINKERKE, GESLAGEN.

1658.

*

XLIX. PENNING.

Kort na het winnen der Batalje in duin, volgde de overgaaf van Duinkerken. Het triumpheerende leger des Konings hernam aanstonds de posten voor de gemelde plaats. De belegerde maakte minen van zich echter noch te willen verweeren; doch men nam de buitenwerken met soo veel dapperheid in, dat het Garnizoen, hoopeloos van ontzet te werden, en verslagen door het verlies van hun Gouverneur, die aan zyn wonde overleden was, de Chamade sloeg; maakende den 24 Juny het verdrag.





HET INNEMEN VAN DUINKERKE.

Op de Penning ſtaat een Victorie beeld, houdende een ſchild, waar op het wapen der ſtadt verbeeld is, en tot opſchrift,

DUINKERKEN TEN TWEEDENMAALE INGENOMEN.

1658.



L. PENNING.

De Koning de werken van Duinkerke bezigtigd hebbende, trok naar Wynoxbergen om het zelve te doen belegeren, doch zich niet wel bevindende begaf zich weder naar Mardyk,, en vervolgens naar Calais: daar zynde wierd hy aangetaſt door een geſtaadige koortz: de hevigheit van de quaal ſtelde hem in een gevaar waar van 't herdenken zyne Onderdaanen noch doet beven. Men ſtelde aanſtonds ſpoedige en krachtige middelen in 't werk. Men verſogt terſelver tijd, voor zulk een koſtelyken leven de hulp des hemels, en bad om de afweering van zulken algemeenen ongeluk. Godt, endelyk de gebeden van Vrankryk verhoorende, verloſte het zelve uit het gevaar in welk het zich in de perzoon van den jongen Koning gebragt zag. Toen klonken de vreugde galmen aan alle kanten, en op de vierige gebeden die men uitgeſtort had, volgden plegtelyke dankzeggingen.



HER-



HERSTELLING DER GESONDHEYT DES KONINGS TOT CALAIS.

Op de Penning, vertoond zich de Gezondheit, verbeeld p de wyze der Ouden, in gedaante van een vrou, ſtaan-e aan een altaar die van een ſlang omvlogten is. Het om n opſchrift beteekent,

DAT DE HERSTELLING VAN 'S KONINGS GESONDHEID TOT CALAIS, IS GEWEEST HET HEIL VAN VRANKRYK.

1658.

*

LI. PENNING.

In den aanvang der veldtogt, ſloeg de Hertog van Mo dena, die 's Konings leger in Italie gebood, voor in 't hert van 't Milanees te dringen om eenig Conquet te maken, waar uit hy Brandſchattingen mogt trek ken en zijne quartieren reguleeren. Hy naderde de Ad da en maakte zich vaardig om deſe rivier by de ſtad Lodi in 't gezigt der vyanden, die aan de overzyde in hunne werken lagen, te paſſeeren; de overtogt wierd ſterk betwiſt, doch een gedeelte der ruitery, eenige mylen boven de plaats daar de Spaanſche lagen, overgekomen zynde, bragten de ſchrik onder de vyanden, die in wanorder weeken. Inder yl trokken de Franſſen over, chargeerende met ſoo goeden uitſlag de achterhoede dat zy een gedeelte verſtrooiden. Op deeze tyding taſten de Marquis de Pianezze en Ville Generaals der troupen van den Hertog van Savoijen, dies tyds in 't belang van Vrankryk, de ſtad Trin, die de vyanden bemagtigt hadden, aan; maakende hen na een lange en hardnekkige ſtorm, daar meeſter van. Vervolgens voegden zy zich by de Hertog van Modena, die, na een lange togt langs den kant van 't Milanees, omtrent Milanen en Pavie de Tezino gepaſſeert was en Mortara belegerd had. De bezetting deed onderwyl verſcheide dappere uitvallen en verweerde zich 16 dagen, waar na zich de Gouverneur den 22 Auguſtus overgaf.



HET



HET INNEMEN VAN MORTARA.

Men ſiet op de Penning, een vliegende en trompettende Faam, houdende in de linker hand een Muurkroon; voerende tot omſchrift

VOORDEELEN IN ITALIEN BEVOCHTEN.

Onder leeſt men

MORTARA INGENOME.

1658.



LII. PENNING.

Zedert de Nederlaag der Spanjaards by Duinkerke, waar op de verovering dier ſtadt volgde, wederſtond de Marſchalk de Turenne niets in zyne ondernemingen. In minder dan 8 dagen maakte hy zich meeſter van Bergues, Veurne en Dixmuiden: van daar legerde hy zich tot dekking der belegering van Grevelingen omtrent Nieuwpoort. Deeze plaatz ingenomen zynde trok hy te Deynſe over de Leije, en het Fort Gavere, op de Schelde bemagtigt hebbende, nam hy Oudenaarden in: vervolgens in die togt een Corps van 3000 man, geboden door den Prince de Ligne geſlagen hebbende, verzeekerde hy zich van Meenen en belegerde Yperen, 't geen den vierden dag Capituleerde; 's andrendaags liet hy het kaſteel van Comines, een voornaame poſt op de Leije innemen, en Grammont en Ninoven veroverd hebbende bleef hy meeſter van 't ganſche land omtrent de Leije, Yper en de Schelde.





HET INNEEMEN VAN VERSCHEIDE STEDEN.

Op de Penning ziet men Bellona in een zegekar, werdende door twee paarden snel voortgetrokken, rondom haar leggen drie ter nedergeslagen Riviergoden, met het op en omschrift.

DE SNELHEID DER OVERWINNIGEN DES KONINGS LANGS DE SCHELDE LEIJE EN YPER.

1658.



LIII. PENNING.

Daar waaren tusschen Vrankryk en Spangien verscheide voorslagen tot Vrede gedaan, den Heer de Lionne was zelfs te Madrit geweest om de articulen op te stellen: doch deeze onderhandelingen liepen vruchteloos af, door dien den Koning zyn huwelyk met de Infante als een eerste point en grondslag deezer Vreede begeerde, van welke de Spanjaards altyd een afkeer hadden, niet konnende besluiten aan hem een vermoedelyke Erfgenaame van zoo veel Koningryken te geven. De Koningin van Spanjen in den jaare 1657 van een Prins bevallen zynde, en een nieuwe bezwangering in 't volgende jaar, gaf deeze Natie hoop op een tweede Zoon en volger in't Ryk. Don Pimentel quam daar op in stilte te Lions (alwaar de Koning op 't punt stond om de Prinsesse Margarieta van Savoijen te trouwen) verseekerende heimelyk aan den Kardinaal Mazarin, dat de Koning zyn Meester het huwelyk met de Infante toestond, en de artikelen van Vreede soo als de selve te Madrit waren opgesteld, zou teekenen; men luisterde naar deze voorstellen en men quam overeen wegens een stilstand van wapenen. De Kardinaal Mazarin begaf zich naar S^t. Jan de Luz en Don Louys de Haro naar S^t. Sebastiaan. Deeze Ministers hielden verscheide samenkomsten op een klein Eiland veeltyds het *Fesanten Eyland* genoemd, leggende midden in de rivier Bidassoa, die Vrankryk van Spanje scheidt; en hier was het dat de Vredens artiklen en de voorwaardens van 't huwelyk gesloten wierden.





VREEDEHANDELING MET SPANJE.

Op de Penning ziet men den loop der rivier Bidaſſoa, en et Feſanten Eyland, naderhand het *Eyland der Zaamen-omſt* genoemt. In het midden van 't ſelve ſtaat, na de ıanier der ouden, een Vredetempel, met het omſchrift

HET HEILIGDOM DER VREDE.

Onder aan leeſt men.

;AAMENSPRAKEN GEHOUDEN OP HET EY-LAND IN DE RIVIER BIDASSOA.

1659.

LIV. PENNING.

Marſeille, was altyd aangeſien als een der voornaamſte ſteden van 't Koningryk, zoo om zyn gelegentheid aan de Middelandze zee, als ſchoone haven die den koophandel op de Levant gemakkelyk maakte en een veilige wyk voor de Galleijen des Konings verſtrekte: doch deeze ſtad, geboden werdende door de omleggende hoogtens, en de Koning dezelve voor de aanvallen der vreemde magten willende dekken en de ruſt der Ingezetene verzeekeren, liet aan 't inkomen der haven een kaſteel en daar tegen over een Citadel bouwen.





CITADEL TE MARSEILLE GEBOUWDT.

De Penning vertoondt de haven benevens de twee ſterktens, en voerd tot opſchrift:

MARSEILLE VERSTERKT.

1660.



LV. PENNING.



HEt huwelyk des Konings met de Infante van Spanjen vaſtgeſteld zynde, was'er tuſſchen de twe Koningen een onderlinge begeerte om den andren te zien. De zamenkomſt geſchiede op een eiland leggende in de rivier Bidaſſoa, die de twe Koningryken ſcheidt, zynde dit de zelve plaats alwaar de Cardinaal Mazarin en Don Louys de Haro, zes maanden te voren het Vreden-tractaat getekent en het Huwelyk geſloten hadden. De toeruſting tot deze byeenkomſt was prachtig, men had bereyds tot de onderhandeling der genoemde Miniſters het eiland in twee gelyke deelen afgedeelt en in het midden een dubbeld logement vervaardigt met twee bruggen over de rivier. Men verçierde ſoo veel doenelyk was de vertrekken, en voorzag dezelve van overdekte gallerijen. Detwee Koningen naderde den anderen, yder vergeſelſchapt van zyn hofſtoet, en gevolgt door een groot getal menſchen, welke de nieuwsgierigheidt tot het zien dezer nieuwe plegtigheidt, derwaarts getrokken hadt, de Koning van Spanjen ſtelde zelfs, de Koninginne zyn Dogter in handen van den Koning zynen Behouwdzoon, en deze Prinſſen, na alvorens malkander alle mogelyke tekenen van wederzydze vriendſchap gegeven te hebben, verbonden zich, heiliglyk te onderhouden 't geen tuſſchen hunne Staatsdienaaren was beſloten; de Franſche en Spaanſche heeren omarmden hier op vol hoffelyke beleeftheden elkander, en deze twe Natien, na een Oorlog van Vyf en twintig jaren, alle voorgaande vyandſchap vergetende, vertoonden een ongeveinſde en volmaakte eenigheidt.



ZAMENKOMST DER TWEE KONINGEN.

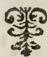
Op de Penning ſtaan de twee Koningen in hunne koninglyke gewaden, agter de zelve ziet men de eene zyde der rivier met een der bruggen tot derſelver overtogt, en het omgelegen gebergte in 't verſchiet. Het omſchrift is,

ZAMENKOMST DER KONINGEN.

Onder ſtaat.

PYRENEESCHE VREEDE,

1660.



LVI. PENNING.

De Vrede, tusschen Vrankryk en Spanjen, geteekent zynde, gaf zich de Marschalk de Grammont naar Madrit, om de Infante te verzoeken. Zyn Catholyke Majesteit geleide haar tot op de grenzen, alwaar de Koning reeds was aangekomen. Don Louys de Haro trouwde deze Princes in de naam des Konings te Fontarabie: zy begaf zich terstond naar S[t]. Jan de Luz, alwaar het huwelyk, aan welk men zoo gelukkigen Vrede verschuldigt is, met alle mogelyke blyken van wederzydze vreugde der twee Natien, voltrokken wierd.





HUWELYK DES KONINGS.

Op de Penning vertoond zich de Huwelyks Godt Hymen, draagende in de eene hand twee Mirthe kroonen, steekende met de andre de brand in een stapel krygstuigen. Het omschrift is,

VREEDE EN TROUW.

Onder leest men.

MARIA THERESIA VAN OOSTENRYK MET DEN KONING GETROUWDT DEN IX. JUNI.

1660.



LVII. PENNING.

57





ANDRE MEDALIE OP HET HUWELYK DES KONINGS.

OM door meer dan een gedenkteeken het geheugen dezer hooge verbinteniſſe te vereeuwigen, heeft men op deeze tweede Penning het afbeeldzel der Koninginne geſteld, met het omſchrift

MARIA THERESIA VAN OOSTENRYK KONINGINNE VAN VRANKRYK EN NAVARRE.

LVIII. PENNING.

DE Koning na 't voltrekken van zyn huwelyk, keerde vergezelſchapt van de nieuwe Koningin weder naar Parys. Deeze ſtadt, gaf by gelegentheit van de pragtigſte intrede die daar immer geſchiet was blyken van haar ongemeenen yver en agting Men had op verſcheide plaatzen eerebogen opgericht, alle gevult met zinſpreuken en opſchriften ter eere van hunne Majeſteiten. Alle ſtraaten en wegen, langs welke de zelve heen trokken, waaren rykelyk met tapyten en andere cieraden opgetooyt: het volk was van alle oorden des Koningryks derwaarts gevloeid. Aan 't einde der voorſtadt St. Antony was een troon vervaardigt, op welke de Koning en de Koningin de huldiging en onderwerping van alle Maatſchappyen en hooge Vergaderingen ontvingen. Hier na ſchikte men zich tot de intrede der Stadt.

De



De Koning ſteeg te paard, voorgereden van zyne huystrouppen en vergezelſchapt door de Princen en Heeren van zyn Hof, alle overkoſtelyk gekleedt; hier na volgde de Koningin zittende op een meer dan gemeene koſtelyke-overdekte koets, gevolgt door een groot getal karoſſen, alle gevult met Princeſſen en de aanzienlykſte Dames: in deeze ordre reden zy de ganſche ſtadt door, onder de geduurige toejuiching des volks, tot dat zy aan de Louvre afklommen.

INTREDE DER KONINGINNE.

Op de Penning zit haar Majeſteit op een koets, die door de Minnegod geleid werd, voerende tot opſchrift,

DE GELUKKIGE AANKOMST DER KONINGINNE TOT PARYS.

1660.

LIX. PENNING.

Na de dood van den Kardinaal Mazarin, namde Koning de Regeering zelfs in handen; aanſtonds veranderde het Koningryk van gedaante, de misſlagen die in de Rechtsbeſtieringen en Geldmiddelen ingeſloopen waaren, wierden herſteld. De konſten en wetenſchappen herleefden, en de overloed, die algemeen was, deed in weinig tyds al het quaad vergeeten 't geen een ſleepende oorlog veroorzaakt had.





'S KONINGS AANVAARDING DER REGEERING.

Om de uitwerking, van 't aanneemen der bestiering, des Ryks, by den Koning, net uit te drukken, verbeeld men de zelve hier in de gedaante van Apollo, zittende op een weereldkloot, vercierd door drie lelien : hy houd in zyn regterhand een scheepsroer, om aan te toonen dat hy nu zelfs en alleen regeerd, in de andre voerd hy een lier, zynde het zinteeken van de volmaakte eenigheid der landen van dit Koningryk. Het op en omschrift wil zeggen,

DAT HET GELUK EN DE GEREGELTHEID HEBBEN BEGINNEN TE HEERSCHEN TOEN DE KONING HET BESTIER IN HANDEN NAM.
1661.

LX. PENNING.

Zedert dat de Koning het beſtier zyner ſtaaten had aanvaard, leide hy niet alleen toe, om zich van zyne vyanden te doen vreezen; maar yverde daar en boven om zyn Volk een volkomene welvaart te doen genieten. Om dan te beter in ſtaat te zyn van in hunne zaaken te voorzien en order te ſtellen, droeg hy zorg om zich zelven deſwegen te doen berichten, en begeerde derhalven dat de poorten open zouden ſtaan voor alle die hem Verzoekſchriften hadden aan te bieden. Zoo vrye toegang tot den Prince veroorſaakte des te meerder en gevoeliger vreugde, om dat het te vooren zeer moeilyk wasgeweeſt, om ſlechts zyne Staats bedienden te naadren.





DE KONING, GENAAKBAAR VOOR AL ZYN ONDERDAANEN.

Op de Penning ziet men den Koning op zyn Throon, alwaar hy de aangebodene Verzoekſchriften van yder gunſtig aanneemt. Het opſchrift is,

GEMAKKELYKE TOEGANG TOT DEN PRINCE.

1661.



LXI. PENNING.

Onder de groote hoedanigheden des Konings, is zyne onbesweeke naaritigheidt in 't houden van zyn Raadt, ten allen tyden en plaatzen, geen van de minste. Zyn overwinningen, zoo verre buiten de paalen des Ryks verkregen, zyn versterkte steden die alom zyne vyanden het inbreeken beletten, zoo veel heilzaame wetten, de nette orders in de steden, strenge krygstucht in de legers, en eindelyk zoo veel goede instellingen en oprichtingen, die het geluk van Vrankryk, en de Glorie onzer eeuwe verzeekeren, zyn de uitwerkingen van deze zorg en vlyt; welke in vrede en oorlog, altoos de zelve is, die door overvloedigheidt der bezigheden niet afgemat, noch door aangeregte vermaekelykheden, ja zelfs door ziekte nimmermeer verhinderd werd.



61.



VLYTIGHEIDT DES KONINGS IN ZYNEN RAADT.

Op de Penning ziet men Phebus, mennende zyn zonnewagen, en verſpreijende zyn ligt over den aardkloot, de teekenen des Zodiax wyzen den rechten weg aan, welke hy nimmer te buiten gaat. Het op en omſchrift is,

VRANKRYK, GELUKKIG DOOR DE VLYTIGHEIDT DES KONINGS, IN 'T BYWOONEN ZYNER RAADSVERGADERINGEN.

1661.



LXII. PENNING.

Het geheim, is de ziel van alle Raadsvergaderingen, en voornaamste grondslag der staatkunde. Deeze deugd is nimmer zoo naauwkeurig noch heiliglyk in agtgenomen, dan in de vergaderingen des Konings, van welke de vyanden met al hun beleid en voorzigtigheid, nooit de besluiten hebben konnen ontdekken. Aan dit diepe geheim, is men alzoo veel, als aan de vaardige uitvoeringen van zoo veel groote onderneemingen de wonderlyke uitslag deezer Regeering verschuldigd.





HET GEHEIM DER KONINGLYKE RAADSVERGAADERINGEN.

Op de Penning ſtaat Harpocrates, God der Stilſwygentheid, leunende tegens een pylaar; hy houd een overvloeds hooren in de hand, en den vinger op zyn mond. Het Opſchrift beteekent.

DAT HET GEHEIM, DE RAADSVERGADERINGEN EN ONDERNEMINGEN DES KONINGS DOORGAANS VERSELD.

1661.

*

LXIII.

LXIII. PENNING.

DE langduurigheid van den oorlog ende noodige koſten om dezelve te onderhouden, hadden de Finantien in zulk een wanorder gebragt, dat de gereedſte inkomſten van de kroon reeds voor af geſpild, of voor lange tyd belaſt waaren. Zyn Majeſteit begonnen hebbende de order in zyn Ryk te herſtellen, richte een Gerechtskamer op, welke beſtond uit de aanzienelijkſte Magiſtraatsperſoonen, de oprechtſte van zyn Raad en opperſte Vergaderingen, om kennis te neemen van de ontrouw welke begaan mogt werden in het weder te berde brengen en 't behandelen der gemeene gelden.



63.



GERECHTS KAMER.

Op de Penning zit de Gerechtigheid, houdende in de eene hand het ſwaard, in de andre een weegſchaal, het omſchrift is.

RECHTERS TOT ONDERZOEK DER SCHATTINGEN AANGESTELD.

1661.



LXIV. PENNING.

De weigering die de Hertog Karel van Lotheringen deed om de voorwaarden aan te neemen op welke hy in de Pireneesche Vreede was begreepen, scheen het verlies van sijn gansche staaten na zich te sleepen. Het Hertogdom van Bar, 't geen daar van een gedeelte uitmaakt, was de Fransche Kroon onderdanig gemaakt, en mogt naar strengheid van 't Recht verbeurt zyn verklaard. De Koning onderwyl al zyn vyanden ontwapend, en de Hertog door haar verlaaten ziende, die door 't afwyken van zyn plicht daar veel toe had gehulpen, handelde hem veel gunstiger dan die Prins had durven hoopen. Zyn Majesteit gaf by het tractaat van den laatsten February, hem niet alleen Lotheringen, maar zelfs het Hertogdom van Bar, 't geen hy in de Pireneesche handeling voor zich bedongen had, weder. Een der voornaamste voorwaarden was, dat de Hertog, achtdagen na het teekenen van het tractaat, op het voorbeeld zyner voorzaten, zyn onderwerping voor dat Hertogdom, zynde een oud leengoed van het Graafschap Champagne, zoude komen afleggen aan den Koning, het welk volbragt wierd.





LEENHEFFING VOOR HET HERTOGDOM VAN BAR.

Op de Penning ziet men Hertog Karel zonder hoed of degen op de kniën leggende: de Koning met gedekten hoofde op zyn Throon gezeten heeft hem by beide de handen gevat, ter zyden legt het wapenſchild van Bar, en het omſchrift is

LEENHEFFING VAN HERTOG KAREL VAN LOTHERINGEN VOOR HET HERTOGDOM VAN BAR.

1661.



LXV. PENNING.

Zedert het trouwen van den Koning genoot het Ryk een volkoomen ruſt, en verlangde niets dan gelukkige vruchten van dat Huwelyk. De Hemel, gunſtig aan de wenſchen van Vrankryk gaf het ter goeder uure een Prins, welkers geboorte het algemeen geluk den hoogſten top deed bereiken.



65.



GEBOORTE VAN DEN DAUPHYN.

Op de Penning ziet men, naar de manier der Ouden, een Bescherm Engel, dragende op zyn armen, in een linnen kleed, dat met lelien bezaid is, een kind, 't geen hy met vriendelykheidt en aandagt beschouwd: rondom staat

DE GELUKKIGE BESCHERM-ENGEL VAN VRANKRYK.

En onder aan.

GEBOORTE VAN DEN DAUPHYN, OP DEN I. NOVEMBER.

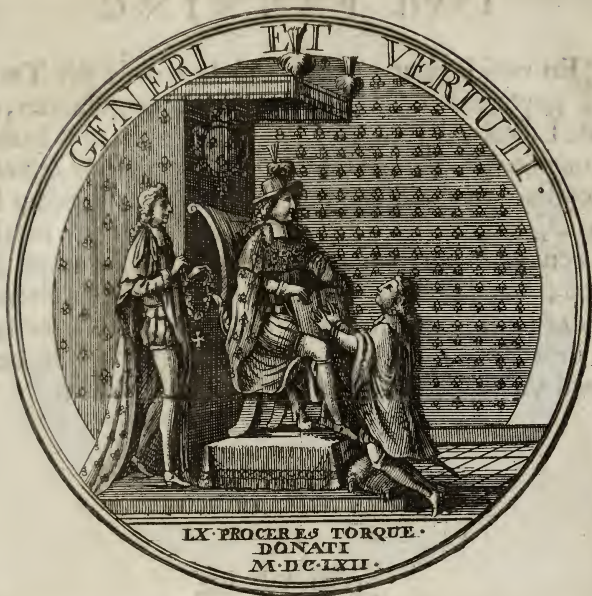
1661.

LXVI. PENNING.

De hondert Ridders, uit welke de Order van den Heiligen Geeſt was opgerecht, zich tot op veertig verminderd vindende, beſloot de Koning de ſelve voltallig te maken, ten dien einde verkoor hy uit de Grooten van zyn Koningryk, en die by hunne doorlugtige afkomſten brave daaden gevoegd hadden, zestig, die hem in verdienſten de waerdigſte dachten, en verhief de zelve tot Ridders. De plegtigheid geſchiede met groote pracht, op den 1 Januari 1662. in de Auguſtiner kerk, alwaar de zelve, volgens de inſtelling dezer Order, als de Koning in Parys is, moet geſchieden.



66.



VERHEFFING DER RIDDERS VAN DE ORDER VAN DEN H. GEEST.

Op de Penning zit de Koning in zyn Koninglyk gewaadt, behangen met den Ridderlyke Mantel deezer Order, ontvangende den eed van eenen nieuw verkoornen Ridder. Achter de Koning ſtaat de Groot Schatbewaarder, houdende in zyn handen eenen Ridderlyken halsband: het omſchrift is,

AAN DE EDELHEID EN WAARDIGHEID.

Onder ſtaat

ZESTIG HEEREN TOT RIDDERS GEMAAKT.

1662.

LXVII. PENNING.

EEn valſch punt van eer had de woede der Tweegevegten zodanig in Vrankryk aangeſtoken, dat al de Ediƈten der voorige Koningen zulx niet hadden konnen verhinderen; ſchynende deeze glorie enkelyk voor de Wysheid des tegenwoordigen Konings bewaard. Den eerſten dag zyner Mondigheid maakte hy een verbod tegen dit quaad, welkers inhoud gebood, aan de Miſdadige nimmer genade te veleenen. Deeze heilzame geſtrengheidt, bragt die verfoeilykke gewoonte, die Vrankryk menigmaal het beſte bloed van zynen adeldom gekoſt had, onder.





DE TWEEGEVEGTEN VERNIETIGT.

Op de Penning vertoond zich de Gerechtigheid in 't midden van vier vechters, welke noch met den degen in de hand ter aarde leggen, zich door hunne wonden niet konnende oprechten : zy beſchouwd de zelve met een dreigent gezigt, en ſchynd hen de ſtraf te verkondigen die zy door hun miſdadig lyſgevecht verdiend hebben. Het omſchrift is,

DE GERECHTIGHEID, VAN DE BESTE ALLER PRINCEN.

Onder ſtaat.

DE VERWOEDHEID DER TWEEGEVECHTEN DOEN OPHOUDEN.

1662.

LXVIII. PENNING.

By de Intrede die Graaf Brahe, buiten gewoone afgezant van Sweeden, binnen Londen deed, had den Baron de Batteville Ambassadeur van Spanjen aan 't hof van Engeland, by verrassing en met geweld zyne koetzen doen ryden voor die van den Graaf de Estrades, afgezant van Vrankryk. De Koning besloot reden te eisschen van een bestaen, dat hem soo gevoelig in een voorregt beleedigde 't geen zyne voorzaten altoos bezeten hebben, dat is de voorrang aller Koningen van Europa. Men geloofde eenigen tyd dat zich de Oorlog weder zou ontstooken hebben tusschen de twee Kroonen: Doch de Koning van Spanjen, de quade gevolgen van zulk een rechtvaardigen gevoelen vreezende, verklaarde het gebeurde buiten zyn last en weten te zyn geschied; hy riep Batteville te rug, en bood onsen Koning alle vergenoeging aan, die hy zou begeeren. Hy zond ten dien einde den Marquies de Fuentes als buiten gewoonen Afgezant naar Vrankryk. Dezelve wierd in de Louvre gehoor verleend, in tegenwoordigheid van den Pauzelyken Nuntius, en al de Ambassadeurs der vreemde Mogentheden; alwaar hy uit de naam van zyn Heer en Meester verklaarde dat zyn Katholyke Majesteit zyne Afgezanten bevoolen had, zich nimmer in twist te begeven met die van onzen Koning.



'T RECHT



'T RECHT DER VOORZITTING BY SPANJEN ERKENT.

Op de Penning ziet men de Koning, ſtaande op de voetbank van zyn throon. De Afgezant van Spanjen ſtaat lager, in de geſtalte van een die zyn verſchooning doet. De Nuntius van den Paus en de meeſte afgezondene der buitenlandſche Prinſen ſtaan hier rondom als getuigen van deeze verontſchuldiging. Het omſchrift is.

HET RECHT DER VOORZITTING VASTGESTELD.

Onder leeſt men.

VERONTSCHULDIGING GEDAAN DOOR SPANJEN IN TEGENWOORDIGHEID VAN DERTIG VREEMDE AFGEZANTEN. 1662.

LXIX. PENNING.

Het Koningryk, en voornamelyk de ſtadt Parys wierd met een ſwaaren Hongersnoodt gedreigd. De onvruchtbaarheid der twee voorgaande jaaren had zodanige armoede, en gebrek veroorzaakt, dat het onlydelyk voor het volk zou geweeſt zyn, indien de Koning niet ter goeder uure door een wyze voorzienigheid uit vreemde geweſten een groote meenigte kooren had doen komen: het zelve wierd tot brood gemaakt en volgens laſt des Konings in het Paleis van de Tuillerie uit gedeelt, het welk zodanigen onderſtand gaf, dat men by naar het algemeene gebrek niet eens gewaar wierd.





MILDADIGHEID DES KONINGS GEDURENDE DE HONGERSNOOD.

De Penning vertoond een ſtaande vrouw, die de Liefde verbeeld, deelende aan een andere bedroefde en miſtrooſtige met twee kindren, brood uit. Het omſchrift is,

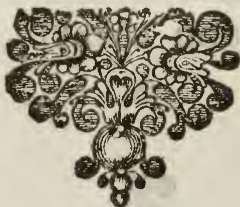
VRANKRYK DOOR DE VADERLYKE GOEDHEID DES KONINGS VOOR HONGERSNOOD BEVRYD.

1662.



LXX. PENNING.

OP het einde van 't jaar 1661 de Koning de algemeene vreugde noch willende vermeerderen door een vertooning die met zyn grootheidt over een ſtemde, gebood tegens het aanſtaande jaar alle toeſtel te maken tot het houden van een Carrouſel. De groote ruimte welke voor het Paleis van de Tuillerie is, wierd tot het houden van 't zelve uitgekoren, deeze plaats wierd toegericht als een veld, met dubbele ſlagboomen afgeſchut en rondom voorzien met opgerichte ſchouwplaatzen, bequaam om een groote meenigte aanſchouwers te ontfangen: de zelve quamen uit alle oorden des Koningryx, en de nieuwsgierigheid lokte zelfs een groot getal vreemdelingen derwaarts. Men had vyf benden Speer-Ridders onder de naam van vyf verſcheide Natien. De Koning, op 't Romeins gekleed, trok aan het hooft der eerſten die de Romeinen verbeelden; doende in het trekken en lopen door zyne goede minen, zoo wel in afgerechte handigheid als door de Majeſteit, die doorgaans in hem uitblinkt, yder een verwonderd ſtaan. De Koningin, die de pryzen uit deelde, de Koninginne Moeder, de Koningin van Engeland en al de Princeſſen van het Hof, vermeerderden met hunne tegenwoordigheid de bevalligheid van dit Ridderlyk Feeſt, 't welk drie dagen duurde.



HET



HET CARROUSEL.

Op de Penning ziet men den Koning te paard met de lans in den hand in het renperk loopen; zy draagt tot opſchrift.

RENSPEELEN TE PAARD.

1662.



LXXI. PENNING.

Duinkerken, in 't jaar 1658 door de Franssen, de Spanjaards afgenoomen, en volgens een gemaekt verdrag aan de Engelschen overgeleverd zynde, vond de Koning middel om het de zelve weder afhandig te maken. Hy gaf de last van deeze handeling aan de Graaf d'Estrades, aan wien de Engelschen Duinkerken voor vyf millioenen verkochten, en meerder heeft het zyn Majesteit niet gekost om zich in 't bezit te stellen van een der voornaamste steden van gansch Nederland.



71.



DUINKERKEN VAN DE ENGELSCHEN GEKOCHT.

Op de Penning ziet men Duinkerken, in gedaante van een vrouw, met een toorenkroon op 't hoofd: zy bied den Koning het Plan van haar kasteel aan, achter haar heeft men een schip verbeeld, om het gemak van haar haven aan te toonen. Het omschrift is,

WYZE VOORZIENIGHEID DES KONINGS.

Onder.

DUINKERKEN WEDERGEKREGEN.

1662.

LXXII. PENNING.

Vrankryk met al zyn Nagebuuren in Vrede zynde, genoot de voordeelen die de zorg en arbeid des Konings voor het zelve verkregen, had. Zo geacht van buiten, als geruſt van binnen, zag het de Gerechtigheid, Godsdienſt en Overvloed, door de wysheid van zynen Prince heerſchen, door welkers grootmoedigheid en mildheid de konſten en wetenſchappen bloeiden.



72.



VRANKRYK BLOEIENDE.

De Koning is op de Penning verbeeld onder de gedaante van Apollo, als hooft en beſchermer van alle eerlyke konſten en wetenſchappen. De Olyftak en d' Overvloeds hoorn die hy in de handen voerd zyn de zinteekenen van Vreede en Voorſpoed. Het omſchrift is,

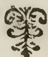
HET GELUK DER REGEERING.

1663.



LXXIV. PENNING.

Het hooge gevoelen 't geen men van den Koning al in zyn eerste jaaren had opgevat, wierd hoe langs hoe meer bevestigt. Het was licht te voorzien dat zyne Regeering, alreeds zoo vruchtbaar in wonderen, een eindeloos getal van daden zou te voorschyn brengen, die waardig zouden zyn aan de nakomelingen mede te deelen. Met dit oogmerk, ondernam een Staatsdienaar, vol yver voor de glorie van zyn Meester, en den Staat, zyn Majesteit genoegen te doen nemen in het stichten een'er oeffenschoole welke hy oprichte uit een klein getal geleerden, die verkooren wierden uit de France Academie, tot het opstellen en ontwerpen van Penningen, Zinspreuken en Opschriften welke betrekking zouden hebben op den Koning of op het Gemeen; ten einde dezelve op alle Gedenkteeken die men oprichte, met een goede swier en te gelyk deftige eenvoudigheid uitgedrukt wierden. Deeze Gedenkteekenen herstelden aanstonds de bevalligheidt der Oudheid, die de waare lof verdiend. Dit nieuw opgericht Konstgenoodschap begon de Historie van den Koning door Medalien. Dit groote werk was hun voornaame of veel eer eenige bezigheid, laatende de gedurige achter-een-volging van doorluchte daaden hen geene rust. Doch hoe ruimweidige stoffe de Koning haar ook verschafte, hebben zy zich echter bevlytigt het werk te voltooien tot het einde der zeeventiende Eeuwe, zo gedenkwaardig door de komste van den Hertog van Anjou tot de Spaansche kroon.



HOO-



HOOGESCHOOL DER OPSCHRIFTEN.

Op de Penning zit Merkurius, hebbende in de hand, op de wyze der ouden, een ſchryf-ſtift met welke hy aanvangt op een koopere tafel te ſchryven, by zich heeft hy een penninglade, en leunt op een vaas met Medalien gevult. Het omſchrift is

OPRECHTE GEDENKTEEKENEN DER GROOTE DAADEN.

Onder leeſt men.

HOOGESCHOOL VAN OPSCHRIFTEN EN PENNINGEN DOOR DEN KONING OPGERICHT.

1663.

LXXIV. PENNING.

DE oude gewoonte van Zinſpreuken-en-Beelden te maken, welke de Koningen en Vorſten, door de een of d'andre hoedanigheidt of daad uitdrukten, is tot op heden in gebruik gebleven. Dat van Lodewyk den XIII. is de knods van Hercules met het byſchrift, ERIT HÆC QVOQVE COGNITA MONSTRIS. *De Monſters zullen ook zyn kracht beproeven.* Om te kennen te geven dat hy de Kettery en Oproer gedempt hadt. De verſcheide talenten die onze Koning by uitſteekendheid bezit verſchaften ruime ſtof tot dat zoort van ryke gedachten. Doch eindelyk hebben de wyd uitgeſtrektheidt zyner glans en zyn onnaſpoorelyke bequaamheidt in de konſt van 't regeeren het waare voorwerp van zyn zinnebeeld te voorſchyn gebragt; en niemant heeft gedacht iets beeters te konnen verbeelden, om zyn voorname hoedanigheidt beknopt uit te drukken dan het nevenſtaande.





ZINNEBEELD DES KONINGS.

De Zon, die het wezentlyke van dit Zinnebeeld is, en de woorden ZELFS TOT VEELE NIET ONBEQVAAM, beteekenen, dat gelykerwys de ſtraalen van dit geſternte op zyn beurt het aardryk en een meenigte andre hemel bollen verlicht, de geeſt des Konings genoeg zou zyn, om te gelyk Vrankryk en verſcheide Koningryken te beſtieren. Onder aan ſtaat het jaar 1663. in het welk dit Zinnebeeld is uitgevonden.



LXXV. PENNING.

KAREL de EERSTE, Hertog van Lotheringen, berucht door zyn dapperheid en groote krygskunde, is het zelve niet minder geweest door zyn onstandvastigheidt en lichtvaardige geest, die hem eindelyk in zyn bederf leide. Het is ongelooflyk hoe veel verscheide verbintenissen hy met Vrankryk gemaakt en te gelyk gebroken heeft. De Koning niet te min schonk weinig tyds na de Pireneesche vreede hem edelmoedig zyn landen en staten wederom. Met moeite deed hy herstellen 't geen hy uit zich zelven, in dat beruchte verbond had voorgeslagen; by het welke hy Lotheringen aan de Koning afstond, stellende Marsal tot verseekering van zyn woord. Van dat het Tractaat geteekend was, zogt hy alle middelen om de uitvoering daar van vruchteloos te maken; hy hervatte zyn oude kunsten met de vyanden van Vrankryk, liet Marsal versterken, en wierp een talryk garnisoen daar in. De Koning hier over rechtvaardiglyk vergramd, deed Marsal insluiten; en willende in persoon de beleegering doen, quam in vier dagen te Metz en naderde tot aan Nomeny, alwaar hy zyn troupen bezigtigde. De Hertog, door zulk een ongemeene geswindheidt zyn aanslagen verydelt ziende, nam voor zich aan de genade van den Koning over te geven. Hy ging den zelve te Metz vinden, zond order om de plaats aan de troupen van zyn Majesteit in te ruimen, en teekende vervolgens een nieuw tractaat, het welk het derde zedert drie jaaren was.





HET INNEMEN VAN MARSAL.

Op de Penning is de Hertog van Lotheringen, verbeeld in de gedaante van Protheus, die zich volgens het verdichtzel in allerhande gedaantens kon verwiſſelen, en niet dan met geweld vatbaar was. Het omſchrift is

DE KONSTGREEPEN VAN DEN NIEUWEN PROTHEUS VERYDELD.

Onder ſtaat.

VEROVERING VAN MARSAL.

1663.



LXXVI. PENNING.

DE Zwitzers, hebben met Vrankryk een overoude verbintenis, en zy vernieuwen dezelve doorgaans wanneer de tyd in de onderhandeling vaſtgeſteld op 't einde loopt. De laatſte is geſlooten onder de Regeering van Hendrik den Vierden, voor zich en voor den Dauphyn zynen zoone, die daar na geregeerd heeft onder den naam van Lodewyk den Dertiende. Van de eerſte jaaren der regeering van onzen Koning zochten de Cantons deeze Verbinteniſſe te vernieuwen, doch de geſteltheid des tyds verhinderde daar van het beſluit; eindelyk ſchikten zy dit jaar een aanzienelyk Gezantſchap na Parys. Men bewees hen dezelve eer en ontvingze op de zelve wys als ten tyde van Hendrik den IV. De Koning bezwoer heiliglyk, voor zich, en den Dauphyn zynen zoone, het verbond in de kerk van onze Lieve Vrouwe, gelyk de Afgezondenen insgelyx van hunnen kant deeden, die vervolgens in het Aardsbiſſchops huis deftig onthaald wierden. In 't midden der maaltyd deed de Koning hen de eere van in de zaal te verſchynen: hy dronk de gezontheid der Cantons en gaf alle moogelyke teekenen van waare vriendſchap en genegentheid om de nieuw gemaakte verbinteniſſe te bekrachtigen.





HET VERBOND MET DE ZWITZERS.

Op de Penning, ſtaat de Kardinaal Anthony, groot Aalmoezenier van Vrankryk, houdende op de gebede bank des Konings, het boek des Evangeliums open; zyn Majeſteit en een der Afgezanten leggen te gelyk hunne handen op het zelve. Het omſchrift is

HET VERBOND MET DE ZWITZERS VERNIEUWD.

1663.



LXXVII. PENNING.

IN 't jaar 1662 hadden de Corſen, uit welke de Pauſſelyke lyfwagt beſtondt, de Hertog de Crequy, Ambaſſadeur van Vrankryk, een ſmaadheid aangedaan. De Koning zond in zyne rechtvaardige gramſchap order aan zynen Afgezant om Rome te verlaten, en beſloot reden van dit beſtaan te eiſſchen; de Paus om den Koning te bevredigen, joeg de Corſen weg, verklaarende dezelve voor altoos onbequaam om in den kerkelyken ſtaat te dienen, en bood zyne Majeſteit alle zoorten van genoegdoening aan. Eindelyk en na een genoegzaam lange handeling, ſtemde de Koning by een Tractaat te Piza gemaakt, toe, om op zeekere voorwaardens, de aangedaane hoon te vergeeven; de voornaamſte daar van waaren, dat de Paus den Kardinaal Chigi, zynen Neeve, in qualiteit van Legaat *a Latere* zou zenden, om, na maate van het misbedryf, verſchooning te verzoeken, en dat men binnen Rome een zuil zou oprichten, met een opſchrift 't geen de begaane miſdaad der Corſen, en de daar over ontvangene ſtraf zou te kennen geven.

Ziet het vervolg van deeze Penning pag. 79. en 109.



ZUIL.

77.



ZUIL TE ROME OPGERICHT.

Op de Penning ziet men de opgerichte Pyramide, daar Rome, (volgens de oude Penningen, verbeeld als een vrouw, met een helm op 't hooft en een lange ſpies in de hand,) by zit; op het ſchild 't geen zy ter zyde houd leeſt men ROMA. Het omſchrift beteekend,

GEDENKTEEKEN, OPGERICHT TOT VERZOENING VAN HET SCHRIKKELYK BEDRYF BEGAAN DOOR DE CORSEN TEGENS DEN AFGEZANT VAN VRANKRYK.

1664.

LXXVIII. PENNING.

DE Groote Vizier Coprogli was aan 't hooft van vierentwintig duizent man, Hongaryen in getrokken en het kasteel van Serin stormenderhand ingenomen hebbende, naderde hy de oevers van den Raab, brengende de schrik door gansch Duitsland. Het Keizerlyke leger stond aan d'andere zyde van de zelve rivier; en de Koning had volgens het tractaat gemaakt met de Princen van den Rhyn, tot onderstand van Hongaryen, onder het beleydt van den Graave de Colligny zes duizend man derwaarts gezonden. Eenige dagen na de aankomst deezer troupen, trokken de Turken ten getaale van tien a twaalf duizend man, beneden St. Gothart over de Raab, houwende aanstonds eenige regimenten Kreitsvolkeren in stukken, en begonnen zich te verspreiden om tyd aan de rest der troupen te geven, die hen volgden. Doch te dier tydt tasten de Franssen haar van de slinker-zyde zoo geweldig aan, terwyl de Graaf de Montecuculi, generaal van 't Keizerlyke leger, dat van de rechter deed, dat ze overhoop en in de revier geworpen wierden. De benden van den Koning veroverden ettelyke vaandels, en namen elf stukken kanon. De slagting was groot, en meer dan acht duizend wierden dood geslagen of verdronken. Het Ottomannische leger brak aanstonds op, verzoekende de Grooten Heer vervolgens de vrede met den Keizer; zoo dat deeze eene overwinning, van welke de Franssen de voornaamste eer hadden, het Duitze Ryk weder in rust en veiligheidt stelden.



GEVECHT BY St. GOTHART,

in Hongaryen.

Op de Penning ſtaat een Overwinning, dragende een ſluier met lelien bezaaid, en een Palmtak in de hand houdende, vertreed zy met de voet een Tulband, Boogen en Pylen. Het omſchrift is,

DUITSLANDT BESCHUT.

Onder,

DE TURKEN, AAN DE OEVER VAN DEN RAAB, GESLAGEN.

1664.

LXXIX. PENNING.

Onder de voldoeningen, die 't hof van Romen verplicht was te volbrengen, tot herſtelling der miſgreep door de Corſen begaan, tegen de perzoon van den Franſſchen Ambaſſadeur, was bedongen dat de Paus zynen Neeve, den Cardinaal Chigi als Legaat *a Latere* moeſt zenden, om verſchooning by zyn Majeſteit te komen verzoeken. De Cardinaal begaf zich naar Fonteine-bleau, daar 't hof was, alwaar hy in een openbaare gehoorhebbing tot den Koning zeide, dat de Paus een zeer gevoelig miſnoegen had in het geene was voorgevallen; dat noch hy, noch yemand van de zynen deel hadden in zoo een verfoeilyk misbedryf, en dat zyn Heiligheid de ſchuldige hunne ſtraf had doen bekomen.





GEHOORGEVING AAN DEN LEGAAT a Latere.

Men ziet op de Penning den Koning en den Legaat binnen den omtrekt der baluſtrade van zyn Majeſteits kamer zittende yder in een armſtoel, de Legaat met zyn prieſterlyk opperkleed en kap, hebbende de bonnet op 't hooft, leeſt uit een papier de zaaken waar in men over een gekomen was. Het om en opſchrift is,

GENOEGEN, WEGENS EEN BEGAANE MISBEDRYF DER CORSEN, GEGEEVEN DOOR EEN LEGAAT A LATERE.

1664.

LXXX.

LXXX. PENNING.

Niet tegenstaande by de Munstersche Vreede de Aartsbisschop, en de Kerk van Mentz weder hersteld waaren in hun Recht van Oppergebiedt over Erffurd, bleef deeze groote stadt, (by naar gansch Luitersch) haar onafhanglykheidt beweeren, en had door hardnekkigheidt den Keizer eindelyk genoodzaakt de zelve in den Ryks-Ban te doen: doch dezen, voor hem zelven genoegzaam belemmerd om zich tegen de Turken te verweeren, ontbraken de middelen om dit vonnis ter uitvoering te brengen; waar door hem te duchten stond dat het gansche Protestantsche lichaam zich voor Erffurd zou verklaaren: in dit uiterste zocht den Aardsbisschop by den Koning, als beschermer van de Westphaalsche Vreede, heul. Inder yl zond hem zyne Majesteit zes duizend man, geboden door den Luitenant Generaal Pradel, die order had ten eersten over den Rhyn, en recht op Erffurd aan te trekken. Deeze benden, by welke zich eenige regimenten van den Keurvorst voegden, maakten hen meester van een sterkte die de stadt geboodt, en vervolgens toebereidzels om de stadt zelfs te bemagtigen; doch de bevreesde Burgers boden aan zich te onderwerpen, en deeden zodanigen Eed van getrouwheidt aan den Keurvorst en zyn Kerk, als zy verplicht waaren.



DE



DE STADT ERFFURD, AAN DEN AARDS-
BISSCHOP VAN MENTS, WEDERGEGEVEN.

Op de Penning, vertoont zich Vrankryk, biedende de Godsdienſt de ſtadt Erffurd aan. Het omſchrift is,

VRANKRYK, BESCHERMSTER.

Onder.

ERFFURD, AAN DE KERK VAN MENTS WEDERGEGEVEN.

1664.

LXXXI. PENNING.

De vreemde Manifacturen wierden zoo ſterk gezocht en begeerdt, dat ze eenigermaate de naturelyke bequaamheidt der Franſſen daar omtrent als uitgedooft hadden. Een eindeloos getal arbeidslieden vonden zich, by gebrek van werk, in de uitterſte ellende; veele hadden om diergelyken lot te ontgaan zich uit het Ryk begeven, en de konſten en handwerken gingen in Vrankryk allenkskens te grondt. De nabuurige volkeren deeden hun voordeelen hier niet weinig meede, en trokken, door Koſtelyke ſtoffen, Tapyten, Kanten en andre werken die zy in 't Koningryk bragten onnoemelyke ſommen. Om in zoo grooten misbruik te voorzien, vond de Koning geen bequamer middel, dan de konſten te herſtellen en aan zyne onderdanen zeeker en geſtadig werk te verſchaffen. Met dit oogmerk richte zyn Majeſteit in verſcheide oorden allerhande handwerken op; en de uitſlag beantwoorde zyne goede meining dermaaten, dat men in zeer weinig tyd niet alleen het grootſte gedeelte der vreemde Manifacturen overtrof, maar die van Vrankryk zich begonnen door ganſch Europa te verſpreiden. De ſteden en zelfs heele Provintien vonden door deeze oprechtingen niet alleen middelen om te beſtaan, maar zelfs wierden zy ryk. De aangemoedigde werklieden voltooiden de konſten, en noodzaakten de vreemdelingen het meeſte gedeelte dier Koopmanſchappen uit Vrankryk te trekken, die zy te vooren daar zelfs gewoon waren te bregen, vindende zich de handel door dit alles niet weinig verbeetert.



OPRECHTING DER HANDWERKEN.

Op de Penning vertoont zich Minerva, hebbende by haar eenige kloſſen en kluwens gaaren, een weefſpoel en een ſtuk Tapytwerk; het omſchrift beteekent,

HET KONINGRYK DOOR KONSTEN VERRYKT.

onder ſtaat,

DE KONSTEN HERSTELD.

1664.



LXXXII. PENNING.

Een der voornaamſte zorgen van den Koning was het herſtellen van de ſcheepsvaart. Hy deed een goed getal ſcheepen van allerhande groote timmeren; liet wapenhuizen en nieuwe havens in de beide zeên bouwen; en gaf laſt tot het werven van een groote meenigte matroozen. Deeze aandacht van zyn Majeſteit tot wederoprechting der Zeevaart, die eenen geruimen tyd was verwaarlooſt, maakte Vrankryk zoo ontzaglyk te water als te land, en zoo welvaarende door de koophandel als door zyne wapenen.





HERSTELLING DER ZEEVAART.

De Penning verbeeld niet anders dan een Schip, ſtrevenvende met volle zeilen door Zee. het omſchrift is,

DE ZEEVAART HERSTELDT,

1665.



LXXXIII. PENNING.

DE goede order die de Koning in zyne ſtaaten geſteldt hadt, deed de zelve de allerzoetſte vruchten der vreede ſmaken. Zyn Majeſteit wilde de koophandel doen bloeien; hy had reeds Maatſchappyen opgericht voor de Weſtindiën, en ſtelde noch een veel voornaamer aan om door ganſch Ooſtindiën handel te dryven: en ten eynde hy zyn onderdanen zou aanmoedigen om daar in te treden, ſtond hy dezelve groote voorrechten toe, bezorgde aanzienelyke zommen gelds en ruſte tot de eerſte inſcheeping vaartuigen toe. Het eyland Madagaſcar, op welk reeds eenige particuliere Francen een ſterkte en eenige wooningen hadden, wierd uitgekoren voor een ruſt- of verblyf plaats, des zond men een volkplanting derwaarts.





BEVOLKING VAN MADAGASCAR.

Op de Penning is de Volkplanting verbeeld, na de wyze der oude Medalien, door eenen Os, hebbende deeze Os een bult op de rug, gelyk die welke men op dat eyland vindt, hy ſtaat by een Ebben-boom, om dat dezelve in dat land zeer gemeen is. Het omſchrift luid,

VOLKPLANTING OP MADAGASCAR.

1665.



LXXXIV. PENNING.

DE verwarringen, geduurende de minder jaarigheidt des Konings, en de lange oorlogen, die Vrankryk heeft moeten onderhouden, hadden verscheide Edellieden gelegentheidt gegeven om ongestraft over het volk dwinglandyen te oeffenen, en het zelve door allerlei zoorten van overlast en knevelaryen te verdrukken. De Koning, om daar in te voorzien, stelde een Gerichtshof aan, welkers zitting men de *Algemeene Rechtdagen* noemde: 't zelve bestond uit een * *President au Mortier* en verscheide Raden uit het Parlement van Parys, onder welkers gebied zich alle desselfs Provincien bevonden. Dit gezelschap van Richters verkoren zijnde had last om zich naar alle plaatzen te begeven en de gedingen tegen de schuldigen te maken. Het nam zyn voornaame zitting te Clermont in Auvergne, alwaar verscheide Edellieden wierden aangeklaagt, gevonnist en gestraft. Een ander diergelyk gezelschap, bestaande uit leden van 't Parlement van Thoulouze, nam ter zelver tyd zitting te Puy in Velay, voor de Provintie van Languedoc en de landen die onder dat Parlement behoorden, en dit herstelde de order en veiligheidt weder in het Ryk.

* *Om niet als J. Dullaart, in zynen Hendrik de Groote,* Vyzel-Voorzitter, *te vertalen, hebben wy liever het Fransche woord behouden. Ook geloven wy niet dat het gemakkelyk in onze taal is over te brengen, om dat* Mortier *een fluweele muts beteekent, die de Voorzitters in de hooge-gerechts-hoven dragen.*



AL-



ALGEMEENE RECHTDAGEN.

Op de Penning ziet men de Gerechtigheidt, houdende in de eene hand een weegſchaal en ſwaard, reikende de andere aan een vrouw, die de verdrukte landſchappen verbeeld, welke de Gerechtigheid om beſcherming ſmeekt. Het omſchrift is,

DE LANDSCHAPPEN, VAN DE VERDRUKKINGEN DER GROOTEN, VERLOST.

1665.



LXXXV. PENNING.

NA de vrede dankte de Koning eenige zyner troupen af, doch om verſcheide officieren die zich in zynen dienſt wel gedragen hadden, te behouden, plaatſte hy daar van een gedeelte onder zyne lyfwacht, en maakte eenige nieuwe Compagnien welke hy met zyn huistroupen vereenigde. De Muſquettaires die hy reeds eenigen tyd te vooren in dienſt herſteld hadt wierden vermeerderd en in twee lichamen verdeeld, beſtaande uit de beſte en friſte jongelingſchap. Om deze troupen in een geſtadige beweeging te houden, en de zelve meer en meer te doen gewennen aan de ongemakken en de regelen van een ſtrenge krygstucht, liet zyne Majeſteit hen dikmaals de Revüen paſſeeren, kampementen betrekken en ſterkens, ten dien einde opgewurpen, aantaſten. Deeze monſteringen, deeze oeffeningen en gevechten, die niet als tot ſpel en enkel tydverdryf ſcheenen te dienen, tuchtigden en oeffenden deeze benden in korten tyd zodanig, dat het alle krygslieden waren, eer hen de oorlog overviel.



85.

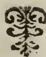


REVUEN &c.

Op de Penning ſtaat de Koning, doende zyne Musquettiers in de wapenen oeffenen. Het omſchrift is,

DE KRYGSTUCHT HERSTELD.

1665.



LXXXVI. PENNING.

Het huwelyk van Lodewyk den XIII. met de Infante Anna, oudste dochter van Philippus den III. Koning van Spanje, wierd in het jaar 1612. gesloten; doch zy quam niet als drie jaaren daar na in Vrankryk; werdende de plechtigheden van 't trouwen te Bourdeaux gehouden. Deeze Princesse bleef drie-en-twintig jaaren zonder kinderen te krygen, doch ontving eindelyk eene zoone, die heden LODEWYK DE GROOTE is: na de dood van haaren Gemaal wierd zy bestierster van 't Ryk, en onderschraagde met een byzondere voorzigticheidt al de last dier regeering tot de mondige jaaren van den Koning haaren zoon. Zy stilde gelukkiglyk de onlusten, herstelde de verwarringen die zich in 't begin haarer regeering op deeden, en maakte voorbereidingen tot die groote uitkomsten die wy zedert hebben gezien. Haar leven is een aan-een-schakeling van rechte koninglyke bedryven geweest. Haar waare godvruchtigheid, haar tederheid voor 't volk, haar liefdaadigheid omtrent de armen, die edelmoedige goedaardigheid, met welke zy de misbedryven van alle haar onderdanen kon vergeeven en vergeeten, en haar geduld in de smertelykheden van een zeer lange ziekte, zyn de deugden die deeze Princesse tot een voorbeeld stellen van alle Koninginnen.



DOOD

86.



DOOD DER KONINGINNE MOEDER.

Op de Penning ziet men een Tombe, waar uit zich een prachtige grafnaald verheft, op welkers toppunt een geslootene kroon ſtaat, in 't midden dezer Zuil is het afbeeldzel der Koninginne geplaatſt; ter weder zyde dezer lykbus zitten twee vrouwbeelden van welk de eene de Godsdienſt vertoond, houdende op de knie het model van de kerk genaamt *Val de Grace* die deze Koninginne heeft doen bouwen: 't andere dat weent en op een ſcheepsroer leunt, ſtellende den voet op eenen waereldkloot, drukt de Regeerkunde uit. Het omſchrift beteekent dat de Koning deze Penning heeft doen ſlaan,

TER EERE, ANNA VAN OOSTENRYK, ZYNE MOEDER, WELKERS GEDACHTENISSE HY OVERVLOEDIGE REDENEN HEEFT EERE TE BEWYZEN.

Onder ſtaat,

OVERLEDEN DEN 20 JANUARY 1666.

LXXXVII.



LXXXVII. PENNING.

Niettegenstaande de Koning, by na onophoudelyk met oorlogen is belemmert geweest, die al zyn zorgen scheenen te vereisschen; en 'er lange tyd van nooden was, om alle Mogentheden van Europa die tegens hem verbonden waren, te bevechten; bloeiden de konsten en wetenschappen nimmer zodanig dan onder zyne regeering. Om dezelve aan te queeken heeft hy een groot getal Oeffenschoolen van allerhande zoort, niet alleen in Vrankryk, maar zelfs in vreemde gewesten opgericht, en die geene met weldaden opgehoopt, die zich daar in door hunne wetenschappen of bequaamheden hebben doen uitmunten.





GUNSTBEWYZEN, TOEGESTAAN AAN GELETTERDE, EN ALLE DIE IN EDELE KUNSTEN UITMUNTEN.

De Penning vertoond de mildadigheidt des Konings, in de gedaante van een vrouwe met een overvloeds hoorn. Vier kleine jongelingen verbeelden de kenniſſe van vier verſcheide konſten. Die van de Welſpreekentheid voert een Lier, de Dichtkunſt een Bazuine en Laurierkroon, de derde, bezig met een hemelskloot af te meten, drukt de Sterrekunde uit, en de vierde, op een ſtapel boeken gezeten, en doende met ſchryven, wil de Hiſtorien te kennen geven. Het omſchrift is,

DE EDELE KONSTEN BELOONDT.

1666.

LXXXVIII. PENNING.

Naardien de konſten en wetenſchappen een Koningryk zeer veel luiſter byzetten, richte de Koning, onder de naam van Hoogeſchool der Geleerden, een byzondere vergadering op, beſtaande uit de geleerdſte mannen in de Meetkunſt, Sterrekunde, Natuurkunde, Tuigwerkkunde en Stofſcheiding, om de zelve wetenſchappen op te bouwen, en aan het gemeen hunne waarnemingen en ontdekkingen mede te deelen. Zy verzamelden zich in den beginne in de Boekzaal des Konings, die haar vervolgens een prachtig vertrek op de Louvre inruimde, alwaar zy tweemaal ter weeke hunne zamenkomſt houden, en van waar een groot getal naauwkeurige naſpeuringen en nutte werken te voorſchyn komen.





HOOGESCHOOL DER GELEERDEN.

Op de Penning vertoont men een zittende Minerva, rondom de zelve ziet men een Hemelkring, een Geraamte, en een vuur-oven met een disteleerketel welke zaaken de Sterre- Ontleed- en Stookkunde te kennen geven. Het op en omschrift is,

KONINGLYKE OEFFENSCHOOLE DER GELEERDEN, OPGERICHT TOT ONDERZOEK DER NATUURELYKE VERBORGENTHEDEN EN OPBOUWING DER KONSTEN.

1666.

LXXXIX. PENNING.

DE Hollanders hadden tegen de Engelschen een groote zeeslag verlooren; en ter zelvertyd was de Bisschop van Munster zeer diep in hun land gedrongen. Zy namen, om uit die gevaaren verlost te werden, met welke zy gedreigt wierden, hunnen toevlucht tot den Koning. Zyn Majesteit, zonder te luisteren naar de voordeelige aanbiedingen van Engeland, zond hen in achtervolging van zyn gemaakte verbintenisse, zoo magtigen onderstandt, dat de Bisschop van Munster gedwongen wierd de ingenome steeden weder te geven, en de Engelsche het volgende jaar gezanten naar Breda zonden, om over vreede te handelen, die ook op 't einde van July wierd gesloten.





ONDERSTANDT, AAN DE HOLLANDERS GEDAAN.

Op de Penning ſtaat Pallas omtrent een autaar, dekkende Holland met een ſchild daar 't wapen van Vrankryk op verbeelt is. Het omſchrift is,

GETROUWE ONDERHOUDING DER VERBONDEN.

Onder leeſt men,

DE HOLLANDERS TE WATER EN TE LAND ONDERSTEUNDT.

1666.

XC. PENNING.

Het eiland van St. Chriſtoffel, overvloedig in zuiker, tabak en andre koopmanſchappen, is een van die, welke men de Antilles of Amerikaanſche Voor-eilanden noemt, en gelegen in de zee genaamdt *Mare del Nort*. De Franſchen en Engelſche ſtelden zich in het jaar 1626 daar ter neder. Doch om zich te ontſlaan van de ongemakken die men bevondt in dat gemeene bezit, wierden zy te rade het zelve gelykelyk onder den andren te verdeelen. Yder genoot geruſt en vreedzaam zyn aandeel, ter tydt, dat de oorlog tuſſchen Vrankryk en Engeland uit Europe tot in Amerika doordrong, en deeze volkplantingen aan den andren hielp. De Engelſche gezaghebber, die de eerſte kondſchap kreeg van de vrede-breuk tuſſchen deeze twee natien, willende zyn voordeel hier uittrekken, ſtelde zich in ſtaat om de Franſſen te verraſſchen; doch deeze, door de beweegingen en toeruſtingen, van zyn aanſlag verwittigt, hadden de ſtoutheit, ſchoon minder in getal, de zelve voor te komen: zy taſten vervolgens verſcheide poſten die de Engelſche bezaten, aan, dryvende de zelve daar uit; en lieten den moedt niet zakken ſchoon hunnen gebieder in den tweeden aanval quam te ſneuvelen, maar vervolgden hunne onderneemingen alzoo gelukkig als zy de zelve begonnen hadden: zy dwongen de vyanden by verdrag, hunne ſterktens, kanon en wapenen over te geven, blyvende aldus alleen bezitters van een eiland, zoo nut en dienſtig tot den handel op de Weſtindiën.





DE ENGELSCHE, VAN 'T EYLANDT
St. CHRISTOFFEL GEJAAGDT.

Op de Penning vertoondt zich een Vrou, op zyn Amerikaans toegetakeldt, hebbende aan haar voeten het wapenſchildt van Engelandt leggen, terwyl zy op dat van Vrankryk ruſt. Het omſchrift is,

DE FRANSCHE VOLKPLANTING VERZEKERDT.

Onder leeſt men,

DE ENGELSCHE VAN 'T EYLANDT
St. CHRISTOFFEL VERDREVEN.
1666.

XCI. PENNING.

Het voorneemen, 't geen den Koning hadt, om de zeeên door een kanaal in een te leiden, zoude van geen nut geweeſt zyn zonder een haven te hebben in de Middellandze-zee aan den mond van dat kanaal. Den oordt daar de Kaap de Sete gelegen is, wierd hier toe wel de bequaamſte geoordeelt, doch het zant 't geen de zee daar geſtaadig aandryft maakten het werk by naar onmooglyk. Zyn Majeſteit nochtans quam door middel van Moeljes, die de haven zeeker maaken, deeze zwaarigheidt te boven.





DE HAVEN VAN SETE.

Op de Penning ziet men den platten grondt der haven met zyn water keeringen, voerende tot opſchrift,

DE HAVEN VAN SETE.

1666.



XCII. PENNING.

De Gerechts-kamer had de gedingen tegens verſcheide Financiers opgemaakt. De bedriegelyke handelingen, geld-afperſſingen en veelerhande middelen die zy in 't werk hadden geſteldt, om tot koſte van den Koning, en drukking van 't gemeen, onnoemelyke ſchatten zamen te ſchrapen, deeden hen, als zy naar de ſtrengheidt der wetten zouden gehandelt werden, de uitterſte ſtraffen duchten. Doch zyne Majeſteit, door een beweeging van zyn aangeboorne goedaardigheidt, liet zich vergenoegen met hen te noodzaaken een gedeelte dier gelden weder te geven, die zy door zulke ſlinkze wegen verkregen hadden.



92.



GOEDAARDIGHEYDT DES KONINGS OMTRENT ZYN PACHTERS.

De Penning vertoondt de Gerechtigheidt, zittende op haaren zetel met het ſwaardt in de handt. Het mansbeeld 't geen op de kniën voor haar leidt en geldt aanbrengt, verbeeldt de bewindslieden welke van landsdievery overtuigdt, die zommen betaalen, op welk zy om hunne quade handelingen zyn geſteldt. Het omſchrift is,

GELDBOETEN, GELEGDT OP FINANCIERS VAN LANDSDIEVERY OVERTUICHDT.

1666.



XCIII. PENNING.

De kuſten van Vrankryk zyn in den Oceäan uyt de natuur zeer moeijelyk om aan te doen, en de Reën vol gevaar; het heeft'er bynaar geene dan de haven van Breſt daar de ſchepen veilig konnen zyn. De Koning deed in verſcheide oorden onderzoek doen, en men vondt eindelyk dat men een haven zou konnen maken aan de mond van de Charante, en dat die Rivier genoegzame diepte hadt voor de aller grootſte ſcheepen. Zyn Majeſteit beſloot aanſtonds dit in 't werk te ſtellen en aldaar een voornaam geſtigt te maken. Hy kocht het kaſteel Rochefort en veſtigde daar een ſtadt die die naam droeg. Het Tuighuis is groot en deftig; men heeft 'er een Geſchut gietery, men maakt 'er Zeilen, Touwen en alles wat tot bouwing en uitruſting van ſcheepen vereiſt wordt. Verſcheide meeſters leeren daar de Hemelsloop, Zee en Landbeſchryving, de Zeevaart en 't ſcheepswerk. Daar vinden zich geſtadig oorlogſcheepen met Officieren, Stuurlieden, Matroozen en Soldaaten, die zich daar weder moeten toeruſten. De uitruſtingen geſchieden hier met veel gemak, door dien de diepte der Rivier gelegentheidt geeft om de ſcheepen binnen de haven te laden. Het verblyf der officieren, en het groot getal handwerklieden die in deeze ſtadt gezeten zyn, hebben de zelve zeer uitgebreidt en bevolkt; en hier door komt het, dat gemeenelyk de eſquaders, die na de Amerikaanſche Eilanden en Kanada, zoo tot geleide der koopvaardyſcheepen van Rochel, als tot het overvoeren van onderſtandt naar de Franſche volkplantingen, daar zulx vereiſt werd, hier van daan vertrekken.



DE HAVEN VAN ROCHEFORT.

Op de Penning ziet men den platten grondt van de Haven, Stadt en Tuighuis; verſchynende Neptunus voor de zelve op zyn zeekoets in het midden der Charante. Het omſchrift is,

STADT EN WAPENHUIS GESTICHT.

onder ſtaat,

ROCHEFORT.

1666.



XCIV. PENNING.

Van alle de Ordonnantien des Konings isser geene zoo heilzaam voor 't gemeen, als die, welke hy heeft gemaakt tot hervorming der Justitie. De langduurigheidt en de meenigte van gedingen gaven gelegentheidt tot duizenderhande looze streeken en bedriegeryen die partyen van weerkanten ruineerden, en de twistzaaken zonder uitkomst maakten. Zyne Majesteit, om de voortgang van dusdanigen wanorder te weeren, deedt de voornaamste Magistraatsperzoonen van zynen Raad, en 't Parlement vergaaderen; deeze onderzochten met alle vlyt en zorg verscheide voorige Ordonnantien, en stelden 'er een te zamen, die omtrent de Rechtsplegingen alle die misslagen wegnam.





NIEUWE ORDONNANTIE,

omtrent de Rechtsplegingen.

Op de Penning is de Koning op een troon gezeten, houdende een weegſchaale; de Gerechtigheidt, voor hem ſtaande, bied hem haar ſwaardt aan. Het op en omſchrift is,

DE RECHTSPLEGINGEN, DOOR DE NIEUWE ORDONNANTIE, VERKORT.

1667.



XCV. PENNING.

Na de dood van Philippus de IV. Koning van Spanje, waaren het Hertogdom van Brabant, de Graafschappen van Namen en Henegouwen, benevens andre groote leengoederen in Nederland vervallen op zyn Dochter Maria Theresia van Oostenryk, Koninginne van Vrankryk. Zy quamen haar onwederspreekelyk toe, volgens de Costumen dier landen, alwaar de oudste dochter van een eerste huwelyk, beroepen is tot de erfvolging van haaren Vader, zelfs met voorrecht van mannelyk oir van een tweede bedt. De Koning, na alvoorens de Spanjaards te vergeefs aangedrongen te hebben, hem recht te doen, stelde zich in staat, dat geene met geweld te vorderen 't welk men hem niet gewillig wilde afstaan. Hy trok dan, op het einde van Mey, Vlaandren in. Volgens zyn bevel overweldigde de Marschalk d'Aumant Wynoxbergen, Veurne en Armentiers, terwyl de Koning in perzoon Doornik, Douay, Oudenaarden en Aalst aantaste, welke zich alle in weinige dagen overgaven; sluitende zyne Majesteit deeze heerlyke veldtogt met het inneemen van Ryssel, een der grootste en voornaamste steden van gansch Nederlandt.



VELD-



VELDTOCHT

van 't Jaar 1667.

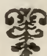
Op de Penning ziet men de Koning gewapent te paard, met den helm op 't hooft en een veldſtaf in de hand. Het omſchrift is,

DE KONINGINNE IN 'T BESIT HAARER RECHTEN GESTELDT.

Onder ſtaat,

DE VELTOCHT IN VLAANDREN.

1667.



XCVI.

XCVI. PENNING.

Na dat de Koning te vergeefs gewacht had dat de Spanjaards hem dat recht zouden doen 't geen hy vorderde wegens zyne eisschen op Brabant en andre Heerlykheden, welke aan de Koninginne vervallen waaren, besloot hy dat te erlangen door middel van wapenen. Hy stelde zich derhalven aan 't hoofd zyner benden, nam aanstonds Aath in, en belegerde Doornik. De loopgraven wierden den 22 Juny geopend, en den 24 kapituleerde de stadt: de Gouverneur begaf zich op het kasteel, voorgevende, van voornemen te zyn om zich tot het uiterste te verweeren, doch hy gaf zich den 26 op bescheidentheidt over. Vervolgens deed den Koning Kortryk belegeren, welke stadt met desselfs kasteel in twee dagen ingenomen wierdt.



HET

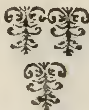


HET INNEEMEN VAN DOORNIK EN KORTRYK.

Op de Penning ſtaat de Overwinning, welke den Koning twee Muurkroonen aanbiedt; by de zelve leggen twee Rivier Goden, verbeeldende de Leye en Schelde. Het omſchrift is,

DOORNIK EN KORTRYK INGENOMEN.

1667.



XCVII. PENNING.

Van Doornik, begaf zich de Koning voor Douay, 't geen hy twee dagen te vooren door den Grave de Duras hadt doen insluiten. Aanstonds ging zyn Majesteyt de Stadt bezigtigen; wees de plaatzen aan daar de zelve gemakkelykst zou aan te tassen zyn, en deedt den derden July de trencheen openen. Na des andrendaags de posten bezigtigdt te hebben, daalde hy af in de loopgraven, daar hy een geruimen tyd voor het vuur der vyanden bloot stondt, en alwaar zelfs eenige officieren en lyfwachten zeer naar by hem gequest wierden. Deeze onverzaagtheidt des Konings, blies de soldaaten zodanigen moet in, dat men den vierden dag der belegering de gracht passeerde, de kontrescarpen innam, en een logement op de halvemaan maakte. De stadt zich op het punt ziende van overweldigdt te zullen werden, maakte het verdrag noch dien zelven dag.





HET INNEMEN VAN DOUAY.

Op de Penning ziet men den Koning werkelyk in de loopgraven gebieden. Het omſchrift is,

DE KONING, HOOFDMAN EN SOLDAAT.

Onder ſtaat,

DOUAY INGENOMEN.

1667.



XCVIII. PENNING.

Niet tegenſtaande de ſchielyke overgaaf van verſcheide voorname plaatzen in de Nederlanden, (die de Spanjaarden had behooren te doen begrypen, dat de Koning in ſtaat was van zich dat recht te doen 't geen hy van hen geeiſcht hadt) bleven zy hem de zelve hardnekkig weigeren. Zyn Majeſteit, om hunne halſtarrigheidt te ſtraffen, trok noch al verder het landt in, en deedt door een gedeelte van zyn leger Oudenaarden aantaſten. Men hadt, voor het zelve twee attaques,en zette deeze beide met zoo veel geweldt voort, dat het de plaats niet meer dan drie dagen hieldt.



98.



HET INNEMEN VAN OUDENAARDEN.

Op de Penning ziet men Mars, die den Huwelyxgodt Hymen, een Muurkroon op het hoofdt zet: zy voerdt tot omſchrift,

MARS WREEKER DES TROUWVERBONDS.

onder ſtaat,

OUDENAARDEN INGENOMEN.

1667.



XCIX. PENNING.

DE Koning hadt zich voor Dendermonde nedergeslagen, in meening die stadt te belegeren; doch de inwoonders aanstonds hunne sluizen openende, moest zyn Majesteit zyne wapenen elders wenden. Niet tegenstaande het saizoen reeds verre verlopen, en zyn leger merkelyk verswakt was, ondernam hy de belegering van Ryssel, de oude hoofdstadt van 't Waalsch-Vlaanderen, en van dien tydt ongemeen sterk. Daar lei een bezetting in van 6000 man, alle oude troupen, welke, met bystandt der Burgers dappere tegenweer deeden: de tegenwoordigheidt echter van zyn Majesteit, en de wakkerheidt, met welke hy aan 't hoofdt van al de aanvallen, zonder ophouden, de werken voortzette, moedigde de Soldaten dermaten, dat die groote stadt na verloop van negen dagen, na 't openen der loopgraven, gedwongen wierd te Capituleren. Zyn Majesteit trok den 28 Augustus daar in, op het hoogst vergenoegt, dit beleg ondernomen te hebben, tegen de gedachten der voornaamste hoofden van zyn leger, die deeze onderneeming hachchelyk oordeelden. De Koning stondt aan de stadt niet alleen het behouden haarer voorrechten toe, maar door zyn goedertierenheden die hy de zelve, in vervolg van tydt, bewees, en de zorg die hy nam om den koophandel daar te lokken en voor te staan, heeft deeze plaats een der rykste van gansch Europa doen werden.





HET INNEMEN VAN RYSSEL.

Op de penning vertoondt zich de ſtadt Ryſſel in de gedaante van een ſmeekende vrouw, welke de overwinning haar ſleutels aanbiedt; deeze een overvloeds hoorn houdende neemt de zelve aan: zy draagt tot opſchrift,

DE KONING OVERWINNAAR EN WELDOENDER.

Onder ſtaat,

RYSSEL INGENOMEN.

1667.

C. PENNING.

DE Graaf de Marſin en Prince de Ligne, Generaals der Spaanſche troupen hadden omtrent 8000 mannen by den andren verzameldt, om onderſtandt te brengen in Ryſſel, 't geen de Koning in perzoon belegerdt hadt. Zy waren gekomen tot dicht aan Yperen, doch op de tyding dat zich deeze plaats reeds overgegeven hadt weeken zy in aller yl te rug. De Koning, die op de eerſte kondſchap van hunne aantogt, de Marquies de Crequi van de eene en de Bellefonds van de andere kant hadt uitgezonden om de zelve aan te grypen, naderde met een gedeelte van de Ruitery tot onderſteuning deezer afgezondene benden tot aan de Brugſche vaardt. Het Spaanſche volk ontweek, door een ſchielyke retraite in Brugge het gevecht; doch hunne Ruitery viel dat geluk niet te beurt. De voorhoede, beſtaande uit 14 Eſquadrons, geleidt werdende door den Prins de Ligne wierd op de vlugt gebragt door den Marquis de Crequi, terwyl de Marquies de Bellefonds van zynen kant, den Grave de Marſin, die het gros dezer ruitery geboodt, en 48 Eſquadrons uitmaakte chargeerde; hy dreef de zelve tot in 't gezigt van Brugge en verſtrooide de achterhoede t'eenemaal. Die den Marquis de Crequi ontquamen vervielen in handen van den Graave d' l' Illebonne, die aan 't hoofdt van de Lotheringſche troupen mede toe geſchoten was. Het grootſte gedeelte der vyanden wierdt ter neêrgemaakt of gevangen; meer dan 1500 Paarden, vyfpaar Ketel-trommen, 18 Standaarden, een meenigte Vaandels en een groot getal Officieren vervielen in handen der Franſchen.



Ne.



NEDERLAAG VAN DEN GRAAVE DE MARSIN EN DEN PRINCE DE LIGNE.

Op de Penning ziet men een Spaanſch Ruiter, vlugtende met vollen ren, werdende in 't verſchiet van eenige andre gevolgdt. Het op en omſchrift is,

NEDERLAAG DER VYANDELYKE RUITERY BY DE BRUGSCHE VAARDT.

1667.



CI. PENNING.

Het ontwerp om de twee Zeën te vereenigen, is onder de regeering van Hendrik den IV. en zelfs onder die van François den Eersten verscheide malen voorgeslagen. De onverwinnelyke swarigheden die zich daar in opdeden, beletten telkens de onderneming. De Koning is echter tot de voltrekking van dat groote werk gekomen. De nuttigheidt daar van is niet gering voor 't gansche Koningryk, doch wel voornamelyk voor twee van desselfs vruchtbaarste landschappen als Guyenne en Languedoc, die tegenwoordig hunne koopmanschappen van de eene zee naar d'andre, langs een korte weg voeren, ter plaatze, om tot welke te komen, zy te vooren een omweg moesten neemen van 800 mylen. Deeze zaamenleiding begint door een verlaat van 4000 passen omtreks; en een diepte van 80 voeten, die het water ontvangt van den Swarten berg; (*Montagne Noire*) het zelve vloeidt te Naurouse af, in een kom van 200 roeden lang, en 150 wydt, t'eenemaal uit gehouwe steenen opgehaaldt. Hier is de scheiding, om het water ter rechter en linker zyde af te leiden in een vaardt van 64 mylen lang, waar in zich verscheide kleine riviertjes werpen, werdende deeze vaart van plaats tot plaats door 104 sluizen vervangen: zy is in zommige oorden gelegt door waterleidingen en bruggen van een ongelooffelyke hoogte, die men enkelyk gemaakt heeft om door de zelve aan andre rivieren doortogt te geven. Maar 't geen meer verwonderens waardig is, is dat me op andre plaatzen zomtyds recht zomtyds krom, meer dan 1000 passen door de rotzen heeft moeten houwen. Van de eene kant vereenigt zich dit kanaal met de Garonne dicht by Toulouze, en van de andre, de Aude tweemaal doorsnydende, passeertze tusschen Agde en Beziers en loopt ten einde in 't groote meir van Tau, 't geen zich tot aan de haven van Sete uitstrekt.



ZAMENLEIDING DER TWEE ZEËN.

Op de Penning vertoondt zich een ſtaande Neptunus, ſtootende met zyn dry tandt op de aarde, waar uit een groote water wel te voorſchyn komt, die zich ter linker en rechter zyde verſpreidt. Het omſchrift is,

ZAMENLEIDING DER ZEËN.

Onder aan ſtaat,

VAARDT, VAN DE GARONNE, TOT AAN DE HAVEN VAN SETE.

1667.



CII. PENNING.

'tGeen het meeste toe gebragt heeft om de Schilderkonst en Beeldhouwery tot dien top van volmaaktheidt te brengen, op welken wy de zelve heden in Vrankryk zien, is de bescherming met welke de Koning de zelve heeft vereerdt en de veelvuldige mildadigheden en gunstbewyzingen, die zyne Majesteit op die geene uitgestort heeft, die dezelve voortzetten en aanqueekten. Hy richte binnen Parys een oeffenschool op, welke bestondt uit de bequaamste Schilders en Beeldhouwers, en begeerde dat men een openbaare oeffenplaats zoude maken, in welke men de Jongelingen zou onderwyzen, die geest en bequaamheidt tot deeze twee konsten bezaten. Hy stelde Opperleeraars aan, ordonneerde pryzen om na-yver te verwekken en spaarde niets tot zulk een nutten aanqueeking: zyne grootdaadigheidt bepaalde zich hier niet alleen; hy stichte tevens binnen Romen een diergelyke oeffenschoole, alwaar de leerlingen die te Parys 't zy als Schilder of Beeldhouwer, prys behaaldt hadden, zich verder in die konsten gingen oeffenen; bezorgende zyne Majesteit hen niet alleen 't geene tot hunne reizen vereist wierdt, maar onderhieldt zelfs dezelve aldaar op zyne kosten.





DE HOOGE SCHOOLE DER SCHILDERKONST EN BEELDHOUWERY.

Men ziet op de Penning twee Jongelingetjes; d'eene, by 't welke een ezel met een taffereel ſtaat, oeffendt zich in de Schilderkonſt, het andere is bezich aan een borſtbeeld te arbeiden, by zich hebbende de Kromme-rug, dat berugte konſtſtuk der oudheidt. In 't verſchiet doedt zich van de eene zyde het pragtige overblyfzel op, van den Roomſchen Schouwburg, thans het Coliſe genoemdt. Het omſchrift is,

KONINGLYKE SCHOOLEN.

Onder ſtaat,

KONINGLYKE OEFFENSCHOOLEN VOOR DE SCHILDERKONST EN BEELDHOUWERY BINNEN PARYS EN ROMEN OPGERIGT. 1667.

CIII.

CIII. PENNING.

Zedert dat de Oeffenſchoole der Geleerden opgericht was, liet de Koning, om de Sterrekunde tot hooger top te brengen, een prachtig gebouw maken, welkers ſchikking en ſtandt aan de Sterrekundige alle bequaamheidt en gemak gaf om den loop der Sterren na te ſpooren. Dit trotze gebouw, dat men *l'Obſervatoire* noemdt, is gelegen op een hoogte, aan 't inkomen van eene der voorſteden van Parys. Hier is het dat de Sterrekundige uit de Koninglyke Hoogeſchoole der Geleerden hunne waarnemingen gaan doen; vele zelfs wonen daar, en het is aan deeze voortreffelyke oprichtinge, dat men zoo veel nieuwe ontdekkingen, ten hoogſten nutbaar voor de zeevaardt, verſchuldigdt is.





L'OBSERVATOIRE,
Of beſchouwplaats der Sterren.

Op de Penning ziet men het voornaamſte aanzien deezer Beſchouwplaats zoo als de zelve tegen 't Zuiden gelegen is; en heeft tot omſchrift,

TOOREN, VAN WELK MEN DE STERREN WAARNEEMDT.

1667.



CIV. PENNING.

DE ſnelle overwinningen des Konings in Vlaanderen hadden de Spanjaards verbaaſt; maar zy, gèloovende ten minſten ſtaande den winter te zullen mogen ademhaalen, vleiden zich te gelyk, dat hunne Bondgenooten tydt zouden hebben, om voor hen een voordeelige vreede te bezorgen. De Koning die zyne gedachten op het veroveren van het Franſche Comté liet gaan, gaf bevel aan den Prince de Condé Beſançon, de hoofdſtadt van dat Landſchap, te belegeren, en vertrok zelf den tweeden February om het beleg deezer plaatze te verhaaſten, doch zy wachte de aankomſt van zyn Majeſteit niet af.



HET



HET INNEMEN VAN BESANÇON.

Op de Penning ziet men een vliegende Faam, verkondigende de Overwinningen des Konings en zyne aannadering. De Stadt Besançon, als een vrouw verbeeld, met een torenkroon op 't hoofdt, biedt de Faam haar sleutels aan. Het omschrift is,

SCHRIK DES NAAMS.

Onder staat,

BESANÇON INGENOMEN.

1668.

CV. PENNING.

IN weerwil der ſtrengheidt van den winter, quam de Koning den tienden February voor Dole,'t geen de Hertog de Roquelaure daags te vooren hadt ingeſloten. Zyn Majeſteit ging terſtondt de plaats van naarby bezigtigen, en liet den twaalfden de loopgraaven openen. Ter zelver tydt maakte men zich meeſter van de Contreſcharpen, men joeg de vyanden uit den bedekten weg, en veroverde een halve maan. Deeze dapperheidt verbaaſde de belegerde zodanig, dat zy, om een voordeelige voorwaarde te bedingen, den veertienden het verdrag maakten.



HET



HET INNEMEN VAN DOLE.

Dit is de zin des pennings : men ziet een ſoldaat die een der loopgraven opendt ; de winden blazen rondom den zelven niets dan miſt en ſneeu. In 't verſchiet ziet men de zyde van een der bolwerken. Het om en opſchrift is,

DOLE, IN HET FRANCHE COMTÉ, INGENOMEN DEN XIV. FEBRUARY.

1668.



CVI. PENNING.

DE Oorlog van Vrankryk met Spanjen bragt ganſch Europa in beweeging, en verſcheide Princen ſtelden hunne bemiddelingen in 't werk om de zelve te doen eindigen. Het tractaat van vrede was op het punt om geſloten te werden, en, om tydt te geven aan de bemiddelaars om de laaſte handt daar aan te leggen, hadt zyne Majeſteit een ſtilſtandt van wapenen laten voorſlaan: de Spanjaards ſtaat makende op de ſtrengheidt van het jaargety, en denkende dat de zelve alle verdere onderneemingen zou beletten, verwierpen dezen voorſtel: doch zy hadden haaſt reden van berouw, want met het begin van February trok de Koning in het Franche Comté; Gray, Dole, Beſançon, Salyns en met een woordt de ganſche provintie wierdt in weinig tyds t'onder gebragt.





DE VEROVERING VAN 'T FRANCHE COMTÉ.

Op de Penning ziet men de Overwinning, mennende een renwagen die van gevleugelde paarden werd voort getrokken. Het omſchrift is,

SNELHEIDT DER OVERWINNING.

Onder leeſt men,

HET FRANCHE COMTÉ IN X DAGEN VEROVERDT.

1668.

CVII. PENNING.

De krygstogt des Konings in de Spaanſche Nederlanden had al de nabuurige Mogentheden in onruſt gebragt. De Hollanders, die het gevaar van naby zagen, bemoeiden zich eerſt van alle om het zelve af te weeren. Zy wierden door Engeland onderſteundt, 't geen zy verzochten te gelyk met hen aan te ſpannen. De Paus van zynen kant deedt mede zyn beſt. De gevolmagtigden vergaderden zich in de ſtadt Aken. De Koning eiſte, dat men tot een equivalent van die landſchappen, welke aan de Koninginne vervallen waren, aan hem zoude afſtaan eenige plaatzen, welke de Spaanſche op de grenzen van Vrankryk bezaten, of al de ſteden die hy in Vlaanderen had veroverdt. Spanje verkoor het laaſte, en de Koning, om de Vrede aan Europa te geven, ſtondt al die voordeelen, die hem de Oorlog beloofde, gewillig af.





DE VREDE TOT AKEN GESLOTEN.

Op de Penning ziet men den Koning in de wapenen ſtaan, werdende hem door de Vreede een olyf tak aangeboden. Het op en omſchrift is,

DE VREDE BOVEN DE OVERWINNINGEN GESTELDT.

Onder ſtaat,

TOT AKEN.

1668.



CVIII. PENNING.

Alvoorens de Koning zich om het Franche Comté ter optogt begaf, hadt hy verklaardt dat de overwinning die hy ging doen niet beletten zou de Vrede aan zyne Vyanden toe te ſtaan op zulke voorwaarden als hy hadt opgeſteldt. Deze Provintie onderwierp zich 't eenemaal inden tydt van tien dagen, 't geen al de voorneemens der Spanjaarden, die den ſtilſtandt van wapenen niet hadden willen aanneemen, verydelde: zy ſpoeden zich derhalven om het tractaat te teekenen. De ſteden en ſterktens die de Koning in Vlaanderen hadt ingenomen wierden aan hem afgeſtaan, en zyne Majeſteit gaf het Franche Comté gelyk hy voorgeſlagen hadt, wederom, meerder ter harte neemende, het houden van zyn woordt, als het voordeel van zyne Staten te vergrooten met een Landtſchap, 't geen zoo wel by de zyne zou gevoegt hebben.





HET FRANCHE COMTE AAN DE SPAAN-SCHEN WEDER GEGEVEN.

De zin van de Penning is deze; de Koning herſteldt in handen van Spanje eenen ſchildt, op welk het wapen van het Franche Comté ſtaat; de Overwinning, houdende in de eene handt een Lauwer-kroon, die zy zyne Majeſteit op het hoofdt ſteldt, voerdt in de andere de wapenſchilden der plaatſen, welke aan Vrankryk zyn afgeſtaan. Het omſchrift is,

ONVERBREEKELYKE GETROUWHEYDT IN BELOFTEN.

Onder leeſt men,

HET FRANCHE COMTE AAN DE SPANJAARDS WEDER GEGEVEN. 1668.

CIX. PENNING.

De Pyramide, onder het Pausſchap van Alexander den VII, binnen Romen opgericht, tot herſtelling van het gedane ongelyk aan den Afgezandt van Vrankryk, was een openbaar gedenkteeken 't geen het Roomſche Hof, onophoudelyk, bleef verwyten, dat het niet alleen hadt gezondigdt tegens de achting, die het den Grootſten Koning der Chriſtenheidt verſchuldigt was, maar ook het recht der Volkren te hebben geſchonden, in den perzoon van zynen Ambaſſadeur. Clemens de IX, navolger van Alexander, toonde wel te wenſchen, dat een zoo haatelyk gedenkteeken mogt vernietigdt werden. De Koning, om de Vaderlyke genegentheidt, van welke zyn Heiligheidt hem in verſcheide gelegentheden blyken had gegeven, te beantwoorden, wilde hem ook een teeken van erkenteniſſe toonen, en ſtond toe dat de Zuil omver zou gewurpen worden.

NB. Ziet van deeze Pyramide Pen: 77. en 79.





PYRAMIDE TE ROME AFGEBROKEN.

Op de Penning vertoondt zich de Godsdienſt, houdende in de rechter handt een Kruys, en in de ſlinker een Boek: by dezelve, ſtaat aan de eene zyde een Autaar, op welk men een wierook vat geſteldt heeft, waar uit een rook ryſt die ten hemel ſtygt; aan de andere kant ziet men de Zuyl ten halven afgewurpen. De woorden van het omſchrift zyn,

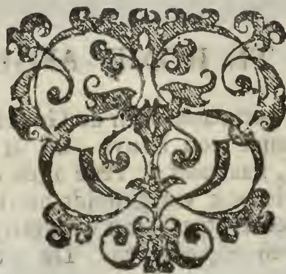
AFBREEKING VAN HET GEDENKTEKEN, 'T GEEN DE GEHEUGENIS BEWAARDE VAN HET ONGELYK, BEGAAN TEGEN DE KONINGLYKE MAJESTEYT.

Onder leeſt men,

KINDERLYKE GENEGENTHEYDT DES KONINGS TEGENS PAUS CLEMENS DEN IX. 1668.

CX. PENNING.

PArys is gevoelig van de zorgen en de grootdaadigheidt des Konings zelve in geringe zaken. De wegen van deeze groote Stadt waren zedert eenigen tydt verwarelooſt, en op verſcheide plaatzen gebroken. De Gooten der ſtraaten waaren zeer diep en het meeſte gedeelte ontbrak genoegzame ſchuinte tot den afloop der wateren, 't geen de koetzen en wagens veel moeiten, en niet alleen een ongemakkelyke maar te gelyk ongezonde vuiligheidt veroorzaakte: De Koning gaf derhalven laſt, om de ganſche Stadt te verſtraaten; en dit werk wierdt met zoo veel zorg beleidt, dat Parys tegenwoordig, in nettigheidt en gemak, alle ſteden van Europa te boven gaat.



NIEU-



NIEUWE BESTRAATING VAN PARYS.

Op de Penning ziet men een Vrouwe beeldt, ſtaande op een zeer gelyken grondt, zy houdt in de rechterhandt een waterpas, om aan te wyzen dat men ſtraaten gerecht en geſlecht heeft, en leundt met de ſlinker op een klein koets radt, 't geen de gemakkelijkheidt voor de wagens wil te kennen geven. Het omſchrift is,

DE STADT OP NIEUWS BESTRAAT.

1669.



CXI. PENNING.

DE ruime uitgeſtrektheidt der ſtadt Parys, en de onnoemelyke meenigte van volk, dat de zelve bewoondt, deed groote moeilykheden vinden om order in de zelve te houden. De weinige zorgen daar en boven, die men droeg voor het reinigen der ſtraaten, ('t welk zeer hinderlyk was voor de frisheidt der lucht, en de gezondtheidt der inwoonders) maakten het verblyf aldaar ganſch on-aangenaam en t'eenemaal ongemakkelyk. De roveryen en dieffſtallen waren zeer gemeen, en het gezach der Magiſtraat wierdt te vergeefs gebruikt om de zelve te beletten; maar de Koning heeft zulk een goede order geſteldt, en de wegen zyn by nacht zoo wel verlicht, dat men t' aller uure zeer geruſt, en met veel gemak door de ganſche ſtadt kan gaan.



VEI-



VEILIGHEIDT EN HELDERHEIDT VAN PARYS.

Op de Penning ziet men de ſtadt Parys, ſtaande op een effene ſtraatweg, het licht 't welk zy in de eene handt houdt, en 't geen een groote helderheidt van zich geeft, wyſt het oneindige getal lichten aan, 't geen men den ganſchen nacht door langs de wegen ontſteekt, en het welk veroorzaakt dat het in die groote ſtadt nimmer nacht is: in de andre handt houdt zy een geldbeurs, welke te kennen geven wil, dat men des nachts zoo veilig als by daag de wegen kan gebruiken. Het omſchrift is,

VEILIGHEIDT EN HELDERHEIDT DER STADT.

1669.

CXII. PENNING.

DE afdanking der troupen na het ſluiten van de Pyreneeſche Vrede, maakte een groote meenigte Vagebonden, die langs de groote wegen moorden en roofden, en zich verſpreiden tot binnen Parys, alwaar zy allerhande zoorten van roveryen pleegden. De Koning, om hier in te voorzien, verdubbelde de Compagnien van de Roo-roê (*Prévoſts des Mareſchaux*) in de provintien, verſterkte de ſtadts waghten binnen Parys, en voorzag zoo wel in de gemeene veiligheidt, dat men de zelve binnen weinig tyds overal t'eenemaal herſteldt zag.





HERSTELLING DER VEILIGHEIDT DOOR 'T GANSCHE KONINGRYK.

Op de Penning ziet men Hercules, met zyn knods op den schouder: zy draagt tot omschrift,

BEVESTIGER DER ALGEMEENE VEILIGHEIDT.

1669.



CXIII. PENNING.

Johan Cazimirus, Koning van Polen, tot hoogen ouderdom gekomen, en vermoeidt zynde door den laſt van 't Ryxbeſtier, leide tot Warſchauw in de volle vergadering de kroon neder. Hy begaf zich terſtond naar Vrankryk, alwaar hy met al die eerbewyzingen wierdt ontfangen, welke men aan perzoonen van zyne rang verſchuldigdt is; en voorgenomen hebbende zich Gode te heiligen, aanvaarde hy het Geeſtelyk gewaadt. De Koning gaf hem verſcheide Abdyen, onder andre ook dat van S^t^.Germain des Prez, alwaar deeze Prins met zyn ganſche hof woonde, en geruſtelyk de laaſte jaaren van zyn levens-tydt doorbragt.





DE KONING VAN POLEN IN VRANKRYK ONTVANGEN.

Op de Penning ziet men een Altaar van den Gastvryen Jupiter, na de wyze der Ouden, verçierd met ramskoppen en een arendt die den blixem voerdt; daar boven zyn twee zaamgevoegde handen, het zinteeken van eendragt en vriendschap, en hooger de koninglyke kroon van Vrankryk. Het omschrift is,

WYK DER KONINGEN.

Onder leest men.

CASIMIRUS, KONING VAN POLEN, IN VRANKRYK ONTVANGEN, NA DAT HY DE KONINGLYKE WAARDIGHEIDT HADT AFGELEGT. 1669.

CXIV. PENNING.

DE verſchillen, welke onder de Godgeleerden ontſtaan waren over het ſtuk der Genade, hadden zoo veel verbitterdheidt in de gemoederen gebragt, dat de Kerk zich met een groote ergerniſſe gedreigt zag, zoo de Koning, te gelyk met den Paus deeze zaden van verdeeldheidt niet geſmoordt hadt, met bevel van wederzyds ſtilzwygen; en Godt heeft dit goede voornemen van den Koning gezegendt, men hoordt zelf niet meer ſpreeken van den naam des verſchils, bequaam om tweedragt voort te brengen, en de Kerk geniet geruſtelyk eene volkome vrede.





DE VREDE DER KERKE.

De Penning, vertoondt op een autaar een opene Bybel, op de zelve zyn kruicelings gelegt, de ſleutels van St. Pieter, en den ſcepter benevens de handt des Gerechts om de zaamenvloejing der Kerkelyke magt met het Koninglyk gezag uit te drukken : de glinſtrende Duive is het zinne teeken van de H. Geeſt, die in deeze handeling de voorrang heeft gehadt. Het omſchrift is,

DE EENDRAGT, IN DE KERK VAN VRANKRYK, HERSTELDT.

1669.



CXV. PENNING.

NA het tractaat, 't geen men met Karel, Hertog van Lotheringen te Metz hadt gemaakt, hadt men reden te geloven, dat deze Prins eindelyk een begin zou maken van zyn woordt te houden, en ter goeder trouwe deeze laatste handeling volbrengen: Doch zyn oproerige en ongeruste geest liet hem niet toe stil te blyven. Hy onderhieldt na gewoonte een zeer naauwe onderhandeling met al de vyanden van Vrankryk, en hadt een groot getal troupen in zyn bezolding, daar hy volgens voorwaarden van het gemaakte tractaat niet meer vermogt te hebben als alleen twee honderdt paarden en drie honderdt man te voet tot zyn lyfwagt. Men wist zelfs, dat hy in die hoop van een nieuwen oorlog te ontsteeken, waande zyn Majesteyt door zyn quade manier van handelingen, te verpligten met opentlyk geweldt tegens hem af te komen; niet twyffelende of de Keyzer en al de andre Bondgenooten zouden aanstonds op zyn bescherming bedacht zyn. De Koning geloofde derhalven, dat het onvoorzigtigheidt was, langer zodanigen onrustigen en qualyk meenenden nagebuur te dulden: om dan deezens aanslagen voor te komen, zondt hy den Marschalk de Crequy, om zich van Lotheringen en het Hertogdom van Bar meester te maken.



VER-



VERMEESTERING VAN LOTHERINGEN.

Men ziet op de Penning Vrankryk, houdende in de eene handt een opgeheven degen, ſteunende met de ſlinker op haar ſchildt, by haar leggen twee andre, verbeeldende de wapens van Lotheringen en Bar. De woorden van het op en omſchrift willen zeggen,

KAREL, HERTOG VAN LOTHERINGEN, OM HET SMEDEN VAN NIEUWE AANSLAGEN TEGENS VRANKRYK, VAN ZYNE STATEN ONTBLOODT.

1670.

CXVI. PENNING.

Onderwyle dat de Koning zyne gedachten op groote ondernemingen liet gaan, verzuimde hy niet te denken op al 't geene tot verciering der Hooftſtadt van zyn koningryk kon ſtrekken; men verwyde de Straten, men metzelde nieuwe Kayen, men vermeerderde het getal der Fonteynen tot gemak der gemeente: doch het pragtigſte en grootſte was de voortgang der Bewalling door Hendrik den II. begonnen; deeze bemuuring die niet verder ging als van den oever der Seine by het Tuighuis, tot aan de Poort van St. Anthoni, omvangt tegenwoordig de helft van de ſtadt, van welk men den omtrek merkelyk uitgebreidt heeft, en komt weder tot die Rivier beneden de Tuillerye. Zy is van een ongemeene lengte, byna doorgaans van ſteenen opgebouwdt, en met ype-bomen beplant die lange wandelwegen en een aangename lommering verſchaffen. De ſtadspoorten die zich in deezen ommekring bevinden, heeft men verandert en als zegebogen op gebouwdt.



VER-



VERCIERING EN VERGROOTING VAN PARYS.

Op de Penning vertoonen zigh de Poorten van St. Martyn en St. Denys in die ſtaat gelykze thans zyn. De ſtadt Parys, in de geſtalte van een vrouwe met een Toorenkroon op 't hooft zit in 't midden. Zy houdt op de eene hand een ſchip 't geene zy tot wapen voerdt, en heeft bezyden haar een hoorn van overvloedt, zynde het zinnebeeld van 't heil des volks ; lager ziet men de Rivier de Seine, en tot omſchrift,

DE STADT VERCIERDT EN UITGEBREIDT.

1670.



CXVII. PENNING.

DE Koning, Duinkerken uit de handen der Engelsche weder gekregen hebbende, vondt zodanige grove misslagen in desselfs vestingen, dat hy het een onvermydelyke noodtzaakelykheidt oordeelde, de zelve byna ganschelyk te vermaken. Zedert het jaar 1665 begon men met het Kasteel en veranderde al de buiten werken. Dezen arbeidt wierdt met 3000 man, die de Koning hier toe gebruikte, tot het jaar 1671 voortgezet. Het is niet te geloven hoe veel nieuwe werken hy, zoo aan de zee als landt zyde, gesticht, hoe veel bolwerken herbouwdt verwisseldt of hermaakt heeft. Men heeft verscheide Duinen, die de stadt geboden, en van welke het zandt door den windt in de grachten en vaarten gewurpen wierdt, geslecht. De Citadel wierdt opgemaakt, het Fort Louys voltooidt, en om de Haven te herstellen, heeft men een zandt-plaat, van by de 5 a 6, hondert roeden, die het inkomen sloot, doorsneden. In plaats van het Kanaal van Mardyk 't geen het zandt stopte heeft men een nieuw gemaakt, daar ten allen tyden, schepen van 60 stukken kanon uit en in konnen komen. Dit Kanaal is ondersteunt door twee houte Hoofden, die zich ver in zee uitstrekken en van welk het nadren door twee Rysbanken, of gemetzelde sterktens en twee batteryen geweerdt werdt. In de stadt heeft men een Kom gegraven, in welke men 30 oorlogscheepen en een meenigte andre vaartuigen vlot kan houden: met een woordt, om den staat, in welke de Koning Duinkerke vondt, te vergelyken by dien, in welk het tegenwoordig is, mag men zeggen dat hy van een zeer swakke stadt de sterkste van al zyn vestingen gemaakt heeft.

DUYN-



DUINKERKEN VERSTERKT.

De Penning vertoondt het nette Plan van Duinkerke; de ſtadt zit in de gedaante van een Vrouw met een toorenkroon, houdende een ſcheepsroer en anker, op den voorgrondt. Het omſchrift is.

CIERAADT EN ZEKERHEIDT DER FRANSCHE KUSTEN IN 'T KANAAL.

Onder leeſt men,

DUINKERKEN VERGROOT EN VERSTERKT.

1671.



CXVIII. PENNING.

NA de doodt van den Cancelier Seguier, hielt de Koning eenigen tydt aan zich, om hem te verklaaren omtrent de keur van eenen, die deeze voornaame waardigheidt zou konnen vervullen. Eindelyk, om middelerwyl het nadeel te verhindren 't welk het volk zou mogen komen te lyden, terwyl dit ampt open was, toonde zyne Majesteit zich gewillig om de voornaamste bezigheden waar te neemen, en hield het Zegel aan zich zelven.





DE KONING ZEGELBEWAARDER.

Op de Penning ziet men de Regtmatigheidt in de gedaante van een vrouw die een weegſchaal houdt. Zy heeft een Koninglyke kroon op 't hooft, draagende in de ſlinkerhandt het Zegelkasje. Het omſchrift is,

DEN KONING HET CANCELIERS AMPT WAARNEEMENDE.

1672.



CXIX.

CXIX. PENNING.

Wanneer Lodewyk de XIII. de France Academie, door opene brieven, by de welke dezelve groote voorrechten wierden toegeſtaan, oprichte, verklaarde hy den Kardinaal de Richelieu tot voorſtander van dat doorluchte gezelſchap, en die Kardinaal ſtondt zyn ganſche levenstydt een zonderlinge beſcherming daar aan toe. Na dat het den zelven verlooren hadt, wierdt de Cancelier Seguier, een man van ongemeene verdienſten, en een der veertigen, die dit gezelſchap uitmaakten, in deſſelfs plaatze verkooren; maar, dezen mede geſturven zynde, beſloten de leden dezer vergadering, met gemeene toeſtemming, geenen Beſcherm-heer, dan den Koning zelve te erkennen; en zyne Majeſteit verontwaardigde zich niet, om hem hun beſluit wel te laten gevallen. Dit uitmuntende gunſt-bewys was te gelyk nut en heerlyk voor deeze vergadering: de Koning hoopte de zelve aanſtonds met zyne goedheden op, en ordonneerde voortaan haare byeenkomſten te houden in de Louvre, alwaar hy de zelve een prachtig vertrek, en al wat zy tot gemak hunner vergaderingen konden verlangen toe ſtondt. De goedheden zyner Majeſteit voor de zelve zyn van tydt tot tydt dermaten aangegroeidt, dat zy eindelyk tot op dien trap van heerlykheidt is gebragt, op welke wy dezelve heden zien.



DE

119.



DE KONING TOT BESCHERMER DER FRANSCHE ACADEMIE AANGENOMEN.

De Penning verbeeldt Apollo, houdende zyn lier die op den drievoet ruſt, uit welk de Godſpraken voortquamen: in 't verſchiet vertoondt zich het voornaamſte vooraanzien van de Louvre. Het omſchrift is,

DE PALATYNSCHE APOLLO.

Zynde dit een zinſpeeling op den Tempel van Apollo welke in den omtrek van 't hof van Keizer Auguſtus gebouwdt was op den Palatynſchen berg.

Onder leeſt men,

DE FRANSCHE ACADEMIE IN DE LOUVRE.

1672.

CXX. PENNING.

Vrankryk heeft altoos de Hollanders voorgestaan; het bevryde de zelve noch zeer weinig tydt geleden voor een ongemeen gevaar, in zich voor hen, tegens de Koning van Engelandt en den Bisschop van Munster te verklaaren. Het geheugen van zoo veel verplichtingen belette dezelve niet om in den jaare 1668 met Engelandt en Zweden, dat beruchte tractaat te sluiten, 't geen bekendt is onder den naam van *Triple Alliantie*. Hier by bleven zy niet, maar lieten geene gelegentheidt voorbygaan, daar zy den Koning niet eenige nieuwe reden van misnoegen in gaven. Zyn Majesteit besloot derhalven hier van wraak te nemen, en trok, met den aanvang der Lente, aan het hoofdt van 60 duizendt man, hun landt in; de sterkste steden gaven zich zonder tegenweer over, en, in minder dan zes weeken, zette hy zyne overwinningen door tot voor de poorten van Amsterdam.



HOL-

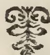


HOLLANDSCHE VELDTOGT.

Men heeft op de Penning, den Koning te paardt vertoondt, houdende een veldtſtaf in de handt. De Overwinning, die een lauwer kroon en palm-tak draagt, vliegt vooruit. Het op en omſchrift wil zeggen, dat,

IN DE KRYGSTOGT DES KONINGS IN HOLLANDT, DE OVERWINNING ALTOOS VOOR HEM GETROKKEN HEEFT.

1672.



CXXI. PENNING.

Op het einde van de maandt April, ſtelde zich de Koning, om de Hollanders te gaan kaſtyden, aan het hoofdt van een talryk leger. Hy nam in zyn weg verſcheide hunner ſteden langs den Maas en omgelegen oorden, trekkende door tot aan den Ryn, alwaar hy Rynberk, Orſoy, Burik en Wezel te gelyk aantaſte. Deeze Veſtingen, zoo berucht door lange Belegeringen, die zy weleer hadden uitgeſtaan, gaven zich alle vier in drie dagen over.





HET INNEMEN VAN VIER STEDEN AAN DEN RHYN.

Op de Penning ziet men den loop des Rhyns, en in 't verschiet vier steden langs zyn oevers. Een vliegende Overwinning houdt vier muur kroonen, die zy aan den verschrikten Rivier Godt vertoondt. Het omschrift is,

VIER STEDEN OP EENEN TYDT INGENOMEN.

Onder staan de namen der steden,

en het jaar 1672.



CXXII. PENNING.

Terwyl de Koning aan het hoofdt van zyne legers tot in het hart van Hollandt door drong, waren de inwoonders genoodzaakt hunne laatſte hoop te ſtellen op haare zeemagten; trachtende de aanſlagen voor te komen met welke zy gedreigdt wierden, indien de vloten van Vrankryk en die van Engelandt zich vereenigden. Met dit oogmerk dan quam de Hollandſche ſcheepsmagt, ſterk 86 ſchepen van oorlog, op den 7 Juny, met een voordeeligen windt, de Engelſche vloot, die de Hertog van Jork geboodt, en welke zich te dier tydt van die van den Koning geſcheiden vondt, aantaſten. De Graave d'Eſtreés, vice Admiraal van Vrankryk, deed zyn uitterſte vlyt om het Zeeuwſche Eſquader 't geen hy tegen zich hadt, te breken, en quam eindelyk met de Engelſche weder te vereenigen; het gevegt wierd zedert algemeen en zeer hartnekkig, en na het dien ganſchen dag geduurdt hadt, des andrendaags hervat. De Engelſche en Franſchen deeden yder om 't beſt zich door dappre daden dermaten uitmunten, dat zy het voordeel van den windt 't welk de vyanden hadden, daar door balanceerden: Daar wierden van d'een en d'andre verſcheide ſchepen genomen, hernomen, verbrandt, in de grondt geboordt of reddeloos geſchoten: Eindelyk wonnen de Hollanders hunne kuſten; men vervolgde de zelve tot op de banken van Oſtende, en zy ontquamen niet dan door het voordeel van eenen ſwaren miſt.



ZEE-



ZEE GEVEGT VAN DEN VII. JUNY.

Op de Penning ziet men Neptunus in zyn zee-koets, verheffende zynen drie-tandt tegens het verſchrikte Hollandt: Zy heeft tot opſchrift,

SCHEEPS OVERWINNING.

1672.



CXXIII. PENNING.

Zoo haaſt als zich Rynberk, Orſoy, Weſel, en Burik hadden overgegeven, maakte hem de Koning meeſter van de ſteden die de Hollanders in het Hertogdom van Cleef bezaten. Hy bepaalde zich niet met het innemen dezer plaatzen, maar toog naar den boordt des Rhyns, recht tegen over de ſterkte genaamdt het Tolhuis, en beſloot d'overtogt te ondernemen. Zyn Majeſteit ſchikte 2000 paarden af, die aan 't hooft verſcheide vrywilligen van aanzien hadden: deze trokken ganſch onbevreeſt, de Rivier, zeer breedt en ſnel aan dien kant, in. De doortogt ontbrak hen op een zeekeren afſtandt aan de andre zyde, des paſſeerden zy de reſt ſwemmende. De Hollanders, die aan de over kant met een aanzienelyk korps ſtonden, ſtelden zich in ſtaat om hen te wederſtaan, en drie van hunne Eſquadrons naderden ſtoutelyk in den Rhyn om den doortogt te betwiſten; doch de vrywilligen trokken zoo vol moedt met den degen in de vuiſt op haar in, dat zy zich te rug begaven; te dier tydt togen de 2000 Franſche Ruiters zonder hinderniſſe over. De Prins de Condé, en de Hertog van Enguien aan het hoofdt der zelve, trokken aanſtonds op de vyanden, die in het Tolhuis verſchanſt lagen, aan, en na een decharge uitgeſtaan te hebben, wierpen zy de zelve met den degen overhoop: men doode een groot getal en maakte een meenigte gevangenen. Deeze onderneeming zoo ſtoutmoedig en gelukkig, verſpreide de ſchrik over al, maakte den Koning meeſter van de Betuwe, een der vrugtbaarſte landſtreeken van ganſch Hollandt, en opende den weg tot die groote overwinningen die zyne Majeſteit beſloten hadt te doen.

OVER-

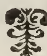


OVERTOGT DES RHYNS.

Op de Penning kroondt de Overwinning den Koning, die den Rhyn ſtroom onder zyne voeten vertreedt. Het op en omſchrift zegt,

DE RHYN, IN 'T AANZIEN DER VYANDEN, ZWEMMENDE OVERGETOGEN.

1672.



CXXIV. PENNING.

Van alle Rivieren, die aan den Koning de intogt van Neêrlandt beletten, ſcheen de Yſſel aan de Hollanders de eenigſte te zyn, daar hy die zou kunnen ondernemen: zy hadden derhalven daar groote verſchanſſingen gemaakt, en het beſte gedeelte hunner benden gelegt. Doch al deeze voorzorg was 't eenemaal vergeefs. De Koning nam den weg naar den Rhyn, en zo dra hy den zelven was overgetrokken, begaf zich de Prins van Oranje, vreezende omcingelt te worden, naar Utrecht om zyn leger te bewaren en verliet de werken aen den Yſſel. Ter zelver tydt liet de Marſchalk de Turenne 150 paarden de Rivier paſſeren om op de achterhoede te vallen; welke verbaaſt, van de Franſchen zoodanig over alle ſlagbomen heen te zien ſpringen, deezen aanval niet dan ſlaauwelyk afweerden, en 15 ſtukken kanon, benevens de bagagie dieze geleyden, verlieten.



HET



HET HOLLANDSCHE LEGER GEDWONGEN HUNNE VERSCHANSSINGEN AAN DEN YSSEL TE VERLATEN.

Op de Penning drukken de verbaaſde ſtroomen, de Yſſel en de Rhyn, de verſlagentheidt van Hollandt uit: in het verſchiet ziet men eenige verlate werken, en rond om tot opſchrift,

DE SCHEIDSMUREN VAN HOLLANDT OVERWELDIGDT.

1672.

CXXV. PENNING.

Het geluk van 's Konings wapenen, en het overzwemmen des Ryns in 't aanzien der Hollanders, bragt de ſchrik in alle hunne Staten. Hunne benden, alom met vrees vervuldt, namen aan alle kanten de vlugt. De allerſterkſte plaatzen deden byna geene tegenſtandt. Utrecht zelfs nam Franſche bezetting in, en Amſteldam bereide zich reeds om haare ſleutels te zenden. De Hollanders, om het overſchot van hun landt te bewaren, hadden geen andre toevlugt dan hunne ſluizen open te zetten en het zelve t'eenemaal te overſtroomen. Aldus wierdt die Republyk, welke zich dorſt laten voorſtaan de Souvreine Bemiddelaarſter van alle Chriſten Mogentheden te zyn, voor haare ſtoutheidt geſtraft, en leerde kennen, hoe gevaarlyk het is de Majeſteit der Koningen aan te taſten.



125.



'S KONINGS OVERWINNINGEN IN HOLLANDT.

Op de Penning ziet men een wapentronk, behangen met den afgeſtroopten huidt eenes Leeuws, en den bundel van zeve pylen, 't geen de wapens der vereenigde Provintien zyn; boven dezen wapen-ſtanderdt ſtaat een muurkroon, en op de zelve tot opſchrift XL STEDEN INGENOMEN. De Vrouwe aan den voet van dit Zege teeken ter neder gezegen, verbeeldt Hollandt. De Koeíje die omtrent haar ſtaat, de ſteven eener viſſers-ſchuit, de netten en het anker, geven den aardt en eigenſchap van dit Land, byna ganſch van de zee omringt, en vol weilanden, te kennen. Het omſchrift is,

WREEKER DER KONINGEN.

Onder ſtaat,

NEDERLANDT OVERWONNEN. 1672.

CXXVI. PENNING.

DE Hollanders, hadden om zich in ſtaat van tegenweer te ſtellen, hunne ſteden verſterkt, de bezettingen vermeerderdt, en tot dekking hunner grenzen en 't beſchermen van den Ryn en Yſſel drie legers geformeert. De Koning echter liet niet na om op eenen tydt Orſoy, Wezel, Burik en Rynberk te belegeren, welkers verovering aanſtonds gevolgt wierd van het Fort Rees, Emmerik, Dotekom en Grol. De vyanden weken verbaaſt achter de ſteden die zy aan geene zyde des Ryns hadden: Doch deeze Rivier weerhield de troupen des Konings niet. De Prins van Oranje genoodzaakt zynde met zeer veel haaſt de Retrenchementen langs den Yſſel te verlaten, week naar Utrecht, en de Marſchalk de Turenne maakte zich meeſter van Arnhem en Schenken Schans. De ſtadt Nimwegen verweerde zich niet langer dan vyfdagen. De Graaf en het Fort Gennep, Creveceur de Engelen Schans, Yſſeloort, Deventer, Zwoll, Campen, Elburg Harderwyk, Hardenberg, Haſſeldt, Brevoort en Ommen wierden in deze overſtroming weggerukt. Doesburg gaf zich na twee dagen aan de beſcheidenheidt des Konings over. Utrecht, weigerende de benden des Prince van Oranje te ontvangen, nam toevlugt tot de goedertierenheidt des Konings. Amersfoort, Naarden, Waageningen, Rhenen, Wyk te Duurſtede, Thiel, Weezp, Hattem, Woerde, 't Kaſteel Voorn en het Fort St. Andries opende hunne poorten, en ten einde van drie dagen maakte Zutphen het verdrag.

HET



HET INNEMEN VAN VEERTIG STEDEN.

De Penning verbeeld den Koning, werdende door de Overwinning gekroond: hy voerd een werpschigt in de handt, mennende een Renkoets met lossen toom. Het omschrift beteekendt,

HOLLANDT ZO SCHIELYK 'T ONDERGEBRAGT ALS 'T DOOR-REIST KAN WERDEN.

Onder staat,

XL. STEDEN IN XXII. DAGEN INGENOMEN.

1672.

CXXVII. PENNING.

DE Hertog van Luxemburg, die wegens den Koning in het Sticht van Utrecht geboodt, hadt zoo dra niet vernomen, dat Woerden door den Prince van Oranje belegerdt was, of hy volgde hem met omtrent 3000 man die in ſtaat waaren om te marcheeren, en liet bevel aan de reſt der troupen hem op het ſpoedigſte te volgen. De vyanden benaauwden de ſtadt zeer, en men moeſt geen tydt ſpillen zoo men de zelve wilde behouden: de ſwarigheidt was de vyandlyke quartieren aan te taſten in een landt dat ganſch onderwater ſtondt, behalven noch een Dyk, op welk zy 5 a 6 verſchanſſingen hadden, de een boven den andre, alom met geſchut en voetvolk bezet. Den 11 October, 2 uuren na middernacht, quam de Hertog van Luxemburg met zyn 3000 man in 't gezigt van deeze werken. Hy wachte tot vyf uuren de reſt van zyn voet volk in, doch vreezende, dat indien hy langer tydt liet verlopen hy niet in ſtaat zou zyn, dit klein getal troupen voor de vyanden bedekt te houden, en dat hy de gelegentheidt mogt verliezen om de zelve te ſlaan, nam hy geen langer beraadt, maar paſſeerde de innundatie over het ys, en taſte de belegeraars van vooren en opzyde aan, terwyl de bezetting van de ſtadt de zelve van hunne kant begroete: zy overweldigden en hieuwen alles ter neder wat tegenſtandt boodt. De Prins van Oranje hadt alleen tydt om de waterleidingen tuſſchen hem de Franſche te brengen, latende 6 ſtukken kanon en een gedeelte van zyn bagagie achter. Men maakte een groot getal gevangenen, en ſloeg meer dan twee duizent man op de plaats doodt, onder welke de Graaf van Zuileſtein, natuurlyke Oom van dien Prince, en Generaal van de Hollandſche Infantery, zich bevondt.

HET



HET ONTZETTEN VAN WOERDEN.

Op de Penning ziet men in 't midden van een Moerafch, een kolom, waar aan men een fchildt heeft gehegt, op welk de Overwinning een kroon van groenende en bloeiende kruiden fteldt. Het omfchrift is,

DE LEGERPLAATS DER HOLLANDERS INGENOMEN EN GEPLUNDERDT.

Onder ftaat.

WOERDEN ONTZET.

1672.

CXXVIII. PENNING.

Het beſte middel om de goede uitſlagen van krygstogten te verzekeren, is zich ter rechter tydt in 't veldt te begeven en zyne vyanden voor te komen. Met dit oogmerk richte de Koning op de grenzen verſcheide magazynen op, ten allen tyde in ſtaat, om mondt en krygs-behoeften te verſchaffen ter plaatze daar de zelve vereiſt wierden, en zyn legers overvloedt van alles te doen hebben in wat oordt hy de zelve ook wilde doen ageeren. Zyn Majeſteit deedt by gelegentheidt van deeze wyze voorzieninge een eindeloos getal overwinningen, welke de vyanden eindelyk noodzaakten hem om vreede te ſmeeken.





OPRIGHTING DER MAGAZYNEN.

De zin van de Penning is deze; men ziet de Voorzigtigheidt in de gedaante van een ſtaande vrouw, met een kloot, en een hoop wapenen en voorraadt aan haar voeten, zy houdt in de eene handt eene Overvloeds hoorn en met de andre een ſcheeps roer. Zettende de Overwinning haar een kroon van Lauwrieren op het hoofdt. Het omſchrift is,

OVERWINNENDE VOORZIGTIGHEIDT,

Onder ſtaat.

MAGAZYNEN AAN ALLE OORDEN OPGERICHT.

1672.

CXXIX. PENNING.

DE Hollanders, hunne Provintien en ſteden ten proje ziende voor de benden des Konings, wilden een afwending ondernemen die als met eenen ſlag den oorlog op de grenzen van Vrankryk zou brengen: de Prins van Oranje liet ten dien einde op den 15 December, door de Spaanſche troupen, geboden door den Graave de Marzin, en die de Graaf de Montery hem ter quader trouwe van het gemaakte tractaat beſchikt hadt, Charleroy inſluiten. Die Prins quam den 17 in perzoon met het Hollands leger daar voor. Daar was te dier tydt niet dan een ſwakke bezetting in de Stadt, zynde, 't geen noch erger was, de Graaf de Montal, Gouverneur der plaatze, afwezig, doch de zelven vond weinig dagen daar na, middel zich daar in te werpen; forceerende met 150 Ruiters de wachten en retrenchementen der vyanden. Hy gaf hen, van dien tydt, noch ruſt noch ſtilſtandt. Hy deedt geſtadig zodanige dappere uitvallen en verydelde zoo wel alle haare voornemens, dat zy zelfs aftrokken eer zy noch de loopgraven geopendt hadden: daar by was het gerugt van 's Konings optogt, die in 't midden van den winter vertrok om zich naar de grenzen te begeven, genoeg om hen te verbaazen en tot een ſchielyke opbreeking te noodzaken.



HET

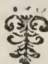


HET OPBREEKEN DER BELEGERING VAN CHARLEROY.

Op de Penning ziet men de Stadt Charleroy, in de gedaante van een vrouwe met een Tooren-kroon, zettende op het hoofdt des Konings een krans van groenende en bloeiende kruiden. Het omſchrift is,

BELEGERING VAN CHARLEROY OPGEBROKEN.

1672.



CXXX. PENNING.

DE Keurvorſt van Brandenburg en de Keizerſchen, welke door den Marſchalk de Turenne belet waren, zich by het leger des Princen van Oranje te voegen, ſloegen zich in Weſtfalen neder, en betrokken de winterquartieren op den Munſterſche en Keulſchen bodem. De Marſchalk vreeſde dat de Keurvorſt van Keulen en de Biſſchop van Munſter genoodzaakt zouden werden de verbinteniſſe met Vrankryk te verlaten, zoo zy niet ſchielyk onderſteundt wierden; daar by was hem bekendt van wat aangelegentheidt het was, de vyanden niet te laten overwinteren zoo na by die landſchappen en ſteden die de Koning was komen te overwinnen. Hy vertrok dan in 't begin van January van Aldenaar, in het Keurvorſtendom van Keulen, toog door de landen van Gulik en Kleef, paſſeerde den Rhyn te Wezel, de Lippe te Dorſten, en vermeeſterde onderweeg de ſtadt Unna. Vervolgens zich gevoegdt hebbende by den Marquis de Renel, door wien de Keurvorſt van Brandenburg genoodzaakt was de belegering van Werle op te breken, en in het land van Mark te wyken, vervolgde hy de vyanden, dwong hen verſcheide ſteden te verlaten, joegze uit al hare quartieren, en deed hen in allen haaſt den Wezer overtrekken. Van dien kant dreef hy ze van het Zolinger boſch, nam haar geſchut en bagagie, doende op zyn te rugkomſt tot Neuhauſen zyn leger in het Markslandt overwinteren. Deze Keurvorſt dus van ſtadt tot ſtadt tot aan de Elve gejaagdt, zonder het het hoofdt tot beſcherming zyner Staaten te hebben durven bieden, verzocht endelyk de Vrede.



DE



DE KEURVORST VAN BRANDENBURG TOT AAN DE ELVE GEDREVEN.

Op de Penning vertoondt zich de Overwinning, ſtaande by een zege-teken, ſchryvende op een ſchild de namender ſteden in deze krygstogt veroverdt. Het omſchrift is,

DE KEURVORST VAN BRANDENBURG VAN DEN RHYN TOT AAN DE ELVE GEJAAGDT.

1673.



131.



CXXXI. PENNING.

Maastricht was een der voornaamste plaatzen die de Hollanders na het verlies van 't jaar 1672. overschoot. De Maas, deelende het zelve in twee steden, en de uitgestrektheidt der buitenwerken, alle wel versterkt, maakten de naderingen en circumvallatien zeer moeilyk. De vyanden hadden de Stadt van alles overvloedig voorzien, een versterking van 6000 man te voet en 1100 te paardt daar in gebragt. Deeze bezetting, het puik hunner benden, wierdt geboden door een der beruchtste bevelhebbers. De Koning was de toestandt der plaatze bewust, en dacht wel dat alle deze swarigheden hem behoorden te verplichten afstandt van het besluit dezer belegering te doen: nochtans ondernam zyn Majesteit die in Perzoon in de maandt van Juny, en na dat op den vollen dag, met den degen in de vuist de buiten werken vermeesterdt waren, taste men een groot Hoornwerk, op welk de belegerde hun grootste vertrouwen gesteldt hadden, aan, de aangelegentheidt van 't zelve was oorzaak, dat zy zich daar ter plaatze met veel dapperheidt verweerden: zy deeden reis op reis verscheide Mynen en Fournuissen springen. Doch niet tegenstaande alle deze tegenweer, wierdt het werk bemagtigdt, en deze Vesting, die wel eer

zulke



zulke langduurige belegeringen tegens den Hertoge van Parma, en Prince Frederik Hendrik hadt uitgestaan, gaf zich 13 dagen na het openen der loopgraven, aan de Koning over.

HET INNEMEN VAN MAASTRICHT.

De Penning vertoondt een Overwinning, voerende in de eene handt een blixem, met welke zy de Maas dreigt; met de andre vertoondt zy den verſchrikten ſtroom een muurkroon, en voerdt tot omſchrift,

DAPPERHEIDT EN TEGENWOORDIGHEIDT DES KONINGS.

Onder ſtaat,

MAASTRICHT INGENOMEN.

1673.

CXXXII. PENNING.

DE Koning hadt by de Vredehandeling tot Aken het Franche Comté aan Spanje weder gegeven: doch als op 't einde van 't jaar 1673, die Koning den oorlog tegens Vrankryk verklaarde, besloot zyn Majesteit, dit Landschap, zoo noodwendig voor de veiligheidt zyner staten, weder te herwinnen. Zederdt February deed hy Gray en eenige andre posten door den Marschalk de Navailles innemen, en na dat hy order aan den Marschalk de Turenne gegeven hadt om te beletten dat de Hertog van Lotheringen, (die met een groot getal troupen omtrent Rynsfeldt, niet ver van Bazel, naderde) den Rhyn niet overtrok, ging hy Besançon belegeren; 't geen in weynige tydt genoodzaakt wierdt het verdrag te maken: van daar trok hy naer Dole 't geen het niet langer dan zes dagen hieldt. Inder yl wierd Salins door de Hertog de la Feuillade ingenomen en de Sterktens van St. Anne en Joux gaven zich aan den Hertoge de Duras over, zoo dat de Koning zich in minder dan drie maanden, voor de tweedemaal, meester van zulk een schoonen Landschap zag.





TWEDE OVERWINNING VAN HET FRAN
CHE COMTÉ.

Op de Penning vertoondt zich de Koning, zittende in een zegekoets, getrokken door vierpaarden naast den andren gespannen, onder de zelve ziet men verscheide vertrede standaarden en schilden, en daar op de wapens der overwonne Steden. Het omschrift is,

HET FRANCHE COMTÉ TEN TWEDEMAAL
OVERWONNEN.

Onder leest men,

HET FRANCHE KONINGRYK MET EEN PRO-
VINTIE VERMEERDERDT.

1674.

CXXXIII. PENNING.

OP deze tweede Penning, geslagen ter gedachtenisse van de tweede overwinning van het Franche Comté, ziet men een staand Overwinningbeeldt, houdende twee kroonen: willende de zelve op twee stapels krygstuigen of wapen standaards stellen.





ANDRE PENNING OP DE TWEEDE VEROVERING VAN HET FRANCHÉ COMTE.

De woorden van 't omschrift beteekenen,

STANTVASTIG GELUK.

Onder staat,

DE VOLKEREN VAN 'T FRANCHE COMTÉ TEN TWEEDEMAAL ONDERDANIG.

GEMAAKT.

1674.

CXXXIV. PENNING.

Zedert dat de Koning zich ter optogt had begeven om het Franche Comté in te trekken, zondt hy de Hertog van Enguien om Beſançon in te ſluiten, en belegerde het in perzoon weinig dagen daar na. Zyn Majeſteit quam den 3 Mey voor de Plaats, en deedt den 6 de loopgraven openen. Den geſtadigen ſneeu en regen verhinderde de troupen meer dan gemeen, en veragterden de werken merkelyk: dit alles belette echter niet dat zich de Stadt in acht dagen veroverdt zag; wykende de vyanden in de Citadel, welke voor onwinbaar wierd gehouden; zy hadden de werken, op dien voet zoo als de zelve by de Franſche in het jaar 1668. ontworpen waaren, voltooidt: zy is by na t'eenemaal omvangen door de rivier de Doux en gebouwdt op een ongenaakbaare rots. Men taſte de zelve op den vollen middag aan, de ſoldaten onder het voordeel van 't geſchut, 't geen men in batteryen op twee heuvels, die hoger dan 't kaſteel waren, geſteldt hadt, wonnen klauterende de hoogte der Rotze, alwaar zy hunne vaandels planten. Deze krygsdaadt, de ſtoutmoedigſte die men immer hadt gezien, maakte de belegerden dermaten bevreeſt, dat zy zich overgaven.



HET



HET INNEMEN VAN DE STADT EN 'T KASTEEL VAN BESANCON.

Op de Penning ziet men de rivier de Doux, leunende op zyn water vat, hy beſchouwt met ſchrik de Overwinning die van den top eener rotze daaldt, voerende in de eene handt een muurkroon, en in de andre den blixem. In 't verſchiet vertoondt zich de Stadt en hooger de Citadel, met deſſelfs by gelegene Rotzen. Het omſchrift is,

DAPPERHEIDT DER FRANSCHEN.

Onder ſtaat.

BESANCON TEN TWEEDEMAAL INGENOMEN.

1674.

CXXXV. PENNING.

In den aanvang van het jaar 1668 hadt de Koning Dole in twee dagen ingenomen. Doch de Spanjaards, overtuigt zynde geworden, dat de onvolmaaktheidt der werken oorzaak hadt gegeven tot de ſchielyke overgaaf deezer plaatze, verhoogden de wallen, verméerden de buitenwerken ongemeen, en ſtelden een ſwaare bezetting daar in. Dit alles weerhield echter zyne Majeſteit niet, om de zelve aan te taſten. De vyanden verweerden zich met veel dapperheidt, doch den zevenden dag na 't openen der loopgraven, bereids een groote breſſe in 't bolwerk en een Myn vaardig gemaakt zynde om den volgenden nacht te laten ſpringen, deed hen beſluiten om het verdrag te maken.





HET INNEMEN VAN DOLE.

Op de Penning ziet men den Koning te paardt, houdende op het einde van zyne veldtſtaf een muurkroon. De woorden des omſchrifts zyn,

DOLE IN 'T FRANCHE COMTÉ TEN TWEEDEMALE VEROVERDT.

1674.



CXXXVI. PENNING.

DE Marſchalk de Turenne, om geen gelegentheidt te verliezen van de Keyzerſche en Lotheringers aan te taſten voor dat zich de Hertog de Bournonville met een verſterking daar by voegde, brak den 12 Juni van Hochfeldt op: trok den 14 te Phlipsburg over den Rhyn, en vondt, gelyk hy voorzien hadt, de zelve den 16 te Sintzheim. Hunne ruitery ſtondt in ſlag-orden op een hoogte. Zy hadden de Stadt Sintzheim, een wel verſterkt Kaſteel en een groote beek voor zich. Deze Beek, die men niet dan over een brug paſſeeren kan, is in 't midden der ſtadt, alwaar zy, om de overtogt te betwiſten, hunne infantery en dragonders geſteldt hadden. De Marſchalk, ſchoon minder in getal, liet Stadt en Kaſteel aantaſten, en wierdt de zelve meeſter. Byna alle die tegenſtandt boden wierden gedoodt of gevangen; weinige ontquamen en braken de brug; de Franſche trokken aanſtonds langs twee andre die men voor hen vervaardigt hadt over; naauwlyx begonnen zy zich, op een eng ſlagveldt, in order van batalje te ſtellen of de keyzerlyke Curaſſiers en Saxen gaven daar vuur op, en noodtzaakten de zelve tot onder de poorten van Sintzheim te rug te deinzen, makende zich meeſter van 't geſchut: doch de benden des Konings, onder het voordeel van 't vuur der infantery, ter linker en regter zyde in de wyngaarden gelegt, wederom herſteldt en uitgeſtrekt zynde, verjoegen de vyanden weder op haar beurt: zy quamen ten tweede maal weder eenen aanval doen, doch wierden nochmaals overhoop gewurpen; de Hertog van Lotheringen en de Graaf Caprara beſloten derhalven met alle hunne ruitery het laatſte geweldt te doen, doch eindelyk kon het voordeel van den poſt noch de overmagt van volk, hen voor eene algemeene nederlaag behoeden: zy namen de vlugt, verlieten alle hunne bagagie en wierden met alle kragt tot voor de poorten van Heilbron na gejaagt.



DE SLAG BY SINTZHEIM.

Op de Penning ſtaat een gevleugelde blixem, en tot omſchrift,

GESWINDTHEIDT EN DAPPERHEYDT.

Onder ſtaat.

GEVECHT BY SINTZHEYM.

1674.



CXXXVII. PENNING.

DE Hertog van Lotheringen en de Graaf Caprara, met het overſchot der benden die zy uit den ſlag by Sintzheym by den andren konden rapen, waren by Heydelberg te zamen gevoegdt, en hadden zoo een aanzienelyke verſterking bekomen dat hun Leger zich de helft ſterker bevondt dan dat van den Koning. Zy geloofden echter niet zeeker te zyn; trokken in de Paltz tuſſchen den Meyn en Neckar, en verſchanſten zich by Ladenburg. De Marſchalk de Turenne, die aan dees zyde van den Rhyn weder gekeerdt was, beſloot hen op te zoeken om ze ten tweeden maale aan te taſten. Hy vertrok van Loket (*Elnbogen*) den 3 July, trok te Phlipsburg over den Rhyn, quam den 4 aan de oever van den Neckar, maakte zich meeſter van de ondiepte by Vidlingen, en deed aanſtondts, tot de overtogt van 't voetvolk en de artillery, een ſchipbrug ſlaan: doch 's andrendaags als hy op het punt ſtondt om over te trekken, vernam hy dat de vyanden daags te vooren waaren opgebroken. De Graaf de Roye met eenige Eſquadrons afgezonden, agterhaalde hunne Ruitery, welke de agterhoede uitmaakte, en die hem ſlagvaerdig in een kleyne vlakte aan geene zyde Zuygemberg inwachte: hy wierp de zelve overhoop en dreefze tot op het gros van de infantery, die zich van den andren begaf om de boſſchen te winnen. De Franſche ruitery vervolgde de vlugtelingen tot aan de andre kant van Darmſtadt, makende een groot getal ter neder, en een meenigte gevangene. Hunne Generaals ſalveerden zich met het overſchot van het leger naar den kant van Frankfort.

GE-



GEVECHT BY LADENBURG.

Op de Penning vertoondt zich een Ruiter, houdende een Fransche standaart, en rydende naar de vyanden; achter hem ziet men de Rivier den Necker. Het omschrift is,

DE DUITSCHEN NOCHMAALS GESLAGEN.

Onder staat,

AAN DEN NECKER.

1674.



CXXXVIII. PENNING.

DE Duitſchen, Spaanſchen en Hollanders naderden, ten getale van meer dan 60000 man onder het beleydt des Princen van Oranje hebbende voorgenomen langs de Grenſen van Champagnie of Pikardie tot in het hert van 't Koningryk door te dringen. De Prins de Condé hunnen aanſlag merkende, maar geen genoegzame manſchap hebbende, om hen tegen te trekken, verkoor een legerplaatze alwaar hy zonder hunne overmagt te vreezen, zyn voordeel kon doen met hunne bewegingen gade te ſlaan. Hy ſtelde zich aan de Piéton, welke Rivier zyn leger byna ganſch omving; de vyanden zich op hun groot getal betrouwende trokken genoegzaam digt by hem heen: de Prins, acht gevende op hunne marſch, beſloot op de achterhoede te vallen, welke door enge wegen van 't gros van 't leger geſcheiden was: hy trok over de Piéton, taſte de Infantery, die in Senef lag aan, hakte de zelve in de pan en verſtrooide 4000 Paarden die haar onderſteunden, dryvende dezelve tot aan de hoogte van St. Nicolaas, alwaar het gros van 't vyandelyk leger ſtandt hieldt, doch hy gaf op het zelve zoo dapper vuur, dat hy 't overhoop wierp en tot het dorp Fay na joeg: hier wierdt het gevegt met zulk een verwoedheidt hervat, dat niets dan den nacht bequaam was hen van den anderen te helpen; de Franſchen echter bleven meeſter van het ſlagveldt, maakten een groot getal gevangenen, en veroverden al de bagagie.



DE SLAG BY SENEF.

Op de Penning ziet men een Overwinning, voerende in de eene handt een lauwer kroon, en in d'andre een ſtandaardt, zy vliegt over een ſtapel krygstuigen. Het om en opſchrift is,

TIEN DUIZENDT MAN VERSLAGEN OF GEVANGEN, EN HONDERT ZEVEN VAANDELS IN DEN SLAG VAN SENEF VEROVERDT.

1674.



CXXXIX. PENNING.

De Hollandſche Vloot, beſtaande uit veertig ſchepen, en geboden door den Luytenant Admiraal de Ruyter, zette op Martinique, om de Franſche Volkplanting van daar te dryven, vier duyzendt man aan landt: deze taſten het Fort met zeer veel dapperheydt aan, doch noch kloekmoediger tegenſtandt vindende, wierden genoodzaakt, na zes hondert zo dooden als gequetſte bekomen te hebben, van hunne onderneeming afſtandt te doen.





NEDERLAAG DER HOLLANDERS IN AMERICA.

Men ziet op de Penning een Zegeteken van Scheepstuygen en ter zyden eenen Amerikaan, die het zelve met verwondering beſchouwdt, boven vliegdt de Faam houdende een kroone. Het omſchrift is,

DE FRANSCHE VOLKPLANTING, IN AMERIKA, OVERWINNENDT.

Onder ſtaat,

DE HOLLANDERS OP HET EYLANDT MARTINIQUE GESLAGEN.

1674.

CXL. PENNING.

ALhoewel de Geallieerden, in het bloedig gevecht van Senef, een groote meenigte volks verlooren hadden, geloofden zy, dewyl hen noch een groot getal troupen overſchoot, echter in ſtaat te zyn om de een of d'andere ſtadt, welkers verovering de ſchande hunner nederlaag mogt uyt wiſſchen, aen te taſten. Na dan een langen tydt verſcheyde plaatzen gedreygt te hebben vielen zy eyndelyk op Oudenaarden. De Prins de Condé hadt zoo haaſt geen zeeker bericht van hunne beweegingen gekregen of trok met veel gezwindtheydt op, paſſeerde de Hayne en Schelde en vondt zich den zesden dag in 't gezigt hunner linien. Aanſtondts beving de Vyanden de ſchrik, zy weeken in der yl, en wonnen onder het voordeel van een miſt, die hen voor hunne Overwinnaars bedekte, de hoogte van Leede.





HET OPBREKEN DER BELEGERING VAN OUDENAARDEN.

Op de Penning vertoondt zich de Overwinning, rennende met ongemeene ſnelheydt. Zy houdt in de eene hand een kroone, en in de andre een ſchicht, om aan te tonen dat zy die zelve vyanden najaagt, welke zy meende te komen overwinnen. Het omſchrift is,

DE OVERWINNING VAARDIG OM BYSTANDT TE BIEDEN.

Onder ſtaat,

HET BELEG VAN OUDENAARDEN DOEN OPBREKEN.

1674.

CXLI. PENNING.

HEt Keyzerlyke Leger, door de benden van verſcheyde Duytſche Vorſten verſterkt, naderde in de maandt September Straatsburg. De Inwoonders, tegens de belofte van onzydig te blyven, gaaven aan 't zelve hunne Brug. Het trok inder Elſas, alwaar het noch 20000 man, die het de Keurvorſt van Brandenburg toe zou brengen, inwachte. De Marſchalk de Turenne die met een veel kleynder leger te Lavantsnauw ſtondt, beſloot de Vyanden, alvoorens zich de troupen van dien Keurvorſt te Raſtadt, in het landt van Baden, met hen vereenigdt hadden, aan te taſten. Hy trok den 3 October op en quam des nachts op de hoogtens van Molsheym, van waar hy de Keyzerſchen ondekte, zynde gelegert aan geen zyde van twee Rivieren, welke hy des nachts deedt overtrekken, en 's andren daags vonden zich zyne benden, met het aanbreeken van den dag, in ſlag-orden. De vyandlyke rechter vleugel hadt groote hagen en heyningen voor zich, zynde de linker voor een groot gedeelte gedekt door een bos, en beſchut door het dorp van Ensheym, alwaar zy hun kanon en voetvolk hadden. De aanval begon met veel heevigheydt door het Bos, de ſlagting was ter weder zyde groot: de Duytſchen wierden dikwyls te rug gedreven en herſtelden zich verſcheyde malen, doch, na een gevecht van acht uren, weken zy in wanorden onder Straatsburg. Deze derde ſlag koſte hen meer dan 3000 dooden, zy verloren 10 ſtukken Kanon, 30 Standaarden of Vaandels, het grootſte gedeelte van hunne Bagagie, en men kreeg een meenigte gevangenen.



DE SLAG BY ENTSHEYM.

Op de Penning ziet men de Overwinning, houdende in de eene handt een Lauwerkroon, en in d'andre een Palmtak, tredende over Keyzerlyke Wapenſchilden ; het omſchrift betekendt,

TEN DERDEN MALE VAN DE DUYTSCHEN GEZEGEPRAALDT.

Onder ſtaat

GEVECHT BY ENTSHEYM.

1674.



CXLII. PENNING.

ZO haaſt als de Hollanders met Engelandt de Vrede geſloten en een Verbondt met den Keyzer en den Koning van Spanje gemaakt hadden, wilden zy een aanſlag op Vrankryk onderneemen, van welk zy alleen de glorie mogten hebben. Zy hadden ten dien tydt meer dan hondert en vyftig ſchepen van oorlog. Deeze ontzachlyke Zee-magt wierdt verdeeldt in twee Esquaders, van welke het eene, onder het beleydt van den Vice-Admiraal de Ruyter, bevel hadt om de Franſche Volkplantingen in America te gaan aantaſten; het andre, 't geen de Vice Admiraal Tromp geboodt, en op welk de Staten wel hun meeſte vertrouwen ſtelden, was geſchikt, om in de eene of andre Provintie van 't Koningryk een landing te doen, doch geene van deeze groote onderneemingen hadden een goeden uytſlag. De Ruyter, na de belegering voor 't Fort van Martinique te hebben opgebroken, keerde weder in de havenen van Hollandt. De Vice Admiraal Tromp echter deedt in waarheydt met 8000 man in Belle-Iſle een landing, doch ten eynde van eenige dagen wierd hy genoodzaakt, zich weder ſcheep te begeven, beſtaande zyn ganſche Heldenſtuk in 't plonderen van een Kerk en 't oplichten van eenig vee.

VER-



VERGEEFSCHE AANSLAGEN DER HOLLANDSCHE ZEE-MAGTEN.

Op de Penning vertoondt zich een Vrou, zittende aan den Oever der Zee, leunende op het ſchildt van Vrankryk, hebbende by haar twee ſpeelende kindertjes. In het verſchiet verſchyndt de vyandlyke Vloot. Het op en omſchrift is,

GERUSTHEYDT DER FRANSCHE KUSTEN,

IN 'T GEZIGT VAN EEN MAGTIGE VYANDLYKE VLOOT, DIE NIETS DURFDE ONDERNEMEN.

1674.

EYNDE VAN HET EERSTE DEEL.



LYS-

LYSTE,

OF AANWYZINGE DER

MEDALIEN,

Zo als de zelve van Jaar tot Jaar geslagen, en waar de zelve te vinden zyn.

DE Medalien van 't Jaar 1638 beginnen Pag: 1 en lopen tot pag: 2. 2 pen:

* * * *

142 Penning.

**** NB. Deze tusschen tydt behoordt tot de Regeering van Lod: XIII. die op den 14 Mey 1643 overleedt.

BLAD-

BLADWYZER.

van het Eerſte Deel,

behelzende al het voorgevallene van 't Jaar 1638. tot op de Engelſche Vrede, geſloten in 't jaar 1674.

Elf

Op-

Ver-



TWEEDE DEEL
DER
HISTORISCHE GEDENK-PENNINGEN
VAN
LODEWYK DEN XIV.

Vertoonende al het voorgevallene zederdt den Jaare 1674. tot op deeze tegenwoordige Eeuwe, na de Oorſpronkelyke Medalien in 't groot, en de korte Hiſtoriſche beſchryving, beneffens de verklaring yder Penning en Opſchrift, uyt het Franſch in 't Nederduits overgebragt,

Door JAN GOEREE.



T'AMSTELDAM.

By ANDRIES VAN DAMME, Boekverkoper op 't Rokkin bezyden de Beurs. 1712.

VOORREDEN.

Tot hier toe waarde Lezers en gunſtige Beſchouwers hebt gy u kunnen verluſtigen, in het aanhooren en bezien der opgeblazentheidt en walgelyke vlei-zucht van het Franſche hof, 't geen zonder van verwe te veranderen, de waerelt loot voor goudt, en ſchande voor eere durft in de handen ſteeken en opdringen. Doch vaſtſtellende, dat het niet onaangenaam zou zyn, uw oogen en gedachten een weinig te verpozen, ſcheen het ons niet ongevoegelyk, met het einde van 't jaar 1674, *het gordyn te laten vallen, om het zelve, met het jaar* 1675, *gelyk hier geſchiedt, wederom te openen: want, gelykerwyze voedzame ſpyze (zoo als wy, om redenen in ons voorige Voorbericht gemeldt, deze ſtoffe oordeelen te zyn) de graagte der maage eerder dan laffe koſt verzadigt, en het heldre licht de gezigt-ſtralen eerder dan een ſombre dag vermoeydt, alzo geloofden wy dat uwe oogen reeds afgemat ſouden zyn van dus lang tegen de ondragelyke glans dezer brandende Franſche Zonne, die het al in vlam zet waar zy haare ſtralen ſchiet, aan te zien. Beſchouw dan met verfriſte oogen en uytgeruſte gedachten haaren verderen loop; zy ſtaat hier met den aanvang van het Tweede Bedryf, (vergun het ons dus te noemen, de wyl het zeer vermoedelyk is dat'er ſtoffe tot een Derde zal aan de handt komen, waar mede het een Toneel-ſtuk van dry acten of afdeelingen zal konnen uyt maken) in haaren middag-lyn, gaat over tot de afwykende, en neygt op het eynde, des werks, ſchoon zy zich daar aller-grootſt vertoondt, na haaren ondergang, welken indien de goede Hemel wil verhaaſten, zal het afgematte en door hitte van den verderffelyken Oorlog verſmagte Europe, onder het zoele luchje van een aangenaame Vrede weder eenigsins adem halen.*

CXLIII. PENNING.

De Duytſchen hadden zoo dra die groote verſterking, welke de Keurvorſt van Brandenburg en andre Princen van 't Keyzerryk hun toebragten, niet bekomen, of zy trokken naar de Opper Elzas, alwaar zy zich verdeelden en de winter quartieren betrokken. De Marſchalk de Turenne, merkelyk verſwakt door drie gewonne Veldſlagen, had zyn verblyf te Detwieler, liet Savern en Hagenauw verſterken, en, hebbende een gerugt laten lopen, dat hy bevel bekomen hadt, om Lotharingen en de drie Biſdommen te dekken, brak in de maandt van December op, en trok in Lotharingen; doch, in plaats van zyn marſch langs dien kant voort te zetten, verdeelde hy zyne benden in kleyne corpſen, wyzende haer een verzamel-plaats aan, alwaar zy den andren zouden inwagten: hy zelve nam aanſtonds met eenige Ruytery de voortogt, vereenigde zich met het detachement, het geen hem de Koning uyt Vlaandren toeſchikte, en trok ſchielyk door Befort in der Elzas. Op zyn aankomſt ſloeg hy te Mulhauſen 6000 Paarden, 2500 Voetknechten, hernam verſcheyde poſten die zy bezet hadden, en maakte ganſche Regimenten tot krygsgevangens. De Vyanden, verbaaſt van de Franſchen in het midden hunner quartieren te zien, daar zy dezelve geloofden in Lotharingen te zyn, trokken hun leger agter de Revier te Turkheym te zamen, alwaar hen de Marſchalk de Turenne aantaſte en ſloeg. De opkomende nacht begunſtigde hunne vlugt, en zy ſalveerden zich naar den kant van Straatsburg, zoo dat dit tal-ryke-leger, geboden door verſcheyde Princen van 't Keyzerryk, welke zich niet minder beloofdt hadden, dan de een of de andere Provintie van 't Koningryk te overweldigen, weder over den Rhyn trok en in Duytslandt overwinterde.

Het

143.



Het Duytſche Leger uyt der Elzas gejaagdt, en gedwongen den Rhyn weder over te trekken.

Op de Penning ziet men een Zegeteeken, dat door twee vlugtende Krygslieden met verbaaſtheyt beſchouwdt werdt. Het omſchrift is,

ZESTIG DUYSENDT DUYTSCHEN GEDWONGEN DEN RHYN WEDER OVER TE TREKKEN.

1675.



CXLIV. PENNING.

WAnneer de Stadt Messina onder de bescherming des Konings was geraakt, en de Spaanschen buyten staat om zich met opentlyk geweldt weder in 't bezit te stellen, geloofden zy dat het hen gemakkelyk wezen zou, om, door het afznyden der levens-middelen te water en te landt, die Stadt tot het uyterste te brengen. Het Fort Scaletta hielden zy alreedts van de landt-zyde ingesloten; zy zonden daar en boven 20 Schepen en 16 Galleyen, voor de mondt van 't Pharos, welke beletten daar iets in te komen, 't geen de Messineezen wel haast tot het uyterste gebragt hadt. De Hertog de Vivonne, met negen Oorlog-Schepen, drie Branders en een Fregat, hadt last om een aansienelyk getal Schepen, met allerhande levens-middelen voorzien, naar Messina te geleyden. De Vyanden verwittigt dat hy in 't inkomen van 't Canaal was, naderden om hem de doortogt te betwisten. De twee eerste Smaldeelen, het eene geboden door den Hertog de Vivonne, en t'andere door den Luytenant Generaal du Quesne, stonden alleen den tydt van vier uren het vuur van hunne Schepen en Galeyen uyt, aan welke een opgekome stilte groot voordeel gaf. De derde Verdeling, onder het gezag van den Marquis de Preüilly, voegde zich eyndelyk by de twee andren, en op dit ogenblik naderde het Esquader van den Ridder de Valbelle, die de eerste Troupen te Messina ontscheept hadt, en drie mylen van daar de Vloot des Konings inwagte, ter goeder uure, wanneer de Spanjaards niet dan op hunne aftogt bedagt waren, zoo dat het secours binne Messina quam, en de overvloedt van alles daar weder hersteldt wierdt.

Mes-



Meſſina van Levens-middelen voorzien.

Op de Penning vertoondt zich een vliegende Overwinning, houdende in de eene handt eenige koorn-airen, en in de andre een Lauwerkroon; de Stadt, de Haven en het Pharos van Meſſina ziet men in 't verſchiet. Het omſchrift betekendt,

NA DE NEDERLAAG DER SPANJAARDS IN DE ZEE-ENGTE VAN SICILIE, LEVENSMIDDELEN BINNEN MESSINA GEBRAGT.

1675.



CXLV. PENNING.

MAaſtrigt, de Hollanders afhandig gemaakt zynde, dekte het Landt van Luyk langs den gevaarlykſten kant. Onderwyl bezaten de Geallieerden aan de Maas Huy en Dinant noch, 't geen hen de gemeenſchap met Namen niet alleen gemakkelyk maakte, maar ook gelegentheydt gaf om het Landt van Luyk van de andre zyde,en een gedeelte tuſſchen de Sambre en Maaze te konnen aflopen. De Koning deedt derhalven deze twee Plaatzen, de eene door den Marſchalk de Crequy, en de andre door den Marquis de Rochefort belegeren, gevende zich beyde in weynige dagen over; het bemagtigen derzelve veyligde het ganſche Landt en opende den weg om de nodige onderſtanden in Maaſtrigt, de ver-afgelegenſte Plaats, die zyn Majeſteyt veroverdt hadt, te brengen.



Het



Het innemen van Huy en Dinant.

De Penning vertoondt de Rivier de Maas, houdende in de eene handt het Wapen van Huy, en in de andre dat van Dinant; vertoonende deeze twee Steden zich in 't verſchiet. Het omſchrift is,

VERZEKERING DER OVERWINNINGEN AAN DE MAAS.

Onder ſtaat,

HUY EN DINANT INGENOMEN.

1675.

CXLVI. PENNING.

NAauwlyx hadden Huy en Dinant hun verdag gemaakt, of de Koning ſtelde zich te Neufchaſteau om de Vyanden gade te ſlaan, terwyl de Prins de Condé de belegering van Limburg deedt. De Vyanden de aangelegentheydt dezer Plaats kennende, vergaderden aan de Maas, omtrent Roermondt, ten getale van 40000 man, en naderden onder het beleydt van den Prince van Oranje tot aan Hamsberg, hebbende beſloten het ontzet te ondernemen. De Koning, op de kondſchap hunner optogt, liet zekere poſt in de vlakte van Clermont bezigtigen, om hen, indien zy by hun opzet bleven volharden, ſlag te leveren: doch de tegenwoordigheydt des Konings hieldt hen als onbeweeglyke en roereloze te rug. Onderwyl zette de Hertog van Enguien, aan wien de Prins de Condé, zyn Vader, het gebiedt der belegering hadt overgegeven, de aanvallen zoo dapper voort, dat de Franſchen den zevenden dag, na een bloedigen ſtorm, op het Baſtion poſt vatten. De Prins van Naſſauw Siegen, gebiedende in de Plaats, verzocht te Capituleren; doch terwijl men doende was de Articulen op te ſtellen, ontving hy bericht dat de Prins van Oranje in aantogt was om hem te komen ontzetten. Op deze hoop zocht hy door nieuwe voorſtellen tydt te winnen; doch de Hertog van Enguien op het zelve uur bevel gevende tot den generalen ſtorm, en de Gouverneur zich buyten ſtaat bevindende van dien af te weeren, draalde niet langer met het verdrag te tekenen.

Het

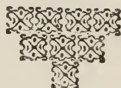


Het innemen van Limburg.

Op de Penning ziet men Pallas, houdende in de eene handt een Muur-kroon, en in de andere haar toegeheyligt ſchildt, om het ſtil leggen en de onbeweeglykheydt der Vyanden in 't naderen tot den Koning, te kennen te geven; de Stadt Limburg vertoondt zich in 't verſchiet, en het om en opſchrift betekendt,

LIMBURG INGENOMEN TERWYL DE KONING DE VYANDEN, DIE HET TRACHTEN TE ONTZETTEN, HET HOOFDT BOODT.

1675.



CXLVII. PENNING.

De Marſchalk de Turenne, na den Rhyn gepaſſeerdt te zyn, was niet ver van de Keyzerſchen in het Marquizaatſchap van Baden. De twee Legers ſtonden in de omgelege Landſtreek van het Dorp Saſpak in elkanders gezigt, wanneer die Generaal, zynde op een hoogte geklommen om het Vyandelyk Leger te bezigtigen, en de wegen te ontdekken langs welk hy het zelve zou konnen aantaſten, door een Canon-kogel quam te ſneuvelen. Zyn doodt bragt de ontſteltenis in zyn Leger, en verhief de hoop van Montecuculli, dewelke, niet twyffelende of het zou door zulk een ſwaar verlies, weynig moeyte in hebben om de Franſchen te ſlaan, aanſtonds op trok om dezelve van den weg naar de brug die zy te Altenheym hadden af te ſnyden; doch zy waren hem voorgekomen en een gedeelte der Ruytery reeds over getrokken. Hier op viel Montecuculli op de achterhoede; de Infantery zich geſloten houdende, gaf tydt aan de Ruytery om weder te keren. Het gevecht was lang en bloedig, de Marquis de Vaubrun wierdt in 't herzamelen van eenige Eſquadrons doodt geſchoten, blyvende de Graaf de Lorge eenige Generaal in 't overige van 't gevecht, 't geen met zoo veel dapperheydt en beleydt wierdt voort gezet, dat de Keyzerſchen genoodzaakt wierden te wyken. Het Franſche Leger trok weder geruſt in der Elzas, veroverde verſcheyde Standaarden, voerde een gedeelte van het Vyandelyk Canon mede, en liet het ſlag-veldt met hunne dooden bedekt.

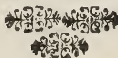


De Slag by Altenheym.

Op de Penning ſtaat een Overwinning, voerende in de rechterhandt een ſchicht, van welke zy de punt achterwaarts houdt; met de ſlinker vertoondt zy aan den Rhyn een Lauwerkroon. Het op en omſchrift is,

HET FRANSCHE LEGER, NA EEN VELDTSLAG BY ALTENHEYM GEWONNEN TE HEBBEN, WEDER GEKEERDT.

1675.



CXLVIII. PENNING.

HEt was niet alleen in Vlaanderen en Duytſlandt dat de wapenen des Konings zegepraalden; de Graaf van Schomberg, vervolgde in Catalonien de Hertog de Sint Germain, welke in de waardigheydt van Onder-koning het Spaanſche Leger geboodt, en die, om het gevecht te myden op de Groote-brug van de Rivier de Ter verſchanſt lag. De Franſchen overweldigden deze poſt met den degen in de vuyſt; de Spaanſche Ruyters wonnen in wan-order den naaſt gelegen berg, en men dreef de Hertog de Sint Germain tot in de Voorſtadt van Gironne, alwaar hy zich met zyne infantery zalveerde. Het Fort Joüy, door het geſchut zelfs van Gironne en 300 man verweerdt, en onderſteundt door al de Ruytery die op den Berg verſpreydt ſtondt, wierd 's anderen daags na eenen langen en harden ſtorm ingenomen: vervolgens maakte de Graaf de Schomberg zich meeſter van Ampurias, een voorname poſt aan den Oever der Zee gelegen. De kloekmoedigheydt welke de Franſchen in alle voorvalien lieten blyken, en de vlugt van den Viceroy, die Gironne, uyt vrees van belegerdt te zullen werden verlaten hadt, bragt zulk een ſchrik door 't ganſche Landt, dat een groot getal Steden en Burgten hunne poorten openden, en de Benden des Konings in ſtaat geraakten om de belegering van Bellegarde te ondernemen. De geſteldtheydt der Plaats, gebouwdt op de hoogte van eenen berg, die de zelve bynaer ongenaakbaar maakt, dry ſterke Forten, en verſcheyde andre werken die noch onvoltooydt waaren, beletten de zelve niet om vyf dagen na het openen der loopgraven het verdrag te teekenen, waar mede deze roemruchtige Veldttogt geëyndigt wierdt.

De



De Veldtogt in Catalonien.

Op de Penning vertoondt zich Hercules, tredende met zyn opgeheve knodts op den voet van 't Gebergte ; by den zelven ziet men het verbaasde Spanjen, en rond-om tot opschrift,

DE FRANSCHEN MEESTER VAN DE DOORTOGT VAN CATALONIEN.

Onder staat

VIER-EN-TWINTIG SOO STEDEN ALS BURGTEN INGENOMEN.

1675.

CXLIX. PENNING.

HEt verlies, 't geen de Keyſerſchen in het gevecht by Altenheym geleden hadden, benam hen de hoop niet van hun voordeel te zullen kunnen trekken uyt de wanorden in welk zy zich verbeelden dat het Franſche Leger zederdt de doodt van zynen Generaal zich bevondt. Door eenige benden, die hen veel grooter in getal maakten, verſterkt, paſſeerden zy over de brug te Straatsburg den Rhyn, en trokken met groote dag-reyſen in der Elzas, hun oogmerk was daar de winter-quartieren te betrekken om het volgende Jaer goed-tyds de veldt-togt te beginnen, en in de een of de andere Provintie van Vranckryk te dringen. De uytvoering van hun voornemen nam zyn aanvang met de belegering van Hagenauw, een veſting, genoegzaam ſlecht bewaldt en van een ſobere bezetting voorzien. De Vyanden lieten zich voorſtaan deſelve ſtormenderhandt te zullen vermeeſteren, dewyl hunne Batteryen, die reeds ſchooten, bres gemaakt hadden; doch op het eerſte bericht, 't geen zy kregen dat het Leger des Konings, door de tegenwoordigheydt van den Prince de Condé, die het gebiedt aanvaardt hadt, weder aangemoedigdt, op hen aantrok, braken zy in der yl de belegering op: de twee Legers volgden, en ſloegen malkander een geruymen tydt gade, tot dat eyndelyk de Keyzerſchen in 't begin van November weer een gedeelte hunner benden over den Rhyn deden trekken; komende alle hunne aanſlagen hier op uyt, datze de winter-quartieren in hun eygenlandt moeſten nemen.



Het opbreken der Belegering van Hagenauw.

Op de Penning ziet men Vrankryk, houdende in de eene handt benevens een degen, een kroon van groeijende en bloeijende kruiden, in de andre voerdt zy een schildt met welke zy de Elzas dekt. De woorden van 't om en opschrift betekenen, dat,

HET DOEN OPBREKEN DER BELEGERING VAN HAGENAUW DE ELSAS BESCHERMDT HEEFT.

1675.

CL. PENNING.

Michiel Wisniowietzki, Koning van Polen, overleden zynde, verkoren de Polen, uit een anzienelyk getal mededingers, tot hunnen Koning Johannes Sobiëtski. Zedert zyne komſt tot de Kroon, die hy ten deele aan de goede hulp-middelen van Vrankryk verſchuldigdt was, betuigde hy niet ongenege te zyn om in de Ridderorder van den Heiligen Geeſt ingelyft te wezen. De Koning zondt hem derhalven het Cordon door den Marquies de Bethune, Ridder van die Order, en Schoonbroeder van de nieuwe Koninginne van Polen. Deze Heer, uit hoofde van de volmagt die hy hadt, droeg aan zyne Poolſche Majeſteit te gelyk met de order des Heiligen Geeſts, ook die van Sint Michiel op: werdende de plegtigheidt met zeer veel praght te Zolkieuw volbrágt.



De



De Koning van Polen, Ridder van den H. Geest gemaakt.

De Penning vertoondt in het midden een schildt, werdende gedeeldt door de wapens van Polen en Lithauwen, omvangen door de Ridderlyke halsbanden van Sint Michiel en den H. Geest: zynde het omschrift,

BANDT VAN VRIENDSCHAP EN EENDRAGT.

Onder staat

JOHANNES, KONING VAN POLEN, RIDDER VAN DEN H. GEEST.

1675.

CLI. PENNING.

De Koning, niet vergenoegt met zyne Benden, by gelegentheidt, wegens betoonde dapperheidt, te beloonen, begeerde daar en boven als een waare Vader zyner ſoldaten, den zulken, die of door quetzuren of ouderdom buiten ſtaat geraakt waren, om den kryg meer te volgen, van geruſte en gelukkige dagen te verzeekren. Zyne Majeſteit heeft in hunne noodtwendigheden voorzien en die bezorgt met een waare Koninglyke prachtigheidt; men heeft op zyn bevel aan de Poorten van de hooftſtadt van 't Koningryk een trots gebouw geſtigt, alwaar zy altoos geruſt zyn van alles te genieten wat tot hun nodig onderhoudt vereiſt werdt om de reſt hunner dagen in een volmaakte geruſtheidt door te brengen. Hier werden zoo wel officieren als ſoldaten ontfangen, en vinden beide, zelvs in de ſtilheidt van dat gebouw, noch deelsgewys een denkbeeldt van den Oorlog, waar door zy belet werden tot vadzige luiheidt te vervallen, en die trooſt genieten om noch eeniger mate de krygs-oeffeningen waar te nemen.



Het Gaſthuis der verminkte Soldaten.

De Penning draagt de afbeelding van dit gebouw, en het omſchrift is,

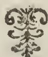
TOEVLUGT VOOR DE SOLDATEN DIE OF DOOR OUDERDOM OF BEKOME WONDEN BUITEN STAAT GESTELDT ZYN OM DIENST TE DOEN.

1676.



CLII. PENNING.

De Scheepsmagten van Spanjen en Hollandt vertrokken van Reggio om in Sicilien, Agousta, een voorname plaats, welke de Hertog de Vivonne het jaar te vooren ingenomen hadt, te belegeren. De Vloot des Konings, onder bevel van den Luitenant Generaal du Quesne, liep den 20 April uit de haven van Messina, om de vyanden op te zoeken, en wierd de zelve tegen over Catane gewaar. De Spanjaards en Hollanders quamen tegen hem op met 36 Schepen en 9 Galleyen. De vyandelyke voorhoede, geboden door den Vice-Admiraal de Ruiter, hadt aanstonds 5 a 6 van de grootste schepen reddeloos, wordende door de Galleyen weggesleept. Zy lieten echter niet na het gevecht met het Fransche Esquader, 't geen zy tegen haar hadden, een geruimen tydt gaande te houden. du Quesne naderde onderwyl met het Corps de Battalje, en lokte den Spaanschen Admiraal, die de tweede verdeeling geboodt, op zich af; het vuur verdubbelde zederdt van weer-kanten, gerakende eenige Spaansche schepen buiten 't gevecht. De beide achterhoeden, die nogh niet aan den strydt geweest hadden, quamen, om mede deel in 't gevaar en in de glorie te hebben, insgelyx op, doch de Ruiter, door een canonkogel doodelyk gewondt zynde, wierdt de overwinning niet langer betwist. De vyanden, onder het voordeel van de nacht en de windt, namen hunne wyk naar Siracuse en stonden van de onderneming op Agousta af.



De



De Scheepsſtrydt by Agouſta.

Op de Penning ziet men de Overwinning op het bovenſte van een ſteven-zuil, zynde de zelve vercierdt met een zege-teken van ſcheepstuygen. Het om en opſchrift is,

DE VYANDELYKE VLOOT BY AGOUSTA IN SICILIEN GESLAGEN EN HUN ADMIRAAL GEDOODT.

1676.



CLIII. PENNING.

De Koning, voornemens zynde zich een doortogt te maken op de Haine en Schelde, het Fransch-Vlaanderen te dekken, en de gemeenschap van Valencien en Cameryk met het overige der Spaansche Nederlanden af te snyden, besloot Condé te belegeren. Hy begaf zich den 21 April voor de Plaats en deed noch dien zelven dag de loopgraven openen. De Prins van Oranje, om zyne groote voorgevens, die hy aan zyne Geallieerdens had gedaan, niet loogenagtig te maken, trok met zeer veel yver op, met voornemen, om deeze Plaats, door zyne gelegenheidt van gewigt, te ontzetten. Zyn Majesteit, om het beleg te verhaasten, ordonneerde drie aanvallen: de buitenwerken wierden met den degen in de vuist veroverdt, en de stadt gaf zich genoegzaam in 't gezicht van het Spaansche en Hollands leger, 't geen tot aan Bergen in Henegouwen en St. Guilain genadert was, op bescheidentheidt over, welke de Koning echter voor de woede en plondering der soldaten beschutte.



Het innemen van Condé.

Op de Penning ziet men de water kruiken der drie Rivieren, welke door Condé loopen, als de Schelde de Haisne en de Hœſneau, boven de middelſte vaas verheft zich de ſlangen-ſtaf van Merkurius, het zinteken van Vrede en Veyligheydt, met een palm ter eener en lauwer tak ter andere zyde, zynde het omſchrift,

GOEDERTIERENTHEIDT DES OVERWINNAARS.

Onder ſtaat,

CONDÉ STORMENDERHANDT INGENOMEN EN VOOR PLONDERING BEVRYDT.

1676.

CLIV. PENNING.

Zederdt de Koning Condé hadt ingenomen, zondt hy de Hertoge van Orleans, zynen Broeder, met een gedeelte van zyn leger, om Bouchain te bèlegeren, en trok zelve, om de belegering te dekken, op: onderwylen trok de Prins van Oranje aan het hooft van 40000 man by 't oude Condé over de Schelde, en quam zich omtrent twee mylen van Bouchain, op de hoogtens legeren, hebbende aan zyn ſlinker handt de veſtingen van Valencien, en ter rechter het boſch van St. Amant. De Koning van deze optogt verwittigdt zynde, paſſeerde boven Valencien de Schelde, en ſloeg zich omtrent den Prince van Oranje, met voornemen om hem ſlag te leveren, ter neder. Aanſtondts vielen'er ſchermutzelingen voor, en men ſtelde een hoofdtreffen zoo vaſt, dat de Hertog van Orleans de zorg, om de werken voor Bouchain voort te zetten, aan zyne luitenants liet, en zich naar 't leger, alwaar hy de ſlinker vleugel moeſt gebieden, begaf. Zyn Majeſteit ſtelde zyne benden ſtrydtvaardig; doch de Prins van Oranje de zyne in der yl begravende, dorſt niet de minſte beweeging maken, derhalven begaf zich de Hertog weder na de belegering, en zette de zelve zodanig voort, dat den vyfden dag, zynde de Buite werken op den vollen middag ingenomen, en de mineur aan het lichaám van de Plaats gehegt, de Gouverneur te rade wierdt om den ſtorm niet af te wachten.





Het innemen van Bouchain.

De Penning verbeeldt den Koning, in de gedaante van Perſeus, toonende het hoofdt van Meduſa aan een van ſchrik verbaaſden Krygsknegt, dekkende met zyne rechter zyde de ſtadt Bouchain, zynde een vrouwe met een tooren kroon op 't hoofdt, Het om en opſchrift is,

BOUCHAIN IN 'T GEZICHT DER VERBAASDE VYANDEN INGENOMEN.

1676.



CLV. PENNING.

De Hertog de Vivonne, weinig tyds na het gevecht, in welk de Ruiter quam te ſneuvelen, bericht zynde dat de Spaanſche en Hollandſche Vloten naar Palermo geweken waren, beſloot, hen daar aan te gaan taſten. Hy vertoonde zich in 't gezigt dier ſtadt met 28 Schepen 9 Branders en 25 Galleyen. De vyanden verſchenen ſlagvaardig in eene linie met 27 Schepen 19 Galleyen en 4 Branders; hebbende de Moelje ter ſlinker, de Bolwerken van Palermo ter rechter zyde, en het Fort Caſtelmare achter het midden hunner linie. De Franſche zee-magt viel op de zelve aan, en wel met zulk een geweldt, dat verſcheide ſchepen geen ander middel van behoudeniſſe vonden dan het op het naaſt gelege landt te zetten. De Admiraal en Vice-Admiraal van Spanjen en de Hollandſche Schout by nacht met negen andre oorlogs ſchepen wierden verbrandt. De wrakken dezer Schepen, die in de lugt vlogen, hielpen de *Reale* en de *Patrone de Naples*, benevens vier andre Galleyen in de grondt, ſloegen al die in de haven waaren aan Splinters, en beſchadigden verſcheide gebouwen in de ſtadt.



Scheeps-



Scheepsſtrydt by Palermo.

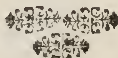
Op de Penning ziet men een ſchip, naar de wyze der ouden, welkers achterſte verciert is met een globe, waar op drie lelie bloemen verbeeldt zyn, op welke een vliegende overwinning een kroone ſteldt. Het omſchrift is,

ZEGE BY PALERMO BEVOCHTEN.

Onder ſtaat,

DE VYANDELYKE VLOTEN GESLAGEN.

1676.



CLVI.

CLVI. PENNING.

De Hollanders met hunne Geallieerden belegerden Maeſtricht. De Koning had in de Nederlanden wel genoegzame magt, om hen tot het opbreken dezer belegering te noodzaken; doch het voordeliger achtende, om zyne vyanden een gedeelte van hun leger voor een Plaats, die in ſtaat was om zich een geruimen tydt te verweren, te doen verſmelten, verhaaſte hy zich niet om onderſtandt derwaarts te zenden. Hy beval aan de Marſchalk de Humieres, Aire te belegeren, terwyl de Marſchalk van Schomberg, met de onder zich hebbende benden, hem ſtellen zoude tegen de bewegingen van den Hertog de Ville-Hermoſa en den Graave van Waldek. Men opende den 24 Juli de loopgraven voor eén Fort, 't geen St. François genoemdt wierdt, het welk de ſtadt dekte. De vyanden verlieten het zelve den 25, en 's andren daags taſte men de ſtadt aan, den 29 des nachts vermeeſterde men met den degen in de vuiſt de Contreſcarpen en het Hoornwerk, en den volgenden dag vatten de Franſchen poſt op den bedekten weg van de halve maan, invoegen dat het deze Plaats, welke twee bloedige belegeringen de naam gegeven hadden van Moordtgat, (*Plâce Meurtriére*) niet langer dan vyf dagen hieldt, waar na zich het ganſche leger weder met den Marſchalk van Schomberg vereenigde, en tot het ontzet van Maeſtricht optrok.





Het innemen van Aire.

Op de Penning ziet men de ſtadt Aire, uitgebeeld als een verſchrikte vrou, van welkers hoofdt de overwinning in haar vlugt een tooren-kroone rukt. Het omſchrift is,

KRYGSVERRICHTING IN 'T VOORBYGAAN.

Onder ſtaat,

VEROVERING VAN AIRE.

1676.

CLVII. PENNING.

Het was alreeds by de twee maanden, dat de Prins van Oranje, met een talryk leger, Maestricht belegerdt hadt; de Hertog de Ville-Hermosa en de Graaf van Waldek hadden hem 25000 man toe-geschikt, en hy verdubbelde zyne krachten, om, voor de aankomst van het onderstandt, de Plaats te bemagtigen. Terwyl de zaken in dusdanigen staat stonden, verscheen de Marschal, van Schomberg by Tongeren. De Prins van Oranje die noch niets dan een gedeelte van de Conterscarpen had ingenomen, taste op den vollen middag het Hoornwerk en de Halve maan aan, gebruikende tot dezen aanval niet alleen het uitgelezenste van zyn Infantery, maar zelvs van zyn Ruitery, welke hy te voet deedt vechten. De strydt was van weerkanten dapper, de belegeraars wierden drie-maal afgewezen, in welke de slagting schrikkelyk was. Deze quaden-uitslag benam hen den moedt zodanig, dat de Prins van Oranje, zonder zich tydt te geven om de gequetsten en zieken mede te nemen, des nachts zelvs de belegering opbrak: verlatende, na meer dan 12000 man verloren, en 51 dagen te vergeefs gespildt te hebben, in 't belegeren van een Plaats die de Koning in 13 dagen weg nam, een gedeelte van zyn Canon en Bagagie.

157.



Het opbreken der Belegering van Maaſtricht.

Op de Penning ſtaat een Pallas, houdende in de rechter-handt een ſpiets, leunende met de ſlinker op een ſchildt, waar op het wapen van Vrankryk ſtaat. Het om en op ſchrift is,

DE HOLLANDERS GEDWONGEN HET BELEG VAN MAASTRICHT OP TE BREKEN.

1676.



CLVIII. PENNING.

Zedert het jaar 1664. bezaten de Franschen gerustelyk het Eilandt Cajana, hebbende geen verweering dan een klein Fort. In den jaare 1675. quam een zwaare Hollandsche vloot het zelve aantasten, aan welke de Gouverneur van 't Eilandt, by mangel van onderstandt, zich zelven genoodzaakt vondt op te geven. Zyne Majesteit zondt het naaste jaar een sterk esquader onder het gebiedt van den Grave d' Estrees', Vice-Admiraal van Vrankryk, derwaarts: het zelve vertrok van de rede van Brest, in 't begin van October, en quam den 17 December in de bay van Armire, een der beste ankergronden van Cajana, en genoegzaam dicht by het Fort, alwaar de vyandt 26 stukken kanon en 300 man gereguleerde troupen hadt. De Graave d'Estrees deedt 800 man, zoo zoldaten als matroozen, ontschepen, en deelde de zelve in twee corpsen. De Hollanders quamen ten getaale van 200 uit, doch begaven zich, na eenige kleine schermutzelingen, weder in het Fort. Den volgenden dag wierdt doorgebragt met de posten van naar by te bezigtigen, en men liet den Gouverneur sommeren om het Fort over te geven, doch de zelve betuigenis doende van de belegering af te wagten, beval de Grave d'Estrees des nachts eenen aanval te doen, welke met zoo veel geweldt geschiede, dat de plaats in minder dan een half uur ingenomen was, blyvende de Gouverneur met de gansche bezetting krygsgevangens.



Her-



Her-neming van het Eilandt Cajana.

Op de Penning vertoondt zich Neptunus, houdende in de rechterhandt zynen drie-tandt tegen het Fort opgeheven, zwaajende met de linker een ſtandaardt met lelien bezaaidt. Het op en omſchrift is,

HET EILANDT CAJANA HERNOMEN,

EN DE HOLLANDERS GESLAGEN.

1676.



CLIX. PENNING.

De Hollanders waren meester van Tabago, een der Americaanse Voor-eylanden; zy hadden aldaar een sterkte, en hielden een Esquader schepen, met welk zy de Fransche scheepsvaardt in America zeer hinderlyk waren. De Graaf d'Estrees kreeg order om de de selve van daar te verdryven. Hy vertrok den 11. February van Martinique met ses schepen, vier fregats, en een brander. De vyanden hadden tien schepen, drie andere vaertuygen, en een brander in de haven, van welke het inkomen door de zandt-banken zeer eng en moeyelyk is. Men smeet ten eersten eenige benden aan landt, om het Fort te belegeren, doch dewyl deeze onderneming van langen adem, en de uytslag onzeker zou konnen zyn, door dien de vyanden daar alle uuren onderstandt in konden brengen, besloot men het Esquader zelve, in de haven aan te tasten. De schepen konden daar niet als de een na den anderen in komen, en moesten al het vuur der vyandelyke vloot, en verscheyde batteryen, welke water-pas schoten, uytstaan. Alle deze zwarigheden beletten echter den Graave niet om zyn voornemen uyt te voeren: hy greep hen den derden Maart aan, en, niet tegenstaande hunnen dapperen tegenstandt verbrande aanstonds hunnen Admiraal, vervolgens hunne andere vaartuygen, en twee Fluyten, op welke zy hunne vrouwen, kinderen en negers hadden gezet; twee schepen ontvloden en quamen op de kust te stranden. Deze overwinning stelde de Franschen in staat om het Fort, weinig tydt daar na, te bemagtigen, en onderwyl al de aanslagen en toebereidselen der vyanden tegens de Fransche volk-plantingen te verydelen.



Ge-



Gevecht van Tabago in America.

Op de Penning zietmen, boven de voorſteven van een ſchip, de Overwinning, houdende in de rechter handt een Blixem, in de ſlinker een palmtak. Het om en opſchrift betekendt,

DE HOLLANDSCHE VLOOT AAN HET EILANDT TABAGO VERBRANDT.

1677.



CLX. PENNING.

Den 28 February deedt de Koning Valencien door den Hertog van Luxemburg insluiten, en quam den 4 Maart in 't leger. Dese Stadt, een der grootsten van Nederlandt wierdt na een belegering van eenige dagen, in minder dan een half uur ingenomen. De Franschen drongen door, en met de belegerde daar binnen, makende zich meester van de wallen en het geschut. Het scheen niet moogelyk te zyn een stadt in dezen staat voor een plondering te konnen bevryden; doch een bevel des Konings weerhieldt, als met eenen slag, de vuurigheydt der benden, en gaf aan de inwoonders tydt, om hunne toevlugt tot de goedertierentheit van zyne Majesteyt te nemen: soo dat men naauwlyx zeggen kan, wat het heerlykst in dit geval is, het veroveren der Stadt, de gehoorzaamheidt der zoldaten, of de zagtmoedigheidt van den Overwinnaar?



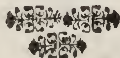


Het innemen van Valencien.

Op de Penning vertoondt zich de Stadt, leggende gebogen aan den voet van de Overwinning, welke den arm van een zoldaat weerhoudt. Het om en opschrift is,

HEYLIG GEDENKTEEKEN TER EEREN DEN BESCHERMER VAN VALENCIEN, STORMENDERHANDT INGENOMEN, EN VOOR PLONDERING BEWAARDT.

1677.



CLXI. PENNING.

De Hertog van Orleans hadt bevel om St. Omer te belegeren, terwyl de Koning het zelve Cameryk deedt. De Prins van Oranje, wanhoopende deze laatste plaats te behouden, gaf zich met 30000 ter optogt, en quam zich, om St. Omer te ontsetten, op de hoogtens van Cassel neerslaan. De Hertog van Orleans liet op het gerucht van dezen marsch eenige benden voor de Plaats en trok, schoon minder in getal, hem te gemoedt, met voor-nemen den zelven slag te leveren. De Koning, die niets dan de Citadel van Cameryk in te nemen hadt, sondt hem den Marschalk de Luxemborg met twee Compagnien van zyn Musquettiers, en die der Granadiers te paardt, gevolgdt door een detachement van 9 Battaljons. De vyanden besloegen op de velden, om-ringt met greppen en hagen, verweerdt zynde door een beek welkers oevers zeer moeylyk waaren om aan te doen, een voordeeligen post, de Hertog van Orleans verzuymde noch in dapperheidt, noch in beleidt, om de zwaarigheden van 't grooter getal, en de voordeelige gelegenheidt der vyanden te boven te komen. Hy passeerde de beek, wierp overhoop al wat hem tegenstondt, deed zich op de gevaarelykste plaatzen zien, bragt de benden die zich op de vlugt begeven hadden weder tot haaren plicht, en deedt zoodanige krachtige pogingen, dat hy eyndelyk een volkome overwinning verkreeg. De Vyanden vloden aan alle kanten, en de Prins van Oranje, na zyne benden verscheyde malen herzameldt te hebben, vondt zich ten laasten mede genootzaakt in persoon de vlugt te nemen; hy verloor meer dan 5000 man, behalven 3000 die gevangen wierden, blyvende de Franschen meesters van het slag veldt, 13 stukken geschut, 17 zo Standaerden als Vaandels, benevens al de Bagagie.

De



De Battalje by Casſel.

Op de Penning werdt de Hertog van Orleans verbeeldt, hy, brengende aan den Koning een Palm tak, werdt door zyne Majeſteit een kroon op 't hoofdt geſteldt. Het omſchrift is,

OVERWINNING BY CASSEL VERKREGEN.

1677.



CLXII. PENNING.

De belegering van Cameryk volgde kort op de overgaaf van Valencien; konnende de Koning geen voornaamer noch nuttelykker overwinning voor zyn Koningryk doen als deze, dewyl het de naast-gelegenste plaats aan zyne grensen was. De partyen, welke staande den oorlog hier uyt liepen, verwoesten Pikardyen en stelden het gansche landt, tot aan de Rivier de Oise, onder brandt-schatting. De Stadt was sterk, de Citadel wierdt gehouden voor een der beste die de Spaanschen in de Nederlanden hadden, en het Jaargety was de belegerde gunstig; de Koning nochtans maakte zich van beyde, in den tydt van een en twintig dagen meester. Aldus vonden de nabuurige lantschappen zich weder voor die oorlogs-rampen gedekt, aan welke zy geduurig bloot stonden; de landluyden begonnen zonder ontrust te werden weder hun akkers te bouwen, zelvs onder de beschutting van die wallen, uyt welke de vyanden het gansche Jaar hunne velden quamen verwoesten, en hunnen oegst oplichten.



Het

162.



Het Innemen van Cameryk.

Op de Penning zietmen een Akkerman dryvende zynen ploeg, willende de herſtelde ruſt en veiligheidt op 't landt te kennen geven: in 't verſchiet ziet men de Stadt Cameryk, en het op en omſchrift is,

DE GRENZEN VAN DE VREES VOOR VYANDELYKE INVALLEN, DOOR HET INNEMEN VAN CAMERYK ONTHEVEN.

·1677·



CLXIII. PENNING.

Zo haaſt als de Hertog van Orleans den Prince van Oranje geſlagen hadt, keerde hy, om het beleg van St. Omer voort te zetten, weder in de linien. De plaats buiten ſtaat om zich te verweeren tegen eenen Prince, die, door zulk een groote overwinning, haer alle hoop van ontzet benam, maakte den 20 April het verdrag.



163.



Het innemen van St. Omer.

Op de Penning zietmen de Stadt aan de voeten van de Overwinning, dragende in de ſlinkerhandt op de punt eener ſpiets een trophé, houdende in de rechter een palm-tak. Het op en omſchrift wil zeggen, dat,

DE VEROVERING VAN St. OMER, DE VRUCHT WAS VAN DE OVERWINNING BY CASSEL BEVOCHTEN.

1677.



CLXIV. PENNING.

De Marſchalk, Hertog de Navailles, trok, om het Rouſſillon te dekken in het Lampourdan; na aldaar ontrent twee maanden vertoeft te hebben, oordeelde hy het raadzaam, dewyl de oegſt in het Rouſſillon geeyndigt was, weder derwaerts te keeren. De Graave De Monterei, Vice-Roy van Catalonien, geloofde deeze gelegenheidt niet onvoordeelig om den ſelve in de engtens van 't gebergte aan te taſten. Vier Regimenten, geoeffende man-ſchap, benevens verſcheide herſtelde officiers hadden het leger der Spanjaarden verſterkt, ende meerder-talligheidt, gevoegt by de kundigheidt der landſtreeken hieldt haer in volkomen vertrouwen: de Marſchalk brak van de omgelegene oorden van Caſtillon, den 1 July op, en de legers bevonden zich noch dien zelven nacht, niet ver van Perelade in malkanders gezicht, zynde alleenlyk door een beek, by naar zonder water, geſcheyden: den 3 vervolgde hy zynen marſch terwyl de bagagie langs de engte van Bagnols volgde. Monterei die zulx niet hadt konnen beletten, noch daar uyt eenig voordeel trekken, trok deſelve na, en taſte den 4 ontrent St. Clement en Epoüilles hunne agterhoede aan. Aanſtondts ſtelde de Marſchalk zyne benden, zoo ver hem de landſtreek zulx toe liet, in ſlag-orden. Men joeg de Spanjaards van de hoogtens, die zy in bezit genomen hadden, hun voetvolk ſtondt verſcheyde malen het vuur der muſquettery uyt, doch wierdt eyndelyk overhoop gewurpen, en ſalveerde zich na een gevecht van 6 uuren, in wanorden; zy hadden meer dan 3000 doden en men maakte meer dan 600 gevangenen, waar onder veel officieren en verſcheide vrywilligen van aanzien.



Nederlaag der Spaanſchen in Catalonien.

Op de Penning ziet men aan den voet van 't gebergte een wapen-tronk, en tot op en omſchrift,

OVERWINNING OP HET SPAANSCHE LEGER BEVOCHTEN OMTRENT DE ENGTE VAN BAGNOLS.

1677.



CLXV. PENNING.

De Prins van Oranje, om zyn geallieerden uyt die verlegentheydt te redden, in welke het verlies van Valencien, Cameryk, St Omer en de nederlaag van Cassel hen gebragt hadt; stelde dezelve het nemen van eene voorname vesting voor, welke gelegentheidt geven en den weg banen zou tot groter ondernemingen. Vier maanden wierden omtrent gespildt aan de toebereidzelen, en, na het houden van verscheide krygs-raden quam deze Prins eindelyk den 6 Augustus met een leger van 60000 man voor Charleroi. Hy hadt niets verzuymdt 't geen dienen kon om dese onderneming, die hem de eerste reis slecht bekomen was, deeze maal beter te doen uytvallen; ja hy twyffelde zoo weynig aan den goeden uytslag, dat hy bereits voor gaf in 6 dagen meester van de Plaats te zullen zyn; doch de Hertog van Luxemburg stelde, zich om de vyanden de gemeenschap met de Sambre en Namen af te snyden, in de vlakte van Fleury. De Marschalk de Humieres legerde zich ter zelver tydt, met een aansienelyk corps, te Nivelle, ten einde hy hen de gemeenschap met Brussel belette, terwyl de Marschalk de Crequy, Prins Carel van Lotheringen het passeren van de Maas en het vereenigen met de Prins van Oranje verhinderde: zo dat de enkele gesteldtheydt der Legers van den Koning, de geallieerden noodzaakte, om de belegering, even als in den Jaare 1672, op te breken.



Het



Het opbreken der belegering van Charleroi.

Op de Penning ziet men een krans van groeijende en bloeijende kruiden, en in deſzelfs midden tot opſchrift,

OM DAT MEN HET BELEG VAN CHARLE-
ROY TEN TWEEDENMAALE HEEFT DOEN
OPBREEKEN.

1677.



CLXVI. PENNING.

Prins Carel van Lotheringen hadt aan het hooft van 60000 man, met zoo veel vertrouwen, als hem de overmagt van manſchap inblies, de veldt-togt begonnen. Hy trok in den aanvang dan gins dan herwaarts, welke togten niet ſtrekten als om zyn rechte voornemen te verbergen. Hier na, naderde hy tot aan Mouſon, opde grenzen van Champange, 't zy om in die Provintie eene verwoeſting t'ondernemen, of zich met zyne geallieerden, welke het beleg van Charleroy zouden doen, te vereenigen. Onderwyl bleef de Marſchalk de Crequi, Generaal des Konings in Duitslandt, de Keyſerſchen geſtadig op de zyde, voorquam alle hunne bewegingen zoo wel, met zich altoos in ſtaat te vertoonen om hen het hoofdt te bieden, dat hy hen wel haaſt noodzaakte van de Maaskant te wyken, en te rug te keeren: ja wiſt in deze aftogt hun menigmaal ganſch ongelegene Campementen te doen betrekken, ruineerende aldus hun ganſche leger, van 't welk hy te Kokelsberg een gedeelte ſloeg. Eindelyk wanneer het ſaizoen zo ver verlopen was, dat het ſcheen te willen, dat men bedacht zou zyn om de legers te doen ſcheiden, keerde de Marſchalk omtrent Schle-Stadt, zich gelatende zyne benden in de winterlegeringen te leggen. Deze valſche togt misleide den Prinſe, die, willende het voorbeeldt der Franſchen volgen, den weg naar Spiers in ſloeg. De Marſchalk de Crequi trok aanſtondts zyn voordeel uit die misleiding en ver-afgelegenheidt der vyanden, ging den 9 November te Briſak over den Rhyn, en belegerde Fryburg, de Hooftſtadt van 't Brisgauwſe. Op dit gerucht, rukte Prins Karel in der yl zyne benden te zamen, zich toeruſtende om de plaats te ontzetten, doch, ondanks zyne aangewende vlyt en naarſtigheidt, vondt hy Stadt en Kaſteel overgegeven.

Het-



Het innemen van Fryburg.

Op de Penning ziet men Minerva, het zinnebeeldt der Voorzigtigheidt: zy leundt met de ſlinkerhandt op een ſchildt met het hoofdt van Meduza, houdende in de rechter een ſpiets, aan welkers opperſte een muurkroon gezien werdt. Het omſchrift is,

OVERWINNENDE MINERVA.

Onder ſtaat,

FRYBURG IN HET BRISGAUWSE INGENOMEN.

1677.

CLXVII. PENNING.

Schoon de Graave d'Eſtrées in de haven van Tabago een volkome overwinning op de Hollanders bèvochten, en alle hunne vaartuigen verbrandt hadt, durfde hy echter, met het weinige by zich hebbendé volk, de belegering van het Fort niet ondernemen. Doch het zelve jaar, in de maandt October, beter voorzien van Breſt vertrokken zynde, ankerde hy met het begin van December op de reede van dat Eilandt: hy ontſcheepte zyn benden, naderde de plaats, en liet de zelve aantaſten, zy was voorzien van talryk garniſoen, en men twyffelde niet of het beleg zou van langen duur zyn: doch den tweeden dag viel de derde bombe die men wierp gelukkig in het kruidt-magazyn, zette het zelve in de vlam, makende door het ſpringen een ſchrikkelyke verwoeſting. De Hollandſche Vice-Admiraal Binkes, vyftien Officieren en meer dan 300 Soldaten ſneuvelden door 't vuur, het overſchot van 't garnizoen vlugte ganſch verſchrikt in de boſſchen; de Franſchen niet meer hoorende ſchieten, naderden het Fort, beklommen het zelve, en bleven, daar niemandt vindende, meeſter van, gevende zich te gelyk vier vaartuigen, welke in de haven lagen, over.



Het



Het innemen van het Fort Tabago.

Op de Penning ziet men de opſtal van het Fort, en de bombe, vallende in het midden van 't zelve, beneden legdt de vloot des Konings in ſlag-orden gerangeerdt, zynde het omſchrift,

VEROVERING VAN TABAGO.

1677.



CLXVIII. PENNING.

Met den aanvang van Maart hadt de Koning, door het veroveren van Valencien en Kameryk, de veldttogt begonnen; de Spaanſchen en Hollanders wierden te Caſſel geſlagen, en 't St. Omer ingenomen. In Duitslandt maakte de Marſchalk de Crequi, na de Keizerſchen meer dan eens overwonnen te hebben, zich in de maandt November, meeſter van Fryburg. De winter ſcheen de vyanden tot aan de naaſte veldt-togt voor verdere inbreuken te dekken; doch de Koning deedt in de maandt van December St. Guilain, in Vlaanderen door den Marſchalk d'Humiéres belegeren. De Graaf van Waldek en de Hertog de Ville-Hermoſa, hier van bericht ontvangen hebbende, verzamelde met alle ſpoedt het leger der Bondgenoten, en naderden tot aan Bergen in Henegouwen, niet meer dan twee mylen van de linien, doch al hun aangewende vlyt en naarſtigheidt diende nergens toe, als om getuigeniſſe van het innemen der plaats te konnen geven, de welke byna in hun gezigt, en 16 dagen na het openen der loopgraven, het verdrag maakte.





Het innemen van St. Guilain.

Op de Penning vertoondt zich Pallas met haar gewonelyk ſchildt aan de voeten, houdende een Cirkel, die door een ſlang, welke in haar ſtaart bytende geformeerdt werdt, deze Cirkel het gewoonelyk zinnebeeldt van 't jaar, is met laurieren omvlochten, het omſchrift is,

HET JAAR GELUKKIG TEN EYNDE GEBRACHT.

Onder ſtaat,

St. GUILAIN INGENOMEN.

1677.

CLXIX. PENNING.

DE Koning voorgenomen hebbende Gendt te belegeren, vergat geene voorzorg te nemen in alles wat vereiſt wierdt om den goeden uitſlag van zulk een grooten onderneming te verzekeren. Na heimelyk bevel aan de Marſchalk de Humiéres gezonden te hebben om de plaats den eerſten Maart in te ſluiten, vertrok hy met de Koninginne in de maandt van February. Doch om zyne rechte meening voor de vyanden te verbergen, begaf hy zich in plaats van naar Vlaanderen naar Metz, liet de Koninginne te Stenay, en begaf zich zeer ſchielyk voor Gendt. Op zyn aankomſt vondt hy alles volgens zyne order beſchikt, de benden overvloedig van levens-middelen en vouragie voorzien, de quartieren reeds betrokken, de linien by na voltooidt, en de loopgraven gereedt om geopendt te worden. Het is gemakkelyk te begrypen hoe verbaaſt de Spanjaards zyn geweeſt, ziende als op eenen dag verſcheide van hunne ſteden ingeſloten, doch het beleg van Gendt, quam hen wel het grootſte en ongelooflyxt te vooren.





Krysg-togt op Gent,

Op de Penning vertoonen zich in een legerplaats twee Vrouwen, die, welke aankomt vliegen, in de eene handt een ſchicht en in de andere een gevleugelde zandt-loper houdende, verbeeldt gezwindtheidt. d'Andere zittende op een Mortier, houdende een Overvloedshooren, by haar hebbende een ſtuk geſchut, kogels, ſchoppen, en houwelen, om den grondt te ſlegten, is Voorzigtigheidt. In 't verſchiet legdt de Stadt, en het opſchrift is,

VAARDIGHEIDT EN VOORZICHTIGHEIDT.

Onder ſtaat,

KRYGSTOCHT OP GENDT.

1678.

CLXX. PENNING.

Gendt is gelegen op drie Rivieren, verſcheiden graften en vaarten doorloopen de Stadt, en veroorzaken daar rond-om-heen verſcheide eilanden. Zy wierdt den eerſten Maart door de Marſchalk de Humiéres ingeſloten. Don Franciſco Pardo, gebieder in de Stadt zette het ganſche landt onder water, doch men vondt middel om een gedeelte van het zelve door aftappingen in de Schelde te doen loopen, welke daar door niet dan te vaarbaarder wierdt tot vervoering van 't geſchut. De Koning quam den 4 in het leger aan, en deedt 's andren daags de loopgraven openen. Het water, noch de geſtadigen regen verhinderden geenzins het voort-zetten van de werken, want de Hertog de Villeroy den 8 met den degen in de vuiſt de halve-manen en buiten-werken ingenomen hebbende, maakte de verbaaſde bezetting den 9 het verdrag, en begaf zich op het kaſteel, 't geen insgelyx aanſtonds belegerdt wierdt. Den 12, zoo als men zich bereide om de contreſcarpen aan te taſten, en den volgenden nacht den mineur te hegten, vondt de Gouverneur niet raadzaam het uiterſte af te wachten. Na het verlies van deeze voorname Stadt waren de vyanden buiten ſtaat om hunne benden langer te kunnen doen beſtaan, noch eenige gemeenſchap te houden met hunne zee-ſteden, alwaar de hulptroupen, welke Engelandt hen beſchikte, gewoon waaren te landen; des verlooren zy alle hoop, en zagen eindelyk dat'er geen ander middel overig was om vrede te erlangen, dan op die voorwaardens, als hen den Koning de zelve had willen geven.



De



De verovering van Gendt.

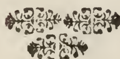
Opde Penning zit aan de voet van een wapen-ſtandaardt in het midden van een houte tuin of heining, een Maagdt, hebbende een leeuw by zich, zynde het gemeene zinnebeeldt dezer Stadt. Het omſchrift is,

DE HOOP EN HET GEWELDT DER VYANDEN VERDELGDT.

Onder ſtaat,

GENDT INGENOMEN.

1678.



CLXXI. PENNING.

Noch dien zelven dag, als de Koning het kasteel van Gendt hadt ingenomen, deedt hy Yperen insluiten, begevende zich ten eersten voor de plaats. De Stadt was wel versterkt en van een Citadel voorzien, doch zyne Majesteyt taste op eenen en den zelven tydt Stadt en Kasteel aan, en hebbende in eenen nacht al de contrescarpen ingenomen, zo bedagten zich de belegerden niet lang om het verdrag te maken. De overgaaf van deze Stadt deed de vyanden ten laasten tot de vrede neigen, dewelke weinig tyds hier na, tot Nimwegen gesloten wierdt.



171.



Het innemen van Yperen.

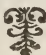
Op de Penning ziet men de Overwinning, richtende een wapenſtandaardt op, op welkers opperſte zy een muurkroon ſteldt, achter de zelve daaldt de Vrede uit den Hemel; de woorden van 't omſchrift zyn,

DE VYANDEN GEDWONGEN DE VREDE AAN TE NEMEN.

Onder ſtaat,

YPEREN INGENOMEN.

1676.



CLXXII.

CLXXII. PENNING.

DE Fransche bezetting van Maestrigt, hadt al het het vyandelyke landt tot aan Antwerpen en tot in het hart van 't Staatsche-Brabant onder brandschatting gesteldt; doch Sout-Leeuw, een klein steedtje in 't Hertogdom van Brabandt gelegen, en omringdt van een groot moeras, alwaar de Gete een dubbelde, zeer diepe, en wyde graft maakt, verhinderde geweldig de partyen welke tot invordering der contributien wierden uitgezonden. Derhalven besloot Calvo, gebiedende in Maestrigt, zich meester van dien post te maken. Hy verkoor la Bretéche, officier van de Infantery, en gaf aan den zelven het beleidt dezer onderneming, volgende in perzoon, om hem te ondersteunen, van na-by. Gemelde la Bretéche met een klein getal uitgeleze manschap, en voor 't grootste gedeelte goede zwemmers, trok in der stilte uit en quam te middernacht voor Sout-Leeuw. Hy passeerde aanstonds in schuiten van biezen gevlochten, en met gewast-linnen overtogen, de inundatie, en naderde tot aan de palissaden van den dyk, langs welk men in het kasteel gaat. Door deeze braken zy in korten tydt heen, en 50 soldaten passeerden al zwemmende de eerste graft: het overige voet-volk volgde in de gemelde schuitjes, welke over de palissaden daar in gebragt waren: ja zelfs, men ging over de tweede graft. De bezetting, door het gerucht ontwaakt, liep tot de wapenen, en maakte een groot vuur uit musquetten en kanon, doch in die verbaestheidt en wanorder in welke zy waren, was het hen onmogelyk te verhinderen dat de Franschen zich meester van de Citadel maakten: deze wenden aanstonds het geschut tegen stadt, en de zelve verzogt met het aanbreken van den dag, het verdrag te maken.

Het



Het innemen van Sout-Leeuw.

De Penning verbeeld een vliegende Overwinning, gedekt met de ſluier des nachts, alom met ſterren bezaait, houdende een muur-kroon. In 't verſchiet vertoondt zich de Stadt; zynde het omſchrift,

WAKENDE OVERWINNING.

Onder ſtaat,

SOUT-LEEUW BY NACHT INGENOMEN.

1678.



CLXXIII.

CLXXIII. PENNING.

DE Koning, ten einde hy Spanjen noodzaakte het vredens-verdrag 't geen hy het zelve aangeboden hadt, aan te nemen, gaf den Hertoge de Navailles last om Puycerda, de hoofdstadt van Cerdaigne, te belegeren: deze plaatze, genoegzaam weerbaar door zyne gelegenheidt, was op nieuws geweldig versterkt; zy was voorzien van alle voorraadt en noodwendigheden, benevens een bezetting van 2500 man, geboden door Don Sanche de la Mirande, Generaal van de artillery; een Hoofdman van moedt en beleidt. De Marschalk de Navailles quam ten eersten de zware hindernissen van het Pyrineesche gebergte, en deszelfs enge wegen, die hem in zyn onderneming beletten, te boven, en zonder lienien te maken, of het geschut af te wachten, 't geen niet, als na verloop van zes dagen, aanquam, deed hy den 29 April de loopgraven openen. Het bericht 't geen de belegerden kregen, dat de Grave de Monterey met een talryk leger, tot hun ontzet, in aantogt was, vermeerderde hun vertrouwen. Zy wederstonden met de uiterste dapperheit al het geweldt der belegeraars, wezen de zelve in verscheide stormen af, en versterkten zich achter de bres. Onderwyl won Monterey in het gebergte een post niet ver van het beleg, men dreef hem van daar, en de Franschen bleven gedurende den tydt van 9 dagen gestadig in slag-orden. De gesteldheidt van een leger, 't geen, zonder linien van circumvallatie, onverschrokken zyn magtiger vyandt afwachte, en echter gestadich de werken der belegering voort zette, deedt den Graave de Monterey eindelyk tot de aftogt besluiten. Hy ondernam de zelve den 26 Mey, en de Gouverneur, zich van het ontzet, met welke hy zich gevleidt hadt, misleidt ziende, gaf den 28, zynde een maand na het openen der loopgraaven, de stadt over.



Het innemen van Puycerda.

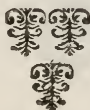
De Penning vertoondt op een berg eenen wapen-zuil, gedekt door een muurkroon : aan deſzelfs voet ziet men een ſchildt met het wapen van de Stadt, het omſchrift is,

DE DOOR-TOGT DER PYRENEEN OVER-WELDIGDT.

Onder ſtaat,

PUYCERDA INGENOMEN.

1678.



CLXXIV. PENNING.

IN de maandt van Mey, ſtelde zich de Marſchalk de Crequy aan 't hoofdt van 't leger des Konings, trok te Briſak over den Rhyn, en legerde zich in de omgelegene landtſtreken van Fryburg, 't geen hy op het einde des voorigen veldttogts hadt ingenomen. Prins Karel van Lotheringen die zich bereide om over de brug te Straatsburg, en vervolgens in de Neder-Elzas te trekken, hier door alle zyne voornemens verydeld ziende, bleef aan geene zyde des Rhyns. Gedurende de tydt van meer dan een maandt, deden de beide legers verſcheide bewegingen zonder den anderen uit het gezigt te verliezen, en daer vielen al verſcheide ſchermutzelingen voor, in welke de benden des Konings altydt de overhandt behielden. Met den aanvang van July naderde de Marſchalk eindelyk Rhynsfeldt, alwaar hy de vyanden aangreep, en hunne verſchanſzingen, die zy aan het hoofdt der brug hadden, overweldigde. Na eenige andre behaalde voordeelen, trok hy over de Rivier de Kints, ſloeg den Prince Karel dien hy voorgekomen was, en maakte zich meeſter van Ortemburg, 't geen die Prins trachte te bewaren. Vervolgens, op de weigering der vrije doortogt, hem door de inwoonders van Straatsburg gedaan, verzekerde hy zich van het Fort Khel, 't geen zy aan 't hoofdt van hunne brug hadden, en door 4000 man verdedigdt wierdt. De Prins van Lotheringen quam weder aan dees zyde van den Rhyn, en naderde Lauterburg; de Marſchalk de Crequy volgde, en noodzaakte hem de Rivier weder over te trekken, en nam Landauw weg.



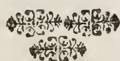


De Veldtogt van 't jaar 1678, in Duitslandt.

Op de Penning ziet men den Koning, ſtaanden in een zege-kar van vier paarden getrokken, werdende door de Overwinning gekroondt. Het omſchrift is,

DE DUITSCHEN TE RHYNSFELDT, AAN DE KINTS, EN TE STRAATSBURG OVERWONNEN.

1678.



CLXXV. PENNING.

DE Koning, meerder het wel-zyn van zyn Koningryk ter harte nemende, als zich te kittelen met de Glorie van overwinningen te doen, had zoo dra Gent en Yperen niet ingenomen, of hy ſtondt van al die voordeelen af, welke hy daar uit hadt konnen trekken, en was niet bedacht als by deeze gelegendheidt zyn ſlag waar te nemen om aan Europa de Vrede te geven. Zyn Majeſteit ſtelde zelfs de artikelen op, en zondt de zelve aan zyne gevolmagtigde, met laſt, om aan de Verbondene te verklaren, dat dit zyne uiterſte meningen waren, en dat hy hen-lieden de keur liet, om ze te onderteekenen, of in den oorlog te volharden. Deze voorwaardens wierden aanſtonds by de Hollanders, weinigen tydt daar na by de Spanjaards, en eindelijk by den Keizer, benevens de Noorder Princen, zonder dat daar de minſte verandering in gemaakt wierdt, aangenomen.





De Vrede van Nimwegen.

Op de Penning ziet men den ſlangen ſtaf van Merkurius, het zinnebeeldt van Vrede, geſteldt op 't midden van een Blixem, zynde het zin-teken van onbepaalde mogentheidt. De woorden van 't omſchrift zyn,

DE VREDE OP 'T VOORSCHRIFT DES KONINGS GEMAAKT.

Onder ſtaat,

TOT NIMWEGEN DEN X. AUGUSTI.

1678.



CLXXVI. PENNING.

Het Fransche leger, verwachte voor de poorten van Brussel het sluiten der vrede. De Marschalk de Luxemburg, die het gebiedt voerde, wierdt bericht, dat de benden der Geallieerden zich boven die stadt verzamelden, om op de Grave de Montal en de Baron de Quincy te vallen, de welke zedert twee maanden Bergen gebloqueert gehouden hadden. Zy naderden de zelve en stelden zich gansch voordeelig. De Prins van Oranje verscheen met 50000 man en 40 stukken kanon den 14 Augustus in de vlakte van Havré, zeer na aan de rechter vleugel van het Fransche leger. Zoo als zich de Marschalk tot den strydt vaardig maakte, ontving hy het Vredes-verdrag, den 11. tot Nimwegen getekent; en geenzins twyffelende of de Prins van Oranje, hadt het zelve reeds voor hem ontvangen, bleef hy gerust in zyn leger plaats. Doch, op kondschap dat de vyanden zich reeds op de hoogte van d' Abdy van St. Denys vertoonden, oordeelde hy aanstonds, dat de Vrede, in weer wil van dien Prince gemaakt zynde, hy wel besloten mogt hebben de zelve te verbergen en een slag te wagen, in mening, zo hy het gevegt quam te winnen, middelen te zullen vinden om de Vrede te breken, en verliezende, de zelve te gebruiken om de voortgang des overwinnaars te weerhouden. Men stelde zich dan schielyk slag-vaardig, het vyandelyk leger trok ten 11 uren door de enge wegen, en begon den strydt. De zelve was bloedig en schrikkelyk. Doch de vyanden wierden eindelyk met verlies te rug gedreven, en des andren daags, zondt de Prins van Oranje, met het aanbreken van den dag, om aan de Marschalk de Luxemburg het Tractaat van Vrede bekendt te maken, en met de zelve een wapenschorssing te beramen ten tydt dat het zelve zou bekrachtigdt zyn.

Ge-



Gevecht by St. Denys.

Op de Penning ſtaat Mars, dragende in de eene handt een zege teeken, en in de andre een Olyftak. Het omſchrift is,

MARS WREKER DER VREDE.

Onder ſtaat,

GEVECHT BY St. DENYS, DEN 14 AUGUSTI. 1678.



CLXXVII. PENNING.

Onmiddelyk na het fluiten der Vrede te Nimwege, quam de Marquis de Los Balbazos, met de tytel van boven-gemeenen Afgezandt in Vrankryk, om Maria Louyza de Orleans, dochter van Philippus, Hertog van dien naam, en van Henriette, dochter van Karel den eerften, Koning van Engelandt, voor zynen meefter, den Koning van Spanjen ten huwelyk te verzoeken. Dit Trouverbondt wierd in Auguftus gefloten; de plegtigheidt gefchiede te Fontainebleau, alwaar de Prins de Conti, in den naam des Konings van Spanjen deze Princeffe troude.



177.



Het Huwelyk van de Koninginne van Spanjen.

Op de Penning ziet- men den Afgezandt van Spanjen, die het verzoek doedt, benevens den Koning, die, de Princeſſe by de handt houdende, de zelve, in tegenwoordigheidt des Hertogs, eenigſten broeder van zyn Majeſteit, aan den Gezandt toe ſtaat. De woorden van 't omſchrift betekenen, dat

DE VREDE DE VOOR-RANG IN DEZE TROUW HEEFT GEHADT.

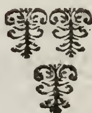
Onder leeſt men,

MARIA LOUYZA D'ORLEANS, AAN KAREL DEN II. KONING VAN SPANJEN, TEN HUWELYK GEGEVEN.

1679.

CLXXVIII. PENNING

De Koning van Zweden, en de Hertog van Holsteyn Gottorp, om als getrouwe verbondene van Vrankryk gehandelt te hebben, bleven den oorlog tegen den Koning van Denemarken, den Keurvorst van Brandenburg, en de Prinssen van Brunswyk gaande houden. Deze drie verknochte Mogendtheden maakten zich meester van al de Landen, die Zweden en de Hertog Holsteyn in Duytslandt bezaten. De Koning, welkers krygsmagten in Nederlandt en aan den Rhyn hunne bezigheydt hadden, zag zich zoo dra niet in staat om zyne Vyanden tot het aannemen der Vrede te noodzaken, of hy begon te zorgen voor het herstellen van zijne Geallieerden. Zyn Majesteyt verklaarde uytdrukkelyk, de wapenen niet te zullen neder leggen, alvorens men yder het zyne zoude weder gegeven hebben, 't geen men hen, staande den Oorlog hadt afgenomen. De Hollanders, de Koning van Spanjen, en de Keyzer, lieten niet na het Verdrag te teekenen; doch de Koning van Denemarken, de Keurvorst van Brandenburg, en die 't met hen hielden, weygerden het aan te nemen. Hier op kreeg de Marschalk de Crequy, bevel hen tegen te trekken. Hy toog met zulk eene gezwindheydt door een gedeelte van Duytslandt, dat deze Prinssen, verbaast van een Leger, 't geen zy geloofden noch op de grenssen van Vrankryk te zyn, voor hunne poorten te zien, het verdrag onderteekenden, en alle hunne overwinningen afstonden.





De Vrede van 't Noorden.

Op de Penning ziet men het Altaar der Vrede op de wyze der Ouden. De Vrede ſtaat aan de zyde van 't zelve, houdende in de eene handt een Olyf-tak, in de andre een Fakkel, met welke zy een ſtapel krygs-tuygen in den brandt ſteekt; ſtaande de Overwinning aan den andren kant. Het omſchrift is,

BESCHERMER ZYNER MEDE-STANDERS.

Onder ſtaat,

VREDE VAN 'T NOORDEN.

1679.



CLXXIX. PENNING.

Niet tegenſtaande de Keyzer en het Duitſche-ryk, by het Verdrag van Munſter, aan den Koning het opper gebiedt in de Neder-en Opper-Elzas hadden afgeſtaan, waren der nochtans tien ſteden, welke, op de naam van Keyzerlyke-ſteden, weygerden de Koning voor hunnen Heer te erkennen, doch alle onderwierpen zy zich eyndelyk, en volbragten den Eedt van getrouwigheydt.



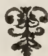


De Onderwerping van tien Steden in der Elzas.

Rondom de Penning ziet men de wapens der tien Steden, en in het midden der zelve de Elzas knielende, ontvangende uyt de handen van Vrankryk een ſchildt met drie lelie-bloemen. Het om-en opſchrift is,

DE GANSCHE ELZAS, DOOR DE ONDERWERPING VAN TIEN KEYZERLYKE STEDEN, TOT EEN FRANSCHE PROVINTIE GEWORDEN.

1680.



CLXXX.

CLXXX. PENNING.

Zederdt den Jaare 1670, was het Huwelyk van den Dauphyn met de Princesse Anna Maria Christina, Dochter van Ferdinandt Maria, Keurvorst van Beyeren, en Henriette Adelheide van Savoyen voorgeslagen en zoo goedt als gesloten. De hoop van zulk een grooten voordeel, verplichte dezen Keurvorst, gedurende den Oorlog, ondanks alle de aanzoekingen van den Keyzer en het Ryk, een volmaakte onverschillendheydt te onderhouden. Na het sluyten der Vrede, de Koning yverzugtig van zyn woordt, en boven dien van de heerlyke hoedanigheden dezer Beyersche Princes bericht zynde, zondt de Hertog de Crequy om de zelve te verzoeken; en, wat tegenweer de Raadt van Weenen, om dit Huwelyk te verhinderen, ook mogt doen, wierd het den 28 January 1680 tot Munchen voltrokken. De Koning ging tot aan Vitry in Champangie de Princes te gemoedt, werdende de laaste plegtigheydt, te Châlons op de Marne, door den Kardinaal de Boüillon, groot Aelmoezenier van Vrankryk, volbragt.



Het



Het Huwelyk van den Dauphyn.

Op de Penning ſtaat de Kardinaal de Boüillon, gekleedt in zyn Opper-Prieſterlyk gewaadt, met den Myter op het hoofdt, voor hem ſtaan de Prins en de Princeſſe, gevende elkanderen de handt. De woorden van 't omſchrift zyn,

HUWELYK, GESLOTEN ONDER DE GUNSTIGE BESCHERMING VAN DE OVERWINNING EN DE VREEDE.

Onder ſtaat,

MARIA ANNA VAN BEYEREN, GETROUWDT AAN LOUYS, DAUPHYN VAN VRANKRYK.

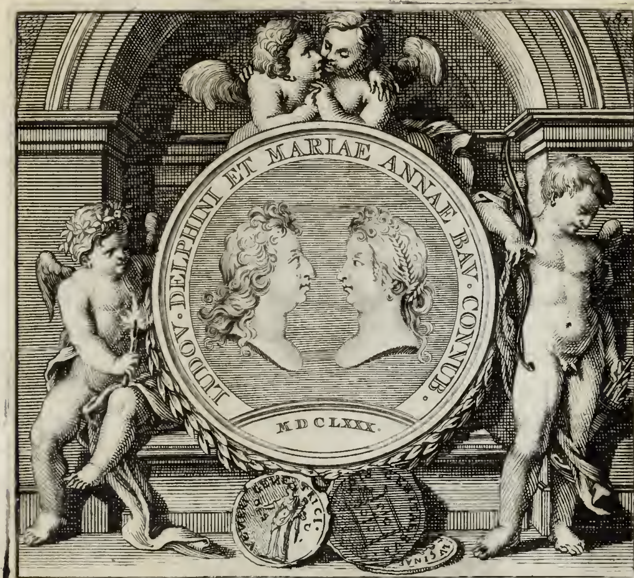
1680.

CLXXXI. PENNING.

Op de tweede Penning, geslagen ter gedachtenisse van het voorgemelde Huwelyk, ziet men de Tronien van den Dauphyn en de Dauphyne tegen malkander aan ziende.



An-



Andre Penning op het Huwelyk van den Dauphyn.

De woorden van 't omſchirft zyn,

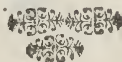
HUWELYK VAN DEN DAUPHYN MET MARIA ANNA VAN BEYEREN.

1680.



CLXXXII. PENNING

Toulon is, door zyn schoone Haven en Rheën, een der aanzienelyxte steden van Vrankryk. De vermeerdering der scheeps-magten van den Koning heeft het getal der inwoonders dermaten doen aangroeijen, dat het zyn Majesteit goedt dachte de stadt, zoo aan de zee, als landzyde te vergrooten, en deze nieuwe omtrek met wallen te doen omvangen. Dewyl de oude Haven, niet groot genoeg bevonden wierdt, om een meenigte schepen te konnen bergen, heeft men met groote kosten een nieuwe aangelegt, welke het nieuwe Dok genoemdt werdt, waar in men gemakkelyk hondert schepen van oorlog kan houden. Langs de boorden van het zelve heeft men een ruim en pragtig tuig-huis gebouwdt, benevens groote magazynen, verscheide timmer-werven, gieteryen van geschut en mortieren, en verder alles wat tot zee-magezynen nodig is. Men komt inde oude noch nieuwe haven niet, dan langs een naauwe gegrave graft wederzyds belegt met geschut 't geen langs het water schiet. De Rheën zyn alle zeer schoon en gansch veilig. Die, welke men byzonderlyk de Rhë van Toulon en van Morillon noemdt, wierden gestadig, door den modder, die twee kleine rivieren daar in wierpen, gedempt; om dit voor te komen heeft de Koning den loop dezer rivieren verlegdt. Eindelyk, verscheide sterktens, en een meenigte batteryen, zoo van kanon als mortieren, van afstandt tot afstandt geplaatst,) dekken deze Rheën voor alle vyandelyke aanslagen.



De

182.



De Haven van Toulon.

Op de Penning ziet men de platte grondt van de Stadt, het Tuighuis en de Haven. Minerva als aanlegſter en beſchutſter van dezen arbeidt, vertoondt zich daar boven, zittende op wolken. Het omſchrift is,

DE HAVEN EN HET TUYG-HUIS VAN TOULON.

Onder ſtaat het jaar

M. DC. LXXX.

waar in het grootſte gedeelte dezer werken voltooydt is.



CLXXXIII. PENNING.

Het moeijelyxte, dat zich omtrent 's Konings Hoogmerk, om de Zeevaart te herſtellen, opdeedt, was, zoo veel Matrozen te bekomen als men voor den oorlog en koophandel nodig hadt: zyn Majeſteit vondt onderwyl middel, om'er by de zestigduizendt by den andren te brengen, welke hy in drie deelen verdeelde, waar van'er altydt twintig duizendt op de oorlogs en twintigduizent op de koopvaardy-ſchepen dienen, blyvende een gelyk getal ſtil leggen.





Het lichten en onderhouden van zeſtig duizendt Matrozen.

De Penning vertoondt een Bootsgezel aan den oever der zee, leunende op een afgebrokene kolom, houdende een met lelie-bloemen bezaaidt ſcheeps-roer, Het omſchrift is,

VOOR DEN OORLOG EN KOOP-HANDEL.

Onder ſtaat,

ZESTIG DUIZEND MATROZEN AANGENOMEN.

1680.



CLXXXIV. PENNING.

Van al de Koninglyke gebouwen is zyn Majeſteit wel het meeſt met Verſailles ingenomen, en heeft dat meer dan anderen opgeçierdt, hy heeft daar al 't geen de konſt en prachtigheidt ongemeen en wonderlyk te voorſchyn weet te brengen, by een vergaderdt. Men vindt geen huizingen zo koſtbaar, geen hoven zo aangenaam en verſcheiden, nergens zulken overvloedt van water, waterleidingen van zulken verwonderlyken arbeidt, of een zoo groote meenigte van koſtelyke çieraden, en verſcheidene ſchoonheden, welkers beſchryving meer dan een boek-deel zou vereiſchen. Niet alleen de Koning heeft hier zyn overheerlyke woning, maar te gelyk de Princen, Heeren en al de Officieren hebben vertrekken, tevens prachtig en gemakkelyk. Het verblyf van den Koning heeft zoo groote meenigte menſchen derwaarts getrokken, en zoo veel huizen doen bouwen, dat het zelve thans tot een aanzienelyke en volk-ryke Stadt is aangegroeidt.



Ver-



Verſailles.

Op de Penning ziet men het Voor-aanzien van 't gebouw, zoo als het zich van de Tuin-zyde vertoondt. Het omſchrift betekendt,

KONINGLYK SLOT VAN VERSAILLES.

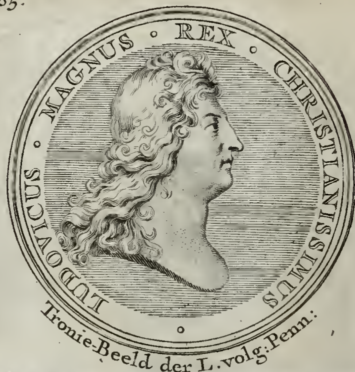
Onder ſtaat,

M. DC. LXXX.

Zynde dit het jaar, in het welken zich dit Paleys op weinig na voltooidt bevondt.



185.



Tronie-Beeld der L. volg: Penn:

CLXXXV. PENNING.

Onder de veelvuldige zorgen, die de Koning altydt op zich nam, om de rust en 't wel wezen zyner onderdanen te verzekeren, was wel de voornaamste, de grenzen van 't Koningryk aan die oorden te versterken, alwaar zich de zelve het swakste en bloot voor de vyanden bevonden. Omtrent Bazel en Brisak hadt hy geene vesting, die aan de Duitschen den inval in den opper-Elzas belette: derhalven beval zyne Majesteit dat men Hunninge, een klein dorp omtrent een halve myl van Bazel gelegen, zou beschanzen; des maakte men van het zelve een zeer reguliere vesting van vyf bastions, en zoo veel buitewerken als de zelve vereisten.





Het verſterken van Hunninge.

Op de Penning ziet men Pallas, Godinne des oorlogs en der konſten, aan welke Hunninge den platten-grondt van haare bewallingen aanbiedt. De Rhynſtroom beſchoudt met vreugdt dit nieuwe çieraadt met welk men zyne oevers voorziet. De woorden van 't omſchrift zyn,

DE GRENZEN OP DE OEVERS DES RHYNS VERSTERKT.

Onder ſtaat,

HUNNINGE GEBOUWDT

1680.

CLXXXVI. PENNING.

Zedert het tractaat van Munster begeerde de Koning, dat Straatsburg, de hooftstadt van de Elzas, zou begrepen zyn in de generalen afstandt, die men van die gansche Provintie aan hem had gedaan. Deze Stadt nochtans bleef vry; maar na het sluiten der Vrede te Nimwegen, (welke in dit point die van Munster bevestigde,) zyn Majesteit verwittigdt zynde, dat de Duitschers voornemens waren, zich van de brug dier stadt te verzekeren, en hem de quaadt willigheidt, van welke zy staande de laatsten oorlog blyken gegeven hadden, herinnerende, besloot zyn recht te vorderen. Hy liet ten dien einde in der Elzas een leger te zamen brengen: Het zelve, onder het beleidt van den Baron de Monclar, Straatsburg met de artillery schielyk genaderdt zynde, verzeekerde zich van het fort Zolhuz, 't geen de toegang der brug verweerde; en men zommeerde de stadt, om den Koning voor haaren wettigen heer te erkennen. De inwoonders, buiten staat om van het Keizerryk ontzet te kunnen werden, zonden gevolmagtigde om het verdrag te ontwerpen, 't geen geteekend, en aanstondts volvoerdt wierdt. De Koning, die zich om deeze krygstogt op weg begeven hadt, quam eenige dagen daar na, zynde zyne eerste zorg de Roomsche Godsdienst in de stadt, en den Bisschop in zyne kerk te herstellen.





Het veroveren van Straatsburg.

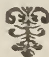
Op de Penning ziet men den Rhyn-ſtroom, leunende op zyn water-kruik, houdende een overvloeds-hoorn; in 't verſchiet vertoondt zich de Stadt. Het omſchrift betekendt,

HERSTELLING VAN DEN GODSDIENST EN BISSCHOP.

Onder ſtaat,

STRAATSBURG ONDERWORPEN.

1681.



CLXXXVII. PENNING.

Cazal, de hoofdt-ſtadt van het Montferrat, gelegen op de Po, en buiten gemeen ſterk uit zich zelve, is van de eene kant verweerdt door een goede Citadel, en van de andre zyde door een Kaſteel. De Spaanſchen hebben de zelve altoos aangezien als een plaats, die hen wonder wel gelegen en nodig was, zoo tot dekking van het Milaneeſche, als om de Hertog van Savoyen eenigermate van hen afhankelyk te houden. Zederdt den jare 1629 tot 1640 hebben zy het drie maalen belegerdt, en drie werf heeft Vrankryk het ontzet: In 't jaar 1652. ſtaande den burgerlyken oorlog in 't koningryk, maakten zy zich daar meeſter van, en gaven het zelve weinig tyds daar na weder aan Karel den III. Hertog van Mantua, zynde de zelve ten dien tydt in hunne belangen. Doch zyn zoon Karel de IV. buiten ſtaat om het zelve te bewaren, en in vreeze dat de Spanjaarts, of de Hertog van Savoyen zelf, voordeel uit zyn onvermogen mogten trekken, boodt hy den Koning, om zich daar door van zyne beſcherming te verzeekeren, de bewaring dezer veſting aan. De Koning, met oogmerk om de ruſt in Italien vaſt te ſtellen, en zyne Geallieerden in alle gelegentheden te kunnen byſpringen, aanvaarde de aanbieding van dezen Prince. De uitvoering van dit tractaat wierdt wel eenigen tydt gedwarsboomdt, doch de benden des Konings namen eindelyk bezit van de Citadel.



De

187.



De Citadel van Caſal in bewaring des Konings geſteldt.

Op de Penning ziet men den Hertoge van Mantua, houdende in de eene handt een veldteeken met zyne wapens, biedende met de andre den Koning, zittende op een troon, de Stadt, in de gedaante van een vrouwe, aan; deze op eene knie ter aarde gebogen, geeft zyne Majeſteit het Plan van haar Citadel over. Het omſchrift betekendt,

DE BESCHERMING EN VEILIGHEIDT VAN ITALIE.

Onder ſtaat,

DE CITADEL VAN CASAL IN HANDEN DES KONINGS GESTELDT.

1681.

CLXXXVIII. PENNING.

Dien zelven dag, wanneer Straatsburg den Koning voor zynen Souverein erkende, nam de Citadel van Cazal Fransche bezetting in. Deze Citadel, gevest op de Po, is als de sleutel van Italie, en de Stadt Straatsburg, meestressche van een brug over den Rhyn, geeft toegang tot by naar in 't hart van Duitslandt. De byzonderheden waren aanmerkelyk van deze twee plaatzen, door zulken grooten uitgestrektheidt van tusschen gelege landt gescheiden, op eenen dag, de eene onder de gehoorzaamheidt, en de ander onder de bescherming van zyn Majesteit gebragt te zien.





Straatsburg onderdanig gemaakt, en Caſal in handen des Konings geſteldt.

Op de Penning ſtaat Minerva, het zinnebeeld van wysheidt, zy houdt twee ſchilden, bemaaldt met de wapens dezer twee ſteden, welke zy aan twee Rivier-goden, de Rhyn en Po, vertoondt. Het om en opſchrift is,

STRAATSBURG ONDERDANIG GEMAAKT
EN CAZAL IN DE BESCHERMING DES KONINGS
GEGEVEN DEN XXX SEPTEMBER.

1681.



CLXXIX. PENNING.

De Stadt Breft, is naar het Weften gelegen aan den uiterften hoek van Bretagne. Zyn haven en rhede hebben aan de Koning ruimte gegeven, om aldaar zyne voornaamfte fcheeps-toeruftingen voor den Oceaan op te richten. De kleine rivier Penfelt, die de haven maakt, is van zodanigen diepte, dat met de allerlaagfte zee, de grootfte fchepen daar binnen kunnen komen. Aan beide zyden dezer rivier, ganfch met gemetzelde kayen opgehaaldt, heeft men een meenigte van Magazynen en Timmerwerven geftigt, alle zoo ruim, zoo gemakkelyk en deftig, datze niet beter zouden te wenfchen zyn; de haven, die vyftig grote fchepen, behalven de fregats en andre kleine vaartuigen kan bevatten, werdt den ganfchen nacht met een keten afgefloten. De Rhede, met het inkomen van de haven, heeft by na negen mylen in haaren omtrek, en legt in zoodanigen fchoonen kreek, dat geen windt de fcheepen hindren kan, daar onthoudender zich, zonder eenige fchroom, somtijds meer dan duizendt, zynde de diepte over al goedt. Zy heeft niet meer dan een inkomen, en dat niet alleen genoegzaam naauw, maar zelfs in het midden met een klip belemmert. 72 Batteryen van 600 ftukken kanon en 30 mortieren verweeren het zelve, zoo dat de zeemagten van zyne Majefteit, daar in volkome veiligheidt zyn.





De Haven van Breſt.

Op de Penning ziet men den platten-grondt van de Stadt en Haven, aan welkers inkomen Portumnus legt. Deze Godt der Havenen, naar de wyze der ouden afgebeeldt, leundt op een Dolphyn, en houdt een ſleutel. Het omſchrift is,

VEILIGHEIDT DER KONINGLYKE VLOTEN OP DEN OCEAAN.

Onder ſtaat,

DE HAVEN EN HET ZEE-MAGAZYN VAN BREST.

1681.

CXC. PENNING.

DE Zee-Rovers van Tripoli, de ontmoeting van 's Konings ſchepen, geboden door den Luitenant Generaal Duqueſne, ontvlugt zynde, waren onder het geſchut van het Fort van Chio geweken, alwaar de Aga, die daar geboodt, om de zelve te beſchermen, veertig ſtukken geſchut op de batteryen liet voeren; Duqueſne naderde tot onder het vuur van de plaats, ſchoot een gedeelte hunner vaartuigen in den grondt, verwoeſte verſcheide huizen in de Stadt, en wurp de voornaamſte Mosqué overhoop. De wanordre wierdt zoo groot, dat de verbaaſde inwoonders om hulp naar Konſtantinopele zonden. De Kaptein Baſſa, quam met veel geſwindtheidt, en geraakte met 36 Galleyen van den Grooten Heer in de haven, doch niets ondernemen durvende, ſcheen hy alleen gekomen om aanſchouwer van al deeze verwoeſtingen te zyn. Ondertuſſchen dwongen de Franſchen de Turken zoo wel als de Rovers de Haven te verlaten: De Kaptein Baſſa, geen genoegzaame levensmiddelen mede genomen hebbende, en niet langer kunnende beſtaan, ſtelde voorſlagen van vergelyk voor de Rovers op, en eiſchte voor zich zelven de vryheidt van te rug te mogen keeren. Duqueſne ſchikte de artikelen van dit verdrag, de Franſche Slaven wierden aan zyn boordt gebragt, en twee maanden daar na gaf men die tot Tripoli gevangen zaten vry.



Ne-



Nederlaag der Zee-Rovers van Tripoli, in Barbaryen.

Op de Penning vertoondt zich een Zee-Rover voor de voeten van de Overwinning, die de Bannier van Vrankryk houdt en een Tulbandt vertreedt, ter aarde gebogen; in 't verschiet ziet men de Stadt en Haven van Chio, ter zyden een Galei en schildt met een wassende Maan. Het omschrift is,

DE ROVERS IN 'T GEZIGT DER TURKEN GESLAGEN.

Onder staat,

IN DE HAVEN VAN CHIO.

1681.

CXCI. PENNING.

IN den loop van zoo veel zeeghaftige krygstogten wierdt de Koning gewaar, van wat aangelegentheidt het is, van een goedt getal krygs Officieren voorzien te wezen. Hy oordeelde het eenige middel, om hier toe te komen, menſchen aan te queeken die bequaam mogten wezen om de openvallende bedieningen in zyne legers te vervullen; zyn Majeſteit richte ten dien einde in verſcheide plaatzen van zyn Koningryk, Kompagnien van jonge manſchap op, aan welke men de naam van *Cadets* gaf. De zoons van Edellieden of van de gene die adelyk leefden, wierden in de krygs-oeffeningen onderwezen, en ten tydt als men de zelve bequaam vondt om te gebieden, wierden zy tot Onderluitenants, Vaandrigs of Cornetten aangeſteld. Deze Kompagnien, als zoo veel ſcholen daar men het beloop van den oorlog leerde, verſchaften geſtadig onder-Officieren voor de Regimenten in welke de zelve vereiſt wierden.



Op-

191



Oprichtinge van Kompagnien Kadets.

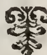
Op de Penning ziet men een troup Jonge manſchap, benevens eenen bevelhebber die hen den degen op zyde hangt. Het omſchrift is,

LEERLINGSCHAP DES OORLOGS.

Onder ſtaat,

JONGE EDELDOM TEN KOSTE VAN DEN KONING OPGEVOEDT.

1682.



CXCII. PENNING.

Eenige bewindslieden vermeinden, dat de huizen welke op de oude veſten van Parys, die men de Geele graften (*Les Foſſes Jaunes*) noemden, gebouwdt waren, den Koning toe behoorden. Zy hadden de rechten van zyne Majeſteit overwogen, en maakten aanmerkelyke voorſtellen op onnoemelyke zommen, die hem daar uit zouden toekomen. Deze eiſch hadt een oneindig getal huisgezinnen ontruſt, en de ontſteltenis was niet alleen algemeen in Parys, maar ook in andre Landſchappen, door dien de uitſlag van deze zaak, een reglement voor het grootſte gedeelte der andre ſteden van het Koningryk zou zyn. Gecommiteerden uit den Raadt, onderzochten gedurende den tydt van vier maanden het recht van de een en d'ander, en vonden vry veel ſwaarigheden, van de eene kant geveſt, zoo op oude Wetten als nieuwe Plakkaten, en van de andre op het geloof der Contracten en de langdurige bezitting. Eindelyk wierd 'er bericht van de zaak gedaan, en hing omtrent tien uren als onzeker in de weeg-ſchaal. De ſtemmen bevonden zich gedeeldt, en de wyl de Koning de zyne tot noch toe geſchort hadt, en het aan zyne uitſpraak hing, deedt hy tegen zyn eigen belang de zelve ten voordele van zyn volk; bevelende, dat men aan de Pachters, het geldt, 't geen zy reeds op dit middel hadden opgeſchoten, weder zoude geven.





De Koning, zich in zyn eigene Rechtzake verwyzende.

De zin des Pennings is deze; de Gerechtigheidt, houdende in de eene handt de platte grondt van de Oudeveſten, biedt met de andre den Koning haar weeg-ſchaal aan, die de zelve doedt overſlaan. De woorden van 't om en opſchrift zyn,

KONINGLYKE SCHAT-KIST, DOOR DE DE RECHTVAARDIGHEIDT EN GOEDTHEIDT DES KONINGS BENADEELDT.

1682.

*

CXCIII. PENNING

Vrankryk hadt een ongemeene drift en genegentheidt om uit het huwelyk van den Dauphyn met de Princesse van Beyeren, een Prins geboren te zien. Hare vierige gebeden wierden in 't kort genadiglyk verhoordt, krygende deeze Princesse een zoon welken de naam van Hertog van Bourgondie gegeven wierdt. Het is niet uit te drukken, welk eene blydschap deeze geboorte over het gansche Koningryk verspreide. Alle de Steden rechte prachtige vreugde-malen aan, en de Franschen yverden yder om het best, om, in het bedryven van vreugde-tekenen uit te munten.





De geboorte des Hertogs van Bourgondie.

Op de Penning ziet men de Hoop, naar de wyze der Ouden verbeeldt door een vrouw, lichtende met de ſlinke handt de ſlip van haar kleedt op, houdende in haar rechte een kindt en een lelie. De woorden van't omſchrift zyn,

NIEUWE HOOP DES KONINGRYX.

Onder ſtaat,

LOUYS, HERTOG VAN BOURGONDIE, ZOON VAN LOUYS DAUPHYN VAN VRANKRYK, KLEIN-ZOON VAN LODEWYK DEN GROOTEN.

1682.



CXCIV. PENNING.

DE Koning, om de vermakelykheden van zyn Hof te vermeerderen, begeerde dat op zeekere dagen in de week de Vertrekken van Plaiſier open zouden ſtaan. Daar waren groote zaalen om te danſzen, te ſpeelen en de muzyk te oeffenen, in andere vondt men overvloedt van allerhande ververſchingen en verquikkingen. Doch 't geen hier in het vermaak en de vreugde voltooide, was het genot der tegenwoordigheidt van zulken grooten Koning, en te gelyk goedaardigen Huis-waardt.





De Koninglyke Speel-vertrekken.

Op de Penning ziet men in een zoort van een verhevene Pronkzaal, drie Goddelyk-heden; een Zang-godin, houdende een lier, betekendt de Muzyk; Pomone met een korfken fruiten in de armen de Ververſchinge, waar by zich Merkurius, als Patroon der Spelen, bevindt. Het omſchrift is,

VRIENDELYKHEIDT EN PRACHTIGHEID DES PRINSCHEN.

Onder ſtaat,

HET PALEIS DES KONINGS TOT VERMAAK ZYNER ONDERDANEN OPEN GESTELDT.

1683.

CXCV. PENNING.

DE redenen welke de Koning deden besluiten zyn recht op Straatsburg niet langer te verwarelozen, vorderden hem ook te gelyk spoedige middelen af, om zich in die bezitting te verzekeren. Op zyn bevel dan hadt men in den Opper-Elzas al de vereiste materialen vervaardigt en de steenen gehouwen tot een Citadel, die zyne Majesteit besloten had te stichten: alle deze toebereidzelen zakten tot aan Straatsburg den Rhyn af, waar uit men als op eenen slag een volkomen kasteel stichte, welk, gevoegdt by het groot getal werken, die men met de zelve vaardigheidt maakte, aan de vyanden de lust benam om den Koning deze zyne nieuwe overwinning te betwisten, ja haar tot op heden noch als een ondoordringelyke scheidsmuur verstrekt.





Straatsburg verſterkt.

Op de Penning, ziet men de Stadt met zyne veſtingen; en tot opſchrift,

VRANKRYK VOOR DE DUITSCHEN GESLOTEN.

Onder ſtaat,

STRAATSBURG AAN DEN RHYN VERSTERKT.

1683.



CXCVI. PENNING.

DE Zee-rovers van Algiers, verſcheide maalen het verbondt, met Vrankryk gemaakt, geſchonden hebbende, beval de Koning aan zyn ſchepen op de zelve los te gaan. Men ſloeg haar in verſcheide ontmoetingen, en noodtzaakten hen in hunne havenen te vlugten. Vervolgens zondt zyne Majeſteit een ſcheepsvloot voor Algiers, om het zelve te bombardeeren. De bomben wierpen een groot getal huizen overhoop, ſtelden een gedeelte der ſtadt in de vlam, en veroorzaakten zulk eene verſlagendtheidt, dat de Algerynen eindelyk hunne toevlugt tot de goedertierenheidt des Konings namen, en zes honderdt ſlaven vry gaven.



196.



Het bombarderen van Algiers.

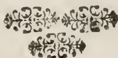
Op de Penning vertoondt zich Minerva, Godinne der Dapperheidt en voorzigtigheidt; met de eene handt vertoondt zy haar ſchildt aan een Rover, welke ganſch verſchrikt op zyn kniën valt, by de andre houdt zy twee Slaven die zy verloſt heeft. Het omſchrift is,

FRANSCHE SLAVEN UIT HANDEN DER ROVERS GERUKT.

Onder ſtaat,

ALGIERS GEBLIXEMDT.

1683.



CXCVII.

CXCVII. PENNING.

Maria Therefia van Ooftenryk, Koninginne van Vrankryk, Gemalinne van Lodewyk den Groten, bezat in den hoogften graadt alle deugden en hoedanigheden van haar zexe; maar was boven al achting waardig door haar voorbeeldelyke Godtvruchtigheidt, getrouwe aankleeving van den perzoon des Konings, en door het volbrengen haarer plichten. Haar leven was een geftadige achter een volging van Godsdienftige oeffeningen. Niets was magtig, om ooit die zeedigheidt en dat verftandt, 't geen haar zoo grooten Koning waardig maakte, te ontzetten. Zy overleedt tot Verfailles in het vyf en veertigfte jaar haares ouderdoms, en gaf ftervende alle blyken van een volkomene overgeving in de wille des Heeren. De Koning was over haar verlies gevoelig geraakt, en ganfch Vrankryk betuigde een meer dan gemeene droefheidt over de doodt van zoo voortreffelyken Koninginne.





De doodt der Koninginne.

Op de Penning vertoondt zich een prachtig Pronkgraf; de woorden van het omschrift betekenen, dat de Koning deze Medalie heeft doen slaan,

TER ONTSTERFLYKE GEDACHTENISSE VAN MARIA THERESIA VAN OOSTENRYK, ZYNE ZEER BEMINDE GEMALINNE.

Onder staat,

OVERLEDEN DEN XXX. JULY. 1683.



CXCVIII. PENNING

Wanneer de Koning eenen genoegzamen langen tydt gewacht hadt dat de Spanjaards hem recht doen zouden, wegens zyne eiſchen op de onderhoorigheden der ſteden die hem by het Nimweegſche Vredensverdrag waren afgeſtaan, onder welke die op de Caſteleny van Aalſt en Cortryk wel de voornaamſte waren, beſloot hy de zelve daar toe te noodzaken. Doch alvorens met opentlyk geweldt op te komen, zondt zyne Majeſteit zyne benden, onder het beleidt van den Marſchalk d'Humiéres, op den Spaanſchen bodem, met uitdrukkelyk bevel van op geenerhande wyze eenige vyandlykheden te bedryven. De Spanjaarden zagen deze manier van doen, als een vyandelyke inbreuk aan, en vielen met een gedeelte der bezetting van Oudenaarden, op een der wachten van 's Konings leger. De Koning rechtvaardig gebelgt, gaf aanſtonds order aan de Marſchalk de Humiéres, Cortryk en Dixmuide te belegeren. Cortryk hieldt het niet langer dan twee dagen, en Dixmuide zondt, op de eerſte aannadering der Franſchen krygsvolkren, zyne ſleutels.



Het

198.



Het innemen van Cortryk en Dixmuide.

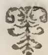
Op de Penning ziet men den Maze, vertonende aan Spanjen het Nimweegsche Vrede-verbondt. Het omschrift betekendt,

DAT MARS ZICH DAT RECHT DOET 'T GEEN MEN HEM ONTZEIDE.

Onder staat,

CORTKYK EN DIXMUIDE INGENOMEN.

1683.



CXCIX. PENNING.

DE Koning, al van den jaare 1668 van gedachten zynde de zeevaardt, zoo voor de koophandel, als den oorlog, zoo hoog in top te brengen als mooglyk was, richte Compagnien van jonge Cadets op, welke men gehouden was te onderwyzen in al het geene de scheeps-vaart betrof, ten einde de zelve mogten bequaam wezen om ten eenigen tydt tot geoeffende Officieren gebruikt te werden. Doch deze eerste oprichting hadt zoo ylinks zyne volslagenheidt niet; zy bequam de zelve niet dan in het jaar 1683, wanneer zyne Majesteit, na al voorens de Kompagnien Cadets voor de landt troupen aangesteldt te hebben, ook diergelyke ter zee oprichte, onder de naam van *Gardes de la Marine*. Hy stelde ook voor de Galleyen een byzondre Kompagnie aan, die genoemdt wierd *Garde de l'Estendard*, deze beide, makende te zamen een getal van 800 uit, zyn verdeeldt in verscheide havens alwaar dezelve op kosten van den Koning onderhouden werden; zy hebben Meesters in de Zee-en-landt kaart-kunde, Wiskunst en allerhande scheeps-bestier, en, zoo dra de zelve genoegzaam onderwezen zyn, verdeeldt men hen op de galleyen en schepen, alwaar zy die zaken waarnemen, in welke zy zich geoeffent hebben: in rang volgen zy na de Vaandrigs.



De



De oprichting van GARDES DE LA MARINE en DE L'ESTENDARD.

Op de Penning ziet men eenen Officier aan den oever der zee, hebbende aan zyn rechte handt een jongeling, die een Compas beſchouwdt, en ter ſlinke een die met de paſſer een Zeekaart afmeet; het omſchrift is,

ACHT HONDERT UITGELEZE JONGELINGEN TOT DEN ZEE-DIENST AANGENOMEN.

1683.



CC. PENNING.

OP het einde van het jaar 1683, kreeg Mevrouwe la Dauphine eenen tweeden zoone, welke Hertog d' Anjou genaamdt wierdt. Deze heilzaame vruchtbaarheidt bevestigde de hoop, welke men ontvangen hadt, dat de nakomelingschap van Lodewyk den Grooten, nimmer op houden zou te regeren.





De geboorte des Hertogs d'Anjou.

Op de Penning ziet men, in borſtbeeldt, den Dauphyn, en benevens den zelven de Hertogen van Bourgondie en d'Anjou; het omſchrift betekendt,

ONDERPANDT VAN DE LANGE DUURZAAMHEIDT DER FRANSCHE REGERING.

Onder ſtaat,

PHILIPPUS, HERTOGE D'ANJOU, GEBOREN DEN XIX. DECEMBER.

1683.

*

CCI. PENNING.

Het besluit, dat de Koning genomen hadt, om Lotheringe ten eenemaale voor de Duitschen te dekken, wierdt voltrokken, in het bouwen eener vestinge op de Saar. Hy verkoor een gansch voordelige gelegenheidt, en men trok aldaar den platten grondt eener Stadt af, welke Sar-Louys genaamdt wierdt: Deze rivier, welke men zelfs door sluizen opleidt, om het landt, als men zulx begeerdt, onder water te zetten, omringt de werken van alle zyden, en maakt de Plaats byna onwinbaar.



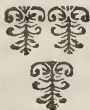


Het bouwen van Sar-Louys.

Op de Penning ziet men de nieuw gestichte Stadt in de gedaante eener vrouwe met een tooren kroon, vertonende, aan de Rivier de Saar, den platten grondt van haren omtrek met desselfs werken. Het omschrift is,

SAR-LOUYS GESTICHT.

1683.



CCII. P E N N I N G.

DE bedekte liſtigheden der Genuezen, en de ſchadelyke aanſlagen welke zy met de vyanden van Vrankryk geſmeedt hadden, ontgingen de doordringentheidt des Konings niet. Hy zondt een oorlogsvloot, om hen te doen begrypen, dat de beſcherming van Spangien haar voor zyne gevoeligheidt niet bewaren kon. De Marquies de Seignelai, Geheimſchryver van Staat, begaf zich op de vloot, welke door den Luitenant Generaal Duqueſne geboden wierdt, en den 17 Mei voor Genua quam. Des andren daags droeg hy de Raden, welke gezonden waaren om hem te komplimenteeren, de wettige oorzaken voor, welke zy den Koning gegeven hadden, om zich wegens haar gedrag te beklagen, en verklaarde, dat by aldien zy door haare onderwerping hem niet tot genade quamen te bewegen, hy hen de uitwerkzelen zyner gramſchap zoude doen gevoelen. Het antwoordt der Genuezen hier op, beſtondt in een generale losbranding van al haar geſchut, op de Franſche vloot. Deze vyandlyke aantaſting rechtvaardigde de Franſchen, om met het volvoeren hunner bevelen voort te varen: De Gallioten wierpen aanſtonds een meenigte bombem in de Stadt, die een verſchrikkelyke wanorden veroorzaakten. De belemmering, gevoegt by het geſchreeuw der inwoonders, deedt den Marquies de Seignelay hoopen, dat zy door deze kaſtyding een weinig handelbaarder zouden geworden zyn; des zond hy nochmaals derwaarts, om hen de vereiſte genoegdoening aan den Koning, af te vragen. Doch zy, volhardende in hunne vermetelheidt, begonnen de Bombaardeer-gallioten op nieuw te ſchieten: men deedt een landing op de voorſtadt van St. Pierre d'Aréne, en leide een gedeelte van het prachtige Paleis, uit welk die beſtaāt, in d' aſſche.

Het

Ziet hier van het vervolg op Penn. 207.



Het Bombarderen van Genua.

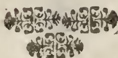
Op de Penning ziet men de Stadt, en de Fransche scheepsmagt voor de zelve in slag-orde. Jupiter, met den Blixem in de vuist, wil hier het vermogen des Konings te kennen geven. Het omschrift is,

DE BLIXEM OP DE HOVAARDIGE GEWURPEN.

Onder staat,

GENUA GEKASTYDT.

1684.



CCIII. PENNING.

DE overgaaf van Cortryk en Dixmuide, maakte den Koning de middelen gemakkelyk om zyn overwinningen verder uit te breiden; onderwyl liet hy te Regensburg en in 's Gravenhage aanbiedingen doen, om de verſchillen, welke hy met Spanjen en het Keizerryk hadt, in der minne by te leggen. De Spanjaardts hier en tegen bleven hem hardnekkig dat recht weigeren, 't geen hy van hen vorderde, en, volhardende in het plegen van vyandlykheden, verklaarden zy den oorlog. De Koning zondt der halven de Marſchalk de Crequi met een leger van 30000 man; deze belegerde Luxenburg, de wyl het veroveren dezer veſting, de Grenzen, welke door het uitlopen der bezetting geſtadig verwoeſt wierden, kon dekken. Ten zelven tydt naderde zyn Majeſteit, aan het hooft van 40000 man, tot aan Condé, zoo tot dekking der belegering, als om de vyanden in ontzag te houden. De Grave de Montal kreeg bevel zich aan de Maas te legeren, ten einde hy zich zou kunnen voegen, of by het leger van zyn Majeſteit, of dat van den Marſchalk de Crequi. Het gerucht van deze groote onderneming verſpreide zich alom, en lokte een groot getal vreemde vrywilligen tot deze belegering. De loopgraven wierden den 8 Mey geopendt, en de Stadt, welk de natuur en konſt een der ſterkſte veſtingen van ganſch Europa gemaakt hadden, verweerde zich met de uiterſte hardnekkigheidt; doch de Prins de Chimay, die daar binne geboodt, zich eindelyk buiten hoop van ontzet, en op het punt van eenen generalen ſtorm ziende, verdroeg zich den 3 Juny.



Het



Het innemen van Luxenburg.

Op de Penning vertoondt zich de Veiligheidt, na de wyze der ouden, de rotzen, op welke zy leundt, geven de gelegenheidt van Luxenburg te kennen : zy houd een muur-kroon , en heeft een ſchildt met het wapen der Stadt by zich. Het omſchrift is,

VEILIGHEIDT DER LANDSCHAPPEN.

Onder ſtaat,

LUXENBURG INGENOMEN.

1684.



CCIV. PENNING.

DE ſchepen des Konings hadden de Rovers van Tripoli, tot in de haven van Chio, vervolgdt, en gedwongen, om in 't by wezen der Galleyen van den Grooten Heer, Vrede te verzoeken. Deze wakkere daadt bragt de ſchrik langs de kuſten van ganſch Afrika. De Koning van Marokko zondt een Gezandt naar Vrankryk, om het vergelyk voor hem, en de Rovers van Zalé, welke onder zyn beſcherming ſtaan, te maken. Die van Thunis verzochten insgelyx hunne Tractaten te vernieuwen; alleen de Algerinen, met welke Engelandt en Hollandt een ſchandelyke vrede quamen te maken, hadden de ſtoutheidt van tegens Vrankryk den oorlog te verklaaren. De Koning, door deze vermetelheidt in zyn achting aangegrepen zynde, zondt in den jare * 1682. Duqueſne met een ſcheepsvloot derwaarts om de Stadt te bombarderen: doch de zee ten dien tydt zeer omgeſtuimig, en 't ſaizoen te ver verloopen zynde, was de voornaamſte verrichting in de eerſte togt de ondieptens te ontdekken, en de bequaamheidt der mortieren te beproeven. Het volgende jaar keerde de vloot weer derwaarts, en wat voorzorge de Algerinen ook genomen hadden, om zich voor de bomben te bewaren, hadden de zelve zodanige verſchrikkelyke uitwerking, en veroorzaakten zulk een algemeene verſlagenheidt, dat zy eindelyk, om zich voor een ganſche verwoeſting te beveiligen, zonder eenig los-geldt, 600 ſlaven aan boordt van 's Konings vloot zonden, en op zodanige voorwaarden, als men begeerde, de Vrede verzochten. Terwyl de zaken in dezen ſtaat waren, ontſtondter verdeeldheidt tuſſchen het Krygs-volk en den Raadt; de Dei of Kommandant raakte in deeze verwarring om den hals, en de voorſlagen van vergelyk bleven zonder vrucht: doch, zoo als de Franſche zee-magt op het punt ſtondt, om hen voor de derde maal te komen bezoeken, onderwierp zich Algiers, en

* *Ziet Penning* 196.

204.



en zond een Gezandſchap om vergiffenis van zyne Majeſteit af te bidden.

De Vrede met Algiers.

Op de Penning ziet men den Afgezant van Algiers zich aan de voeten des Konings werpende, biddende om vergiffenis, die hem zyne Majeſteit toe ſtaat. Het omſchrift is,

AFRIKA SMEEKENDE,

Onder ſtaat,

DE OORLOG MET DE ROVERS TEN EINDE GEBRACHT.

1684.

CCV. PENNING.

Zedert de verovering van Luxenburg, zag zich de Koning in ſtaat, om het overige der Spaanſche Nederlanden meeſter te kunnen werden. Hy hadt in Vlaanderen twee legers, yder van 40000 man, en een zyner Luitenants Generaal geboodt, in het landt van Luik, de benden des Keurvorſts van Keulen zynen bondgenoodt. De Spanjaards waren zonder volk en geldt, en alle hunne plaatzen in eenen zeer ſlechten toeſtandt. De Keizer, belemmerdt met den Turk, hadt hen in langen tydt niet konnen onderſteunen, en de Hollanders, onder den andren door factien verdeeldt, ſtonden op het punt van in eenen burgerlyken oorlog te vallen. De Koning, volſtandig in zyn voornemen, om aan de Chriſtenheidt de Vrede te geven, veranderde niets in de voorſlagen, welke hy voor het innemen van Luxenburg hadt gedaan. Hy bleef geſtadig aanbieden om Kortryk en Dixmuide geſlecht aan Spanje weder te geven, en met die kroon, en ten zelver tydt met den Keizer en 't Ryk, of een Vrede, of een Treves van twintig jaaren, aan te gaan. Hollandt, ondanks al de tegenſtribbeling des Prince van Oranje, omhelſde met blydſchap deze wapenſchorſzing, welke ook wel haaſt van de Ryxvorſten, en vervolgens van den Keizer aangenomen wierdt. Spanje ſtondt derhalven alleen, doch verbleef na veele klagten, zyn verſchillen eindelyk aan de Commiſſariſſen van den Keizer, om de zelve te Regensburg ten einde te brengen, alwaar het Beſtandt getekendt en kragtigdt wierdt.



De



De Treves.

Op de Penning vertoondt zich Pallas, zittende onder het lommer van een laurier-boom, op een ſtapel krygstuigen, zy houdt met de eene handt haar ſpeer, en leundt met de andre op haar ſchildt, 't geen zy bedekt. Het omſchrift is,

DAPPERHEIDT EN WYSHEIDT DES KONINGS.

Onder ſtaat,

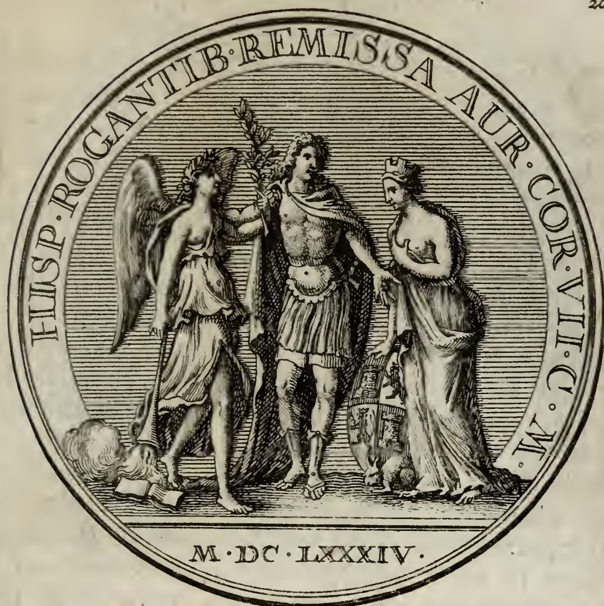
BESTANDT VOOR XX. JAREN TOEGESTAAN.

1684.

CCVI. PENNING.

Staande den oorlog hadden de bezettingen der plaatzen, die de Koning in Vlaandren en in desselfs naburige landtschappen ingenomen hadt, het overige der Spaansche Nederlanden onder brandschattinge gesteldt, welke op zulke groote zommen beliep, dat de ingezetenen, de zelve, zonder zich tot de uiterste ellende gebragt te zien, niet konden voldoen, des namen de Spanjaards hunnen toevlugt tot de goedertierenheidt des Konings, die hen de zelve edelmoediglyk quyt scholdt.





De Brandſchattingen, die de Spanjaards ſchuldig waren, quytgeſcholden.

Op de Penning ſtaat de Koning, hebbende by zich de Overwinning, houdende in de eene hand een olyf-tak, het zinnebeeldt van vrede, in d'andre een ontſtoke fakkel, om den brandt, in de lyſt der Brandtſchattingen te ſteken. Spanjen, kennelyk door het Konyn 't geen zy by zich heeft, en leunende op een ſchildt met de wapenen van Leon en Caſtilje, bedankt deſwegen zyne Majeſteit. Het omſchrift is,

ZEVENHONDERDT DUIZENT GOUDE KRONEN AAN DE SPANJAARDS QUYT GESCHOLDEN.

1684.

CCVII. PENNING

DE Genuezen, in vreze van een twede bombardering, namen hunnen toevlugt tot den Paus, om door zyne tusſchen ſpraak de gramſchap van den Koning eenigzints te vermurwen, zyne Majeſteit gedroeg zich aan de gebeden zyner Heiligheidt, en beloofde hen vergiffeniſſe, mits, dat de Doge, vergezelſchapt van vier Raadsheren, wegens zyne Republyk verſchoning quam doen; en wat tegenſtreving de Genuezen ook tegen zulken verootmoedigenden bevel deden, moeſten zy ten leſten gehoorzamen. De Doge en vier Raadsheeren begaven zich naar Parys. Zy hadden gehoor te Verſailles, in 't midden van een aanzienlyk getal Heren, en groote zamenvloejing van menſchen, welke de nieuwsgierigheidt, om iets te zien 't geen tot noch toe zonder voorbeeldt was, derwaarts hadt getrokken. De Doge benevens de Raadsheren waren in hunne plegtgewaden; de Koning ontving de zelve op een troon, welke ten eynde van de grote gallerye opgerecht was; doende den Doge eene redevoering vol betuigingen van diepe eerbiedigheidt, en onderwerping. Hy betuigde dat zyne Republyk een ſmertelyk gevoelen hadt wegens de redenen van ongenoegen die zy aan den Koning hadt gegeven; dat zy zich nimmer zou hebben weten te trooſten, ten ware zyne Majeſteit haar zyne genadige goedgunſtigheidt wederom hadt gelieven deelagtig te maken, en dat zy, om uit te drukken de meer dan gemeene begeerte welke zy hadt in haar de zelve waardig te maken, haren Doge, en vier harer Raadsheeren afvaardigde, om vergiffenis te ſmeken, in verwachting dat zulk een byzonder bewys van eerbiedigheidt zyne Majeſteit overtuigen zou, hoe hoog de Genuezen zyne Koninglyke goedgunſtigheidt achten.

Ziet voor, Penning 202.



De Onderwerping van de Republyk van Genua.

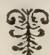
Op de Penning ſtaat de Koning op den voet zyner troon, en voor hem, in een ſmeekende geſtalte, de Doge met vier Raadsheeren. Het omſchrift is,

GENUA ONDERWORPEN.

Onder ſtaat,

DE DOGE AFGEZONDEN OM DE GOEDERTIERENHEIDT DES KONINGS TE SMEKEN.

1685.



CCVIII. PENNING.

Nimmer heeft een Prins zoo veel vermaak genomen in 't geven, noch heeft dat met meer overdaadt en prachtigheidt gedaan dan de Koning. Doch zyne genegenheidt tot weldadigheidt blonk boven al in zyne reizen uit. Geen ongelukkige of behoeftige verschenen ooit voor hem, op welke hy zyne mildadigheidt niet uitstorte. De Kerken, Gasthuizen, ja zelfs de gemeene man, als hy kenisse van hunne behoeftigheidt kreeg, hadden gevoelen van zyn medelyden; de Elzas, en desselfs naburige landschappen, zyn dit jaar boven al de uitwerkzelen van zyn goedaardige mildheidt gewaar geworden.





's Konings Milddadigheidt in zyne reizen.

Op de Penning ziet men de Koning te paardt, voorgetrokken van de Milddadigheidt, verbeeldt door een vrouwe, welke een overvloeds hoorn houdende, daar ſchatten uit ſtrooit. De woorden van 't omſchrift zyn,

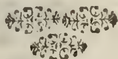
DE MILDDADIGHEIDT, GEZELLINNE DES KONINGS IN ZYNE REIZEN.

1685.



CCIX. PENNING.

Vrankryk, na voor de nieuwe dwalingen, welke Duitslandt en by naar het gansche Noorden overstroomdt hebben, beveiligt te zyn, wierdt omtrent het midden der laatste eeuwe, door die van Calvin aangesteken. Men weet niet dan te wel, hoe veele verdeeldtheden, beroertens, en burgerlyke oorlogen deze vervloekte Kettery in het Koningryk verwekt heeft, alwaar zich de zelve meer en meer, door met gewapenderhandt afgeperste Edicten, onder drie achter een volgende regeringen, versterkte. De Koning, vol van yver en Godsvrucht, heeft geene gelegenheidt verzuimdt, om deze schadelyke secte van tydt tot tydt in krachten te doen afnemen. Hy sloot de Calvinisten uit alle ampten en bedieningen, deed de kerken, zonder toestemming gebouwdt, omverwerpen, en hieldt niet op van zyne weldaden over de nieuwe bekeerden uit te storten. Eindelyk, ziende de Kettery 't eenemaal aan 't wanklen, besloot hy de zelve 't onder te brengen. Het beruchte Edict van de maandt October 1685, herriep dat van Nantes; verboodt door het gansche Koningryk de oeffening der zoo genaamde Gereformeerde Godsdienst, en beval het slechten van al haar Kerken. Dit nieuwe gebodt hadt de uitwerking die men daar van hoopte; een onnoemelyke meenigte van Bekeerden begaven zich weder in den schoot der Kerke, en het Calvinistendom byna meer dan een heele Eeuw in Vrankryk toegelaten, wierdt ten eenemale vernietigt.



Het



Het onderbrengen der Kettery.

Op de Penning vertoondt zich, onder de gedaante van een vrouw met gedekten hoofde, de Godsdienſt, vertredende onder haare voeten de Kèttery, verbeeldt als een zoort van een Furie, welk een ontſteeke fakkel houdt, en op eenige aan ſtukken gerete boeken, ter aarde legt gewurpen In 't verſchiet des Pennings ziet men een Kerk, en om de zelve tot opſchrift,

DE KETTERY VERNIETIGDT.

Onder ſtaat,

EDICT VAN DE MAANDT OCTOBER.

1685.

CCX. PENNING.

OP deze twede Penning, ſteldt de Godsdienſt een kroon op het hoofdt des Konings, die een ſcheeps-roer houdt, onder welke men de Kettery ter neder geworpen ziet.



210.

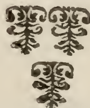


Andre Penning op het onderbrengen der Kettery.

De woorden van 't omschrift zyn,

OM DAT HY TWEE MILLIOENEN CALVINISTEN WEDER TOT DEN SCHOOT DER KERKE GEBRAGT HEEFT.

1685.



CCXI.

CCXI. PENNING.

Het Ediċt van de maandt Oċtober, hadt bevolen, dat men alle de Kerken der Hugenoten, en byzonderlyk die van Charenton, den voornaamſten zetel dier Kettery, zoude ſlechten. Het gemeen liep, om de zelve om te werpen, in zulk eene menigte derwaarts, dat men ten einde van twee dagen moeite hadt, om eenige overblyfzelen te vinden.





Het omverwerpen der Gereformeerde Kerken.

Op de Penning plant de Godsdienſt, op de brokken eeniger geſloopte gebouwen, een Kruis, 't geen de overwinning der Waarheidt, op de Dwalingen behaaldt, wil te kennen geven. Het omſchrift is,

DE GODSDIENST ZEGEPRALENDT.

Onder ſtaat,

TEMPELS DER CALVINISTEN AFGEBROKEN.

1685.



CCXII. PENNING.

DE gemeenſchap der voor-ſtadt van St. Germain, met het quartier der Louvre was menigmaal belet, door dien de Brug die de zelve maakte, ſlechts uit hout beſtondt, en dat de rivier, in dezen oordt geweldig ſterk aflopende, dikwils daar een gedeelte van mede ſleepte, ja meer dan eens de zelve ganſch geſloopt hadt. Om dit voor te komen deedt de Koning in de plaats der houte een ſteene Brug bouwen, welke te gelyk en gemakkelyk en prachtig is.



Het



Het bouwen der Koninglyke Brug, of Pont Royal.

Op de Penning ziet men in doorzigt, de Brug en deszelfs omgelegene gebouwen. Het omſchrift is,

TOT CIERAADT EN GEMAK DER STADT.

Onder ſtaat,

BRUG BY DE LOUVRE GEBOUWDT.

1685.



CCXIII. PENNING.

Wanneer in verscheide oorden, alwaar de Roomsche Godsdienst hersteldt wierdt, geene Kerken waren, of dat die geene welke daar waaren zich te klein bevonden, om al de nieuw Bekeerden te konnen ontvangen, deedt 'er de Koning een zoo grooten getal oprichten, dat men by naar in Languedocq alleen meer dan twee honderdt telde, welke in minder dan een jaar volbouwdt waren.





Het bouwen der Kerken voor de nieuwe Catholyken.

Op de Penning ziet men den Godsdienſt, houdende in de eene handt een 'kruis, en in de andre een water-pas; zittende op een vierkante ſteen : in 't verſchiet ziet men de ingang eener Kerk: het omſchrift is,

DRIE HONDERDT KERKEN GEBOUWDT.

1686.



CCXIV. PENNING.

DE ontdekking der Wachters van Saturnus, en den loop dezer vyf Dwaal-ſterren, is eene der ſchoonſte die in de Sterre-kunde gedaan is. Men deedt dezelve onder de Geleerden, die de Koning in het Obſervatorium onderhoudt, en men heeft geloofdt dat ze mede een plaats vermogt te hebben, onder de gevallen van zyne Majeſteits Regering.





Het ontdekken der Wachters van Saturnus.

Op de Penning heeft men de Planeet Saturnus, en den ring die de zelve omvangt, verbeeldt. De Cirkels met getallen, in welke men de vyf Wachters gesteldt heeft, tonen aan, hoe wydt yder van Saturnus af staat, en in welken tydt zy hunnen loop volbrengen. Rond om leest men,

ONTDEKKING DER VYF WACHTERS VAN SATURNUS.

1686.



CCXV. PENNING.

DE gelukkige geboorte der Heeren Hertogen de Burgundie en d'Anjou, beloofde alreeds aan den Koning en den Heere Dauphyn, eene lange nakomelingſchap. Mevrouwe de Dauphyne kreeg eenen derden Zoone, welke Hertog de Berry genaamdt wierdt. Dit gaf eene vernieuwing van vreugde door ganſch Vrankryk, 't geen gevoelig wegens de zegeningen welke de Hemel over het Koninglyke huisgezin bleef uitſtorten, niet afliet de zelve daar over te danken.





De geboorte des Hertog de Berry.

Op de Penning ziet men het Tronie-beeldt van den Heere Dauphyn, benevens dat der drie Princen zyne zonen. Het omſchrift betekendt,

GELUK VAN 'T KONINGLYK HUIS.

Onder ſtaat,

KAREL, HERTOG DE BERRY, GEBOREN DEN XXXI. AUGUSTI.

1686.



CCXVI. PENNING.

DE glorie des Konings is verſpreidt tot in de verafgelegenſte hoeken des weerelds. De Koning van Siam, eene der magtigſte Princen van het Ooſten, zondt hem, door verwondering aangedaan, in den jare 1680. zyne Afgezanten om zyne verbinteniſſe te verzoeken en eerbiedinge aan zyne deugden te doen: doch deze ſchipbreuk lydende, deedt hy na verloop van vyf jaren een ander Gezandſchap vertrekken, welk, de reize gelukkiger uitſlag hebbende, den eerſten September, tot Verſailles by den Koning gehoor hadt. Het hooft dezer Ambaſſade, gaf aan zyne Majeſteit den Brief, van den Koning zynen Meeſter, over, benevens een heerlyk geſchenk van alles wat raar in Indië gevonden wierdt. Zyne Majeſteit, bericht zynde, van de beſcherming welke deze Prins aan de Europiſche Zendelingen (*Miſſionnaires*) verleende, ontving deze Gezanten met tekenen van veel genegentheidt voor hunnen Koning. Gedurende hun verblyf in Vrankryk, wierden zy op 's Konings koſten onderhouden; en hy gaf, om hen volkomen te vergenoegen, bevel hen te geleiden tot het bezigtigen der plaatzen in Vlaandren: eindelyk wierden de zelve, beladen met vry koſtelyker prezenten, als die zy mede gebragt hadden, te rug gezonden.



Het



Het Gezandſchap van Siam.

Op de Penning ziet men in de Gallery van Verſailles de Koning op zynen Troon, en aan deſſelfs voeten de Gezanten van den Koning van Siam; rond om de zelve ſtaat,

GERUCHT DER DEUGDT.

Onder ſtaat,

GEZANTEN DES KONINGS VAN SIAM.

1686.



CCXVII. PENNING.

DE ziekte des Konings bragt Vrankryk in den jare 1686. in een ongemeene miſtrooſtigheidt. En alhoewel zyn Majeſteit door zyne ſtantvaſtigheidt in het verdragen zyner qualen, en door zyn oplettenheidt in het ontveinzen van 't gevaar waar in hy zich bevondt, alle die gene poogde geruſt te ſtellen welke de eer hadden van hem te genaken; nochtans liet de vrees, en neerſlagtigheidt niet na zich door het ganſche Koningryk te verſpreiden. De Kerken ſtonden niet ledig, en de gebeden duurden dag en nacht; ja nimmer gaf een volk zoo veel blyken van bekommering en yver, voor de behoudenis van hunnen Koning.



217.



De ziekte des Konings.

Op de Penning ziet men Vrankryk, geknieldt aan de voet van eenen altaar, haar vierige gebeden tot Godt zenden; de wazem, die uit een wierook-vat ten hemel reist, is het zinnebeeldt van een hertgrondig gebedt. Het om en opschrift is,

VRANKRYKS GEBEDEN VOOR DE HERSTELLING DES BESTEN ALLER PRINCEN.

1686.



CCXVIII. PENNING.

OP de ontſteltenisſen en ongeruſtheden, welke de ziekte des Konings veroorzaakt hadt, volgde, door zyne gelukkige herſtelling, de geruſtheidt en algemeene blydſchap. Parys, en al de Steden van 't ganſche Koningryk, lieten in deze gelegentheidt een groten yver uitblinken. Het volk betuigde om ſtrydt zyn vreugdt door openbare vrolykheden, en deedt aan Godt, voor de herſtelling van zoo waarden gezondtheidt, van welk zyn welzyn af hing, plegtelyke dankzeggingen.



218.



De herstelling des Konings.

Op de Penning zietmen Vrankryk, staande by eenen altaar, op welke men een kroon gesteldt heeft, heffende de oogen ten hemel, uit welk een licht nederdaaldt, 't geen haar tot een teken van bescherming, bestraalt. Rond om staat,

DANKZEGGINGEN AAN GODT GEDAAN VOOR DE BEHOUDENIS DES KONINGS.

Onder staat,

VRANKRYK VERHOORDT.

1687.



CCXIX. PENNING.

DE Koning quam, na zyne genezing, van Verſailles tot Parys, om Godt in de kerk van onze Lieve Vrouwe te danken; en om te toonen, hoe gevoelig hy was van de liefde, die zyne Onderdanen betuigdt hadden, in het uitſtorten hunner vierige ſmekingen, voor de herſtellinge zyner gezondheidt, ging hy den zelven dag op het Stadt-huis, alwaar men hem een prachtige maeltydt bereidt hadt, ſpyzen. Al de ſtraaten, welke hy doortrok, waren met een onnoemelyke meenigte menſchen opgepropt, van welke de ongemeene toejuiching, de blydſchap deedt blyken, tot welke zy vervoerdt wierdt in het beſchouwen van eenen Prinçe, die men by naar voor verloren gehouden hadt; zyne Majeſteit beantwoorde deze betuigingen van genegenheidt met groote tekenen van goedheidt en tederheidt. Hy wilde aan tafel, niet dan door de voornaamſte uit de Stads Regering, bediendt zyn, noch begeerde dien dag andre wachten dan van de Burgers zelve, van welke hy zich zoo teer bemindt zag.





Het onthaalen van den Koning, op het Stadthuis van Parys.

Op de Penning ziet men den Koning zittende onder een verhemelte, hy heeft voor zich een tafel, op welke de Stadt Parys, met eerbiedigheidt, een korfke met fruiten ſteldt. De woorden van 't omſchrift zyn,

WEDERZYDZE LIEFDE DES KONINGS EN ZYN VOLK.

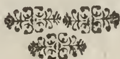
Onder ſtaat,

DE KONING DOOR ZYN VOLK OP HET STADT-HUIS ONTVANGEN EN OPGEWACHT.

1687.

CCXX. PENNING.

DE byzondre genegenheidt des Konings tot den Edeldom van zyn Ryk, bragt hem tot het oprichten der Compagnien Cadets in de voornaamste Grensvestingen en verscheide Havens; zyn Majesteit geloofde ook van zyn plicht te zyn, om een Gemeenschap op te rechten tot opvoeding van jonge Juffers, welkers middelen niet met hare hooge geboorte overeen quamen. Met dit inzigt deedt hy te St. Cyr, niet verre van Versailles, een prachtig huis bouwen, aan het welk hy een inkomen van meer dan twee maal honderdt duizendt guldens toestondt tot onderhoudt en opqueking der jonge dochters, die men van haar eerste jeugdt daar in ontving. Daar waren zes en dartig aangenomene Juffers tot de onderwyzing, en zoo veele Zusters als'er vereist wierden om de zelve te bedienen. Deze Juffers moeten verkoren werden uit het getal der jonge Dochters welke in dat huis zyn groot gemaakt; tot de gemeene geloften voegen zy noch een vierde, welke is, zich voor haar leven te verbinden aan de opqueeking dezer jonge Meisjes, dat is, haar t'onderwyzen en op te trekken tot den ouderdom van twintig jaren, in d'oeffeningen van een waare en wezendtlyke Godsvrucht. Men leerdt haar ook alles wat met hunne sexe en hoedanigheidt overeenkomt, ten einde zy, by de uitgang uit dat huis, 't zy dat ze zich in de wereldt willen generen, of het kloofter leven aannemen, over al voorbeelden van zedigheidt en deugdt met zich mogen voeren.



Op-

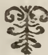


Oprichting van St. Cyr.

Op de Penning ziet men Meisjes van verſcheiden ouderdom, die geene, welke een zoort van een huik op het hoofdt, en een mantel over haare kleden hebben, zyn aangenome Juffers. De Godsvrucht, in de gedaante van een Vrouwe vol Majeſteit, hebbende het hoofdt beſluierdt, heeft de voorrang in deze zo heilige Inſtelling. Het omſchrift is,

DRIE HONDERT JONGE DOCHTERS VAN St. CYR.

1687.



CCXXI. PENNING

Niets brengt zoo veel tot het geluk en de ruſt van een Koningryk toe, dan de zorgvuldige beſtiering der Juſtitie. De Koning hadt alreeds nieuwe Ordonnantien gemaakt, welke aan de Regenten de manieren voorſchreven, naar welke zy zich, zoo in 't Civiel als Crimineel hadden te gedragen. Doch gelykerwys met den tydt, en boven al het veraf zyn des Prince, de waarneming der beſte wetten verminderdt, zo zondt zyne Majeſteit, altydt acht gevende op het welzyn zyner Onderdanen, vier Raadsheeren van Staat, en negen Meeſters der Verzoek-ſchriften, naar de Provintien, om de klagten des Volks aan te horen, en het gedrag der mindere Rechters van na by te beſchouwen. Dit gezelſchap van Magiſtraats Perzonen verkoren zynde, ging ten eerſten zyne zitting nemen te Limoges, en vervolgens te Poitiers. Hunne Commiſſie was kort, en zy lieten niet na, groote rykdommen voor den dag te doen komen. Men onthefte de Landſchappen van verſcheide gevaarlyke ſchelmeryen, welke de Rechters by oogluikinge of achteloosheidt ongeſtraft lieten doorgaan. Men ſuſpendeerde, en zette verſcheide Officieren af, welke overtuigt waren van valsheden in hunne bedieningen te hebben gepleegt, men reguleerde de Ampten, men ſtelde de Rechten der Onderrechters vaſt, en men verbeterde eindelyk een meenigte miſſlagen, 't geen van alle zyden de zegenwenſchingen des Volks op den Koning deedt nederdalen.



Co-

221.



Commissarissen van den Raadt naar de Provintien gezonden.

Op de Penning geeft zyne Majesteit, in zyn Koninglyk gewaadt, zyne bevelen aan de Gerechtigheidt, die daar op vertrekt. Het omschrift is,

BESCHERMER DES VOLX.

Onder staat,

HERSTELLING VAN 'T RECHT, IN DE PROVINTIEN.

1688.

*

CCXXII. PENNING.

DE diepe wysheidt des Konings verbondt hem zich te gelaten, van de verbintenissen, die men zedert het sluiten van 't Bestandt tegens hem maakte, onbewust te zyn: echter leedt hy met ongeduldt, de verdrukking des Kardinaals van Furstenberg te Keulen, en de hardnekkigheidt des Keurvorsts van de Paltz in 't weigeren van eenig recht aan de Hertoginne d'Orleans te geven. Verders, wist zyne Majesteit de heimelyke aanslagen, die het huis van Oostenryk, de Duitsche Protestanten, en de Prins van Oranje, te zamen aan al de hoven van Europa smeden. Niets nochtans deedt den Koning meer besluiten om zyne vyanden voor te komen, dan de bedekte middelen, die de Keizer in 't werk stelde, om zich met den Turk te vergelyken, en vervolgens, met al zyn magt, Vrankryk op het lyf te vallen. Zyne Majesteit zondt derhalven den Heere Dauphyn, met een magtig leger, onder zyne bevelen, geboden door de Marschalk de Duras, naar de grenzen van Duitslandt. Deze Prins belegerde aanstonds Phlipsburg, 't geen, ondanks het verlope saizoen, de gestadige regen, en dapperheidt der belegerden, ten einde van negentien dagen, na 't openen der loopgraven, het verdrag maakte.



Het



Het innemen van Phlipsburg.

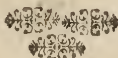
Op de Penning zet de Overwinning eenen voet op de waterkruik des Rhyns, vertoonende zich de vestingen van Phlipsburg in 't verschiet. Het omschrift is,

UITWERKING VAN VOORZIGTIGHEIDT.

Onder staat,

PHLIPSBURG INGENOMEN.

1688.



CCXXIII. PENNING.

De zorgen, die de Koning aangewendt heeft, om dat gelukkige naturel, 't geen de Heer Dauphyn bezat, aan te queken, en de moeite, die zyne Majesteit op zich nam in hem zelven, zoo mondeling, als by geschrifte, te onderwyzen, konden niet missen, om die vruchten voort te brengen, welke zyn Volk van hem verwachte. Deze jonge Prins door zyns gelyke voortgebragt, gevoelde, op het zien van zulke heerlyke voorbeelden, als hem de Regering des Konings dag aan dag verschafte, een edelmoedige volgzugt, en verlangde, met, ongeduldt, naar gelegenheidt om zyne Majesteit te doen zien, hoe veel voordeel hy uit de lessen van zulk een Meester getrokken hadt. De Koning hadt hem zoo dra het gebiedt over zyne legers niet aan betrouwdt, of hy verscheen daar voor met al de hoedanigheden van eene der allerberuchtste Veldheeren. Hy maakte zich, binnen weinige dagen, meester van Phlipsburg, Frankendaal, Manheim, Heidelberg, Phorsheim, Heilbron, en verscheide andre voorname plaatzen. Hy zondt een gedeelte van 't leger, om zich van Cruitsnach, Worms en Ments te verzekeren; deedt zyne benden in Zwaben en in de valleien des Rhyns de winterlegeringen betrekken. Vervullende aldus, in dezen eersten krygstogt, dat verhevene denkbeeldt, 't geen de Koning en gansch Vrankryk van zyne voorzichtigheidt en moedt hadden opgevat.



De



De veldtogt des Dauphyns, in Duitslandt.

Op de Penning ziet men den Dauphyn, biedenden den Koning een groot getal muurkronen aan: zyne Majeſteit ontvangt de zelve met blydſchap, ſtrekkende zyne armen uit, om hem te omhelzen. De woorden van 't omſchrift zyn,

VERGELDING VAN HEERELYKE OPVOEDING.

Onder ſtaat,

TWINTIG STEDEN DOOR DEN DAUPHYN AAN DEN RHYN, IN EEN MAANDT, INGENOMEN.

1688.

CCXXIV. PENNING.

De weinige achtgeving op de zee-vaardt, ſtaande de minderjarigheidt des Konings, hadt het getal der Galleien dermaten doen afnemen, byzonderlyk zederdt de ſchipbreuk van den Ridder de la Ferriere, dat men bynaar zeggen mogt, dat'er in Vrankryk geene Galleien meer overig waren. De Koning derhalven, om zoo ontzaglyk te water als te landt te zyn, beval 'er verſcheide te bouwen, en deedt een meenigte Turkſche ſlaven, om de roei-banken te voorzien, opkopen. Het getal is aangegroeidt tot veertig, ten allen tyde vaardig, om op het eerſte bevel te konnen zee kiezen. De haven van Marzelje wierdt tot hunne wyk verkoren. Derzelver kom kan met gemak een meenigte daar van bergen. De zachte gematigheidt der lucht brengt zeer veel toe, om de roeiers in goeden ſtaat te houden. Zyne Majeſteit heeft aldaar een Tuighuis doen bouwen, voorzien met alles wat tot timmering en uitruſting van Galleien vereiſt werdt. Altydt ſtaaner op ſtapel; het arbeidts volk is zoo bequaam, en al de materialen zoo gereedt, dat men, in minder dan eenen dag, des noods zynde, een kan beginnen, voltoien, en in 't water brengen: en dit is het, 't geen het korps Galleien van Vrankryk zoo beroemdt en ontzaglyk maakt.



De

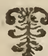


De veertig Galleyen te Marſeille.

Op de Penning ziet men in 't midden der haven van Marſelje, een ganſch toegeruſte Galley, vaardig om uit te lopen. Het om en opſchrift is,

HET GEBIEDT OVER DE MIDDELANDSCHE ZEE, DOOR VEERTIG GALLEYEN, AAN VRANKRYK VERZEKERDT.

1688.



CCXXV. PENNING.

Jacobus de II. Koning van Engelandt, was Karel den II. zynen broeder, in de Ryks-erffenis gevolgdt, doch die party, welke hem reedts, zederdt eenen geruimen tydt, gedwarsboomdt hadt, ſmede wel haaſt nieuwe zamenſweeringen, van welke de Roomſche Godsdienſt, welke hy openbaar oeffende, den dekmantel verſtrekte. De geboorte des Prince van Walles vermeerderde de woede der zamen-zweerders. De Prins van Oranje, zyn voordeel weetende te trekken uit deze geſteldheidt, ſtak met een leger van veertienduizendt man over. De Koning van Engelandt, welke zich ter optogt begeven hadt, om hem ſlag te leveren, zag zich aanſtonds van zyn leger, van zyn vloot, en van zyne voornaamſte bevelhebbers verlaten. Te Londen weder kerende, vondt hy de gemoederen zoo qualyk geſteld, dat hy den 19 December beſloot, om de Koninginne met de Prins van Walles heimelyk te te laten vertrekken, om hunne wyk naar Vrankryk te neemen. Met dit zelve oogmerk, vertrok insgelyx zyne Majeſteit, den 21, doch wierdt te Feversham ontdekt en aangehouden. Men geleide hem weder naar Londen, en wierdt aldaar met zoo veel bewyzen van blydſchap ontfangen, dat de oproerige, vrezende het volk weder tot hunne plicht gebracht te zien, hem naar Rocheſter voerden. Hier vondt hy middel, om te ontkomen, zynde alleen gevolgt van twee of drie perzonen, met welke hy op den 3 January 1689, te Ambleteuze aan landt quam. Onze Koning zondt hem in der yl zyne officieren en karoſſen; en dien dag, als zyne Brittaniſche Majeſteit moeſt aankomen, ging hy hem een myl voor uit te gemoedt, en ontving den zelven met alle tekenen van de allerteerſte vriendtſchap.

De

225.



De Koning van Engelandt in Vrankryk ontvangen.

Op de Penning ziet men Vrankryk welke den Koning en Koninginne van Engelandt, benevens den Prince van Walles ontvangdt. Het opſchrift is,

SCHUILPLAATS DER KONINGEN.

Onder ſtaat,

JACOBUS DE II. KONING VAN GROOTBRITTANJE, DE KONINGINNE VAN ENGELANDT ZYNE GEMALIN, EN DE PRINS VAN WALLES, HUNNE ZOON IN VRANKRYK ONTVANGEN.

1689.

CCXXVI. PENNING.

Zedert het jaar 1662 was'er geene verheffing van Ridders van den Heiligen Geeſt geſchiedt, en daar was zulk een klein getal van de zelve overig, dat de Koning oordeelde het tydt te werden, om het doen van een nieuwe niet langer uit te ſtellen. Deze was de talrykſte, die men, zederdt de inſtelling dezer orde hadt gehadt; benoemende zyne Majeſteit zeventig Ridders en vier Heren Commandeurs. (*Prélats Commandeurs.*)



226.



Het maken van Ridders van den H. Geeſt.

Men, ziet op den penning, den Koning, zittende onder een vehemelte, nemende eenen nieuwen Ridder den eedt af. Aan zyne rechte handt ſtaan eenige oude Ridders, en ter ſlinker de Threſorier van d'Orden. Het omſchrift is,

HET GETAL DER HONDERT RIDDERS VOLGEMAAKT.

Onder ſtaat,

VERHEFFING VAN VIER EN ZEVENTIG RIDDERS.

1689.

CCXXVII. PENNING.

De Oorlog was reedts met het Keyzerryk begonnen, en ſtondt op het punt, van tegen de Hollanders verklaardt te werden, wanneer de Koning, aan Spanjen voorſlagen liet doen, die zoo voordelig waren, dat het zich hadt behoren verpligt te vinden, zich tot herſtelling van den Koning van Engelandt, by zyne Majeſteit te voegen, of ten minſten onverſchillig te blyven. Deze handelingen waren zonder vrucht; en, of ſchoon de Spanjaards noch wel niet opentlyk party gekozen hadden, wierdt men echter gewaar dat zy zonder uitſtel zich bereiden, om hen tegen Vrankryk te verklaren. Zyne Majeſteit quam hen voor, en zondt onder het beleidt van den Hertoge de Noailles, een leger in Catalonie. Deze Hertog belegerde den 18 Mey, Campredon, en maakte zich aanſtonds meeſter van de voorſtadt, en van de plaats zelve. De Gouverneur week in het kaſteel. De Miquelets wonnen de hoogtens, welke de ongenaakbare en met dieptens afgeſnedene wegen, geboden, langs welke men de Artillery en mondtkoſt aanbrengen moeſt. Daar en boven waren de vyanden van den Tooren de la Roque, een by naar ongenakelyke poſt, meeſter, van waar zy de belegering konden verhindren, en de belegerden onderſteunen. De Hertog de Noailles deedt de Miquelets aantaſten, verdreef de zelve uit hunne verſchanſſingen, en verzeekerde te gelyk de doortogt voor de convoyen en 't geſchut. De Tooren gaf zich den 22 over. Dien zelven dag begonnen de batteryen op het Kaſteel te ſchieten, en de loopgraven wierden met zoo veel wakkerheidt voortgezet, dat de bezetting den 23 het verdrag maakte.



Het

227.



Het innemen van Campredon.

Op de Penning ziet men de Overwinning, vliegende, met een muurkroon in d'eene, en een palm-tak in de andre handt, over het gebergte Het op en omſchrift is,

DE SCHEIDSMUREN VAN CATALONIE,
DOOR HET INNEMEN VAN CAMPREDON,
GEOPENDT.

1689.



CCXXVIII.

CCXXVIII. PENNING.

DE Hollanders, na, tegens de trouw der gemaakte Tractaten, aan den Prince van Oranje al het nodige onderstandt, tot het onttronen van den Koning, zynen Schoonvader, beschikt te hebben, vernoegden zich niet met deze verbond-breking, welke alle Koningen aanging, maar smede daar en boven noch een aanslag om Vrankryk aan te tasten. Trots op den goeden uitslag van hunne krygstogt op Engelandt, naderden zy, op het einde van Juny, de Sambre. De Marschalk en Hertog van Luxenburg, deedt zyn voordeel met de volmagt die hy hadt om hen te mogen aantasten. In allen haast trok hy over de Sambre, verzekerde zich van verscheide posten, viel op eenige voor uit getrokkene esquadrons, en dreef de zelve tot op het gros van hun leger te rug. Zoo een schoon begin was als het voorspel van de overwinning. Het gevecht ging des andren daags, zynde den 1 July, aan. Deze Veldheer vond de Hollanders, omtrent de dorpen van St. Fleury en St. Amandt, voordelig gelegen. De gesteldheidt van hunne legerplaats quam hem te stade, om een gedeelte zyner bewegingen voor hen te bedekken: hy bragt zyne rechter vleugel tot achter St. Amandt, en omcingelde aldus de vyanden als op eenen slag. Deeze onvoorziene marsch brak hunne slag-ordening. Op dit zelve ogenblik gaf de Marschalk met zyne rechter vleugel op de vyanden van achteren vuur, terwyl zyne slinker de zelve van vooren aangreep. De Ruitery nam, op den eersten aanval, de vlugt; doch het voetvolk, schoon verlaten, liet de moedt zoo schielyk niet zakken, en wierdt niet dan na een hardtnekkig gevecht van eenige uren, overhoop gehulpen, zoo dat de nederlaag ten lesten algemeen wierdt, latende de vyanden 6000 dooden, 30 stukken geschut 100 vaandels en 8000 gevangenen achter.

De

228.



De slag van Fleury.

Op de Penning ziet men Godt Mars, zittende op een stapel krygs-tuigen en vaandels; houdende in de handt een ponjardt, leunende met zyn slinker arm op een Frans wapen-schildt. Het omschrift is,

MARS, WREKER DER VERBONDT SCHENDINGEN.

Onder staat,

TE FLEURY.

1690.

CCXXIX. PENNING.

Engelandt en Hollandt, 't geen, yder in 't byzonder zich, al zederdt eenen geruimen tydt, met de waan vleide van het gebiedt der zee te voeren, hoopten ten minſten, na de zamenvoeging hunner magten, gene mogentheidt te zullen vinden, die in ſtaat zou wezen, om hen te konnen wederſtaan. Evenwel, de vloot des Konings, geboden door den Grave de Tourvile, ging de zelve in het Kanaal, tot op hunne kuſten, opzoeken, en greep de zelve, in 't gezigt hunner havenen, aan. Het gevecht was ſcherp, doch het voordeel bleef eindelyk aan de Franſchen, het grootſte gedeelte der vyandlyke ſchepen raakte maſteloos, verſcheide gingen te grondt, de andre namen in wanorde de vlugt, en die, welk geen kans van te ontkomen zagen, wierden genoodzaakt, om niet genomen te werden, zich zelve in den brandt te ſteken.



Het

229.



Het Zee-gevecht van 't jaar 1690.

Op de Penning ziet men eenen opgehoopten ſtapel van verbryzelde ſchepen, gebrokene maſten, vlaggen en wimpels met de wapens van Engelandt en Hollandt; op het opperſte van dit ſcheeps zege-teken ſtaat de Overwinning met een lauwer-kroon in d'eene, en een palmtak in d' andre handt. Het om en opſchrift zegt, dat deze Penning geſlagen is,

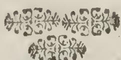
OM DAT MEN DE HOLLANDSCHE EN ENGELSCHE VLOOT OP DE KUSTEN VAN ENGEGELANDT HEEFT DOEN VLUGTEN OF IN DE GRONDT GEBOORDT.

1690.



CCXXX. PENNING.

Terwyl het leger des Konings in Piemont, met voornemen om Saluzzo te winnen, optrok, verstondt de Heer de Catinat, die daar het gebiedt voerde, dat de Hertog van Savoye aan geen zyde van de Po naderde, om op de Fransche achterhoede te vallen. Aanstonds deed de Heer de Catinat, met alle vaardigheidt de benden, die alreeds de Po waren overgetrokken, te rug komen, en ging des andrendaags, met het aanbreken van het licht, de vyanden, die niet verre van de Abdye van Staffarde gelegerdt waren, opzoeken. Verscheide *Cassines*, of kleine landhuizen dekten hunne rechter, de hagen en een moeras verweerde hunne slinker vleugel; zy hadden achter hen een groot bosch, twee valleien verzekerden hunne aftogt, en men kon hen niet, dan alleen langs een zeer enge weg, genaken. De Heer de Catinat echter deedt de rechter vleugel, in de *Cassines*, die haar dekten, ten eersten aanvallen, en joeg de vyanden, na een lange tegenweer, uit de zelve. Aan de slinker was de wederstandt vry grooter, zynde daar het gros der Infantery, ondersteunt door verscheide esquadrons. Zy verweerden zich langen tydt, doch vier afgezondene regimenten met een gedeelte der ruitery van de slinker vleugel, het moeras, 't geen men ondoenelyk geloofde, door getrokken zynde, wierpen deze infantery eindelyk overhoop, waar na het overige van 't leger niet dan op vluchten bedacht was. De Franschen namen 11. stukken kanon en vry veel bagagie, maakten meer dan 1000 gevangene, en sloegen 3000, zoo op de plaats van 't gevecht, als in de bosschen, doodt.





Het gevecht by Staffarde.

Op de Penning ziet men Hercules, houdende de kroon van den Hertog van Savoyen; aan zyne voeten leidt een Centaur, 't geen een zinſpeling maakt op dien beruchten Penning, welke Karel Emanuel Hertog van Savoyen liet ſlaan, ten tydt, als hy zich van het Marquieſaatſchap van Saluzzo meeſter maakte. Het om en opſchrift is,

DE HERTOG VAN SAVOYEN EN ZYNE BOND-GENOTEN BY STAFFARDE GESLAGEN.

1690.



CCXXXI. PENNING.

IN den loop dezer veldtogt waren de wapenen des Konings alom zegevierende. In Vlaandren won men omtrent Fleury een groote veldslag, in het Kanaal verkreegmen op de Engelsche en Hollandsche oorlogs-vlooten een roemruchtige overwinning, en de Hertog van Savoien wierdt met zyne Geallieerden, te Staffarde in Piemont, geslagen.





Het verkrygen van drie overwinningen.

Op de Penning ziet men den Koning op zynen troon, de Overwinning, houdende drie schichten, vertrekt van voor hem. Het omschrift is,

DE OVERWINNING GEHOORZAAM AAN DEN KONING.

Onder staat,

DE VYANDEN TE WATER EN TE LANDT GESLAGEN, TE FLUERY, TE STAFFARDE, EN OP DE KUSTEN VAN ENGELANDT.

1690.

CCXXXII. PENNING.

Na 't winnen van de zee-ſlag in het Kanaal, waren de Franſchen, niet magtig zynde om de genomene ſchepen, of die, welke zich buiten ſtaat van tegenweer gebragt zagen, in hunne havenen te geleyden, genoodzaakt de zelve of te verlaten, of in de grondt te boren. Des oordeelde de Koning het van geen geringe nuttigheidt te zullen zyn, ook Galleien in den Oçeaan, te hebben, om de ſchepen, wanneer zich diergelyke gelegentheden weer mogten komen aan te bieden, te konnen wegſlepen Zyne Mayeſteit daar en boven begrypende, dat deze Galleyen zeer veel tot beveiliging en bewaaring der kuſten zouden toebrengen, deedt 'er vyftien bouwen, welke in verſcheide zee-ſteden verdeelt werden: de zelve hebben, gedurende den laatſten oorlog, groote dienſten gedaan, en voornamelyk de Havenen en Rheeën verzekerdt.





Het bouwen van vyftien Galleyen in den Oçeaan.

De Penning verbeeldt den platten grondt der Stadt en have van Havre de Grace, benevens een ganſch toegeruſte Gallei, vaardig om te zeilen. Het omſchrift is,

VEILIGHEIDT DER HAVENEN.

Onder ſtaat,

VYFTIEN GALLEIEN OP DEN OCEAAN.

1690.



CCXXXIII. PENNING.

DE Hertog van Savoye, die zoo veel redenen hadt, om zich aan Vrankryk verbonden te houden, wierdt den Koning door zyne gemeenſchap, die hy met den Prince van Oranje en het huis van Ooſtenryk onderhieldt, verdacht. De Koning, om zich wegens de voornemens van dezen Prince te konnen geruſt ſtellen, eiſte eenige plaatzen in Piemont tot verzekering. De Prins, die alreeds belang genomen hadt, wilde naar geene voorſlagen luiſtren, en verkoor opentlyk de zyde der Geallieerden. Hier op ontving de Heer de Catinat aanſtondts bevel, zich van Savoie meeſter te maaken. Chambery, 't geen daar van de hoofdſtadt is, deedt den eedt van getrouwheidt aan den Koning, en, buiten Montmelian, onderwierp die ganſche Provintie zich in weinig dagen.



Het

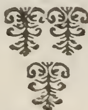


Het overwinnen van Savoye.

Op de Penning ziet men Savoye, in de gedaante van een Vrouwe, zittende aan den voet van gebergtens en rotzen. Het omſchrift is,

SAVOYE OVERWONNEN.

1690.



CCXXXIV. PENNING.

DE Engelſche, welke in Europa, tegens Vrankryk niets met vrucht, noch te water, noch te landt hadden konnen ondernemen, vleiden zich beter uitſlag te zullen hebben, met in Amerika de Franſche volkplantingen aan te taſten. Met dezen toeleg verzamelden zy hunne beſte troupen die zy daar te landt hadden, en deden die t' zeil gaan, om Quebecq te belegeren: omtrent half October verſcheenen zy met vierendertig ſchepen van allerlei groote in de rivier van St. Laurens. De Grave de Frontenac, Gouverneur in Nieuw Vrankryk, bereide zich om ze wel te ontvangen. Twee duizendt man, welke zy aanſtonds aan landt gezet hadden, wierden geſlagen. De vyanden wierden hier door niet afgeſchrikt, maar trokken echter voort, doch een klein korps gereguleerde troupen hieldt hen ſtaan. Hunne aanval langs de zeekant was niet veel gelukkiger. Vier van hunne grootſte ſchepen, welke Quebecq genadert waaren om te beſchieten, wierden door het vuur uit de plaats zoo jammerlyk gehavendt, dat zy het raadzaam vonden om te wyken. Eindelyk, tot eén laatſte beproeving, wilden zy zich van een voordeelige poſt naar by de Stadt meeſter maken, doch vielen in een hinderlaag, alwaar zy noch meerder volk lieten zitten. Zoo veele quade uitſlagen, deden hen beſluiten om deze onderneming te laten varen. Zy begaven zich, onder het voordeel van eenen zeer duiſtren nacht, weder ſcheep, en wel met zoo veel haaſt, dat zy vyf ſtukken kanon aan landt lieten. Hunne grootſte vaartuigen waren zeer beſchadigdt, en deze krygstogt koſte hen meer dan 1200 man.



De



De Engelsche vloot te Canada afgewezen.

Op de Penning ziet men de Stadt Quebecq, zittende op een rots, hebbende aan haare voeten vlaggen en standaarden, met de wapens van Engelandt; zy heeft omtrent haar een Bever, zynde een dier dat zeer gemeen in Canada is. Aan den voet der rotze leundt de Rivier St. Laurens op zyne waterkruik. Het omschrift is,

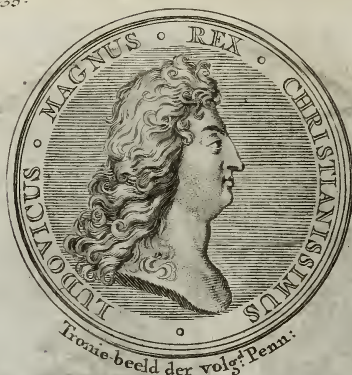
VRANKRYK IN DE NIEUWE WERELDT OVERWINNENDE

Onder staat,

QUEBECQ BEVRYDT.

1690.

-35-



Tronie-beeld der volgd. Penn:

CCXXXV. PENNING.

Terwyl dat de Prins van Oranje, en het grootste gedeelte der zaam verbondene Vorsten, in den Haag over middelen bedacht waren, om den oorlog in 't hart van Vrankryk te brengen, liet de Koning, den 13 Maart door den Marquies de Bouflers, Bergen in Henegouwen, 't geen hy wilde belegeren, in sluiten, en begaf zich weinig dagen daar na zelve in 't veldt. De bevelen waren alom zoo wel gegeven, dat men,ondanks het strenge en onvruchtbare sayzoen, eenen vollen overvloedt van alles vondt; men opende den 24 de loopgraven. De Koning bezigtigde de werken, en geboodt de aanvallen. Zyne tegenwoordigheidt moedigde de soldaten dermaten aan, dat zy zich in 14 dagen van al het buiten en een hoornwerk meester maakten. Op het gerucht van deze onderneming, naderde de Prins van Oranje, aan 't hoofdt van 45000 man, tot aan onze Lieve Vrouwe van Hal, met voornemen om de belegering te doen opbreken. Zyne Majesteit zondt den Hertoge van Luxenburg met 15000 paarden om de vyanden gade te slaan, voornemens zynde zelve op te trekken, om ze slag te leveren; doch de belegerden, het niet raadzaam vindende, den uitslag van een battalje af te wachten, maakten den 9 April het verdrag.

Het



Het innemen van Bergen in Henegouwe.

Op de Penning ziet men eenen ſtaanden Hercules, leunende met eene handt op zyn knods, houdende in de andre een muurkroon, en een ſchildt met het wapen van de Stadt. Het om en opſchrift is,

BERGEN IN HENEGOUWE, IN 'T GEZIGT VAN HET TEGENS VRANKRYK VERBONDENE EUROPA, INGENOMEN.

1691.



CCXXXVI. PENNING.

Ten zelven tydt, als de Koning beslooten hadt, om zelf het beleg van Bergen in Henegouwen te doen, beval hy aan den Heere de Catinat, Generaal over zyn leger in Italien, in het Graafschap Nissa te trekken; daar en boven hadden twee esquaders, het eene van Schepen en 't ander van Galleyen, ordere om zee te houden, ten einde zy de vyanden beletten onderstandt derwaarts te konnen zenden. De Stadt en het Kasteel van Villafranca, het Fort van Montalban, en verscheide andre, gaven zich met de eerste opeisching over. De Stadt Nissa zelf hieldt het niet langer dan eenen dag, begevende zich de bezetting in het kasteel, welk aanstondts belegerdt wierdt. Men hadt daar voor drie aanvallen, en of schoon de ongemakkelykheidt van den grondt, die by naar gansch van rots is, den arbeidt zeer vertraagde, wierdt de zelve echter zeer yverig voort gezet. Het volk van de schepen bragt geschut aan landt, en wierp verscheide battereyen op, waar onder een voor mortieren was, welke zoo net schoten, dat drie bomben aan de zyde van den tooren, (*Donjon*) op het kruidt magazyn vallende, een gedeelte van het kasteel in de lucht deden vliegen, en meer dan vyf honderdt man om 't leven hielpen. De Franschen zetten vervolgens hunne loopgraven tot aan den voet van 't hoornwerk voort, en hechten de mineur daar aan. Hunne mortieren voeren onderwyl voort met het kasteel door vuur te benaauwen, en zetten noch een magazyn van bomben en granaten in de vlam, 't geen de verbaastheidt der belegerden zoodanig vermeerderde, dat de Gouverneur aanstonds het verdrag maakte, en zich gelukkig achte, van eerlyke voorwaardens bedongen te hebben.



Het



Het innemen van Niſſa.

Op de Penning ziet men, de Stadt Niſſa, by zich hebbende een ſchildt, waar op haar wapen ſtaat, zynde ganſch verbaaſt over de puinhopen harer Citadélle. Het omſchrift is,

NISSA INGENOMEN.

1691.



CCXXXVII. PENNING.

DE belegeringen van Bergen in Henegonwen en Nissa, in een en zelven tydt ondernomen, en met de zelve voorzigtigheidt beleidt, hadden ook een en zelven uitslag. Het innemen der eene plaatze volgde de verovering van de andre zoo kort, dat de tyding van de overgaaf van Nissa, aan den Koning voor Bergen gebragt wierdt, op dien zelven dag als deeze Stadt bezig was het verdrag te maken.





Het innemen van Nissa en Bergen in Henegouwen op eenen tydt.

Op de Penning, ontmoeten elkanderen in de lught twee Famen, hebbende de eene op het vaandel haarer trompet staan, NISSA INGENOMEN, de andre, BERGEN IN HENEGOUWEN INGENOMEN. Het omschrift is,

VAN HET ZUYDEN EN VAN 'T NOORDEN.

Onder staat,

IN DEN AANVANG VAN APRIL,

1691.

CCXXXVIII. PENNING.

Wanneer de Koning Bergen in Henegouwen ingenomen hadt, liet hy het gebiedt van zyn leger aan den Marſchalk den Hertoge van Luxenburg, met bevel, om dat van de Geallieerden, welke, op hun getal vertrouwende, zich ten minſten beloofden hun eige landt te zullen konnen dekken, gade te ſlaan. Zy beletten het leger des Konings nochtans niet voordeelige legerplaatzen te betrekken, en de beſte quartieren in te nemen, alwaar het by naar in hun gezigt gemakkelyk beſtondt, terwyl zy niet anders dan het gevecht zochten te ontwyken. De Marſchalk van Luxenburg deedt verſcheide togten om haar daar toe te lokken of te noodzaaken. Op de berichten, dat zy van omtrent Aath waren opgebroken, om zich tuſſchen de beken van Leuze en die van La Catoire te ſtellen, trok hy in allen haaſt met één deel Ruitery op, met voornemen om op hunne achterhoede te vallen. Hy vondt veertien of vyftien Eſquadrons, en zoo dra hy zich bereide om de zelve aan te taſten, trokken'er verſcheide andre, om hen te onderſteunen, over de beek. Hy hadt ten dien tydt niet dan een gedeelte van 't Huis des Konings, en twee Regimenten ruiters by zich. Onderwyl liet hy niet na, op de vyanden, ten getale van vyf en zeventig Eſquadrons, geſchikt in drie linien, en van een groot korps Infantery onderſteundt, vuur te geven. Zy verweerden zich met veel dapperheidt; doch de Franſchen bragten de zelve, na het doen van vyf charges, op de vlugt, ſloegen veertien of vyftien honderdt man doodt, kregen meer dan drie honderdt gevangene, en veroverden veertig ſtandaarden.





Het gevecht by Leuze.

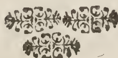
Op de Penning ziet men eenen Franſchen Ruiter, met een opgeheven degen, vertredenden eenen vyandlyken ; zynde het omſchrift,

DAPPERHEIDT DER BFNDEN VAN 'T HUIS DES KONINGS.

Onder ſtaat,

GEVECHT BY LEUZE.

1691.



CCXXXIX. PENNING.

OP het einde der veldtogt ontving de Heer de Catinat bevel, om het kasteel van Montmelian aan te tasten; werdende de loopgraven den 17 November geopendt. Dit kasteel is gebouwdt op een rots in het midden van het Alpesche gebergte, en schyndt ongenaakbaar. Een zoo voordelige gelegenheidt, gevoegdt by de strengheden van 't saizoen, in een landt, by naar doorgaans met sneeu bedekt, vermeerderde meer en meer de hardnekkigheidt der belegerden. Doch niets kon de benden des Konings doen verflaauwen. Zy zetten hunne werken en aanvallen met zulk een geduldt en onverschrokkenheidt voort, dat men ten einde van een maandt, de mineur aan het Bastion, genaamdt *Beauvoisin*, hegte. De plaats zou het noch eenigen tydt hebben konnen houden; maar een en zelve goede uitslag, als de Franschen voor Nissa bejegende, was hen hier mede gunstig, vallende een bombe in de kontramine, welke een groot gedeelte van dit bolwerk deedt in de lugt vliegen: Den Heer de Catinat zondt hier op in aller yl zyne Granadiers derwaarts, welke zich daar logeerden, waar op de Gouverneur, nu geene uitkomst meer ziende, zich niet lang berade om het verdrag te maken.





Het innemen van Montmelian.

Op de Penning ziet men een Overwinning, ſchryvende op een ſchildt, zittende aan den voet eener rotze, op welkers hoogte een kaſteel legdt. Het omſchrift is,

MONTMELIAN INGENOMEN.

1691.



CCXL. PENNING.

DE Prins van Oranje, welke door den Koning in alle de voorige veldtogten gestadig voorgekomen was, vergaderde ten goeden tydt zyn leger, en geloofde met honderdt duizendt man, ten minsten daar toe te komen, dat hy de voornaamste Steden van de Spaansche Nederlanden in veiligheidt stelde. Dit nochtans veranderde het besluit, 't geen zyn Majesteit genomen hadt, om Namen aan te tasten, in het minste niet. Hy deedt den 26 Mey het beleg. Deze Plaats, gelegen op den zamenloop der Sambre en Maze, heeft een schoone Citadel, geboudt op een rots, en gedekt door eene nieuwe sterkte, genaamdt het *Fort Guillaume*, 't geen als een ander kasteel verstrekt. De Stadt hieldt het niet langer dan zes dagen. De Koning belegerde vervolgens het nieuwe Fort, en beval den Marschalk de Luxenburg, de Prins van Oranje, die zich zonder iets te durven ondernemen, langs de Mehaine quam stellen, gade te slaan. Daar quamen zodanige zwaare en gestadige regen buien op, welke de konvoyen vertraagden, de werken ruineerden, en het veldt der belegeraars overstroomden, dat deze alleen genoeg scheenen om de Vesting te behouden. De tegenwoordigheidt des Konings deedt echter al deze swaarigheden, voor welke hy maar alleen niet verbaast was, te boven komen. Het *Fort Guillaume* kapituleerde den eersten, de Citadel gaf zich weinige dagen daar na over, en een zoo roemrugtige verovering koste niet meer dan eene maandt belegerens.



Het



Het innemen van Namen.

Op de Penning ziet men, de Rivieren, de Sambre en de Maas, welkers water aan den voet eener rots, die een gedenkſteen draagt, te zamen vloeidt. De vaandels der Bondgenoten ſteken rondom deze merkſteen, op welke een Overwinning beeldt ſtaat. Het omſchrift is,

NAMEN INGENOMEN.

Onder leeſt men,

IN 'T AANZIEN VAN HONDERT DUIZENDT HOLLANDERS, ENGELSCHEN, DUITSCHEN EN SPAANSCHEN.

1692.

CCXLI. PENNING.

Het innemen van Namen door den Koning, in 't gezicht van honderdt duizendt man, ſtak de Bondgenoten dermaten in de krop, en gaf zodanigen krak aan den roem hunner wapenen, dat zy, tot wat prys het ook mogt zyn, een proef wilden nemen, om die weder door de een of d'andre beruchte daadt te herſtellen. Hunne marſchen en kontramarſchen dienden alleen om hun oogmerk te bedekken. De noodzakelykheidt, van acht op hen te geven, en deze verſcheide bewegingen, verplichten de Franſchen zich in oorden te legeren, alwaar de Ruitery geen dienſt kon doen. Den 2 Auguſtus, de Bondgenoten, bericht bekomen hebbende van de poſten, die de Hertog van Luxenburg beſloeg, marcheerden den ganſchen nacht; en vol van het vertrouwen 't geen zy van hun voet-volk hadden, quamen zy dat van de Franſchen, eer het tydt hadt van zich in ſlagorden te ſtellen, aantaſten. Zy maakten ten eerſten eenige verwarring, en wonnen veldt. Doch men wachte niet lang om het quaadt, door deze overrompeling veroorzaakt, te herſtellen. Het gevecht wierdt hardnekkig, zynde op verſcheide poſten de aanvallen fel en bloedig: Doch eindelyk, na dat het langen tydt onzeker hadt geſtaan, aan wat zyde de Overwinning wilde overſlaan, ſmeten de Franſchen, op ordere van hunnen Bevelhebber, het muſquet neer, en liepen met de degen in den vuiſt recht op den vyandt aan. Het voorbeeldt van den Generaal, en dat der Princen van den Bloede, die zy aan hun hoofdt hadden, blies hen zoo veel moedt in, dat zy doen alles overhoop wierpen wat hen tegen ſtondt; het vyandlyk voetvolk in de pan hakten, en meeſters van het ſlagveldt en het kanon bleven.



De ſlag van Steenkerke.

Op de Penning ziet men een Soldaat, welke, met den degen opgeheven, eenen Voetknecht ter aarde houdt. Het op en omſchrift is,

DAPPERHEIDT VAN 'T FRANSCHE VOETVOLK BY STEENKERKE.

1692.



CCXLII. PENNING.

OP deze twede Penning, geſlagen ter geheugeniſſe van den ſlag by Steenkerke, ziet men een wapen-ſtandert van allerhande krygstuigen, van welk zich het voetvolk bediendt.





Andre Penning, op den ſlag by Steenkerke.

Het op en omſchrift is,

ZEGE, BEVOCHTEN, OP DE SPAANSCHEN, ENGELSCHEN, DUITSCHEN, EN HOLLANDERS BY STEENKERKE.

1692.



CCXLIII. PENNING.

DE Marſchalk de Lorge, na den 26 September den Rhyn by Hachenbach over getrokken te zyn, en Pfortzheim dien zelven dag ingenomen te hebben, kreeg bericht, dat zes duizendt paarden, onder het bevel van den Hertog van Wirtemberg, Generaal der Keizerlyke Ruitery, gelegerdt waren in een poſt, welk door de Stadt Heidelsheim verweerdt, en door een groote beek gedekt wierdt. Zy hadden aan hunne voorſte wachten eenige Compagnien Huſſaren, onderſteundt door eenige Eſquadrons, welke de Marſchalk deedt aantaſten. De wacht nam aanſtonds de vlucht, en bracht zodanigen ſchrik in 't ganſche leger, dat men niet bedacht was, als om zich te bergen. De Franſchen trokken door de beek, en vervolgden de vlugtende by de drie mylen, dodende meer dan negen hondert. De Hertog van Wirtemberg, de Baron de Soyer, Veldtmarſchalk der Beyerſche troupen en meer dan vyf honderdt andren, bleven gevangen.



Het



Het gevecht by Pfortzheim.

Op de Penning ziet men, een zegeteken, aan welkers voet de verkregene buit der vyanden legdt; ter zyde ſtaat een leger tent, en piquet, waar aan twee paarden vaſt gemaakt zyn. Het om en opſchrift is,

DE DUITSCHE RUITERY, TE PFHORTZHEIM, OP DE VLUCHT GESLAGEN, HUNNE BAGAGIE VEROVERDT, EN HUNNEN GENERAAL GEVANGEN.

1692.

*

CCXLIV. PENNING.

Het groot getal verfterkte Plaatzen, in de overwonne Landen, en op de Grenzen van 't Koningryk, heeft de ruft tot in 't binnenfte van Vrankryk behouden, de Koning de bezitting zyner overwinningen verzekerdt, en zyne Majefteit in ftaat gefteldt om meer dan eenmaal de Vrede aan Europa te geven.





Het verſterken van honderdt en vyftig Steden.

Op de Penning ziet men, onder de gedaante van een zittende vrouwe, de Veiligheidt, welke met een helm op 't hoofdt en een lans in de handt, tegen een pedeſtal leundt. By haar leggen verſcheide platte gronden van Veſtingen, ter andre zyde winkelhaken en andre bouwkundige werktuigen. De woorden van 't omſchrift zyn.

EEUWIGDURENDE VEILIGHEIDT DES KONINGRYX.

Onder leeſt men,

HONDERDT EN VYFTIG ZO VESTINGEN ALS KASTELEN, ZEDERDT HET JAAR 1661, TOT HET JAAR 1692, GEBOUWDT OF VERSTERKT.

CCXLV. PENNING.

OP het einde der vorige veldtogt, waren de vyanden van Veurne en Dixmuide meester geworden, en geloofden dat deze twee posten het middel, om Duinkerken met den aanvang der lente te belegeren, gemakkelyk zouden maken. De Koning, die dezen aanslag wilde verydelen, en daar en boven wel begreep, dat de vyanden uit deze twee Plaatzen de Grenzen aan de zyde van 't Waalsch-Vlaandren ongemeen belemmerden, besloot hen daar uit te dryven. Op het einde van December kreeg de Marquies de la Vallette bevel om Veurne in te sluiten: zodanige onderneming in 't hart der winter, verbaasde de Spanjaards grootelyx. Zy zetten de sluizen van Nieuwpoort open, latende een groot gedeelte landt onderlopen. De Franschen, onder het beleydt van den Marquies de Bouflers, lieten echter niet na de Plaats den 5 January aan te tasten; en of schoon de belegerden vierduizendt man sterk waren, en de Hertog van Beyeren zich toeruste, om hen te ontzetten, gaf zich de Gouverneur 's andren daags over. Op deze tyding verlieten de vyanden Dixmuiden, 't geen zyne poorten open stelde.



Het



Het veroveren van Veurne en Dixmuide.

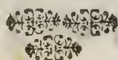
Op de Penning ziet men Mars, houdende twee ſchilden, met de wapens dezer twee Steden; en tot omſchrift,

VOORZIENIGHEIDT VAN MARS.

Onder ſtaat,

VEURNE EN DIXMUIDE INGENOMEN.

1693.



CCXLVI. PENNING.

DE Standtvaſtige en onvermoeide yver van al de Officieren van 's Konings legers, blies zyne Majeſteit de neyging in, om hen een duurzame betuiging zyner goedheidt te geven. Hy richte dan 't hunner voordeel; een Militaire orden, onder de naam van *Saint Loüis*, op, aan welke hy, behalven de tekenen van eer, welke hy daar aan hechte, aanzienelyke inkomſten toe ley. In deze orden kan men niet aangenomen werden, dan na dat men tien jaren Officier heeft geweeſt. De dapperheidt en dienſten zyn de eenige waardigheden om daar in te komen. Deze nieuwe Orden beſtaat uit den Koning, die daar Groot Meeſter van is, uit den Heere den Dauphyn, uit de Marſchalken van Vrankryk, uit acht Groot-kruisdragers, (*Grand-Croix*) uit vierentwintig Commandeurs, en uit zodanigen getal Ridders als zyne Majeſteit raadzaam oordeeldt. Deze Ridders dragen alle een goudt Kruis, op welk de beeltenis van St. Louys ſtaat, hebbende de Koning gewildt dat deze orden die van den H. Geeſt niet ongelykvormig zou zyn.





De inſtelling der Orden van St. Louys.

Op de Penning vergundt de Koning aan een Ridder de omhelzing, (*l'accolade*) waar omtrent noch eenige officieren ſtaan, welke die zelve eere ſchynen te verwachten. In 't verſchiet vertonen zich tenten en ſchepen, gevende te kennen, dat deze Ridders genomen werden uit het getal der landt en zee Officieren. Het omſchrift is,

VERGELDING VAN KRYGSDEUGDT.

Onder ſtaat,

OPRICHTING DER MILITAIRE ORDEN VAN DEN H. LODEWYK.

1693.

CCXLVII. PENNING.

Het leger des Konings in 't Rouſſillon, onder het bevel des Hertoge de Noailles, trok op, om Roſes te landt te belegeren, terwyl de Graaf d'Eſtrées, vice Admiraal van Vrankryk, het zelve van den zeekant deedt. Deze Plaats, behalven zyne voordelige gelegenheidt, en reguliere werken, hadt een talryke bezetting van Spaanſche troupen. Men opende de loopgraven den eerſten Juni, en men zette de werken merkelyk voordt, niet tegenſtaande de geſtadigen regen de trencheen overſtroomdt, en een moeras van al het omgelegene veldt gemaakt hadt. Den 4 en 5, zette men de aanvallen met vrucht, en zonder veel verlies voordt. De Galeyen, geboden door den Schout by nacht de Noailles, quamen den 6 aan. Twee duizendt en vyf honderdt man, van het corps Marinen, loſten de loopgraven af, even of het troupen te landt waren geweeſt. Alle arbeidenze met zoo veel ſtoutmoedigheydt en na-yver, dat deze Veſting, die in den aanvang van zyne Majeſteits regering, een lang beleg wiſt te verduren, zich nu, den negenden dag na 't openen der loopgraven overgaf.



Het



Het innemen van Roſes.

Op de Penning ziet men, aan den oever der zee, Neptunus en Hercules, onderſteunende gezamentlyk een muurkroon. Het omſchrift is,

ROSES IN CATALONIEN TEN TWEDEN MALE INGENOMEN.

1693.



CCXLVIII. PENNING.

DE Fransche kapers hadden alom de schrik zodanig in den Oçeaan en in de Middelandsche zee verspreidt, dat zich by naar geen Engelsche of Hollandsche koopvaardy schepen in zee durfden begeven: De koophandel op de Levant was de vyanden echter van groote aangelegentheidt. Zy bragten derhalve een Esquader van vyf en dertig oorlogschepen, tot geleide hunner Smirnsche vloot, te zamen. De Marschalk de Tourville, schoon kleinder in magt, ging de zelve op de kusten van Portugaal inwachten. Op het eerste bericht, dat zy zich omtrent de Caap van St. Vincent vertoonden, vertrok hy, met oogmerk om de zelve aan te tasten, van Lagos, en ontdekte haar den 27 Juny. Zy waren in slag-orden, en alle hunne oorlog schepen maakten eene linie om de koopvaardy vloot te dekken, en ten minsten staande het gevegt ruimte te geven, om hunne kours te vervolgen. De aanval begon met eenige Hollandsche schepen, die na genoegzame groote tegenweer veroverdt wierden. Deze eerste uitslag bragt de vrees in de vyandlyke vloot, zoo dat zy gansch verstrooidt zich in wanorder in Cadix en Gibralter burg. Men vervolgdeze met kragt tot onder het geschut dezer twee plaatzen. Men hadt vyf en zeventig schepen, genomen, verbrandt, of in den grondt geschoten, en zeven en twintig wierden 'er in Provence opgebragt.



De



De Nederlaag der Smirnſche Vloot by Lagos.

Op de Penning is de engte van Gibralter verbeeldt, benevens de Colommen, welke Herkules, volgens het verdichtzel, daar geſteldt heeft: te midden dezer engte ziet men op een ſchip, naar de wyze der ouden, een Overwinning, voerende den blixem in de vuiſt. Het omſchrift is,

DE KOOPHANDEL DER VYANDEN VERWOEST.

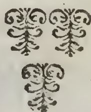
Onder leeſt men,

SCHEPEN VAN DEN VYANDT IN DE ENGTE VAN GIBRALTER GENOMEN OF VERBRANDT.

1693.

CCXLIX. PENNING.

DE bewegingen van den Marschalk de Luxenburg, deden de Zaam-verbondene geloven, dat hy van voornemen was om de linien van Luik aan te tasten. In deze gedachten leiden zy tien nieuwe battaljons daar binnen; doch de Marschalk, in plaats van voor Luik te rukken, wende zich eens slags op hen, om slag te leveren. De Prins van Oranje, en de Keurvorst van Beyeren, aan gene zyde der twee Geeten, voordeelig gelegerdt, achter dorpen welke zeer moeielyk te genaken waren, geloofden hen nochtans hier niet zeker, zy deden den ganschen nacht met zulk een ongelooflyken yver hunne legerplaats beschanssen, dat ze zich met het begin van den dag, aan het front, daar men hen aan moest grypen, alom met goede werken voorzien vondt, zynde doorgaans door hun voetvolk verweerdt, en met 80 stukken geschut belegdt. De Marschalk de Luxenburg stondt echter niet af van den aanval te ondernemen: hy begon de zelve door het dorp van Neerwinde en Laar. De Franschen veroverden de werken met zeer veel kloekmoedigheidt tot tweemale toe, en wierden tweemaal daar weder uit gedreven; doch op den derden aanval bleven zy volkomen meester van de zelve, en, zederdt dat de Ruitery dwars door de verschanzingen heen was gedrongen, namen de vyanden van alle kanten de vlugt. Men doode van hen twintig duizendt man, en hunne nederlaag was zoo algemeen, dat zy in den overigen tydt der veldtogt, niet weder met een zamen gevoegt leger te voorschyn quamen.





De ſlag by Neerwinde, of Landen.

Op de Penning ziet men een wapenſtandaardt, en daar boven een ſchans-kroon, zynde het omſchrift,

TWINTIG DUIZENDT MAN GEDOODT, ZES EN ZEVENTIG STUKKEN GESCHUT, EN NEGENTIG VAANDELS VEROVERDT.

Onder ſtaat,

VAN DE BONDGENOTEN TE NEERWINDE. 1693.

*

CCL. PENNING.

DE Hertog van Savoyen hadt meer dan eens ondervonden, dat, wanneer hy aan de Franschen tydt gaf van in Piemont te dringen, hy veel moeiten hadt om het overige van zyn landt te dekken, en zyne Hoofdtstadt voor aanstoot te bevryden. Hy besloot hen dan dit jaar voor te komen, en de veldttogt goedt tyds te beginnen met het aantasten van het Fort St. Brigide, wyl desselfs verovering de naderingen van Pignerol gemakkelyk maakte. Deze Sterkte weerstondt een belegering van vyf dagen, waar na de bezetting, de werken dezer post, welke niet langer houbaar was, in de luchr liet vliegen, en met hunne voorraadt en geschut in Pignerol week. De vyanden door dit voordeel, schoon van klein belang, opgeblazen, vleiden zich met grooter en hooger verwachtingen, en begonnen Pignerol te bombarderen. De Marschal de Catinat bereide zich onderwyl, om het te ontzetten, en zakte, zonder dat men hem zulx durfde beletten, in de vlakte af. De twee legers vonden zich wel haast in malkanders gezigt. Des nachts bereide men zich van weer kanten ten strydt, en 's andrendaags, zynde den 4 October, deedt de Marschalk aanstonds de slinker vleugel der Bondtgenoten aantasten, welke by naar zonder tegestandt, gebroken wierdt. De vyanden van haar kant vielen op de slinker vleugel van het Fransche leger, en deden de eerste linie deinzen; doch het krygsvolk, 't geen dezen eersten stoot uitstondt, wierdt hersteldt, hervatte het gevecht, en brak op de vierde chargie de vleugel der vyanden, welke, zich alom overhoop geworpen ziende, niet dacht als om te vlugten. Men doode van hen 8000 man, maakte 2000 gevangenen, nam, behalven het geschut, 104 zoo vaandels als standaarden, en men joeg de vlugtende tot voor de poorten van Turin na, alwaar de Hertog van Savoye zich, met het overschot van zyn verstrooidt leger, niet dan met kommer veilig achte.



De ſlag van la Marſaille.

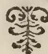
Op de Penning ziet men de Overwinning, aan de Oever van den Po, een zegeteken oprichten. Het omſchrift is,

ZEGE AAN GEENE ZYDE DER ALPES BEVOCHTEN.

Onder ſtaat,

BY LA MARSAILLE IN PIEMONT.

1693.



CCLI.

CCLI. PENNING.

NA den ſlag van Neerwinde liet de Hertog van Luxenburg, volgens bevel des Konings, de benden eenigen tydt, om zich te verfriſſchen, uitruſten, en belegerde vervolgens Charleroy. Deſſelfs bezetting beſtaande uit 4500 man, en geboden door eenen wakkeren Gouverneur, deedt een genoegzame lange tegenſtandt; doch niets deedt de verovering dezer plaats meer vertragen, dan de voorzichtigheidt des Marſchalks, want hy, ziende de vyanden buiten ſtaat van een leger te verzamelen, om het ontzet te ondernemen, wende zyne vlyt aan, om den yver der Soldaten te matigen, en hun bloet te ſparen. De vyanden deden ook in waarheidt geen de minſte beweging, zoo dat de Gouverneur, na dat de loopgraven 26 dagen geopendt waren geweeſt, zich genoodzaakt vondt het verdrag te maken. Dus viel deze Veſting, welke de Koning by het Nimweegze vredens verdrag gewillig aan de Spaanſchen hadt afgeſtaan, weder onder de heerſchappye van zynen eerſten verwinnaar, en verzekerde de gemeenſchap tuſſchen de Steden Bergen en Namen, welke hy zelve in de twee voorgaande veldtogten veroverdt hadt.



Het



Het innemen van Charleroy.

Op de Penning ziet men de Veiligheidt, in de gedaante eener Vrouwe, leunende tegens een kolom, houdende een muurkroon in de handt. Het om en opschrift is,

DE OVERWINNINGEN VERZEKERDT DOOR HET INNEMEN VAN CHARLEROY.

1693.



CCLII. PENNING.

Zedert dat de Koning de zorg, om de Zeevaardt te herſtellen op zich genomen hadt, zag men yder jaar daar in voorname vorderingen, zoo ten aanzien van het aanbouwen van Schepen en Galeien, als nodige aanleggingen en oprichtingen in verſcheide havenen in den Oçeaan en Middelandſche zee. De Scheepsmagten van Vrankryk zyn in beide de werelden ontzaggelyk geworden. Een meenigte overwinningen hebben de vloten des Konings een grooten roem aangebragt. Dit jaar zelfs, heeft een aanzienelyk Esquader de belegering van Rozes zodanig onderſteundt, en een magtige vloot, in het naauw van de Straat, het Smirnſche convoy geſlagen, dat men zeggen mag, dat de zee-magten van 't Koningryk niet weinig toe brengen tot het voordeel en de glorie van deſzelfs Natie.





Het bloeien der Zeevaardt.

De Penning verbeeldt Vrankryk, zittende, met den drietandt in de handt, op Neptunus zee-koets; om de zelve ſtaat,

DE ZEEVAARDT IN HAAR LUISTER.

1693.



CCLIII. PENNING.

DE byzondere oplettenheidt des Konings, op alles wat de Zeevaardt betrof, heeft de zelve in dien bloeiende ſtandt gehouden, in welken hy de zelve hadt geſteldt, en, gelykerwys hy de dapperheidt zelfs tot den minſten Soldaat beloondt heeft, heeft hy ook begeerdt dat de goede Matrozen, en bequame Stuurlieden mede gevoelen van zyne mildadigheidt zouden hebben. Met dit inzigt dan, en om in de zelve eenen edelen na-yver te verwekken, liet hy medalien ſlaan, welke men aan die geene uitdeelde die zich het meeſt hadden doen uitmunten. Zy dragen de zelve als een openbaar bewys en teeken van eere, wegens 't genoegen 't geen zyne Majeſteit in haare dienſten genomen heeft.



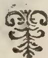


Het geven van Eer-tekenen aan Stuurlieden en Matrozen.

Op de Penning zit de Koning op het achterste van een schip; een Stuurman naderdt eerbiedelyk om een Medalie, met welke het zyne Mayesteit belieft hem te vereeren, te ontvangen. De woorden van 't omschrift zyn,

DE BEQUAAMHEYDT IN DE KONST DER ZEE-VAART MET TEKENEN VAN EERE BELOONDT.

1693.



CCLIV. PENNING.

DE Marschalk Hertog de Noailles hadt last, om Catalonien in te trekken; zonder hinder toog hy over het gebergte en de Rivier Fluvia, vindende de Spanjaards, ten getale van 18000 man, achter de Ter verschanst leggen. Deze rivier is vol wel-zandt en meer dan 150 roeden wydt, echter trok het leger, op den 28 Mei, de zelve met het aanbreken van den dag, op drie verscheyde plaatzen over, en joeg de vyanden uit hunne werken. Aan geene zyde vondt men een zeer breede en gansch diepe graft, over welke men niet meer dan twee zeer naauwe bruggen hadt. De Spanjaarden aan gene zyde leggende, bekommerdt van van achteren afgesneden te werden, vergenoegden zich, in plaats van het overkomen te betwisten, met de aftogt der troupen, welke geslagen hadden, te begunstigen. Zoo haast de Marschalk genoeg Esquadrons by zich hadt, om een linie uit te maken, trok hy op hen aan. Hunne Ruitery stondt met ongemene dapperheidt verscheide charges uit, en deedt eenen langen tegenweer, doch wierdt eindelyk overhoop gewurpen, en meer dan vier mylen na gezet, alhoewel zy verscheide malen zich weder poogden te herstellen. Men doode of quetste van haar meer dan vyf duizendt man, en maakte meer dan 3500 gevangenen, onder welke zich bevonden de Generaal van de Ruitery, en by de 800 andre officieren, de bagagie, voorraadt en verscheide vaandels bleven in de magt der Franschen; kostende deeze heerelyke overwinning hen niet meer dan 500 man.



De



De Battalje aan de Ter.

Op de Penning ziet men den Stroom-Godt der Rivier de Ter, leggende onder de voeten van de Overwinning. Het om en opschrift is,

OVERWINNING AAN GEENE ZYDE DER PYRENEEN, BY DE RIVIER DE TER, BEVOCHTEN.

1694.



CCLV. PENNING.

Twee dagen na de ſlag aan de Ter, deedt de Marſchalk de Noailles Palamos inſluiten, en begaf zich ten eerſten voor de Plaats, gelyk de Marſchalk de Tourville van zyne kant met des Konings ſchepen insgelyx deedt. De loopgraven wierden den eerſten Juny geopendt. Den zevenden taſte men den bedekten weg aan, joeg de vyanden daar uit, en geraakte met hen onder den andre verwardt, door twee breſſen in de Stadt. Men ſloeg omtrent vierhonderdt man doodt, en meer dan zes honderdt raakten gevangen: aanſtonds opende men de loopgraven voor de Citadel. Het geſchut en de mortieren beſchoten het, gedurende den tydt van drie dagen, met zoodanigen geweldt, dat de Gouverneur verzogt te kapituleren, en zich eindelyk met zyne ganſche bezetting, beſtaande noch in 1400 man, op beſcheidenheidt overgaf.





Het innemen van Palamos.

Op de Penning ziet men de Stadt Palamos, in de gedaante van een treurige vrouwe, zittende op de oever van de zee, aan den voet eener rotze, leggende haare toren kroon op haar kniën gevallen. Het omſchrift is,

PALAMOS STORMENDERHANDT INGENOMEN.

1694.



CCLVI. PENNING.

Het veroveren van Palamos ſcheen den Marſchalk de Noailles geen genoegzame vrucht van de batalje aan de Ter: des trok hy naar Gironne, en vermeeſterde aanſtonds, op den vollen dag, het Fort der Capucynen, leggende op eene hoogte, niet verre van de Stadt, welke hy voornemens was van dien kant aan te taſten: men opende op eenen tydt de loopgraven voor de Stadt en het Fort Conneſtable; die gene welke dit Fort verweerden, in eene der bolwerken, de breſch gemaakt ziende, verlieten het. Vervolgens zette men de aanvallen op de Stadt voort, en den 29 July, zynde den vyfden dag der belegering, wanneer men de mineur zoude hechten, haaſten zich de vyanden, om het lot van Palamos t' ontgaan, met het maken van 't verdrag.





Het innemen van Gironne.

Op de Penning ziet men Herkules, vertredende Gerion onder zyne voeten. Men heeft dit zinnebeeldt verkoren, om dat men meendt, dat Herkules, na Gerion in dit gewest overwonnen te hebben, deze Stadt zou gebouwdt hebben. Het omschrift is,

GIRONNE INGENOMEN.

1694.

*

CCLVII. PENNING.

De Engelſchen en de Hollanders hadden, zedert twee jaaren, groote toeruſtingen gemaakt, om de haven van Breſt te verwoeſten; hunne zee-magt, beſtaande uit 30 oorlogſchepen, 12 bombardeer galioten en 24 andre vaartuigen, verſcheen den 17 Juny, in 't gezicht van Breſt. 's Andrendaags naderden meer dan 200 plat-boomde-ſchuiten, onderſteunt door acht ſchepen, het Fort Camaret, om benden aan landt te brengen, doch het vuur der batteryen noodzaakte de zelve zich van den andren te ſcheiden. Een gedeelte voegde zich weder by het gros van de vloot, en 't andre bragt omtrent 900 man aan landt. Aanſtonds gaf een afgezondene troep marinen zoo dapper en van pas vuur daar op, dat de zelve overhoop geraakten. Verſcheide wierden doodgeſlagen, winnende het overſchot in wan-orden hunne ſloepen; waar van de zee, ten dien tijdt laag, het grootſte gedeelte deedt op 't droog geraken; de ſoldaten die op de zelve waren, zich van alle kanten omringt vindende, verzogten quartier. Men nam 'er meer dan 400 gevangen, zynde bynaar zoo veel van hen gedoodt of verdronken. De andre vaartuigen burgen zich onder het voordeel van 't vuur hunner ſchepen, van welke een op 't ſtrand geraakte, en zich overgaf. Eindelyk belemmerde hen het geſchut uit de verſchanſſingen en het Fort dermaten, en doode zulk een meenigte, dat zy nergens dan op hun aftrekken bedacht waren. Deze krygstogt, welke hen 2000 man, benevens hunnen bevelhebber koſte, benam hen de luſt om immer diergelyke aanſlagen te ondernemen.



De



De Nederlaag der Engelſchen te Breſt.

Op de Penning ziet men Pallas, houdende haar ſchildt, ter zyde de zelve een Scheeps-zege-teken, en tot omſchrift,

DE KUSTEN VAN BRETAGNE, DOOR DAPPERHEIDT EN VOORZIGTIGHEIDT, BESCHERMDT.

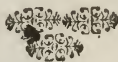
Onder ſtaat,

DE HOLLANDERS EN ENGELSCHEN OP DE KUSTEN VAN BRETAGNE GESLAGEN.

1694.

CCLVIII. PENNING.

De ongemeene ongeſtadigheidt der ſaizoenen veroorzaakte een algemeene ſchaarsheidt; de Koning voorquam de zelve vaardig: hy beval een meenigte koorn in Polen op te kopen, en om de vervoering te verzekeren, lade men het zelve in Sweedſche en Deenſche ſchepen, welke, onzydig zynde, vryelyk door ganſch Europa mogten handelen; de vyanden verzuimden echter niet op deze vloot te paſſen, en die op te lichten. Naauwlyx waaren zy de zelve meeſter, of Kaptein Bart liep met 6 oorlogſchepen uit Duinkerke, en ontdekte, tuſſchen Texel en de Maaze omtrent 150 zeilen, hy zondt derwaards om de zelve te bekennen, en men berichte hem dat het de gemelde Sweedſche en Deenſche ſchepen waren, welke door een Eſquader van 8 zware Hollandſche oorlog-ſchepen, zonder acht op de vlaggen van onzydige Mogentheden te geven, waren genomen. In aller yl beſloot hy de vyanden aan te taſten, ging recht op den Admiraal aan, klampte hem aan boordt, en vermeeſterde de zelve in minder dan een half uur, zyn ganſch Eſquader deedt insgelyx zyn pligt, en twee andre Hollandſche ſchepen kregen het lot van hunnen vlagman. De 5 overige ontvloden met volle zeilen het gevaar; waar na Kaptein Bart, zonder moeiten, al de met graan geladene ſchepen hernam, en met een gedeelte der koopvaardy-vloot naar Duinkerke keerde. De overige vervolgden hunne reis naar de Franſche havenen, en herſtelden den overvloedt weder in het Koningryk.



Vrank-



Vrankryk, door de zorg des Konings, met koorn voorzien.

Op de Penning ziet men, aan den kant der zee een ſcheeps ſteven, en op den oever de Godin Ceres, houdende eenige koorn-airen. De woorden van 't op en omſchrift betekenen,

VRANKRYK, DOOR 'S KONINGS VOORZORG, NA HET SLAAN VAN EEN HOLLANDSCH ESQUADER, MET GRANEN VOORZIEN.

1694.

*

CCLIX. PENNING.

Zederdt het openen der veldtogt vourageerde het leger des Konings, onder het bevel van den Heere den Dauphyn, tot aan geene zyde der Maaze, in het vyandlyke landt; terwyl zich de Bondgenoten vergenoegden, met hem van verre gade te ſlaan, dewyl hen het voorige jaar geleerdt hadt, zich niet meer op voordelige poſten, noch op de hoogte hunner verſchanſſingen te betrouwen. Eindelyk, om iets zonder gevaar te ondernemen, namen zy voor, zich van het landt tuſſchen de Lye en Schelde, meeſter te maken. Alles ſchikte zich tot den uitſlag hunner onderneming. Zy hadden twee dag-reyzen voor uit, en gene rivieren over te trekken, hier tegens hadden de Franſchen, om daar zoo dra als zy aan te komen, een de helft langer weg af te leggen, en vyf rivieren te paſſeren. Des niet tegenſtaande beſloot de Heer de Dauphyn de Bondgenoten voor te komen, deelde zyn troupen in detachementen, en wees hen Pont d'Eſpierre tot hunne zamelplaats aan. Zy leiden met een ongemene vlyt, en in een orden zonder voorbeeldt, in minder dan drie dagen, veertig mylen af. De levens middelen, vouragie, en bruggen bevonden zich alom op de beſtemde plaatzen vaardig. Naauwelyx genaakte men de Schelde of men wierdt de vyanden gewaar, welke in zulk een vertrouwen voort trokken, dat zy aanſtondts hunne bruggen ſloegen om over te komen. De Dauphyn maakte in der yl een klein front, 't geen de vyanden in ontzag hieldt: onderwyl quamen de overige benden in gelederen aan, welke men ten eerſten in ſlagorde ſtelde. De Vyanden, niet geloven konnende 't geen zy zagen, en echter ten laaſten uyt hunne twyffeling geraakt, ſtonden voorzigtelyk van hunne onderneming af, en deden niets als het gevecht te ontwyken.



De optogt van den Heer Dauphyn naar Pont d'Eſpierre.

Op de Penning vertoondt zich Perſeus, vliegende op het paardt Pegazus door de lucht. De woorden van 't omſchrift willen zeggen,

DE YVER EN 'T VERMAAK DER SOLDATEN.

Onder leeſt men,

OPTOGT DES DAUPHYNS NAAR DE SCHELDE.

1694.

CCLX. PENNING.

Het voornaamſte leger van Vrankryk in de Nederlanden, geboden door den Marſchalk de Villeroy, was de Schelde en Lye gepaſſeert, en trok voordt, met voornemen om den Prince de Vaudemont, aan 't hoofdt eener gedeelte van der Bondgenoten leger aan te taſten. Doch deze Prins, hadt zulke naauwe orders om niets te wagen, dat hy niet als op zyn aftogt bedacht was, welke hy nochtans zoo ſchielyk niet kon volbrengen, of men hakte twee Regimenten van zyne achter hoede in de pan. Het wyken der vyanden maakte de Marſchalk de Villeroy meeſter van het veldt in 't laag Vlaandren; des belegerde hy Dixmuide, 't geen zich in twee dagen overgaf, waar na Deinſſe met de eerſte opeiſſching de poorten opende. Daar waren in deze beide Steden zeve Duizendt man gereguleerde troupen, welke krygs-gevangenen bleven. Men vondt daar in magazynen met allerhande voorraadt, en 't rondom gelegene landt, daar noch niet gevourageerdt was, verſchafte, ten koſte van de vyanden, alles aan de Franſche benden wat tot hun onderhoudt vereiſt wierdt.





Het innemen van Dixmuide en Deinſſe.

Op de Penning geeft een Soldaat, op de knie gebogen, zyne wapenen over, leggende by hem op den grondt twee Muurkronen. Het omſchrift is,

ZEVEN DUIZENDT MAN VAN DE VYANDELYKE BENDEN KRYGSGEVANGENEN GEMAAKT.

Onder ſtaat,

DEYNSSE EN DIXMUIDE INGENOMEN.

1695.

CCXLI. PENNING.

DE landing der Engelſchen in het jaar 1694 te Breſt, hadt zoo ſlechten uitſlag, dat in 't vervolg alle hunne ondernemingen alleen ſtrekten, om te water eenige Zee-ſteden van Vrankryk te bombarderen; voornamelyk hadden zy het oog op Duinkerke, als zynde de voornaamſte wyk der kapers, welkers uitloopen geſtadig den handel van Engelandt en Hollandt ruineerden. De vyandlyke vloot, beſtaande uit honderdt en twaalf zeilen, ankerde onder Grevelinge, van waar zy een ſmaldeel van 16 Fregats, 18 Bombardeer Galjoots, 4 Branders, en 18 grote Sloepen af zonden. Na verſcheide reizen beproeft te hebben om op de rede van Duinkerke te komen, geraakten zy'er den 11 Auguſtus binnen. De Galjoten begonnen te ſchieten, doch, door de al te verren afſtandt, zonder eenige vrucht. Zy naderden vervolgens de Forten, maakten een groot vuur, en poogden door konſttuigen vol brandbaare ſtoffen, de houte hoofden in den brand te zetten. De Graave de Relingue, die de Marinen geboodt, onderſteundt door den Marquis de Chaſteau-Renaud en den Ridder de Mongon, gedroeg zich met zoo veel dapperheidt en voorzigtigheidt, dat de vyanden meer dan 1200 bomben zonder eenige nuttigheidt geworpen, en hunne branders, benevens een Fregat verloren te hebben, genoodzaakt wierden na hnnne havenen te keren: zoodanig was de uitſlag hunner onderneming; die, verre van de groote verwachtinge, welke zy daar van hadden opgevat, te beantwoorden, Duinkerke in 't minſte niet beſchadigdt hadt, en aan den Koning niet meer dan een Kapitein, een Soldaat, en twee Matrozen, quam te koſten.



Het



Het beſchutten van Duynkerke voor een bombardering.

De Penning vertoondt in de have der Stadt eene antique galley, voor de zelve ziet men het wrak van een galjoot, en in 't verſchiet een bombe die in de lucht barſt. Het omſchrift is,

DUYNKERKE ZONDER EENIGE SCHADE GEBOMBARDEERDT.

1695.



CCLXII. PENNING.

Zederdt de Franſchen verlof bekomen hadden, om zich ter kaap te mogen wapenen, en de Koning hen zelfs ſchepen en Officiers van zyne Vloten hadt toegeſtaan, zag men in korten tydt in alle havenen, voornamentlyk té St. Malo, en te Duynkerke ongemene groote toeruſtingen. Zy hebben, ſtaande den oorlog, meer dan vyf duyzendt, zoo Engelſche als Hollandſche, ſchepen met hunne volle ladinge veroverdt. Onder andere wierdt de koopvaerdy-vloot, welke uit Ooſtindien 't huis quam, en meer dan 6 millioenen beliep, door den Marquies de Neſmondt, genomen. Deze geſtadige veroveringen op twee Natien, welke hunne voornaamſte rykdommen uyt den koophandel trekken, hebben de overvloedt in verſcheide Provintien van 't Koningryk verſpreidt, en niet weinig toegebragt, om de vyanden buyten ſtaat te ſtellen, van de koſten des oorlogs langer te konnen goedt maken.



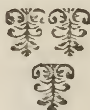


De veroveringen der Franſche Kapers.

Op de Penning ziet men een Haven, alom opgepropt met baren, balen en koopmanſchappen, twee bootsgezellen zyn bezig met een baal te ontladen; vertoonende zich in 't verſchiet verſcheyde ſchepen, boten, enz. Het omſchrift is,

DE SCHAT VAN INDIEN DEN VYANDEN ONTWELDIGDT.

1695.



CCLXIII. PENNING.

DE Ridder Bart ontmoete, den 18 Juny, met een klein Esquader Konings-schepen, de Hollandsche Oostersche koopvaardy-vloot, bestaande uit meer dan hondert zeilen; werdende geleidt door vyf sware oorlog-schepen. Hy taste de zelve terstondt aan, enterde zelve het schip van den Admiraal, 't geen hy nam, en dwong insgelyx de vier andere zich over te geven. Vervolgens viel hy op de koopvaarders, waar van hy'er dertig vermeesterde; doch, zich buyten staat bevindende, om zoo grooten getal pryzen mede te voeren, stack hy den brandt in twee oorlogs en 't grootste gedeelte der koopvaerdy-schepen, zendende de overige naer Duynkerke. Deze ontmoeting, die de schrick op de kusten van Hollandt algemeen maakte, viel niet ver van Texel, en genoegzaam in 't gezigt van dertien vyandelyke oorlog-schepen voor, welke, niet tegenstaande dat zy boven de windt leyden, niet durfden af komen.



Het



Het ſlaan eener Hollandſche Vloot in 't gezigt van Texel.

Op de Penning ziet men Hollandt verbaaſt, een ſchip dat te grondt gaat in den brandt, en verſcheide koopmanſchappen in zee dryven: zynde het om en opſchrift,

DERTIG KOOPVAARDY EN DRIE OORLOG SCHEPEN BY TEXEL GENOMEN OF VERBRANDT.

1696.



CCLXIV. PENNING.

NA het innemen van zoo veel Steden, en het winnen van zoo veel Veldslagen, was de Koning dit jaar niet bedacht, als om zyne benden te sparen, en, zonder eenige zyner voordeelen te verliezen, de vyanden af te matten. Met dit oogmerk, hadt hy de marschen zyner bevelhebbers zoo wel beschikt, dat de Bondgenoten, werwaerds zy zich ook wenden, een leger vonden, dat in staat was, om hunne ondernemingen te verydelen. De legers zyner Mayesteyt campeerden altydt op den Spaanschen bodem, het eene tusschen de Sambre en Maaze, onder bevel van den Marschalk de Bouflers, en 't andre onder den Marschalk de Villeroy, aan de Schelde en Lye. Zy legerden zich zodanig, dat zy niet alleen in vollen overvloedt leefden, maer zelfs de levens-middelen aan de vyanden afsneden. Van de eene kant vourageerde men tot voor de poorten van Luik, aan de andere tot die van Gent, en de omgelegene landen van Brugge, Nieuwpoort en Yperen. Dezelve manier gebruikte men in Duitslandt, Catalonien en in Piemont, werdende de verlegene vyanden aan alle kanten gedwongen, zich, dan achter hunne plaatzen, dan achter hunne rivieren en vaarten te houden, alwaar zy, zonder iets nuttigs te konnen ondernemen, genoegzaam versmolten.



De



De Veldtogt van 't Jaar 1696.

Op de Penning ziet men Mars, zittende in een legerplaats, hebbende een paardt aan zyne zyde; betekenende het omſchrift,

MARS GERUSTELYK IN S'VYANDS LANDT GELEGERDT.

1696.



CCLXV. PENNING.

ZEdert dat de quade raadslieden den Hertoge van Savoye hadden ingewikkeldt, om met Vrankryk te breken, veroverde de Koning Montmelian en Nissa, hy won twee groote Veldslagen in Piemont, en zyn leger ley daadelyk voor de poorten van Turin. De Hertog derhalven, om het algemene verderf zyner staten voor te komen, liet aan den Koning zekere voorslagen van vergelyk doen. Zyne Majesteit noch eenige goedwilligheydt voor dien Prince behouden hebbende, en zyn leger in Catalonie willende vergrooten, gaf aan den Grave de Tessé heimelyk last met den zelven in gesprek te treden. Na eenige zamekomsten wierdt de Vrede getroffen, zynde het huwelyk van den Hertoge de Burgundie, oudsten Zoone van den Heere den Dauphyn met Maria Adelheyde, oudste Dochter des Hertogs van Savoye een der voornaamste punten dezer handeling.





De Vrede met Savoye.

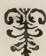
Op de Penning ziet men Minerva, houdende in de eene handt een lans, en in de andere een olyf-tak, hebbende haar ſchildt aan de voeten leggen; by haar zit Hymen met zyne ontſtekene toorts, leunende op de wapenſchilden van Vrankryk en Savoye. Het omſchrift is,

MINERVA VREDEMAAKSTER.

Onder ſtaat,

VREDE MET SAVOYE.

1696.



CCLXVI. PENNING.

HEt gerucht, 't geen'er liep, dat de Koning tegens 't voorjaar twee legers aan den Rhyn zou hebben, noodzaakte de Keisserschen hunne magten derwaarts te wenden. Het zelve bleef tot aan het openen der veldtogt duuren, en men wierdt het rechte voornemen van zyne Mayesteit niet gewaar. De opper Bevelhebbers, geschikt om in Duitslandt te dienen, ontvingen onder weege tegen-bevel, en begaven zich naar Vlaandre, alwaar de Koning voorgenomen hadt Aath te belegeren. De Plaats, voorzien met acht bastions, goede buitewerken en een graft vol water, doorgaans wydt en diep, hadt een talryke bezetting De Keurvorst van Beyeren en de Prins van Oranje, aan 't hoofdt van hondert duizendt man, trokken tot ontzet op, doch durfden het gevecht niet wagen: zoo dat deze Vesting, die zoo veel bloedt scheen te zullen kosten, zich den 5 Juni, na dat de loopgraven 3 dagen waren geopendt geweest, overgaf, en aan de belegeraars niet meer dan hondert man quam te kosten. De legers van Vrankryk campeerden vervolgens ter wederzyde van den Dender, en altoos op s'vyands bodem.



Het



Het innemen van Aath.

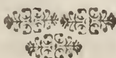
Op de Penning ſtaat een Soldaat, biedende de Rivier den Dender eenen franſchen-ſtandaardt aan. Het omſchrift is,

DE DENDER VOOR DE FRANSCHEN GEOPENDT.

Onder leeſt men,

AATH INGENOMEN.

1697.



CCLXVII. PENNING.

Met den aanvang van Juny begaf zich de Hertog de Vendoſme voor Barcelona om het zelve te belegeren, ten zelven tydt quam de grave Grave d'Esſtreés met zyne ſcheepsmagt daar ook aan. Men hadt in de plaats een bezetting van 15000 man uitgeleze volk, en allerhande voorraadt in overvloedt. De Viceroy van Catalonie geboodt in de omgelegene oorden een vliegendt leger, terwyl een gedeelte zyner benden meeſter van het gebergte was. Daar en boven ſloot de linie van circumvallatie, in welke men een Fort, op zekere afſtandt van Barcelona gebouwd, niet kon betrekken, den ganſchen ommekring der Stadt niet. Het valdt ongemakkelyk, eene Veſting te dwingen, welke uit zich zelve en door haar bezetting ſterk, en alle uuren in ſtaat is, om van nieuwe manſchap en levens-middelen voorzien te worden. Dit was het geene den Hertoge deedt beſluiten de twee corpſen vyandelyke benden aan te taſten. Hy trok derhalven aan het hoofdt van vyf of zes duizendt man den Viceroy tegen, en zondt een detachement naar het gebergte. De een en de andre onderneming hadt den uitſlag, welken men daar van kon verlangen. Men overviel, met het aanbreken van den dag, de Spanjaards, bragt de zelve op de vlugt, beide de legerplaatzen wierden geplundert, en de ſoldaten keerden met buit beladen te rug. Hier op wende de Hertog de Vendoſme aanſtondts zyne magt weder tegen de Stadt. De belegeraars en belegerden waren geſtadig handtgemeen, men nam en hernam bolwerken, en zederdt eenen geruimen tydt hadt men geen Stadt zoo krachtig zien aantaſten, noch zoo heerlyk verweeren. De Spanjaards eindelyk, uit de baſtions gedreven, verweerden zich noch achter hunne verſchanzingen, welke zy ondermynden; doch ten leſten, wanneer de wydte der breſſe hen buiten ſtaat ſtelde, om eenen nieuwen ſtorm af te wachten, aanvaarden zy het eerlyke verdrag, 't geen hen de Hertog de Vendoſme aanboodt. Het



Het innemen van Barcelona.

Op de Penning ziet men Hercules, leunende op zyne knodze, hebbende aan zyne voeten een ſchildt met het wapen der Stadt. Het om en opſchrift is,

BARCELONA, NA TWEE VYANDELYKE LEGER PLAATZEN OVERWELDIGDT TE HEBBEN, INGENOMEN.

1697.



CCLXVIII. PENNING.

DE Heer de Pointis, Kapitein ter zee, boodt zich aan om de verovering van Carthagena in Amerika te ondernemen, hy vertrok met zes oorlog-schepen, drie fregats, twee fluiten, en een bombardeer galjoot; ankerde met het begin van Maart in een der havenen van St. Domingo, alwaar hy vyftienhonderd *Flibustiers* (een zoort van Amerikaansche zee-rovers) vondt, welke zich by hem voegden. Met dit onderstandt, quam hy den 13 April voor Carthagena. Deze plaats is gebouwdt in een half eilandt, en verdeeldt in een boven en beneden stadt; de bovenste is met bolwerken omvangen, en de benedenste door een sterkte, die moejelyk te nadren is, gedekt: zy hadt rondom de wallen meer dan honderdt stukken geschut op batteryen leggen, en men moest zich, eer men de zelve naderde, van verscheide forten, die de toegangen verweerden, meester maaken. De *Flibustiers*, veroverden de eersten aanstonds met zoo veel stoutmoedigheidt, dat de Spanjaardts de vlugt namen, en de andre verlieten. De Boven-stadt wierdt ten zelven tydt stormender handt ingenomen, en, gedurende den tydt van twee dagen, maakten de batteryen zulken vuur op de benedenste, dat zich de zelve den derden dag op bescheidenheidt over gaf. Pointis vermogt de zelve ter plondering over te geven, doch hy vergenoegde zich, met haar op rantzoen te stellen, en de wallen en Forten te doen slechten. Men maakte eenen kostelyken buit, en bragt meer dan tien millioenen, zoo in specie, als baren in Vrankryk.





Het innemen van Carthagena in Amerika.

De Penning verbeeldt Carthagena, in de gedaante van een vrouwe met een tooren kroon, zittende aan den voet van een kokos-boom, hebbende eenige uitgeſtorte ſchatten om zich. Het omſchrift is,

RYKEN ROOF OP DE SPAANSCHEN VERKREGEN.

Onder ſtaat,

CARTHAGENA IN AMERIKA STORMENDERHANDT INGENOMEN.

1697.

CCLXIX. PENNING.

ALhoewel de Engelſchen en de Hollanders al den laſt des oorlogs droegen en groot belang hadden om de Vrede te ſluiten, zochten zy nochtans geſtadig uitſtel, om die voordelige voorwaardens, welke de Koning hen voor liet ſlaan, aan te vaarden. Zyne Mayeſteit, die zich de twee laatſte veldtogten vergenoegde, met alleen zyne legers op den vyandelyke bodem te doen camperen, oordeelde, dat hy, door nieuwe overwinningen, de Bondgenoten zou konnen doen beſluiten, om hun voordeel uit zyne goede genegentheden te trekken. Hy deedt dan ten dien eynde, door den Marſchalk de Catinat, in Vlaandren Aath belegeren, en gaf aan den Hertoge de Vendoſme bevel om Barcelona aan te taſten. Aath wierdt in 't gezigt van hondert duizendt man ingenomen, en Barcelona, ondanks al de magt der Spanjaarden, zoo in de Plaats, als om deſzelfs poorten gelegerdt, gaf zich, na de aller-hardnekkigſte en verſchrikkelykſte verwering, als men immer gehoordt hadt, over. Ten zelven tydt, bragt een klein ſmaldeel Franſche kapers de ſchrik in de Golf van Mexico, nam Carthagena, en noodzaakte het zelve, zich voor zwaar rantzoen van plondering vry te koopen.



Het



Het innemen van Aath, Barcelona, en Carthagena in een en 't zelve jaar.

Op de Penning ziet men een Overwinning, ſchryvende op drie ſchilden, die aan een Palm-boom hangen,

TE AATH IN VLAANDEREN.
TE BARCELONA IN SPANJEN.
TE CARTHAGENA IN DE NIEUWE WERELDT.

De woorden van 't omſchrift zyn,

DE OVERWINNING GETROUWE GEZELLINNE DER FRANSCHEN.

1697.

CCLXX. PENNING.

DE magten van Duitslandt, Spanjen, Engelandt, Hollandt, en Italien, tegens Vrankryk zaamengespannen, hebben gedurende eenen oorlog van tien achter een volgende jaren, door geen eene van desselfs grenzen konnen dringen. Hier tegens heeft de Koning alleen, de allersterkste steden in de Nederlanden en Catalonien ingenomen, in verscheide slagen, zoo te landt als te water, de zege weg gedragen, en niet, dan na het geven der vrede, opgehouden te overwinnen.





De geſtadige Overwinningen van Vrankryk.

Op de Penning ſtaat Vrankryk gewapendt, hebbende aan haare voeten eenige ſchilden met de wapens der vyandelyke Mogentheden, leggen, houdende in de eene handt een ſpiets, en in de andre een overwinning-beeldt. Het omſchrift is,

VRANKRYK ONVERWINNELYK.

Onder leeſt men,

TIENJARIGE OORLOG MET VOORDEEL GEVOERDT.

1697.

CCLXXI. PENNING.

Nimmer heeft men een Regering, berugt door zoo veel overwinningen, dan die van den Koning gehadt; in de eenige veldtogt van Hollandt, nam zyne Majesteit in minder dan eene maandt veertig steden in. Nimmer heeft hy'er een aangetast, die hy niet vermeesterdt heeft; zelfs hebben die geene, welke men voor onverwinnelyk hieldt, voor hem niet bestandt geweest. Ja men mag zeggen, dat zyne Regering is een aan-een-schakeling van doorlugtige bedryven.



De



De overwinningen des Konings.

Op de Penning ziet men een hoop wapenen, en werktuigen om ſteden te winnen, en boven de zelve een muurkroon. Het omſchrift is,

AAN DEN ALTYDT OVERWINNENDEN.

Onder ſtaat,

OM DAT HY ZEDERT HET JAAR 1643 TOT DEN JAARE 1697. DRIE HONDERDT EN VYFTIG STEDEN INGENOMEN HEEFT.

*

CCLXXII. PENNING.

DE ſtantvaſtige voorſpoedigheidt der wapenen des Konings ſchenen hem te moeten doen beſluiten, om in den oorlog te volharden. Nochtans was hy niet bedacht, dan om aan Europa de Vredé, die de zelve zoo nodig was, te geven. Hy boodt de Bondgenoten voorſlagen aan, die zy nimmer hadden durven hopen. Men reguleerde de Preliminaria, en quam over een, dat al de Afgezanten der belang hebbende Mogentheden, tot Ryswyk zouden te zamen komen, om dit groote werk te voltrekken. Doch alzoo deeze onderhandeling eenen geruimen tydt ſlepende gehouden wierdt, deedt zyne Majeſteit Aath en Barcelona belegeren. De verovering nochtans van deze voorname veſtingen, maakte geene de minſte verandering aan de voorſtellingen der vrede, als alleen, dat de Koning de wedergeving der zelve, zonder equivalent, daar by wilde voegen, mits dat men binnen zekeren tydt zyne eerſte voorſtellingen aannam. De vyanden, geraakt door deze zyne gematigtheidt, gaven zich over, en tekende de vrede: zoo dat de goedheidt ten laaſten over de hardnekkigheidt, even gelyk de dapperheidt te voren over de meenigte, zegepraalde.



De



De Ryswykze Vrede.

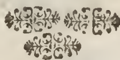
Op de Penning ziet men de Gerechtigheidt en Dapperheidt, naar de wyze der ouden verbeeldt, houdende te zamen een olyf-kroon. Het omſchrift is,

DAPPERHEIDT EN RECHTVAARDIGHEIDT.

Onder ſtaat,

EUROPA BEVREDIGDT.

1697.



CCLXXIII. PENNING.

Een oorlog, in welke Vrankryk alleen by naar al de Mogentheden van gansch Europa opgewogen heeft, kon niet gevoerdt worden, zonder aan het volk groote inspanningen van krachten en ongemeene geldt middelen te kosten. Alle de onderdanen des Konings spanden met een en zelve moedigheidt voor zyne glory te zamen; doch hoe meer hy de zelve zag yveren, om voor hem haar goederen en levens ten beste te geven, hoe meer hy zich in staat wenschte te zien, om de zelve te sparen; de allergrootste overwinningen gaven geen voldoening na zyn zin, wegens het verlies van een meenigte soldaten en officieren, noch wegens de lasten welke ten nutte van den Staat vereist wierden. Het vermaak dan, om Vrankryk adem te doen scheppen, deedt hem besluiten, om, niet alleen van een gedeelte zyner veroveringen, welke hy bereidts gedaan hadt, af te stappen, maar ook die geene te laten varen, welke hem de voortzetting van den oorlog beloofde. Deze vaderlyke teerhartigheidt van zyne Majesteit over zyn volk, scheen een byzonder gedenkteken waardig, welke het geheugen daar van mogt vereeuwigen.





Tweede Penning op de Ryswykze Vrede.

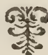
Men ziet op de zelve Vrankryk, aangedaan door een krachtige erkentenis, aan de voeten des Konings. Het omſchrift is,

VADER DES VADERLANDS.

Onder ſtaat,

VREDE GEMAAKT MET DUITSLANDT, SPANJE, ENGELANDT EN HOLLANDT.

1697.



CCLXXIV. P E N N I N G.

DE Koning was over de qualen, die de zwaare oorlog onvermydelyk, en zonder dat men de zelve ontveinzen kan, met zich ſleepte, niet alleen gevoelig wegens zyne onderdanen, maar zelfs voor zyne vyanden. Een hardnekkige argwaan verblinde in tegendeel de Bondgenoten, welke, poogende hunne verliezen te herſtellen, niets deden dan zich meer en meer uit te putten, om eindelyk in hun uitterſte verderf te ſtorten. Zyn Majeſteit, voorgenomen hebbende, hen voor die nieuwe ongelukken, in welke zy zich wierpen, te bewaren, leende geen ooren dan aan zyne gematigtheidt, en bood hen aan, 't geen zy, na zoo lange achter-een-volging van quade uitſlagen, niet durfden verwachten. Door deze edelmoedige manier van handelen ontwapende hy hen allen, en het vermaak van zyn benyders en vyanden behouden te hebben, kroonde de glorie van hen meer dan eens te hebben overwonnen.



Der-

274.



Derde Penning op de Ryswykze Vrede.

Op de zelve ziet men de Vrede, houdende in de eene handt een olyf-tak, ſtekende met de andre met een ontſtoke fakkel de brandt in een hoop krygstuigen. Het omſchrift is,

EUROPAAS HEIL.

Onder ſtaat,

DE VREDE TE WATER EN TE LANDT HERSTELDT

1697.



CCLXXV. PENNING.

Een der voornaamſte punten der geſlotene vrede met den Hertoge van Savoije, was het huwelyk der oudſte dochter van dien Prince, met den Heere Hertoge van Burgundie. Ter voltrekking van dit tractaat, vertrokken, de Hertoginne du Lude, benoemdt tot Staatjuffer, en de Marquis de Dangeau aangeſteldt als * Ridder van eere van deze Princeſſe, met des Konings gevolg, en een groot getal officieren van zyn huis, om zich naar Pont Beauvoiſin te begeven, alwaar men haar de genoemde Princeſſe in handen moeſt ſtellen. Zy quam daar den 16 October in 't jaar 1696 aan, en vervolgde aanſtonds haare reis naar Fontaine-bleau. Men ontving de zelve alom met zodanige teekenen van eer, als haar ſtaat verdiende. De Koning ging haar tot aan Montargis te gemoedt, en zy wierdt zedert als Klein Dochter van zyne Majeſteit opgepaſt. Den 7 December van 't volgende jaar, als wanneer zy den ouderdom van twaalf jaren bereikte, wierdt de trouwdag met zyne plegtigheden gevierdt. Het Hof en het ganſche Koningryk, ziende de vereeniging van zulk eenen volmaakten Prince met zulk een beminlyke Princeſſe, lieten een ongemeene vreugde blyken.

* *Chevalier de Honneur.*



Het



Het Huwelyk van den Hertoge de Burgundie.

Op de Penning ziet men den Huwelyks God Hymen, houdende in zyne rechte handt zyn toorts, en in de flinker een zoort van een fluier, by de ouden *Flammeum* genoemdt, welke de nieuwgetroude op het hoofdt plegen te dragen. De woorden van 't omschrift betekenen,

BRUILOFTS TOORTS ONDER GELUKKIGE VOORTEKENEN ONTSTOKEN.

Onder staat.

MARIA ADELHEIDE VAN SAVOYE GETROUDT AAN LODEWYK, HERTOGE VAN BURGUNDIE.

1697.

CCLXXVI. PENNING.

OP deze twede Penning ziet men het hoofdt van den Heere Hertoge de Burgundie, benevens dat van de Princesse van Savoje, tegens elkander over gesteldt.





Andre Penning op het Huwelyk van den Hertoge de Burgundie.

De woorden van 't omſchrift zyn,

HUWELYK VAN LODEWYK, HERTOGE VAN BURGUNDIE, MET MARIA ADELHEIDE VAN SAVOYE.

1697.



CCLXXVII. PENNING.

Weinig tyds na de vrede, wilde de Koning, alvorens hy zyn benden afdankte, aan den jongen Hertoge van Burgundie, zynen klein-zoon, de bewegingen, de aanvallen, en verſcheide manieren van ſtryden van een groot leger, doen zien. Zyne Majeſteit ſtak ten dien einde, omtrent Compigne een ſlagveldt af voor vyftig duizendt man. De verſcheide corpzen van benden te voet, ruiters en Dragonders, welke dit leger moeſten uit maken, begaven zich in goede orden derwaarts, en de vyftien dagen, welke deze legering duurde, wierden beſteedt in alles te vertoonen 't geen 'er in den oorlog omgaat. Men reguleerde de quartieren, en vourageerde even op die wyze, als waare het in 't gezigt der vyanden geweeſt. Men hadt'er looze ſchermutzeling, kleine gevechten van voetvolk en ruitery, marſchen en tegen-marſchen, ja zelfs een generale battalje: endlyk berende men Compigne, even en met die zelve omſtandigheden, als of men de belegering wilde doen. Een gedeelt der benden wierpen zich ter verwering in de Stadt, de belegeraars trokken liniën, opende de loopgraven, en taſten voet voor voet de buiten werken, en vervolgens het lichaam der Plaats aan. De belegerden deden van haren kant meenigvuldige uitvallen. De Hertog van Burgundie, geboodt hier met alle aandacht en yver van eenen jongen Prince tot den oorlog geboren, als Opper-veldheer, onder het opzicht des Konings, welke hem alles onderrichte, begrypen deedt, en dat geen leerde, 't geen hy zelf zoo menig-werf, aan het hoofdt zyner legers hadt in 't werk geſteldt.



Het



Het ſlagveldt by Compiegne.

Op de Penning ziet men eenen Krygsman, leidenden eenen gewapenden jongeling by de handt te veldt, verbeeldt door eenige leger-tenten. Het omſchrift is,

DE HERTOG VAN BURGUNDIE IN DE KRYGSKUNDE ONDERWEZEN.

Onder leeſt men,

SLAGVELDT VAN COMPIEGNE.

1698.

✱

CCLXXVIII. PENNING.

Men hadt een prachtige plaats begonnen te bereiden, op die groote ruimte, welke wel eer het Paleis van Vendosme, by de poort van St. Honoré besloeg; ten einde men aldaar in 't midden 's Konings Pronkbeeldt te paardt, 't geen reeds vaardig was, mogt stellen; doch de Koning, uit needrigheidt, verklaarde niet te begeeren, dat men hem meerder Statuen zoude oprichten. Echter, ten lesten, als door de gestadige en herhaalde gebeden zyner onderdanen overwonnen, stondt hy toe, dat men daar mede zoude voortgaan, en schonk aan de Stadt deze schoone ruimte. In der yl haaste zich de zelve om deze beeltenis op een voetstuk te stellen, op welkers vier zyden men vier opschriften heeft gesneden, bevattende de voornaamste bedryven van zyne Majesteits regeering. De plegtigheidt geschiede met veel pracht. De Gouverneur van Parys, de Provoost der Kooplieden, gevolgt van de gansche Stadt, alle te paardt, verschenen op de plaats, en deden, onder de toejuiging van een oneindig getal aanschouwers, welke de toegangen en stellagien vervulden, een drie-voudige tour. Men hadt vervolgens een festein, en des avonds, in 't water tegen over de Louvre, een konstig vuurwerk. Nimmer heeft men zoo groot een vrolykheidt, noch zulk een ongemeene zamenvloeing van menschen, dan ten dezen tydt gezien. Men bespeurde hier aan de liefde, welke de Franschen tot hunnen Koning eigen is, en hoe ongemeen de zelve aangegroeidt is tot eenen Prince welkers deugdt en dapperheidt de glorie dier natie tot zoo hoogen top gebragt heeft.





's Konings Pronk-beeldt te paardt.

Op de Penning ziet men het zelve op zyn voet-ſtuk, en tot omſchrift,

AAN DEN BESTEN DER KONINGEN.

Onder ſtaat,

PARYS 1699.



CCLXXIX. PENNING.

Ter voldoening van het Vrede-verbondt, gaf de Koning, Lotheringe, en het Hertogdom van Bar weder aan den oudſten zone van wylen Karel van Lotheringe. Vervolgens ſtondt zyne Majeſteit, om hem een roemruchtige blyk zyner goedwilligheidt te geven, Elizabeth Charlotte van Orleans, zyns Broeders dochter, ten Huwelijk toe. Weinigen tydt na zyn herſtelling en voltrokke trouw, bereide zich de nieuwe Hertog, om, gelyk zyn Oudt-oom Karel van Lotheringen in den jaare 1661 hadt gedaan, zyne leenheffing aan den Koning te komen doen. Hy quam ten dien einde te Verſailles, alwaar hy den eedt van getrouwheidt en hulde, met de gewone plegtigheden, aflei.



De

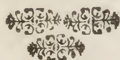


De Leenheffing des Hertogdoms van Bar.

Op de Penning ziet men den Koning, zittenden gedekt in een armſtoel, houdenden, tuſſchen zyne handen, de zaamgevoegde van den Hertoge, welke met blooten hoofde en zonder degen op zyne knien legdt. Het omſchrift is,

LEENHEFFING VAN LEOPOLDUS HERTOGE VAN LOTHERINGE VOOR HET HERTOGDOM VAN BAR.

1699.



CCLXXX. PENNING.

BY het Vrede-verdrag van Ryswyk, hadt de Koning, tot een gedeelte van't Equivalent voor Straatsburg, 't geen men hem gelaten hadt, de Stadt Brisak, aan gene zyde des Rhyns, aan den Keizer afgestaan: doch, dewyl dit aan de Duitschen de overtogt dezer rivier gemakkelyk zoude maken, en hen eenen vryen toegang tot den opper Elzas geven, besloot zyne Mayesteit ten zelven tydt een nieuwe vesting daar tegen over te bouwen, en deedt daar zonder uitstel aan arbeiden. Deeze Plaats, vyf honderdt roeden van den Rhyn gelegen, is achtkantig, deszelfs vestingen zyn zeer gelyk-zydig, voorzien van alle werken, die ter verweering nodig zyn. De Stadt van binnen is vierkant, en de huizen alle van eene regelmatigheidt, men heeft de zelve Nieuw-Brisak genoemd. En verstrekt van Hunninge tot aan Straatsburg als een bolwerk voor den Elzas.





Het bouwen van Nieuw-Brisak.

Op de Penning, ſteldt de Koning den Platten grondt dezer Veſting in handen van de Elzas, welke op haar kniën leidt; gevende de Rhynſtroom haare gelegenheidt te kennen. Het omſchrift is,

VEILIGHEIDT DER ELZAS.

Onder ſtaat,

NIEUW BRISAK.

1699.

CCLXXXI. PENNING.

De Bedelary was zoo gemakkelyk en voordelig geworden, dat niet alleen de ledig-gangers, zoo mans als vrouwen, daar van als een ambacht maakten, maar een endelooze meenigte menſchen verlieten den landbouw, latende de dorpen ledig; door dien zy onbekommerdt op den bedelzak vry meer vonden te winnen, dan hen hunne arbeidt kon verſchaffen. Dit gebrek veroorzaakte groote ellenden, men vondt, niet dan met groote koſten, menſchen om in dag-huuren te werken, en veel landeryen bleven onbebouwd, 't geen de prys der granen en andre eet-waren ongemeen deedt ſteigeren. De Koning, om den voortgang van deze algemene wanorden te ſtuiten, gaf een bevel uit 't geen, op ſware ſtraffen, de bedelaaren de ſtraaten en wegen ontzei; voegende daar by zeer wyze en heilzame ordres, om de armen, welke in ſtaat waren, om te konnen arbeiden bezigheidt te geven; ten aanzien van de ware behoeftige, welke of door ouderdom, of door gebrekkelykheden, buiten ſtaat waren om hun koſt te winnen, droeg hy zorg voor hun onderhoudt. Door dit middel wierden de landen beter bebouwdt, en men zag langs de wegen noch ſtraten die meenigte van lediggangers niet meer, welke, om de menſchen tot medelyden te bewegen, zich met geleende kindren beladen, en in 't Koningryk een armoede verbeelden, die 'er niet was.



Het



Het Verbodt tegens Ledig-gangers.

Op de Penning ziet men, naar de wyze der ouden, de Godtvrugtigheidt verbeeldt, in de gedaante van een vrouw met een ſluier op het hoofdt, zittende by een altaar. Het omſchrift is,

GODTVRUCHTIGHEIDT DES ALLERBESTEN PRINCE.

Onder ſtaat,

DE BEDELARY EN 'T LEDIG-GAAN AFGESCHAFT.

1700.

*

CCLXXXII. PENNING.

Alhoewel de Koning goede orders hadt gesteldt, om de overdaadt te beteugelen, zoo was nochtans de kostlykheidt in Huis-cieraden en Kledingen tot zulken overmaat gekomen, dat zy al het goudt en zilver uit putte, en de middelen der adelykste familien verslondt, zoekende zich yder om 't best door een zotte prachtigheidt te doen uitmunten. Zyne Majesteit, in dit gebrek willende voorzien, deedt een bevel afkondigen, door het welk, in vernieuwing van de oude ordonnantien, hy de Huis-cieraden van enkel goudt en zilver, welke hy overtollig oordeelde, verboodt; beval dat de kostelykste stoffen niet boven een zeekere bepaalde prys, mogten lopen; ja schreef zelfs een regel van verteeringen, en onkosten voor, welke tot yders staat behoorde. Zoo wyze wet bragt niet weinig toe tot behouding der goude en zilvere specien, en maakte eene groote verlichting voor de gemeene, welke zich hier door genoodzaakt zagen een verquisting te verminderen, welke zy niet als met leedwezen en uit een belachchelyke na-yver deden.



Het



Het verbodt tegens d'Overdaadt.

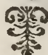
De Penning vertoondt de Voorzigtigheidt, houdende in de Handt een ſcheepsroer, en aan haar voeten een globe; zynde het omſchrift,

HEILZAME VOORZIGTIGHEIDT.

Onder ſtaat,

DE WETTEN TEGENS D'OVERDAADT VERNIEUWDT.

1700.



CCLXXXIII. PENNING.

Zoo dra als de Koning aan Europa de Vrede hadt gegeven, leyde hy in 't byzonder toe, om den overvloedt in zyne ſtaten te doen vermeerderen. Hy was in den laatſten oorlog gewaar geworden, dat de Franſchen zeer bequaam ter zee waren, en alzoo wel, of meer dan andre natien, de ongemakken wiſten te verduren. Daar en boven zag hy, dat de eerſte zorgen, welke hy gedragen hadt, om den Koophandel te herſtellen, zyne verwachting hadden voldaan; des dacht hy de zelve verder te begunſtigen. Zyne Majeſteit maakte nieuwe Maatſchappyen voor St. Domingo en Canada, en leende zyne ſchepen en officieren aan de belang hebbende, welke op de Ooſtindien en China handelden. Deze zyne aanſtellingen en oprichtingen hebben zoodanigen uitſlag gehadt, als men daar van kon verlangen; hy verkoor zes Commiſſariſſen, getrokken uit zynen Raadt, om alle zaken en voorvallen van negotie te onderzoeken en te reguleren; en ten einde dat de zelve ten allen tyde alle beſcheiden, en verklaringen mogten hebben, die zy noodig hadden, benoemden de twaalf voornaamſte Koop-ſteden van het ryk, op order van den Koning, yder een van hunne bequaamſte kooplieden om hunne berichten op alle voorvallende zaken te geven.



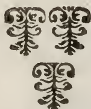


De Kamer der Koophandel.

Op de Penning ziet men de Gerechtigheidt, en by de zelve Merkurius, als Godt van den Koophandel, houdende in de eene handt zyn ſlangen-ſtaf, en in de andre een geldt-beurs. Het omſchrift is,

ZES COMMISSARISSEN TOT BESTIERING VAN DEN KOOPHANDEL AANGESTELDT.

1700.



CCLXXXIV. PENNING.

Karel de tweeden, Koning van Spanje, geene kinderen hebbende, en zich op 't punt van ſterven ziende, wilde de ruſt van zyn volk verzekeren. Zyne Ryxvolging behoorde volgens 't recht aan Lodewyk, Dauphyn van Vrankryk, zynen neve. Doch, voorziende dat de afzweringen, gedaan ten tyde, als de Koning aan de Infante trouwde, wel eenen beklaaglyken oorlog in de Chriſtenheidt mogten ontſteken, verklaarde hy de zelve by zyne uiterſte wille nietig; nochtans, om de andre Mogentheden, door de vereeniging van zoo veel Monarchien tot eene, niet te ontruſten, benoemde hy tot navolger in zyne Ryken, Philippus van Vrankryk, Hertoge de Anjou, tweeden zoone van den Heere den Dauphyn. Aanſtonds na zyn overlyden, belaſten de Regenten, welke hy aangeſteld hadt, aan den Afgezandt, ten dien tyde in Vrankryk zynden, deze zyne uiterſte wille den Koning aan te bieden, en hem ernſtelyk te bidden zynen klein-zoon, aan Spanje, 't geen hem eenparig, en met eene begeerte, die waardig was voldaan te worden, eiſte, ten Koning toe te ſtaan. Zyne Majeſteit, na alles rypelyk overwogen, en de gedachten van den Heere den Dauphyn, als hier in het grootſte belang hebbende, verſtaan hebbende, verklaarde, dat hy, uit inzigt, om de ruſt van Europa te bewaren, de laatſte wille van Karel den Tweden Koning van Spanje, zynen ſchoonbroeder aan nam, en dat de Heer de Dauphyn, wettig erfgenaam, ten voordeele van zynen tweeden zoone, van zyne rechten afſtondt. Zoo haaſt deze verklaring openbaar wierdt, ontving de Heer Hertog de Anjou, in waardigheidt als Koning van Spanje, al de eerbewyzingen, die zyne afkomſt verdiende.





De komſt van den Hertoge van Anjou tot de Spaanſche kroon.

Op de Penning ſtaat de Hertog ter rechterhandt van den Koning, zynde beide gedekt; de Afgezandt van Spanje omhelſt de kniën van zynen nieuwen Heere, en kuſt des zelfs handt. Het om en opſchrift is,

PHILIPPUS, HERTOG VAN ANJOU, OP DE BEDEN DER SPANJAARDS TEN KONING TOEGESTAAN.

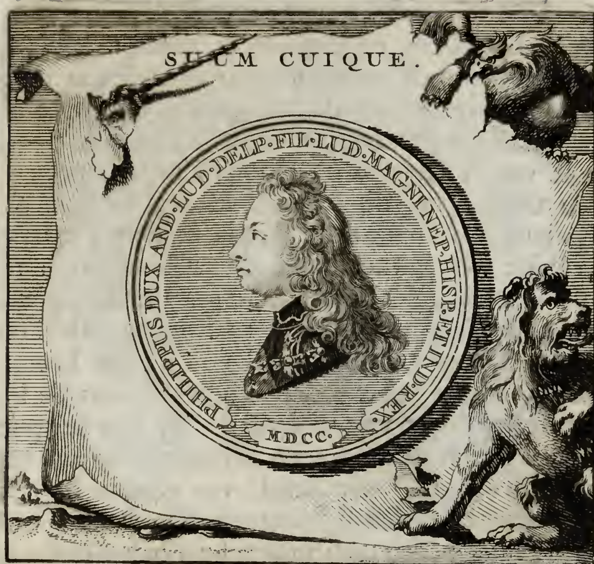
1700.



CCLXXXV. PENNING.

Het vermaak, 't geen de Koning nam, om het ongeduldt te voldoen, 't geen de Spanjaards bezat, om hunnen nieuwen Heer te hebben, liet zyne Majesteit niet toe, een gemakkelyker saizoen tot het vertrek van den Koning van Spanje, zynen klein-zoon af te wachten; nauwelyx hadt zyne Catholique Majesteit de plichtplegingen van het grootste gedeelte der vreemde Gezanten, en de Genoodschappen, welke by gelegentheidt de eer hebben van de Koningen te begroeten, ontfangen, of ging bezit van zyne Staten nemen. De twee Princen, zyne Broeders vertrokken in het begin van December met hem, en vergezelschapten zyne Majesteit tot op de grenzen, die de twee Koningryken scheiden.



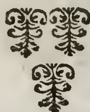


Andre Penning op de komſte des Hertoge de Anjou tot de Spaanſche Kroon.

Op de zelve ziet men de Beeltenis van zyne Majeſteit, en tot omſchrift,

PHILIPPUS, HERTOG VAN ANJOU, ZOON
DES DAUPHYNS VAN VRANKRYK, KLEIN ZOON
VAN LODEWYK DEN GROTEN, EN KONING
VAN SPANJE EN DE INDIEN.

1700.



CCLXXXVI. PENNING.

DE Franschen en Spanjaards zederdt zoo'en geruimen tydt vyanden; en van welke men dacht het onmogelyk te zyn de belangen over een te brengen, waren voornamentlyk door de onmatige heerschzucht van 't Huis van Oostenryk twe-dragtig. De twee takken van dit trotsche Huis, hebben altydt toegeleidt om Vrankryk afbreuk te doen, als zynde de eenige Mogentheidt die in staat is om zich tegen het oogmerk 't geen het heeft om tot de algemeene alleenheersching te geraken, te kanten. De komste van den Heere Hertoge de Anjou tot de kroon van Spanje, is een onbetwistelyk bewys, van de kleine vyandschap dezer twee Natien. Zy zyn eenpaarlyk overeen gekomen om hunne belangen en gevoelens te zamen te voegen. De Raadt van Spanje heeft zonder kommer aan den Koning van Vrankryk al de Steden en vastigheden der Spaansche Nederlanden, benevens verscheide andre Provintien toe-vertrouwdt; en om kort te gaan, al de volkeren dezer Monarchie, eren om strydt in Philippus den vyfden, hunnen nieuwen Koning, het bloedt en de deugden van zynen Groot-vader.



De



De vereeniging van Vrankryk met Spanje.

Op de Penning ziet men Vrankryk en Spanje, gevende elkandren ten teeken van vriendſchap, de handt. Het omſchrift is,

EENDRAGT VAN VRANKRYK EN SPANJE.

1700.



LYSTE

OF AANWYZINGE DER

MEDALIEN,

Zo als de zelve van Jaar tot Jaar geslagen, en waar de zelve te vinden zyn.

Anno.	1675.	van	pag.	143.	tot	150.	8 pen.
	1676.	—	—	150.	—	158.	8
	1677.	—	—	159.	—	169.	11
	1678.	—	—	170	—	176.	7
	1679.	—	—	177.	—	178.	2
	1680.	—	—	179.	—	185.	7
	1681.	—	—	186.	—	190.	5
	1682.	—	—	191.	—	193.	3
	1683.	—	—	194.	—	201.	8
	1684.	—	—	202.	—	206.	5
	1685.	—	—	207.	—	212.	6
	1686.	—	—	213.	—	217.	5
	1687.	—	—	218.	—	220.	3
	1688.	—	—	221.	—	224.	4
	1689.	—	—	225.	—	227.	3
	1690.	—	—	228.	—	334.	7
	1691.	—	—	235.	—	239.	5
	1692.	—	—	240.	—	244.	5
	1693.	—	—	245.	—	253.	9
	1694.	—	—	254.	—	259.	6
	1695.	—	—	260.	—	262.	3
	1696.	—	—	263.	—	265.	3
	1697.	—	—	266.	—	376.	11
	1698	—	—	277.	—	—	1
	1699.	—	—	278.	—	280	3
	1700.	—	—	281.	—	286	6
							144
						I. Deel	142
						te zame	286 Penn.

BLAD.

BLADWYZER

van het Tweede Deel,

Behelzende al het voorgevallene van 't Jaar 1675. tot de verheffing van den Hertog van Anjou tot Koning van Spanjen 1700.

A.

B.

K.

L.

M.

N.

S.

T.

V.





